हाम्रो गेरुवा

स्थानीय पाठ्यक्रम

कक्षा १-८

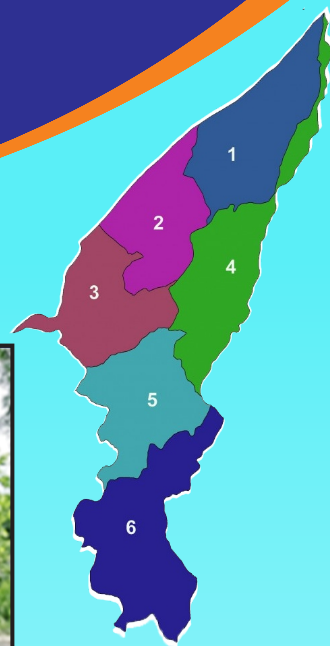

प्रकाशक

गेरुवा गाँउपालिका
गेरुवा गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय
पशुपतिनगर, बर्दिया

सर्वाधिकार प्रकाशकमा

प्रमुख संरक्षक

श्री जमान सिंह के. सी.	अध्यक्ष

संरक्षक

श्री लक्ष्मी कुमारी चौधरी	उपाध्यक्ष

सल्लाहकार

श्री बिष्णु प्रसाद गुरुङ	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
श्री सुदिप सिग्देल	लेखा अधिकृत
श्री प्रकाश शर्मा	सूचना प्रविधि अधिकृत
श्री निर्मल चौधरी	सामाजिक विकास समिति संयोजक

प्राविधिक सहयोग तथा विषयवस्तु सम्पादन

श्री जीत बहादुर शाह, विज्ञ एवम् पूर्व उपसचिव, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल

श्री नवराज अधिकारी	संयोजक
श्री डिल बहादुर जी. सी.	सदस्य
श्री प्रकाश शाही	सदस्य
श्री सुन्दरलाल चौधरी	सदस्य
श्री झक्क प्रसाद ढुङ्गाना	सदस्य
श्री भिम बहादुर धामी	सदस्य
श्री सीमा चौधरी	सदस्य
श्री योगेन्द्र कुमार चौधरी	सदस्य
श्री नारायण प्रसाद पौडेल	सदस्य
श्री नर प्रसाद न्यौपाने	सदस्य
श्री रामनाथ शर्मा	सदस्य
श्री इन्द्रा कुमारी लामिछाने	सदस्य सचिव

कार्यदलमा आमन्त्रित सदस्य

श्री ज्ञानेन्द्र चौधरी

श्री उमेश कुमार थारु

विषयबस्तु सम्पादन समिति

श्री डिल बहादुर जि.सी.
श्री प्रकाश रावल
श्री प्रकाश शाही
श्री सुन्दरलाल चौधरी
श्री ज्ञानेन्द्र चौधरी
श्री नन्दकला खत्री
श्री उमेश कुमार थारु
श्री झक्क प्रसाद ढुङ्गाना
श्री संजयनाथ ठाकुर
श्री विष्णु ओली
श्री संजित कुमार बरही
श्री मनोज कार्की
श्री हर्क बहादुर धामी
श्री छत्र बहादुर धामी
श्री ललित बहादुर बुढा
श्री आरती आचार्य

सल्लाहकार समिति

श्री हुकुम बहादुर चलाउने
श्री यज्ञ बहादुर सिह राठौर
श्री कृष्ण राज गौतम
श्री भिम प्रसाद पौडेल
श्री कुमार लामिछाने
श्री टंकराज शर्मा
श्री तिर्थराज धिताल
श्री भुपलाल ढकाल
श्री तर्क बहादुर चौधरी
श्री सुर्यमान श्रेष्ठ
श्री भरतराम चौधरी
श्री टिकाराम थारु
श्री कृष्ण प्रसाद अधिकारी
श्री शेर बहादुर शाही
श्री हंश बहादुर धामी
श्री भिम बहादुर खड्का
श्री कर्ण कुमार चौधरी
श्री रीता सिह राठौर
श्री तेज बहादुर सिह
श्री कालु सिह कुवँर
श्री प्रताप शाही
श्री बिमल ज्ञावाली
श्री बुद्धिराम चौधरी
श्री हरिनारायण चौधरी

श्री डिल्लिराम अधिकारी
श्री बृजलाल चौधरी
श्री खुशीराम चौधरी
श्री रीता शाह
श्री चक्र प्रसाद उपाध्याय
श्री चन्द्र बहादुर वि.क.
श्री रामप्रसाद चौधरी
श्री तुलसा कुमारी बम
श्री किसन बहादुर चौधरी
श्री नचना चौधरी
श्री दुर्मत कुमारी चौधरी
श्री जनक बहादुर शाही
श्री चेतमान बिष्ट
श्री जगतराम चौधरी
श्री शुसीला चौधरी

मस्यौदा उपसमिति

श्री डिल बहादुर जि.सी.	संयोजक
श्री भिम बहादुर धामी	सदस्य
श्री नर प्रसाद न्यौपाने	सदस्य
श्री नगेन्द्र प्रसाद चौधरी	सदस्य
श्री प्रेम कुमार चौधरी	सदस्य

टाइपिङ सहयोगी

श्री उमेश कुमार थारु
श्री प्रविण वैध
श्री योगेश थापा
श्री ठाकुर प्रसाद चौधरी

भाषा सम्पादन

श्री प्रकाश रावल
श्री रामचन्द्र बसौला
श्री कर्ण बहादुर हमाल

आवरण डिजाइन

श्री भिम बहादुर धामी
श्री प्रेम कुमार चौधरी

प्रकाशक : गेरुवा गाउँपालिका, बर्दिया
सर्वाधिकार प्रकाशकमा
प्रथम संस्करण : २०७९

भूमिका

शिक्षालाई समय सान्दर्भिक बनाउनका लागि पाठ्यक्रम निर्माण र समयानुकूल परिमार्जन, सुधार तथा परिवर्तन गर्नु पनि त्यत्तिकै आवश्यक हुन्छ । यसरी पाठ्यक्रम तयार गर्ने क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषा सहित) २०७६ ले गरेको मार्गदर्शन अनुसार स्थानीय तहले कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म मातृभाषा वा स्थानीय विषयसम्बन्धी पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रावधान भएकोले सोही अनुसार गेरुवा गाउँपालिकाबाट "**हाम्रो गेरुवा**" नामक स्थानीय पाठ्यक्रम यसै शैक्षिक सत्र २०७९ देखि कार्यान्वयन हुने गरी निमार्ण गर्न सफल भएका छौँ । यो स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने कममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ तथा स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ ले निर्धारण गरेको मापदण्ड र प्रक्रियागत चरणलाई अनुशरण गर्ने प्रयास गरिएको छ । पाठ्यक्रम निर्माणका लागि गाउँपालिकाको शिक्षा समितिबाट पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल गठन गरिएको थियो । कार्यदलले स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गरी सो ढाँचामा गाउँपालिकाभित्रका विभिन्न सरोकारवालासँग दुई चरणमा अन्तरक्रिया गरी राय सुझाव सङ्कलन गरेको थियो । साथै सामाजिक सञ्जाल, इमेलमार्फत समितिले राय सुझाव प्राप्त गरेको थियो । पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदलमार्फत गठित मस्यौदा लेखन उपसमितिले पाठ्यक्रम विज्ञद्वारा तयार गरिएको पाठ्यक्रम विकासको ढाँचाबमोजिम पाठ्यक्रमको मस्यौदा लेखन कार्य गरेको थियो भने त्यसलाई पाठ्यक्रम निर्माणको चरण तथा प्रक्रियाअनुरुप अन्तिम मस्यौदा तयार गर्ने कार्य सो मस्यौदा लेखन उपसमितिले नै पाठ्यक्रम विज्ञको प्राविधिक सहयोग र सरोकारवालाहरुबाट प्राप्त सल्लाह, सुझावअनुसार गरेको थियो ।

शैक्षिक सत्र २०७९ बाट कक्षा १ देखि ८ सम्म स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम यस गाउँपालिकाको सबै सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरुमा एकै साथ लागू गरिनेछ । यस पाठ्यक्रमले स्थानीय परिवेश र सन्दर्भअनुसारका सकेसम्म व्यावहारिक विषयवस्तु समावेश गरी सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया समेतलाई प्रयोगात्मक तथा परियोजनामा आधारित सिकाइ विधिको अवलम्वन गर्नुपर्ने कुरालाई जोड दिएको छ । यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनले गेरुवा गाउँपालिकाको समग्र विविध पक्षको बारेमा विद्यार्थीहरुमा ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति तथा मूल्य र कार्य गर्न सक्ने तत्परताको विकास गरी उनीहरुमा आफ्नो गाउँपालिकाप्रतिको माया, मोह र प्रेम जागृत हुने तथा यस क्षेत्रको विविध पक्षको विकासका निम्ति समालोचनात्मक सहयोग पुग्ने अपेक्षासमेत गरिएको छ ।

पाठ्यक्रम निर्माणमा अहोरात्र खट्ने शिक्षा प्रमुख लगायत कार्यदलका अन्य सदस्यहरु, रचनात्मक तथा अमूल्य राय सुझाव प्रदान गर्नुहुने प्राविधिक सल्लाहकार, अन्तरक्रिया कार्यक्रममा र कार्यशालामा सक्रिय सहभागी हुने जनप्रतिनिधिहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी र सरोकारवालाहरु सबैमा धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छुँ । अन्त्यमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको यो पहिलो प्रयासमा सबै विषय क्षेत्रहरू नसमेटिएको हुन पनि सक्छ । पाठ्यक्रम जीवित र गतिशील दस्तावेज भएकोले आवश्यकतानुसार यसलाई अद्यावधिक तथा परिमार्जन गर्दै लगिनेछ । पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी त्यस क्रममा देखिने कमी कमजोरी औँल्याई निरन्तर परिमार्जन र सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरिदिनहुन सम्बन्धित सबै सरोकारवालामा गाउँपालिकाको तर्फबाट हार्दिक अनुरोध गर्दछुँ ।

जमान सिंह के. सी.
अध्यक्ष
गेरुवा गाउँपालिका

विषय सुचि

१. परिचय	१
२. तहगत सक्षमता	२-३
३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	३-१३
कक्षा १- ३	३-६
कक्षा ४- ५	६-८
कक्षा ६- ८	९-१३
४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	१४-२७
कक्षा १- ३	१४-१७
कक्षा ४- ५	१८-२१
कक्षा ६- ८	२२-२७
५ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण र सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	२८-८५
कक्षा १	२८-३२
कक्षा २	३३-३८
कक्षा ३	३९-४४
कक्षा ४	४५-५१
कक्षा ५	५२-५७
कक्षा ६	५८-६६
कक्षा ७	६७-७५
कक्षा ८	७६-८५
६. सम्भावित परियोजना तथा प्रयोगात्मक क्रियाकलापहरू	८६-९५
७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया	९६-९९
८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन	१००-११७
(क) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा १-३)	१००-११६
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम कक्षा १	१०५-१०८
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम कक्षा २	१०९-११२
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम कक्षा ३	११३-११६
ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४-८)	११७
९. विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघण्टा	११८
अनसूची	
विशिष्टिकरण तालिका कक्षा -८	११९

१. परिचय

नेपालको संविधानले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र राखेको छ । शिक्षालाई मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गरी शैक्षिक अधिकारको निक्षेपण र स्थानीयकरण मार्फत बलियो शैक्षिक जग निर्माणको मार्ग प्रशस्त गरेको छ । पन्ध्रौं योजनाले परम्परागत र स्थानीय ज्ञान, सीप र प्रविधिको संवर्द्धन तथा संरक्षण गर्दै वैज्ञानिक खोज एवम् अनुसन्धानबाट प्रतिपादित नवीनतम् प्रविधिलाई मुलुकको समग्र विकास प्रक्रियामा उपयोग गर्ने रणनीति तय गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ ले आधारभूत तहमा एउटा विषयका रुपममा स्थानीय विषय वा मातृभाषाको पाठ्यक्रम स्थानीय तहले तयार गरी पठनपाठन गराउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । सङ्घीय सरकारले समग्र पाठ्यक्रम तथा परीक्षा सम्बन्धी मापदण्ड, नीति, गुणस्तरका सूचक र बेन्चमार्क तयार गर्नु पर्ने, प्रदेश सरकारले सो सम्बन्धमा क्षमता विकास र समन्वय गर्ने तथा स्थानीय सरकारले सङ्घीय नीतिभित्र रही स्थानीय नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । त्यसैगरी दिगो विकासका लक्ष्य, २०३० को सफल कार्यान्वयनका राष्ट्रिय रणनीतिमा समेत स्थानीय क्षमता, ज्ञान, सीप र प्रविधिलाई सवलीकरण गरी गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न सकिने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

यो पाठ्यकम राष्ट्रिय पाठ्कम प्रारुप, २०७६ र स्थानीय पाठ्यकम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभााषासहित) २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका प्रावधानलाई ध्यान दिई विकास गरिएको छ । यो पाठ्यकम निर्माणको मुख्य उद्देश्य स्थानीय विषयवस्तु आवश्यकता पहिचान गरी स्थानीय सहभागिता र विज्ञताको संलग्नतामा पाठ्यकम विकास गर्ने, विद्यार्थीहरुमा स्थानीय ज्ञान, सीप, अभिवृत्तिको विकास गर्ने, श्रमको सम्मान गर्ने भावनाको विकासका साथै स्थानीय पेसा, व्यवसाय, प्रविधि, मूल्य मान्यता, वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने रहेको छ । यसका लागि प्रारम्भिक कक्षादेखि नै स्थानीय परिवेशसँग परिचित गराउनका लागि स्थानीय पाठ्यकमको महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । स्थानीय ज्ञान, सीप, प्रविधि, संस्कृति, प्रकृति, संस्कार, कला, भाषा, साहित्यको संवर्द्धन र सवलीकरणबाट मात्र अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सोच, क्षमता विकास र जनशक्ति उत्पादन गर्न सकिने तथ्यलाई दृष्टिगत गरी स्थानीय पाठ्यकमको अवधारणालाई अगाडि सारिएको छ । यस पाठ्यकममा विशेषतः गेरुवाको परिचय, नक्साङ्कन र इतिहास, गाउँपालिकाको कार्य, सेवा प्रवाह र विकास आयोजनाहरु पालिकाभित्रको रीतिरिवाज, संस्कार र संस्कृति, स्थानीय धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरु, स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, स्थानीय प्रकोप र जोखिमको पहिचान तथा व्यवस्थापन जस्ता पक्षहरुसमावेश गरिएका छन् । गरेर सिक्ने पद्धतिमा आधारित भई सिकाइ सहजीकरण गर्ने र विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुले विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सीप र अभिवृत्तिलाई विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका क्रियाकलापलाई जोड दिएको छ ।

स्थानीय पाठ्यकमको आवश्यकता र उद्देश्यहरू

गेरुवा गाउँपालिका बर्दिया जिल्लाको ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक एवम् पर्यटकीय महत्त्व र सम्भावना सहितको स्थानीय सरकारका रुपमा रहेको छ । यहाँ भाषिक, सांस्कृतिक र भौगोलिक लगायतका विविधताहरु रहेका छन् तर गाउँपालिकाभित्र अध्ययनरत विद्यार्थीहरु यसको महत्त्व र वास्तविकतासँग परिचित हुने औपचारिक पद्धति र माध्यमको अभाव छ । विद्यार्थीहरु विषयगत एवम् सैद्धान्तिक ज्ञानमा निपूर्ण भए तापनि आफ्नो संस्कृति र प्रकृतिसँग साक्षात्कार गरी अपनत्व ग्रहण गर्न सकेनन् भने व्यक्ति, परिवार, समाज र राष्ट्रलाई योगदान गर्न सक्ने देशप्रमी नागरिक बन्न नसक्ने तथ्य हामी सामु रहेको छ । गेरुवा गाउँपालिका हरेक दृष्टिले सम्भावनायुक्त रहेको छ । यी अमूल्य सम्पदाहरुलाई औपचारिक माध्यमबाट पुस्तान्तरण गरी संस्थागत गर्नसमेत यो स्थानीय पाठ्यकम तयार गरिएको हो । यस्का उद्देश्यहरु देहायबमोजिम रहेका छन् :

- स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यतालाई सम्बोधन गर्न,
- स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिको उपयोग गर्न,
- व्यवहारिक र जीवन्त सिकाइ प्रकिया अवलम्वन गर्न,
- स्थानीय भाषा, संस्कृति, सम्पदा र पेसा व्यावसायहरुको संरक्षण संवर्द्धन गर्न,
- विद्यार्थीहरुमा आफ्नो व्यक्तिगत स्वास्थ्य, मौलिकता र अनुशासनको बोध गर्न,
- विविधताको पहिचान, सम्मान र मान्यता प्रदान गरी उन्नत समाज निर्माण गर्न,
- लोकतन्त्रका मूल्य मान्यताहरु प्रति जागरुक बनाउन,
- विपद् तथा प्रकोप सम्बन्धी जानकारी र हरित विद्यालय निर्माणमा ज्ञान, सिप प्रदान गर्न,
- व्यवहारिक जीवनोपयोगी सिप प्रदान गर्न
- सूचना प्रविधिको जानकारी एवम् प्रयोगसम्बन्धी ज्ञान, सिप प्रदान गर्न

पाठ्यक्रम निर्माणको विधि एवम् प्रक्रिया

प्रस्तुत पाठ्यक्रम निर्माण गर्नका लागि १२ सदस्यीय स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल गठन गरिएको थियो । कार्यदलमार्फत मस्यौदा लेखन उपसमिति गठन गरी सो समितिलाई मस्यौदा निर्माणको जिम्मेवारी प्रदान गरिएको थियो । कार्यदलले स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयक्षेत्रहरु निर्धारण गरेर सोहिबमोजिम मस्यौदा निर्माण गरी कार्यशालाको माध्यमबाट विभिन्न बैठक र सरोकारवालाहरुसँग छलफल गरी राय सुझाव सङ्कलन गरिएको थियो र सोहीअनुसार प्राप्त सुझावहरुलाई समावेश गरी पाठ्यक्रमको अन्तिम मस्यौदा तयार गरको थियो ।

पाठ्यक्रम निर्माणका चरणहरु देहाय बमोजिम रहेका थिए :

- आवश्यकता पहिचान
- सक्षमता निर्धारण,
- विषयवस्तु छनोट
- विधा र क्षेत्र निर्धारण
- विषयवस्तुको विस्तृतीकरण
- शिक्षणको माध्यम
- शिक्षण सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया
- समय निर्धारण
- सिकाइ मूल्याङ्कन

यी समग्र प्रक्रियाहरुमा निरन्तर रुपमा पाठ्यक्रमका विज्ञ, अनुसन्धानका प्राप्तिहरु, प्रकाशित आधिकारिक दस्तावेजहरु, अन्य पाठ्यक्रमका नमूनाहरु र सरोकारवालाहरुका राय तथा सुझावहरु लिइएको थियो ।

२. तहगत सक्षमता

आधारभूत तह कक्षा १-८ का सक्षमताहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

क) आधारभूत तह कक्षा १-३ का सक्षमताहरू

१. आफू र आफ्नो गाउँटोल, समुदाय, वडा र गाउँपालिकाको सामान्य परिचय तथा धार्मिक, प्राकृतिक र पर्यटकीय स्थलको पहिचान,
२. आफ्नो गाउँटोलका भाषा,धर्म संस्कृति, भेषभुषा, चाडपर्व र रहनसहनको सामान्य जानकारी,
३. आफ्नो गाउँटोल र समुदायका मानिसहरुको पेसा, व्यवसाय र उनीहरुले निर्माण र प्रयोग गर्ने प्रविधिहरुको बारेमा परिचित
४. स्वास्थ्य, व्यक्तिगत सरसफाइ र स्थानीय खेलसँग परिचित,
५. वातावरण सरसफाइ र हरित विद्यालयको अवधाणासँग परिचित हुँदै विद्यालयमा बगैँचा निर्माणमा सहयोग,
६. जीवनमा खुसी हुने प्रयास गर्नको साथै सकारात्मक सोच, श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र बानीको अभ्यास र जीवनपयोगी सिपहरुको पहिचान र अभ्यास
७. स्थानीय स्तरका विपद् तथा प्रकोपहरु सम्बन्धी सामान्य जानकारी ।

ख) आधारभूत तह कक्षा ४-५ का सक्षमताहरू :

१. गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय, जनसाङ्ख्यिक र भौगोलिक अवस्थाको पहिचान, र धार्मिक तथा सांस्कृतिक, र प्राकृतिक सम्पदाको सामान्य जानकारी,
२. आफ्नो गाउँटोलका जातजाति, भाषा, धर्म संस्कृति, भेषभुषा, चाँडपर्व र रहनसहन जस्तै लोकगीत, लोकनृत्य, लोकबाजा, कुलपूजा आदिको सामान्य जानकारी र सामाजिक समस्याहरु पहिचान,
३. स्थानीय स्तरका पेसा, व्यवासाय र प्रविधिप्रति सम्मान तथा सिपको अभ्यास,
४. स्वास्थ, योग, सरसफाइसम्बन्धी जानकारी र खेलकुदको अभ्यास,
५. वातावरण संरक्षणको महत्त्व बोध, वातावरण सरसफाइ र हरित विद्यालय निर्माण जस्तै बगैँचा निर्माण, वृक्षारोपण जस्ता कार्यमा सहयोग,
६. समाजको असल नागरिक र जीवनमा खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप, गुणहरु, जीवनपयोगी सिपहरु र बानीको विकास र अभ्यास,
७. वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी, हावाहुरी, चट्याङ, लू, शीतलहर, भूकम्प जस्ता विपद्को परिचय र ती विपद्बाट बच्ने उपायहरुको जानकारी र अभ्यास,

ग) आधारभूत तह कक्षा ६-८ का सक्षमताहरू :

१. गाउँपालिकाको समग्र भौगोलिक, शैक्षिक र जनसाङ्ख्यिक अवस्थाको पहिचान, विश्लेषण एवम् ऐतिहासिक जानकारी र गाउँपालिकाले गरेका असल अभ्यासहरुको बारेमा परिचित,

२. गाउँपालिकाको प्रचलित मूल्य मान्यता, भेषभुषा, लोकसंस्कृति, लोकगीत, बाजा, नृत्य, भाषा, रीतिरिवाज, संस्कारको परिचय, महत्त्व बोध र संरक्षण साथै सामाजिक समस्या र तिनको समाधानका उपायहरु बारेमा सचेत,

३. स्थानीय स्तरका पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, आयमूलक क्रियाकलाप, पर्यटन व्यवसायको परिचय, महत्त्व, सम्भावना र त्यसको प्रवर्द्धनका उपायहरुको जानकारी,

४. सिकलसेल रोग, आयूर्वेदिक स्वास्थ्य सेवाको परिचय, स्थानीय खेलको अभ्यास र खेलकुदको विकासमा गाउँपालिकाले खेलेको भूमिका पहिचान,

५. आफ्नो वरपरको वातावरण र हरित विद्यालयको अवधारणा, महत्त्व बोध, समुचित प्रयोग, संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन र त्यसको दिगो विकास बिच अर्न्तरसम्वन्ध कायम,

६. असल नागरिकमा हुनुपर्ने गुणहरु र जीवनउपयोगी सिप पहिचान गर्दै सकारात्मक सोचको विकास र अभ्यासका साथै जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको जानकारी, प्रयोग र अनुसरण,

७. विपद् तथा प्रकोप जोखिम व्यवस्थापनको बारेमा जानकारी हासिल गरी विपद्बाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्नका लागि उपायहरुको पहिचान, अभ्यास र कार्यान्वयन

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

कक्षा १– ३

lf]q÷lyd	slff !	slff @	slff #
१.गेरुवा को चिनारी	• आफू आफ्नो घर परिवारको सदस्य र आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न, • आफ्नो गाउँटोलको बडघर, चौकिदार पहिचान गर्न, • आफ्नो विद्यालय स्थापना विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको नाम भन्न , • आफू पढ्ने विद्यालयको नाम भन्न र आफूलाई शिक्षा दिने गुरुहरुको नाम भन्न, • आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थल, स्थानीय बजार पहिचान गर्न, • आफ्नो घर र विद्यालय वरिपरि रहेको कुलो, बाटो, पुल आदिको नाम बताउन,	• आफ्नो वडाभित्रका गाँउटोलको नाम बताउन, • आफ्नो गाँउ टोलको बडघर, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको नाम बताउन, • आफ्नो विद्यालय स्थापना, विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको परिचय दिन, • आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न, • आफ्नो गाउँटोलका जनप्रतिनिधि वडा अध्यक्ष र वडा सदस्यको नाम बताउन, • आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम बताउन, • आफ्नो गाँउटोलका बाटो, पुल, स्वास्थ्य संस्था, स्थानीय बजारको नाम भन्न,	• आफ्नो गाँउपालिकाको नाम, स्थापना साल, र ठेगाना बताउन, • आफ्नो गाँउटोलको बडघर, कुलापानी चौधरी, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको नाम र गर्ने कार्यहरुको बारेमा बताउन, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वको परिचय दिन, • गाँउपालिकाको अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम र गाँउपालिकाको वडाको सङ्ख्या बताउन, • आफ्नो गाउँटोलको घरधुरी सङ्ख्या बताउन, • आफ्नो गाँउटोलमा रहेका धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिन, • आफ्नो वडाभित्रका मुख्य सडक, पुल, नदी, कुलो, झरन, सामुदायिक वनको सूची बनाउन, • गाउँपालिकाको हावापानीको परिचय दिन र हावापानी, मौसमका प्रकारको बारेमा बताउन,

If]q÷lyd	sIff !	sIff @	sIff #
२. हाम्रो समाज,संस्कृति र प्रचलित मूल्यमान्यता	• अभिवादनसहित आफ्नो परिचय र परिवारका सदस्यहरुलाई सम्बोधन गर्ने नाता बताउन, • आफू र आफ्नो समुदायमा रहेका जात र थर बताउन, • आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु पहिचान गर्न, • गाउँटोलमा मनाइने चाँडपर्वको नाम भन्न, • आफ्नो घर परिवारको जन्म संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न, • आफ्नो जातिको पहिरन,भेषभुषा पोशाक र गरगहना बताउन, • आफ्नो जातिले गर्ने पूजाका प्रकार बताउन, • आफनो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको नाम भन्न, • स्थानीय खानाका परिकारको नाम बताउन,	• आफ्नो परिवारको परिचय दिन, • परिवारका सदस्यहरुको सूची बनाउन, • आफ्नो टोल तथा वडामा बसोबास गर्ने जातजातिहरुको थर बताउन, • आफ्नो गाउँ समुदायमा बोलिने भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्द भन्न, • आफ्नो टोल र वडामा मनाइने चाँडपर्वको नाम भन्न, • आफ्नो समुदायको जन्म संस्कारको सूची तयार गर्न, • आफ्नो समुदायको परम्परागत भेषभुषा र गरगहनाको परिचय दिन, • आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजाका प्रकारहरुको सूची तयार गर्न, • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको नाम भन्न, • स्थानीय खानाका परिकारहरुको सूची तयार गर्न,	• परिवारको परिचय र महत्व बताउन, • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातजाति र विभिन्न थर बताउन, • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातिहरुको सूची बनाउन, • आफू र आफ्ना साथीहरुले बोल्ने भाषामा समानता र भिन्नता बताउन, • आफ्नो वडामा मनाइने चाँडपर्वहरुको सूची बनाउन, • आफ्नो घर परिवारको जन्म र विवाह संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न र लेख्न, • आफ्नो समुदायको भेषभुषा र गरगहना बारे उदाहरणसहित बताउन • विभिन्न समुदायका विभिन्न जातिले गर्ने पूजाको प्रकार र महत्व बताउन, • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको परम्परागत पहिरनसहित अभ्यास गर्न, • स्थानीय खानाका परिकार बनाउने तरिका बताउन,
३.स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	• आफ्ना घर परिवारका सदस्य र अभिभावकले गर्ने मुख्य काम पहिचान गर्न, • आफ्नो घरमा लगाइने कृषि वालिनाली र घरपालुवा जनावर तथा पशुपंक्षीको नाम भन्न, • आफ्नो गाउँटोलको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम पहिचान गर्न, • घरमा उत्पादन र बिक्रि वितरण हुने वस्तुहरुको नाम भन्न, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपसँग परिचित हुन, • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरुको नाम भन्न, • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको पहिचान गर्न ,	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाको नाम भन्न, • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने मुख्य बालिनाली, पशुपंक्षी र फलफूल खेतीको सूची तयार गर्न, • आफ्नो छिमेकी गाउँघरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको नाम भन्न, • घरेलु उत्पादित सामग्री र व्यवसायको परिचय दिन, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपसँग परिचित भई तिनको सूची तयार गर्न , • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरुको नाम, प्रयोजन र काम भन्न, • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको नाम भन्न,	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाको नाम र प्रकार भन्न, • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्न बाली, तरकारी, फलफूलको नाम र तिनको फाइदा भन्न, • कृषि उत्पादन तथा पशुपंक्षीपालनका प्रकार भन्न र वर्गिकरण गर्न, • वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय दिन, • दैनिक रुपमा किनमेल गर्ने स्थान तथा सामानको नाम भन्न, • स्थानीय बजारमा खरिद बिक्री गर्ने सामग्रीको नाम भन्न, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपको परिचय दिन, • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीको नाम र तिनको प्रयोग भन्न, • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिन

If]q÷lyd	sIff !	sIff @	sIff #
४. स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद	• शरीरका अङ्गहरुको सरसफाइ गर्न, • व्यक्तिगत सरसफाइका लागि आवश्यक सामग्रीको नाम भन्न, • सरसफाइ गर्नु पर्ने स्थानको सूची बनाउन, • घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन, • स्थानीय खेलको पहिचान गर्न र खेल्ने अभ्यास गर्न,	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्न, • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्त्व भन्न, • दैनिक रुपमा गरिने सरसफाइ सम्बन्धी क्रियाकलापको सूची बनाउन, • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नु पर्ने कारण भन्न र सरसफाइमा सहभागी हुन, • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न र महत्त्व भन्न,	• सन्तुलित भोजनको परिचय दिन र महत्त्व भन्न, • स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्वको पहिचान गर्न, • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर भन्न, • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन, • स्थानीय खेलहरु खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदाहरु बताउन,
५.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• स्थानीय स्तरका जङ्गली तथा घरपालुवा जनावरका नाम भन्न, • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटविरुवाको नाम भन्न, • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटविरुवाको संरक्षण गर्न, • घर, आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन, • फोहर मैलाको पहिचान गर्न,	• स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको नाम भन्न, • स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको नाम भन्न र वर्गीकरण गर्न, • स्थानीय स्तरका बोटविरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न, • घर, आँगन,विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन, • फोहर मैलाको परिचय र प्रकारको(कुहिने र नकुहिने) बारेमा भन्न,	• स्थानीय वनमा पाइने जङ्गली जनावर र चराचुरुङ्गीहरुको नाम भन्न, • स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको महत्त्व तथा उपयोग भन्न, • विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्त्व भन्न, • घर, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन, • विद्यालयमा फोहर मैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन कुहीने र नकुहीने फोहर छुट्टयाउन,
६.खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र साथीहरुको असल आनीबानी र स्वभावहरु पहिचान गर्न, • असल व्यवहार र सकारात्मक सोचले मानव व्यवहारमा आउने खुशी बताउन र अभ्यास गर्न, • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुबाट रमाउन, • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाँडपर्वहरुमा सहभागी भई खुशी हुन, • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न, • समूहमा मिली बस्ने बानीको विकास गर्न, • सबैलाई आदर सत्कार, सम्मान व्यक्त गर्ने बानीको विकास गर्न, • एक आपसमा सहयोग आदान-प्रदान गर्दा हुने फाइदाहरु बताउन, • दैनिक जीवनोपयोगी क्रियाकलापलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न,	• असल र चरित्रवान् हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र गुणहरुको वर्णन र अभ्यास गर्न, • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गरी रमाउन, • आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण गर्न, • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • समाजका अशक्त, असाहाय जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास गर्न, • सामुहिक जिम्मेवारी बोध गर्न, • सानालाई माया र ठूलालाई आदर गर्न, • शिक्षक, अभिभावक र मान्यजनप्रति शिष्ट, नम्र बोलीव्यवहार गर्न,	• असल गुण, सिप, एक आपसमा सहयोग, माया, आदर सम्मान गर्दा प्राप्त हुने उपलब्धिको प्रशंसा गर्न, • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरु श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरी रमाउन, • आफू खुशी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • समाजका अशक्त,असाहाय जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • सामुहिक जिम्मेवारी बोध गर्न, • आफू भन्दा ठूलाप्रति आदर, सत्कार र सानाप्रति माया, दया, करुणा भाव देखाउन, • शिष्टाचार, सहयोग, मेलमिलाप, आदर सम्मान व्यक्त गर्न, • नैतिक मूल्य, मान्यता र आचरणको अनुसरण गर्न, • सहयोगात्मक, सहकार्यत्मक सिपको विकास गर्न,

Ifg÷lyd	sIff !	sIff @	sIff #
७ . विपद् व्यवस्थापन	• विपद्को सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • स्थानीय स्तरमा भइरहेका र हुनसक्ने विपद् पहिचान गर्न, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु पहिचान गर्न, • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू पहिचान गर्न,	• विपद्को परिचय र प्रकार बताउन • स्थानीय स्तरमा हुने विपद्को सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु बताउन, • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू पहिचान र अनुसरण गर्न,	• विपद्को परिचय दिन र प्रकार बताउन, • वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी र आगलागी हुने कारणहरु भन्न, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु बताउन, • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण गर्न, • भूकम्प र महामारी लगायतका विपद्बाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन

कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

कक्षा ४– ५

Ifg÷lyd	sIff $	sIff %
१.गेरुवाको चिनारी	• गाँउपालिकाको सिमाना पहिचान गर्न, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम र परिचय बताउन, • बडघर प्रथा र चौकिदारहरुको व्यवस्थाका बारेमा सङ्क्षिप्त जानकारी दिन, • गाउँपालिकामा रहेका वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालय रहेको स्थान बताउन, • गाँउपालिकाभित्रका मुख्य सडक र धार्मिक स्थलहरुको सूची बनाउन, • गाँउपालिकाभित्रको वडागत घरधुरी सङ्ख्या बताउन, • गाँउपालिकाभित्रका प्राकृतिक स्रोतहरुको नाम भन्न, • आफ्नो वडाभित्रका विद्यालयहरुको नाम भन्न, • गाउँपालिकाको गाउँ कार्यपालिकाका सदस्यहरुको नाम बताउन, • गाउँपालिकाको हावापानीको सामान्य परिचय र मौसमका प्रकारका बारेमा बताउन,	• गाँउपालिकाको सिमाना र क्षेत्रफल बताउन, • गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय दिई नक्सामा मुख्य स्थानहरु देखाउन, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको परिचय दिन र योगदान बताउन, • बडघर र चौकिदारहरुको प्रचलित छनौट प्रक्रियाहरुको बारेमा बताउन, • गाँउपालिकामा रहेका वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न, • गाँउपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरुको परिचय र महत्त्व बताउन, • आफू बसोबास गर्ने वडाको महिला र पुरुषको जनसङ्ख्या भन्न, • गाँउपालिकाभित्रका प्राकृतिक स्रोतहरुको सूची बनाउन, • गाँउपालिकाभित्रका आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरुको नाम भन्न, • गाउँपालिकाको गाउँ सभा सदस्यहरुको नाम बताउन, • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • गाउँपालिकाको यातायातको सुविधा बारे बताउन ,
२. हाम्रो समाज,संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको परिचय, महत्त्व, र विशेषता बताउन, • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वको परिचय बताउन, • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीत गाउन र लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न, • स्थानीय खानाका परिकारहरुको परिचय दिन , • आफ्नो समुदायका विभिन्न जातिका भाषा पहिचान गरी दैनिक रुपमा प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरुको सूची तयार गर्न, • आफ्नो स्थानीय स्तरमा प्रचलित पोसाक, रहनसहन र गरगहना बारे बताउन , • आफ्नो जातिले गर्ने पूजाको सूची तयार गरी सामान्य परिचय दिन, • थारु, ब्रहामण, क्षेत्री, दलित आदि जातिको रीतिरिवाज संस्कृति र चाँडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय दिन	• परिवारको प्रकार र विभिन्न किसिमका परिवारका फाइदा र बेफाइदा भन्न, • आफ्ना नातेदारहरुको नाम, नाता, ठेगाना र रीतिरिवाज बताउन • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरुको सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीतहरु सङ्कलन गरी हाउभाउसहित गाउन र लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न, • स्थानीय खानाका परिकारहरुको महत्त्व र बनाउने तरिका बताउन • गाउँपालिकाका विभिन्न जातिका भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरुको सूची तयार गर्न, • गाउँपालिकामा प्रचलित परम्परागत पोसाक र गरगहनाको सूची बनाउन, • आफ्नो वडाबासीले गर्ने पूजाको सूची बनाउन,

If]q÷lyd	sIff $	sIff %
	● स्थानीय सामाजिक समस्याहरुको सूची र सामाजिक समस्याअन्तर्गत बालश्रम बारे सङ्क्षिप्त रुपमा बताउन,	● नेवार, गुरुङ, मगर, सोनाहा, राजी, बादी आदि जातिको रीतिरिवाज, धर्म, संस्कृति, चाडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय दिन, ● स्थानीय सामाजिक समस्याहरुको सूचीसहित समस्या समाधान गर्ने उपायहरु बताउन,
३. स्थानीय पेसा,व्यवसाय र प्रविधि	● समुदायका व्यक्तिहरुले गरेका मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम भन्न, ● स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र प्रयोग भन्न, ● गाउँघरमा गरिने आर्थिक क्रियाकलापहरुको सूची बनाउन, ● स्थानीय घरेलु उद्योगको परिचय दिन, ● गाउँपालिमा रहेका धार्मीक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान बारे बताउन ● स्थानीय कला र सिपको सामान्य परिचय दिन, ● स्थानीय जातजातिमा प्रचलित कला र सिपको पहिचान गर्न, ● स्थानीय परम्परागत प्रविधिको सूची तयार गरी वर्णन गर्न, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको परिचय र यसको शिक्षा क्षेत्रमा प्रयोग बारे भन्न,	● व्यवसायिक रुपमा गरेको आलु, टमाटर, केरा र च्याउ खेतीको परिचय दिन, ● स्थानीय हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने तरिका र तिनको प्रयोजन भन्न, ● गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित पेसा व्यवसायहरुले आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान बताउन, ● स्थानीय स्तरमा सञ्चालित घरेलु उद्योगको सूची बनाउन र त्यसलाई वर्गिकरण गर्न ● होमस्टेको परिचय बताउन, ● गाउँपालिमा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान बारे बताउन, ● स्थानीय कला र सिपको परिचय दिन र प्रकार बताउन, ● स्थानीय जातजातिमा प्रचलित कला र सिपको पहिचान गर्न र सूची तयार गर्न, ● स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिँदै त्यसका फाइदाहरु बताउन, ● स्थानीय प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी जानकारी लिई वर्णन गर्न, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको महत्त्व प्रष्ट पार्न,
४. स्वास्थ्य सरसफाइ र खेलकुद	● गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरु बताउन, ● योग (सूर्य नमस्कार) अभ्यास गर्न, ● सिकलसेल रोगको सामान्य परिचय दिन, ● विभिन्न माहामारीजन्य रोगहरुको उदाहरण बताउन, ● प्राथमिक उपचारको परिचय दिन, ● स्थानीय स्तरमा लाग्ने गरेका मुख्य सर्ने र नसर्ने रोगका नाम बताउन, ● स्वस्थ जीवनको लागि स्वस्थ खानाको परिचय दिन ● स्थानीय स्तरमा खेलिने प्रचलित खेलहरुको परिचय दिन,	● गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरु र सेवाग्राहीहरुले पालना गनुपर्ने केही नियमहरु सम्बन्धमा बताउन, ● योगको महत्त्व भन्न र योगाभ्यास (कपालभाती, अनुलोम विलोम) गर्न, ● सिकलसेल रोगको सामान्य लक्षणहरु बताउन, ● विभिन्न माहामारीजन्य रोगहरुको उदाहरणसहित परिचय दिन, ● प्राथमिक उपचारको महत्त्व भन्न, ● स्थानीय स्तरमा लाग्ने गरेका मुख्य सर्ने र नसर्ने रोगको नाम र रोगको कारण बताउन, ● प्राकृतिक खाना र अस्वस्थ खाना/जङ्क फुडको पहिचान गरी उपयुक्त खानाको सेवन गर्न, ● स्थानीय स्तरमा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिई खेल खेल्ने अभ्यास गर्न,
५. वातावरण संरक्षण र हरीत विद्यालय	● स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको संरक्षणका उपायहरु तथा महत्त्व भन्न, ● स्थानीय स्तरमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतीको नाम भन्न, ● विद्यालयमा बगैँचा र वृक्षरोपणमा सहभागी हुन, ● फोहरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न, ● वातावरण प्रदुषणको अवस्थाको पहिचान गर्न, ● फोहरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न, ● वातावरण संरक्षणको परिचय दिन, ● वैकल्पिक उर्जाको उदाहरण दिन,	● स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पती र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गरी अवलम्वन गर्न, ● स्थानीय स्तरमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतीहरुको उपयोग र महत्त्व बताउन, ● विद्यालय तथा घरमा औषधीजन्य वनस्पती र फलफूल बगैँचाको निर्माणमा सहभागी हुन, ● स्थानीय स्तरमा जलस्रोतको प्रदुषणका कारण र असरहरु पहिचान गर्न, ● विद्यालय तथा समुदायमा फोहरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरुको खोजी गरी अवलम्वन गर्न, ● वातावरण संरक्षणको परिचय दिन र महत्त्व भन्न, ● घर र विद्यालयमा उपयोग हुने उर्जाको उपयोगिता बताउन,

lfg÷lyd	sIff $	sIff %
६. खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप	● समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका कार्यहरुको चर्चा र उक्त कार्यको अनुसरण गर्ने सिप र आचरण विकास गर्ने ● असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने गुण एवम् सिप र स्वभावहरु पहिचान गरी सोको अभ्यास गर्न, ● आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय दिँदै सोको अभ्यास गर्न, ● अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहार हरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै सकारात्मक सोचको विकास गर्न, ● श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको अभ्यास प्रस्तुत गर्न, ● घरपरिवार र समाजका, अशक्त, असहाय, जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास गर्न, ● असल कार्यहरुको पहिचान गर्न, ● आत्मनिर्भरताको परिचय दिई त्यसको महत्त्व बताउन, ● लक्ष्य अनुसारको क्रियाकलाप गर्न, ● सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार, नियमहरुको पालना र सूची बनाउन, ● सामाजिकीकरणका प्रकार, उपायहरु बताउन,	● समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका कार्यहरुको चर्चा र उक्त कार्यको अनुसरण गर्ने सिप र आचरणको विकास गरी सोको अभ्यास गर्न, ● असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने गुण एवम् सिप र स्वभावहरु बताउन र त्यसको अभ्यास गर्न, ● आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, ● अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न, ● श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको अभ्यास गर्न ● समाजका, अशक्त, असहाय, जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने भावनाको विकास र अभ्यास गर्न, ● असल कार्यहरुको सूची बनाउन, ● आत्मनिर्भरता उन्मुख बानीको विकास गर्न, ● लक्ष्य किटान गरी भावी योजना बारे भन्न, ● सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार, नियमहरुको पालना र नैतिक चरीत्र प्रदर्शन गर्न, ● सामाजीकीकरण गर्ने उपाय र महत्त्व बताउन,
७. विपद् व्यवस्थापन	● वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी र आगलागीबाट हुने असर भन्न, ● प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्का प्रभाव एवम् असरहरू बताउन, ● चाँडपर्वको समयमा हुने सम्भावित जोखिमहरु पहिचान गर्न, ● हावाहुरी, चट्याङ्ग, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानी अपनाउन, ● विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरु पहिचान गर्न,	● वन्यजन्तु,बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपायहरु पहिचान गर्दै सोको अवलम्वन गर्न, ● प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को प्रभाव एवम् असरहरू बताउन, ● चाँडपर्वको समयमा सम्भावित जोखिमहरुको पहिचान गर्दै सुरक्षाका उपायहरु बताउन, ● हावाहुरी, चट्याङ्ग, शीतलहर, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानीका उपायहरु बताउन, ● विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरु पहिचान गरी तिनिहरुको भूमिका बताउन,

सिकाइ उपलब्धि

कक्षा ६-८

lfg÷lyd	sIff ^	sIff &	sIff *
१.गेरुवाको चिनारी	• गाउँपालिकाको भौगोलिक र ऐतिहासिक अवस्थाको परिचय दिन, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम र सङ्क्षिप्त जीवनी बताउन, • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान जननिर्वाचित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षको परिचय र जनप्रतिनिधिहरुले गर्ने मुख्य कार्यहरु बताउन, • गाउँपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थान, मुख्य सडक, कुलो, नदीनाला र धार्मिक स्थलहरु देखाउन, • गाउँपालिकाभित्रका माध्यमिक र आधारभूत विद्यालयहरुको सूची तयार गर्न, • गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचना बारे सङ्क्षिप्त रुपमा बताउन,वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे जानकारी दिन, • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्थाको सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा निकायहरु रहेको स्थानहरु बताउन, • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्त्वपूर्ण स्थानका बारेमा जानकारी दिन र स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय दिन, • स्थानीय पत्रकार तथा पत्रपत्रिकाको नामको सूची बनाउन, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाको परिचय दिन, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरुको सूची तयार गर्न, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरुको सङ्क्षिप्त जानकारी गराउन,	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनु पूर्व र वर्तमान अवस्थाको सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम र सङ्क्षिप्त जीवनी बताउन, • गेरुवाको गाउँकार्यपालिकाको गठन प्रक्रिया र सदस्य सङ्ख्या र सदस्यको नाम बताउन, • गाउँपालिकाको मुख्य सडक, कुलाहरु नदी, झरन र धार्मिक स्थल नक्सामा देखाई त्यस्को बारेमा सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको वर्णन गर्न, • वडा कार्यालय तथा गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाबारे बताउन, • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्थाकाको वडागत, उमेरगत र लिङ्गगत जानकारी गराउन र जनसाङ्ख्यिक तत्वहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकायहरु बारे सामान्य परिचय दिन, • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्त्वपूर्ण स्थान र धार्मिक स्थलका बारेमा जानकारी दिन र महत्त्व बताउन, • पत्रकारिताको परिचय र पालिकामा यसको अवस्थाको बारेमा जानकारी दिन, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाले कृषि क्षेत्रमा पुऱ्याएको योगदानको चर्चा गर्न, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरुको सूची तयार गरी जानकारी दिन, • गाउँपालिकाको विकासका सम्भावना तथा चुनौतीको बारेमा परिचित हुन • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँ पालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरुको बारेमा बताउन,	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनु पूर्व र वर्तमान अवस्थाको बारेमा तुलना गर्न, • गाउँपालिकाका केही शिक्षा प्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम, योगदान र सङ्क्षिप्त जीवनी बताउन, • गेरुवाको गाउँ सभाको गठन प्रक्रिया र सदस्य सङ्ख्या र सदस्यको नाम बताउन, • गाउँपालिकाको मुख्य स्थान. विद्यालय,स्वास्थचौकी, पुल, सडक, नदी, कुला, धार्मिक स्थलको परिचय दिँदै महत्त्व बताउन, • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था वर्णन गरी शैक्षिक समस्या समाधानका उपायहरु सुझाउन, • वडाकार्यालय तथा गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे वर्णन गर्न, • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्था र वितरणको सङ्क्षिप्त वर्णन गर्दै त्यसको महत्त्व बताउन, • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकायको सङ्क्षिप्त कार्य र महत्त्व बताउन, • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्त्वपूर्ण स्थानका बारेमा जानकारी दिई तिनको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने उपायहरु बताउन, • पत्रकारीताको महत्त्व बारे बताउन • राजापुर सिँचाइ आयोजनाले कृषि क्षेत्रमा पुऱ्याएको योगदानको चर्चा गर्न, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमको सङ्क्षिप्त रुपमा वर्णन गर्न, • गाउँपालिकामा विकासका सम्भावना तथा चुनौतीको बारेमा बताउन, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि सञ्चालित विकास योजना र गाउँपालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • जिल्ला र प्रदेशस्तरमा गेरुवा गाउँपालिकाको तुलनात्मक अवस्था (क्षेत्रफल, शिक्षा स्वास्थ्य, सम्पदा र आर्थिक गतिविधि) प्रस्तुत गर्न,

lf]q÷lyd	sIff ^	sIff &	sIff *
२. हाम्रो समाज, संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको परिचय, महत्त्व बताउन • भौतिक र अभौतिक संस्कृतिको परिचय दिन, • स्थानीय समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको थर, धर्म, संस्कृति, संस्कारको परिचय दिन, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक तथा सास्कृतिक संस्थाहरुको परिचय दिन, • आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृतिको सामान्य परिचय दिन, • थारु, नेवार, गुरुङ, मगर लगायत विभिन्न जातिको मातृभाषा, भाषिका, शब्दावली, लोकसंस्कृति अन्तर्गत लोकगीत, लोकबाजा र लोकनृत्यको परिचय दिई महत्त्व भन्न, अभ्यास गर्न र संरक्षण गर्ने उपाय बताउन, • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय दिन, • पूर्वीय संस्कृतिको परिचय दिन, • हिन्दु धर्मको परिचय र हिन्दु धर्मालम्वीहरुको विशेषताहरु बताउन, • सामाजिक समस्याहरुको परिचय दिई समस्याका असरहरु र समाधान गर्ने उपाय बताउन,	• परिवारको महत्त्व, प्रकार र परिवारमा मेलमिलाप कायम गर्न खेल्नुपर्ने भूमिका बताउन, • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृति बारेमा उदाहरणसहित वर्णन गर्न, • समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरुको थर, गोत्र, धर्म संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य जानकारी दिन, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुको परिचय र महत्त्व बताउन, • आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म, संस्कृति, संस्कार, पूजापाठ, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य परिचय दिई महत्त्व बताउन, • सोनाहा, माझी, राजी,बादीलगायत लोपउन्मुख जातिको मातृभाषा भाषिका, शब्दावली लोकगीत, लोकनृत्य र लोकबाजाहरुको परिचय दिन, अभ्यास गर्न र संरक्षण गर्ने उपाय बताउन, • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व बताउन, • पूर्वीय संस्कृतिको महत्त्व बताउन, • बुद्ध धर्मको परिचय र बौद्ध धर्मालम्वीहरुको विशेषताहरु बताउन, • सामाजिक समस्या न्यूनीकरण गर्ने उपाय बताउन र यस कार्यको न्यूनीकरणमा लागेका सङ्घसंस्थाहरुको भूमिका बारे बताउन,	• परिवारको महत्त्व, प्रकार, परिवारको मेलमिलाप, सुख, शान्ति र समृद्धिको लागि खेल्नुपर्ने भूमिका बताउन, • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृति संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने उपाय बताउन, • समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरुको थर, गोत्र, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको उदाहरणसहित जानकारी दिई महत्त्व बताउन, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुले खेलेको भूमिका बताउन, • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति, संस्कार, पूजापाठ, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य परिचय दिई महत्त्व बताउन, • दलित, जनजाति तथा पिछडिएका समुदायको प्रचलित मातृभाषा, भाषिका, शब्दावली, लोकगीत, नृत्य तथा लोकबाजाको परिचय दिन, लोकगीत गाएर नृत्य गर्न र लोक संस्कृति जर्गेना गर्ने उपाय बताउन, • स्थानीय धार्मिक स्थलको जर्गेना गर्ने उपाय बताउन, • पूर्वीय संस्कृतिको विशेषता, उदाहरण महत्त्व र जर्गेना गर्ने उपायहरु बताउन, • क्रिश्चियन र इस्लाम धर्मको परिचय र धर्मालम्वीहरुको विशेषताहरु बताउन, • सामाजिक र सांस्कृतिक कुरीतिबाट हुने समस्या र असरहरुबारे सामान्य जानकारी दिई समाधानका उपाय बताउन
३.स्थानीय पेसा , व्यवसाय र प्रविधि	• गाउँपालिकामा कृषि पेसाको महत्त्व र यसलाई प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु भन्न, • मुख्य खाद्यबाली तथा नगदेबालीको सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • गाईभैंसी,बाख्रापालन, बंगुरपालनको परिचय र यसका फाइदा भन्न, • स्थानीय स्तरमा उत्पादित तरकारी र फलफूल खेतीको परिचय र खेती गर्ने सामान्य तरिका भन्न, • पर्यटकको परिचय दिन,	• कृषिले गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान बारे चर्चा गर्न, • मुख्य खाद्यबाली, तरकारी,फलफूल खेती र खेती गर्ने तरिका भन्न, • कुखुरापालन, बाख्रापालन र माछापालन र यसका फाइदाहरु बताउन, • कृषिको आधुनिकीकरणमा विभिन्न प्रविधिको प्रयोग र फाइदा भन्न, • पर्यटकको प्रकार, पर्यटन व्यावसायको परिचय र महत्त्व भन्न,	• गाउँपालिकाले कृषि व्यवसायीकरण, कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारणका लागि गरेका प्रयासहरुको बारेमा बताउन, • गाईभैंसी, बाख्रापालन, बंगुरपालनको परिचय, फलफूल खेती र तरकारी खेती वा कुनै एक नगदेबालीको परिचय, खेती गर्ने तरिका र यसका फाइदाहरु भन्न, • कृषि उत्पादकत्व बढाउने तरिका र जैविक विषादीको प्रयोगबाट हुने असरहरु बताउन, • गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, प्रवर्द्धनका उपायहरु र गरिएका प्रयासहरु बताउन,

Ifg÷lyd	sIff ^	sIff &	sIff *
	• होमस्टेको परिचय दिई र यसको महत्व भन्न, • गाउँपालिकामा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाको परिचय र महत्त्व बताउन, • स्थानीय कला, सिप र प्रविधिको आवश्यकता र महत्त्व बताई त्यसको उचित प्रयोग गर्न, • स्थानीय प्रविधिका विशेषता बताउन, • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्री निर्माणका लागि अभ्यास गर्न, • भान्छा कोठामा प्रयोग गरिने राइसकुकर, गिजर, फिल्टर र पानी पिउने धाराका विभिन्न भागहरु पहिचान गरी त्यसको प्रयोग गर्ने तरीका बताउन, • साइकलको बनावट र यसका भागहरु पहिचान गरी सामान्य मर्मत सम्भार गर्ने तरिका बताउन, • सामाजिक सञ्जालको परिचय, महत्व र त्यसको सदुपयोग गर्ने तरिका बताउन,	• गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, होमस्टेबाट पर्यटन प्रवर्द्धनमा गरिएका प्रयासहरु बताउन • सहकारीको परिचय र यसबाट हुने फाइदा भन्न, • स्थानीय कला र सिप संरक्षण गर्नुपर्ने कारणहरु बताउन, • स्थानीय प्रविधिका फाइदाहरु बताउन, • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्रीहरु निर्माण गर्ने तरिका बताउन, • परम्परागत र आधुनिक प्रविधिमा हुने अर्न्तसम्बन्ध बताउन, • घरायसी विद्युतीय उपकरणहरुको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने बारे जानकारी दिन, • कृषि कार्यमा प्रयोग गरिने कृषि औजार तथा उपकरण, पावर, टिलर पम्पसेटहरुको भागहरु पहिचान गर्न, • सडक निर्माण, तट्बन्धको लागि निर्माण सामग्री र निर्माण गर्ने सामान्य प्रविधि बताउन, • सामाजिक सञ्जालको परिचय र त्यसको दुरुपयोग हुन नदिने तरिकाहरु बताउन	• स्थानीय स्तरमा सञ्चालन गरिने घरेलु उद्योग तथा व्यापार व्यवसायका परिचय र महत्त्व उल्लेख गर्न, • बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्यटन उद्योगको सम्बन्ध बारे बताउन, • गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौती उल्लेख गर्न, • स्थानीय कला र सिपको संरक्षण गर्नुपर्ने कारण बताउन, • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामाग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रर्दशन गर्न, • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि बिचको भिन्नता छुट्याउन • घरायसी विद्युतीय उपकरणको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने तरिका भन्न, • सडक निर्माण, तट्बन्धका लागि निर्माण सामग्री र निर्माण गर्ने सामान्य प्रविधि बताउन र निर्माण कार्यमा सहभागिता बढाउन, • सूचना प्रविधिबाट शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग र सङ्कलन गर्न,
४. स्वास्थ्य सरसफाइ र खेलकुद	• शिशु तथा बाल स्वास्थ स्याहारको परिचय दिन, • सिकलसेल, एनिमियाको परिचय दिन र लक्षण भन्न, • आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय दिन, • गेरुवा ६, मनाउमा अवस्थित आयुर्वेदिक औषधालयले प्रदान गर्ने सेवाको जानकारी दिन, • मौसम अनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम भन्न, सर्ने महिना र लक्षण बताउन, • पूर्ण सरसफाइको परिचय दिन, • स्थानीय खेलका नियमहरु बताउन, • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिन र खेल खेल्ने अभ्यास गर्न, • गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा खेलेको भूमिका बताउन, • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम भन्न,	• शिशु तथा बाल स्वास्थ स्याहारको परिचय दिन र महत्व बताउन, • सिकलसेल, एनिमियाको वर्तमान अवस्था र कारण भन्न, • गाउँपालिकाको स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय दिन र सेवा लिन, • आयुर्वेदिक औषधीको सामान्य परिचय र महत्त्व बताउन, • मौसमअनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम भन्न, सर्ने महिना, लक्षण र सामान्य घरेलु उपचार बताउन, • पूर्ण सरसफाइको परिचय र सूचक बताउन, • स्थानीय खेलहरुको नियम भन्न र नियमानुसार खेल्न, • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिन र खेल खेल्ने अभ्यास गर्न, • गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा खेलेको भूमिका बताउन,	• जेष्ठनागरिक स्वास्थ्य स्याहारको परिचय दिन, • सिकलसेल, एनिमिया रोगको रोकथाम र त्यसको उपचार भन्न, • किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारु जातिमा देखिने सिकलसेल, एनिमियाबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न, • स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवाहरु र सेवाका प्रकार बताउन, • स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीहरु आयुर्वेदिक औषधीका रुपमा प्रयोग गर्न र तिनका फाइदा बताउन, • मौसम अनुसार सर्ने रोगहरुबाट बच्ने उपाय बताउन, • पूर्ण सरसफाइको परिचय, सूचक र महत्त्व बताउन, • स्थानीय खेलका खेलमैदान बनाउने तरिका बताउन, • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिन र खेल खेल्ने अभ्यास गर्न, • गाउँपालिकाले खेलकुद प्रवर्द्धनका लागि गरेको प्रयास बताउन,

lfq]÷lyd	sIff ^	sIff &	sIff *
		● खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम र परिचय दन,	● खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको परिचय दिन र तिनको योगदान बताउन,
५.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको सामान्य परिचय दिन, ● गाउँपालिकाभित्रका सामुदायिक वनहरुको नाम बताउन, ● घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्त्व भन्न, ● गाउँघर, विद्यालय र पालिकास्तरमा गरिने वृक्षरोपणमा सहभागी हुन, ● हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्व, तरिका भन्न र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागी हुन ● हरित विद्यालयको अवधारणा भन्न, ● गाउँघर तथा समुदाय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहर तथा प्रदुषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्वन गर्न, ● गाउँपालीका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान गर्न र वातावरण संरक्षणका लागि उपाय पत्ता लगाउन	● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र कृष्णसार संरक्षण क्षेत्रको सामान्य परिचय दिन र अर्न्तसम्बन्ध बताउन, ● गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वनको परिचय,महत्त्व,फाइदा भन्न, ● गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण गर्न, ● हरित विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व भन्न, ● घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको स्रोत व्यवस्थापन गर्न र करेसाबारीमा उपयोग गर्न, ● घरायसी ठोस फोहरको व्यवस्थापनको उपाय भन्न, ● जैवीक मल बनाउने तरिका र त्यसको उपयोगिता बताउन, ● दीगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान गर्न ● वनस्पती तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न,	● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र र सामुदायिक वनले वातावरण संरक्षणमा खेलेको भूमिका बताउन, ● खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर तथा विद्यालयमा वृक्षरोपण गर्न र वृक्षरोपणको महत्त्व भन्न, ● गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा जडीबुटी खेतीको उपयोगिता भन्न र तिनको प्रयोग तथा बजारीकरण गर्न, ● हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी, वातावरण समूहको भूमिका पहिचान र अवलम्वन गर्न, ● हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी गरी ती उपाय अवलम्वन गर्न, ● स्थानीय क्षेत्रमा शुद्ध पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न र उपयोग गर्न, ● घरायसी ठोस फोहरमैला व्यवस्थापन र वातावरण प्रदुषण न्यूनीकरणमा समुदाय सङ्घसंस्थाहरु र गाउँपालिकाको भूमिका भन्न, ● दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरु पहिचान गरी प्रभावकारी बनाउने उपाय खोजी गर्न,
६. खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप	● आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने आदत निर्माण गर्न, ● गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी भई रमाउन, ● जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने बानीको विकास गर्न र खुसीपूर्वक सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको अनुसरण गर्न, ● श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न, ● पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरुको अनुसरण गरी खूसी हुने प्रयत्न गर्न, ● घरपरिवार र समाजका अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोगी भावनाको विकास गर्न,	● आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने आदत निर्माण गर्न र सोअनुसार अभ्यास गर्न, ● थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने, मीठो बोल्ने र अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने अरुको विचारको सम्मान गर्दै आफ्नो स्वाभिमान कायम राख्न, ● गीत, सङ्गीत र नृत्यलाई दिनचर्याको रुपमा अनुसरण गर्दै जीवन बिताउन, ● जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने बानीको विकास गर्न र असल स्वभावको अनुसरण गर्दै खुशी र सुखी हुने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न, ● अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न,	● आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिवद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास,अनुसरण र प्रदर्शन गर्न, ● गीत, सङ्गीत, नृत्य, योग र ध्यानलाई दिनचर्याका रुपमा लिई आफू र परिवारका सदस्यहरुमा खुसीको वातावरण सिर्जना गर्न, ● स्थानीयस्तरमा प्रचलित धार्मिक कार्यक्रम उत्सव र चाँडपर्वहरु साहिष्णुतापूर्वक मनाई सामाजिक सद्भावलाई कायम गरी समाजमा सुमधुर सम्बन्ध कायम गर्न, ● जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिका साथै जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको जानकारी, प्रयोग र अनुसरण गर्न, ● पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरुको अनुसरण गरी खुसी हुने प्रयत्न गर्न,

lf}÷lyd	sIff ^	sIff &	sIff *
	• असल कार्यको विशेषता र महत्त्व बताउन, • समय व्यवस्थापनको परिचय र महत्त्व बताउन, • नैतिक मूल्य तथा सुखी जीवन बनाउने सिपको विकास गर्न, • आत्मनिर्भरता सक्रियताको अवधारणा र फाइदा बताउन, • असल बानीको विकास गर्न,	• घरपरिवार र समाजका अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोगी भावनाको विकास गर्न र अभ्यास गर्न, • असल नागरिक बन्न आवश्यक पर्ने गुणहरु अवलम्बन गर्न, • समय र तनाव व्यवस्थापनको परिचय र महत्त्व बताउन, • नैतिक शिक्षाको परिभाषा र आवश्यकता बताउन, • अनुशासन, शिष्टाचार,वफादारिता र इमान्दारीताको महत्त्व बारे बताउन, • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुशी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न,	• घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण गर्न, • जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायहरु खोजी गर्न, • समय र तनाव व्यवस्थापनको उपाय बताउन, • नैतिक शिक्षाको महत्त्व वर्णन गर्दै उच्च नैतिक आचरण प्रदर्शन गर्न • जीवनको महत्त्वको बोध गर्दै आत्मविश्वास र निर्णय लिन सक्ने क्षमताको विकास गर्न
७.विपद् व्यवस्थापन	• विपद् पूर्व तयारी, विपद् व्यवस्थापनको परिचय दिन र जोखिमपूर्ण क्षेत्रको पहिचान गर्न, • गाउँपालीका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयास बताउन, • जङ्गली जनावरको आक्रमणबाट हुने क्षति, बाढी, डुबान, आगलागी, र भूकम्प आदिबाट बच्ने उपायहरु बताउन, • दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न , • भूकम्पबाट सुरक्षित हुन विद्यालय समुदायको भूमिका बताउन, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)को बारेमा जानकारी प्रस्तुत गर्न ,	• स्थानीय स्तरमा हुने विपद् पूर्वको जानकारी, पूर्वतयारी र जोखिम न्यूनीकरणका उपाय भन्न, • गाउँपालीका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान र विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न, • विषालु जीवजन्तुबाट बच्ने उपाय बताउन, • भूकम्पबाट हुने जोखिम लगायत दुर्घटना र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन, • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र,सङ्घसंस्था,बनेका योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा बताउन, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill) को बारेमा बताउन	• स्थानीय स्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापन तथा सबै सरोकारवालाको सहभागितामा प्रतिकार्य योजना बनाउने अभ्यास गर्न, • गाउँपालीका स्तरमा विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी दिन, • विषालु जीवजन्तु चिन्ने तरिका र बच्ने उपाय बताउन, • विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय, समुदाय र रेडक्रस लगायत अन्य सङ्घसंस्थाको भूमिका बताउन, • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन • गाउँपालिकास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, कार्यन्वयन भएका नीति, योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill) प्रस्तुत गर्न,

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (१–३)

lfƒ÷lyd	sIff !	sfo{ 306f	sIff @	sfo{ 306f	sIff #	sfo{ 306f
१. गेरुवाको चिनारी	• आफू र आफ्नो घरपरिवारका सदस्य र आफू बसेको गाउँटोलको नाम • आफ्नो गाउँटोलको बडघर, चौकीदारको नाम • आफ्नो विद्यालय स्थापना , विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको नाम • आफू पढ्ने विद्यालयको नाम र आफूलाई शिक्षा दिने गुरुहरुको नाम • आफ्नो गाउँटोलका धार्मिक स्थल, स्थानीय बजार • आफ्नो घर र विद्यालय वरिपरि रहेको महत्वपूर्ण स्थान, कुलो, बाटो, पुल आदिको नाम	३५	• आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलको नाम • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयम सेविका, बडघर, चौकिदारको नाम • आफ्नो विद्यालय स्थापना, विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको परिचय • आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम • आफ्नो गाउँटोलका वडा अध्यक्ष र वडा सदस्यको नाम • आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम • आफ्नो गाँउटोलका बाटो, पुल, स्वास्थ्य संस्था, स्थानीय बजारको नाम	३५	• गाउँपालिकाको नाम, स्थापना साल, र ठेगाना • आफ्नो गाँउटोलको बडघर, कुलापानी चौधरी, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाका नाम र तिनले गर्ने कार्यहरु • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्व • गाउँपालिकाको अध्यक्ष र उपाध्यक्ष, वडाध्यक्षको नाम र वडाको सङ्ख्या • आफ्नो गाउँटोलको घरधुरी सङ्ख्या • आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलहरुको परिचय • आफ्नो वडाभित्रका मुख्य सडक, पुल, नदी, कुलो, झरन सामुदायिक वनको सूची • गाउँपालिकाको हावापानी र हावापानी, मौसमको प्रकार	३५
२. हाम्रो समाज,संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• आफ्नो परिचय, नामथर, ठेगाना र परिवारका सदस्यहरुलाई सम्बोधन गर्ने नाता, स्थानीय थारु जाति र अन्य जातजातिहरुका नाता सम्बन्ध • आफू र आफनो समुदायमा बसोबास गर्ने जातजाति र थर • आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु • गाउँटोलमा मनाइने चाँडपर्व जस्तै कृष्णाष्टमी, अटवारी चाँडपर्व • आफ्नो घर परिवारको जन्म संस्कार अन्तर्गत छैठी, न्वारन, पास्नी जस्ता संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु • आफ्नो जातिको पहिरन, भेषभुषा, पोसाक र गरगहना	३८	• आफ्नो परिवारको परिचय(नामथर, बुवा आमाको नामथर, ठेगाना, परिवारका अन्य सदस्यको नाम नाता सम्बन्ध • परिवारका सदस्यहरुको सूची, • आफ्नो टोल तथा वडामा रहेका जातजातिका थर र उनिहरुले बोल्ने भाषा, • आफ्नो गाउँ समूदायमा बोलिने भाषा जस्तै थारु भाषा, नेपाली भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरु जस्तै पारिवारिक नाता, भान्सा, खेतीपाती र किनमेल सम्बन्धी मुख्य शब्द, • आफ्नो टोलमा मनाइने चाँडपर्वहरु (जस्तै-दशैं माघे सङ्क्रान्ति पर्व),	३८	• परिवारको परिचय, महत्व • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजाति अन्तर्गत पर्ने विभिन्न थर • आफू र आफ्नो साथीहरुले बोल्ने भाषामा समानता र भिन्नता • गाउँपालिकमा रहेका थारु, ब्रहामण, क्षेत्री र दलित जातजातिहरुको सूची • आफ्नो वडामा मनाइने चाँडपर्वहरु जस्तै तिज, कृष्णाष्टमी, तिहार, अटवारी ,माघी चाँडपर्व आदि • आफ्नो घर परिवारको जन्म संस्कार जस्तै नामाकरण गर्ने, सुढेनी सेवा, विवाह संस्कारमा जन्ती, जिता मार्ने, दुलही अन्माउने, दुर्हन फर्काउने • आफ्नो समुदायको परम्परागत भेषभुषा र गरगहना	३८

lj÷lyd	sIff !	sfo{ 306f	sIff @	sfo{ 306f	sIff #	sfo{ 306f
	• आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजा हरेरी, देउली र कुलपूजा आदि • आफ्नो समुदायका जातजातिले गाउने गीतहरु जस्तै, सजना, मागर, बाजाहरु ढोल, मादल, खैंजडी र नृत्यहरु मघौटा, सखिया र तीज नृत्य • स्थानीय खानाका परिकार जस्त अनदी चामलका परिकार र माछाको चटनी	३८	• आफ्नो समुदायको जन्म संस्कारको क्रियाकलापको सूची, • आफ्नो समूदायको परम्परागत भेषभुषा अन्तर्गत थारु र विभिन्न जातजातिका भेषभुषा, खाना जस्तै ढिकरी र खिचडी, गरगहनाको परिचय, • आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजाका प्रकार (हरेरी र धुरेरी), • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, झुमरा, सखिया बजाउने बाजाहरु, मादल, मजैरा नाचिने नृत्यहरु सखिया, बरका नाच आदि • स्थानीय खानाका परिकारहरु जस्तै टमाटरको अचार, सिन्कीको कपुवा आदि	३८	• विभिन्न समुदायका जातिले गर्ने पूजा जस्तै हरेरी, धुरेरी, ल्वाङ्गी कुल देवता पूजा आदि • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु जस्तै झुमरा, सखिया, मघौटा गीत, नाचिने नृत्यहरु जस्तै झुम्रा सखिया कठघोरिक नृत्य, लठ्वा नृत्य बजाउने बाजाहरु जस्तै डम्फु, मादल आदि • स्थानीय खानाका परिकार ढिक्री, कपुवा, घुघीको परिकार, माछाको परिकार	३८
३.स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	• आफ्ना घर परिवारका सदस्य र अभिभावकले गर्ने मुख्य काम • आफ्नो घरमा लगाइने कृषि बालिनाली र घरपालुवा जनावर तथा पशुपंक्षी • आफ्नो गाउँटोलको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम • घरमा उत्पादन र बिक्रि वितरण हुने वस्तुहरुको नाम • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिप • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरुको नाम जस्तैः गुन्द्री, ढकिया, सुपा, देह्री, छिट्नी, गैंजा, डोको आदि • स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरु जस्तै कोल, जाँतो, ढीकी आदि	२५	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाहरु, • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने बालिनाली, पशुपंक्षी र फलफूल खेती, • आफ्नो छिमेकी गाउँमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरु • घरेलु उत्पादित सामग्री र व्यवसायको परिचय, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला सिपहरु र तिनको सूची, • स्थानीय हस्तकलाका सामग्रीको नाम जस्तै ढकिया, बेर्री तिनका काम, • स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरु जस्तै कोल, जाँतो ढीकी आदि	२५	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिले गर्ने मुख्य पेसा र तिनको प्रकार • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारी, फलफूलको नाम र तिनको फाइदा • कृषि उत्पादन र पशुपंक्षीपालनको प्रकार र वर्गीकरण • वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरु • दैनिक रुपमा किनमेल गर्ने स्थानीय बजार तथा हाटबजार • स्थानीय बजार तथा हाटबजारमा खरिद बिक्री गर्ने सामग्रीहरु • आफ्नो गाउँ टोलमा भएका कला र सिपको परिचय जस्तै चित्रकला, वास्तुकला, नृत्यकला, मूर्तिकला, काष्ठकला अभिनयकला आदि • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीको नाम र तिनको प्रयोग • स्थानीय परम्परागत प्रविधि जस्तै ढिकी, जाँतो, कोल, चुलो डल्लप आदि	२५

lf÷lyd	sIff !	sfo{306f	sIff @	sfo{306f	sIff #	sfo{306f
४. स्वास्थ्य, सरसफाइ, र खेलकुद	• शारीरिक सरसफाइ • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीहरु • सरसफाइ गर्नुपर्ने मुख्य स्थानहरु (घर आँगन, बाटोघाटो, कक्षाकोठा, खेलमैदान, शौचालय, धारा आदि) • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण र सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेलहरुको पहिचान र खेल्ने अभ्यास	१०	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ (हातमुख धुने, नुहाउने, ब्रस गर्ने, कपडा धुने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने), • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्त्व • दैनिक रुपमा गरिने सरसफाइ सम्बन्धी क्रियाकलापको सूची, • घर, बगैंचा तथा विद्यालयको सरसफाइ, • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास र महत्त्व जस्तै लुकामारी, रुमाल लुकाइ, चुङ्गी खेल आदी	१०	• सन्तुलित भोजनको परिचय र गाँउघरमा पाइने सन्तुलित भोजनजन्य परिकारहरु • स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्त्वहरु • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेल जस्तै : लुडो, बाघचाल, कबड्डी आदि खेल्ने अभ्यास र खेल खेल्दा हुने फाइदा	१०
५.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• जङ्गली तथा घरपालुवा जनावरहरु • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको नाम • विद्यालय तथा घरमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षण • व्यक्तिगत घर, आँगन,विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ • फोहरमैलाको परिचय र उदाहरण	१५	• स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको नाम, • स्थानीय स्तरमा पाइने बोटबिरुवाको नाम र वर्गीकरण • स्थानीयस्तरका बोटबिरुवाको संरक्षण • घर, आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ • फोहर मैलाको परिचय र प्रकार, (कुहिने र नकुहिने फोहर)	१५	• स्थानीय वनमा पाइने जगङ्ली जनावर र चरा चुरुङ्गीहरुको नाम • स्थानीय बोटबिरुवाको महत्त्व तथा उपयोग • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व • घर,विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु • विद्यालयमा फोहरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने र नकुहिने) फोहर वस्तु	१५
६.खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	• हाम्रा घरपरिवारका, साथीका असल आनीबानी, व्यवहार र स्वभावहरु • असल व्यवहार र सकारात्मक सोचले मानव व्यवहारमा आउने खुसी • हामीलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरु • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने, हामीलाई मन पर्ने उत्सव, चाँडपर्व, मेला र वस्तुहरु • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान • समूहमा मिली बस्ने बानीको विकास • सबैप्रति आदर सत्कार, सम्मान व्यक्त गर्ने बानी	३२	• असल र चरित्रवान् हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप, गुण, शील र स्वभावहरु, • मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास, • राम्रा आनिबानीहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र आफ्नो जीवनमा अभ्यास, • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • घरपरिवार र समाजका अशक्त, असहाय, ज्येष्ठनागरिकप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास	३२	• हामीलाई माया, आदर गर्ने नाता सम्बन्धका मानिसहरुको असल आनीबानीको विवरण, एक आपसमा माया, आदर सम्मान गर्दा प्राप्त हुने उपलब्धि • हामीलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • समाजका अशक्त, असहाय जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास	३२

lf|fo÷lyd	slff !	sfo{ 306f	slff @	sfo{ 306f	slff #	sfo{ 306f
	• एक आपसमा सहयोग आदान- प्रदानगर्दा हुने फाइदाहरु • दैनिक जीवनोपयोगी क्रियाकलापहरुमा नियमितता		• सामुहिक जिम्मेवारी बोध र समूह निर्माण गरी सामुहिक क्रियाकलापको अभ्यास • सानालाई माया र ठुलालाई आदर, घर तथा विद्यालयमा अनुशास • शिक्षक, अभिभावक र मान्यजनप्रति शिष्ट, नम्र बोली व्यवहार		• सामुहिक जिम्मेवारी बोध • आफूभन्दा ठुलाप्रति आदर सत्कार र सानाप्रति माया, दया, करुणा भाव • शिष्टाचार, सहयोग, मेलमिलाप, आदर सम्मान • नैतिक मूल्य, मान्यता र आचरण • सहयोगात्मक, सहकार्यत्मक सिपको विकास	
७.विपद् व्यवस्थापन	• विपद्को सङ्क्षिप्त परिचय • स्थानीय स्तरमा भइरहेका र हुनसक्ने विपद् (जस्तै वन्यजन्तुबाट हुने क्षति,बाढी, आगलागी, हावाहुरी अतिगर्मी- लु) आदिबाट बच्ने उपाय • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु • विद्यालय आउँदा र जाँदा विद्युतीय करेन्ट, सडक दुर्घटना, र चोटपटकबाट बच्ने उपाय	५	• विपद्को परिचय र प्रकार • स्थानीय स्तरमा भइरहेका हावाहुरी, चट्याङ्ग, बाढी, जङ्गली जनावरको आक्रमण आदिको सङ्क्षिप्त परिचय • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असर • विद्युतीय करेन्ट, पानीमा डुब्ने, सडक दुर्घटना र कृषि तथा घरेलु औजार प्रयोग गर्दा लाग्ने चोटपटकबाट बच्ने उपाय र प्राथमिक उपचार	५	• विपद्को परिचय र प्रकार (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) • वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी र आगलागी हुने कारणहरु • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू • भूकम्प र महामारी लगायतका विपद्बाट सुरक्षित हुनका लागि आवश्यक सावधानी	५

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (४–५)

If]÷lyd	sIff $	sfo{ 306f	sIff %	sfo{ 306f
१ गेरुवाको चिनारी	• गाँउपालिकाको सिमाना • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरु • बडघर प्रथा र चौकिदार व्यवस्थापन • गाँउपालिकाको वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालय रहेको स्थान • गाँउपालिकाभित्रका मुख्य सडक र धार्मिक स्थलहरु • गाँउपालिकाभित्रको वडाअनुसार घरधुरी विवरण • गाँउपालिकाका प्राकृतिक स्रोतहरु • आफ्नो वडाभित्रका विद्यालयहरु • गाँउपालिकामा सञ्चालित विकास योजनाहरु • गाँउपालिकाभित्रका सामुदायिक सिकाइ केन्द, आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरु • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान गाउँकार्यपालिका सदस्यहरुको नाम • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको सङ्क्षिप्त परिचय	३०	• गाँउपालिकाको सिमाना र क्षेत्रफल • गाँउपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय • गाउँपालिकाका शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको परिचय र योगदान • बडघर र चौकिदारहरुको प्रचलित छनौट प्रक्रिया • गाँउपालिकामा रहेका वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना, • गाँउपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरुको परिचय र महत्त्व • आफू बसोबास गर्ने वडाको महिला र पुरुषको जनसङ्ख्या र साक्षरता स्थिति • गाँउपालिकाभित्रका प्राकृतिक स्रोतहरुको सूची • गाँउपालिकाभित्रका सामुदायिक सिकाइ केन्द, आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरु • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान गाउँसभा सदस्यहरुको नाम • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको सङ्क्षिप्त वर्णन • गाउँपालिकाको यातायातको सुविधा	३०
२ हाम्रो समाज,संस्कृति,मूल्य मान्यता र समस्याहरु	• परिवारको परिचय, महत्त्व र विशेषता • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वहरु (जस्तै दशैं, तिहार, माघी, अटवारी) आदि सम्बन्धी जानकारी • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीत र लोकबाजा • स्थानीय खानाका परिकारहरु • आफ्नो समुदायमा विभिन्न जातिका भाषा, दैनिक रुपमा प्रयोग गरिने मुख्य शव्दहरु • आफ्नो स्थानीय स्तरमा प्रचलित परम्परागत पोसाक, रहनसहन र गरगहना • आफ्नो जातिले गर्ने पूजाअर्न्तगत कुलपूजा र विभिन्न समयमा गरिने पूजाहरु • थारु, ब्रहामण, क्षेत्री, दलित आदि जातिको रीतिरिवाज संस्कृति र चाँडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय • स्थानीय सामाजिक समस्याहरु जस्तै बालश्रम, बालविवाह, लैङ्गिक हिंसा आदि	२५	• परिवारको प्रकार एकल, संयुक्त र वृहत परिवार, विभिन्न किसिमको परिवारको फाइदा र बेफाइदा • आफ्नो नातेदारहरुको नाम, नाता, ठेगाना र रीतिरिवाज • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वहरु जस्तै कृष्ण अष्टमी, तिज, दशैं, तिहार, अटवारी, होली, इष्टरसण्डेमा गरिने क्रियाकलापहरुको वर्णन • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीतहरु गाउने र लोकबाजा बजाउने अभ्यास • स्थानीय खानाका परिकारहरुको महत्त्व र बनाउने तरिका • गाउँपालिकाका विभिन्न जातिका भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरुको सूची • गाउँपालिकामा प्रचलित परम्परागत पोसाक र गरगहनाको सूची • आफ्नो वडाबासीले गर्ने पूजाको सूची • नेवार, गुरुङ, मगर, सोनाहा, राजी र बादी जातिको रीतिरिवाज, संस्कृति, चाँडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय • स्थानीय सामाजिक समस्याहरु जस्तै लागुपदार्थ दुर्व्यसन, मादकपदार्थ, जुवातास, झगडा, आत्महत्या आदि र समस्या समाधान गर्ने उपायहरु	२५

lfÎ÷lyd	sIff $	sfo{ 306f	sIff %	sfo{ 306f
३. स्थानीय पेसा,व्यवसाय र प्रविधि	• गाउँपालिकाका व्यक्तिहरुले गरेका मुख्य पेसा व्यवसायहरु • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामाग्रीका नाम जस्तै डोक्नी, पइन, डोको, खैचा,ढकिया, सुप्पा आदि र प्रयोग • गाउँघरमा गरिने आर्थिक क्रियाकलापहरुको सूची • स्थानीय समुदायमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुका नाम र तिनको बजारीकरण गर्ने तरिका • स्थानीय घरेलु उद्योगको परिचय • गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुर्‍याएको योगदान • स्थानीय कला र सिपको सामान्य परिचय • स्थानीय जातजातिमा प्रचलित कला र सिप • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय, सूची र तिनको प्रयोग • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको परिचय र यसको शिक्षा क्षेत्रमा प्रयोग	२०	• व्यावसायिक रुपमा गरेको आलु, टमाटर, केरा र च्याउ खेती • स्थानीय हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने तरिका र तिनको प्रयोजन • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित पेसा व्यवसायहरुले आर्थिक विकासमा पुर्‍याएको योगदान • स्थानीय स्तरमा सञ्चालित घरेलु उद्योगको सूची र त्यसको वर्गीकरण • होमस्टेको परिचय • गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुर्‍याएको योगदान • स्थानीय कला र सिपको परिचय र प्रकार • स्थानिय जातजातिमा प्रचलित कला र सिपको सूची • स्थानीय परम्परागत प्रविधीको परिचय र त्यसको फाइदा • स्थानीय प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी जानकारी • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको यसको शिक्षा क्षेत्रमा महत्त्व	२०
४. स्वास्थ्य सरसफाइ र खेलकुद	• गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवा • योग (सूर्य नमस्कार) को अभ्यास • सिकलसेल रोगको सामान्य परिचय • विभिन्न माहामारीजन्य रोगहरुको उदाहरण जस्तै कोभिड, स्वाइन फ्यलु डेङ्गु आदि • प्राथमिक उपचारको परिचय • स्थानीय स्तरमा लाग्ने गरेका सर्ने र नसर्ने रोग • स्वस्थ जीवनको लागि स्वस्थ खानाको परिचय • स्थानीय स्तरमा खेलिने प्रचलित खेलहरु जस्तै फुटबल, कबड्डी, लुडो, बाघचाल, आदिको परिचय	१०	• गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवा र सेवाग्राहीले पालना गनुपर्ने केही नियमहरु • योगको महत्त्व र योगाभ्यास (कपालभाती, अनुलोम, विलोम) • सिकलसेल रोगको सामान्य लक्षणहरु • विभिन्न माहामारीजन्य रोगहरु (जस्तै कोभिड, स्वाइन फ्यूलु, डेङ्गु) आदिको परिचय • प्राथमिक उपचारको महत्त्व • स्थानीय स्तरमा लाग्ने गरेका मुख्य सर्ने र नसर्ने रोगको नाम र रोगको कारण • प्राकृतिक खाना र अस्वस्थ खाना /जङ्क फुड • स्थानीय स्तरमा प्रचलित खेलहरुको परिचय र खेल खेल्ने अभ्यास	१०

If]÷lyd	sIff $	sfo{ 306f	sIff %	sfo{ 306f
५. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको संरक्षणका उपायहरु तथा महत्व • स्थानीय स्तरमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतीको नाम • विद्यालयमा बगैंचा र वृक्षारोपण • फोहरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर • वातावरण प्रदुषणको अवस्थाको पहिचान फोहरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल, ग्यास) र व्यवस्थापन • वातावरण संरक्षणको परिचय • वैकल्पिक ऊर्जाको उदाहरण	१३	• स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पती र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी,विद्यालय, समुदायको भूमिका • स्थानीय स्तरका औषधीजन्य वनस्पतीहरु जस्तै निम, तुलसी, अमला, पिपलाको उपयोग र महत्व • विद्यालय तथा घरमा औषधीजन्य वनस्पती र फलफूल बगैंचाको निर्माण • स्थानीय स्तरमा जलस्रोतको प्रदुषणका कारण र असरहरु • विद्यालय तथा समुदायमा फोहरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरु • वातावरण संरक्षणको परिचय र महत्व (जीवजन्तुको संरक्षण, वनस्पतीको संरक्षण, वनसम्पदा, जलसम्पदाको संरक्षण आदि) • घर र विद्यालयमा उपयोग हुने उर्जाको स्रोत (जस्तै विद्युत, सौर्य, दाउरा, जैविक इन्धन, जीवावशेष इन्धन आदि) को उपयोगिता	१३
६. खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	• समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका कार्यहरुको चर्चा र उक्त कार्यको अनुसरण • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने गुण एवम् सिप र स्वभावहरुको अभ्यास • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास • अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै सकारात्मक सोचको विकास • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • घरपरिवार र समाजका, अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग • असल कार्यको पहिचान • आत्मनिर्भरताको परिचय र महत्व • लक्ष्यअनुसारको क्रियाकलाप • सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार नियमको पालना, अनुशासन, नियमहरुको सूची र नैतिक चरित्र • सामाजिकीकरणका उपायहरु	२५	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको अभ्यास • असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने गुण एवम् सिप र स्वभावहरु • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास • अरुमा भएका राम्रा असल कुराहरुको सम्मान र प्रसंशा गर्दै आफ्नो जीवनमा प्रयोग • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • हाम्रा अशक्त र असहाय, जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास • असल कार्यहरुको सूची • आत्मनिर्भरता उन्मुख बानीको विकास • लक्ष्य अनुसारको भावी योजना निर्माण • सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार नियमको पालना र नैतिक चरित्र प्रर्दशन • सामाजिकीकरण गर्ने उपाय र महत्व	२५

lfj÷lyd	sIff $	sfo{ 306f	sIff %	sfo{ 306f
७. विपद् व्यवस्थापन	• वन्यजन्तु, बाढी र आगलागीबाट हुने असर • प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्का प्रभाव एवम् असरहरू • चाँडपर्वको समयमा हुने जोखिम जस्तै चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) • हावाहुरी, चट्याङ्ग, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानी • विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरु	५	• वन्यजन्तु, बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपायहरु पहिचान गर्दै सोको अवलम्वन • प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को प्रभाव वा असरहरू • चाँडपर्वको समयमा जोखिम (चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) को पहिचान गर्दै सुरक्षाका उपायहरु • हावाहुरी, चट्याङ्ग, लू, शीतलहर, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानी • विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरुको भूमिका जस्तै स्थानीय सरकार, रेडक्रस, सुरक्षा निकाय र अन्य सङ्घ सस्थाको भूमिका	५

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (६–८)

lf]÷lyd	sIff ^	sf0{306f	sIff &	sf0{306f	sIff *	sf0{306f
१ गेरुवाको चिनारी	• गाउँपालिकाको भौगोलिक र ऐतिहासिक अवस्थाको परिचय • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको जीवनी • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान जननिर्वाचित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षको परिचय र जनप्रतिनिधिहरुले गर्ने मुख्य कार्य • गाउँपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थान, मुख्य सडक कुलो, नदीनाला र धार्मिक स्थलहरु, • गाउँपालिकाभित्रका माध्यमिक र आधारभूत विद्यालयहरु • गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचना, विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्थाको जानकारी • वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे जानकारी • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्थाको सङ्क्षिप्त परिचय • गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा निकायहरु • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका ओखरिया सिँचाइ बाँध/इन्टेक, बुढी कुलो, गौशाला, गेरुवा मनाउ अस्पताल तथा अस्थायी कोरोना अस्पतालको बारेमा जानकारी र स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय जस्तै बन्जरियाको कृष्ण राधे मन्दिर, नवज्योति बजारको महादेव मन्दिर र उत्तर मनाउ, प्रसेनीको मन्दिर • स्थानीय पत्रकार, पत्रपत्रिका, पत्रकारिता, सूचना केन्द्र • राजापुर सिँचाइ आयोजनाको परिचय • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरु • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकाले गरेका राम्रा प्रयासहरु, असल अभ्यासहरु र सफलताहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त जानकारी	२८	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनुपूर्व र वर्तमान अवस्थाको सङ्क्षिप्त वर्णन • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको जीवनी • गेरुवाको गाँउकार्यपालिकाको गठन प्रक्रिया, सदस्य सङ्ख्या र नामावली • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान जननिर्वाचित अध्यक्ष उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षको परिचय र जनप्रतिनिधिहरुले गर्ने मुख्य कार्यहरुको वर्णन • गाउँपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थान(सडक, नदी, झरन, धार्मिक स्थल) विद्यालय, वडा कार्यलय, राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ती क्षेत्र • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था • वडा कार्यालय तथा गाँउपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्था (उमेरगत, लिङ्गगत, वडागत) र जनसाङ्ख्यिक तत्वहरु • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकाय, र प्रहरी चौकीहरु • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका सहिद स्मृति पार्क गौशाला, ओखरिया इन्टेक, आयुर्वेद औषद्यालय, गेरुवा मनाँउ अस्पताल, भागाबारी खानेपानी, प्रचलित बजार हरुको चिनारी र महत्त्व र स्थानीय धार्मिक स्थल जस्तै बगहिपुर मिलिजुलीको मष्टो थान, शान्तिबजार बुढी कुला नजिकको मन्दिर र आफनो छिमेकमा रहेको धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व • पत्रकारिताको परिचय र गाउँपालिकामा यसको अवस्था • राजापुर सिँचाइ आयोजनाले कृषिमा पुऱ्याएको योगदान • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरु जस्तै छोरी बचाउ, सूचना प्रविधिमा आधारित शैक्षिक गुणस्तर कार्यक्रम, वडागत खेल मैदान कार्यक्रम आदि • गाउँपालिकाको विकासका सम्भावना तथा चुनौतीहरु • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउंपालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरु	२८	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनुपूर्व र वर्तमान अवस्थाको बारेमा तुलना • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम, योगदान र जीवनी • गेरुवा गाउँपालिकाको गाउँसभा गठन प्रक्रिया, सदस्य सङ्ख्या र सदस्यहरुको नामावली • गाउँपालिकाको मुख्य स्थान, .विद्यालय, स्वास्थचौकी, पुल, सडक, नदी, कुला, धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था, शैक्षिक समस्या र समाधानका उपायहरु • वडा कार्यालय तथा गाँउपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरु • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक वितरणको अवस्था, त्यस्को सङ्क्षिप्त वर्णन र महत्त्व • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकायको सङ्क्षिप्त कार्य र महत्त्व • गाउँपालिकाको चिनारीको रुपमा रहेको प्रशासनिक भवन,वडागत भवन, सहिद स्मृति पार्क, गेरुवा कर्णाली नदी, बुढी कुलो, गौशाला आदिको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने उपायहरु • स्थानीय धार्मिक स्थल जर्गेना गर्ने उपाय • पत्रकारिताको महत्त्व • राजापुर सिँचाइ आयोजनाको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु तथा यसको महत्त्व • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका र गर्ने कार्यक्रमहरु जस्तै बहुमुखी क्याम्पस, छोरी बचाउ, सूचना प्रविधिमा आधारित शैक्षिक गुणस्तर कार्यक्रम, वडागत खेल मैदान जस्ता कार्यक्महरु • गाउँपालिकामा विकासका सम्भावना तथा चुनौतिहरु र सञ्चालित विकास निर्माणको अवस्था • जिल्ला र प्रदेशस्तरमा गेरुवा गाउँपालिकाको तुलनात्मक अवस्था (क्षेत्रफल, शिक्षा स्वास्थ्य, सम्पदा र आर्थिक गतिविधि)	२८

lf]÷lyd	sIff ^	sfo{306f	sIff &	sfo{306f	sIff *	sfo{306f
२. हाम्रो समाज,संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको परिचय, आफ्नो परिवारको वंशावली महत्त्व जस्तै सन्तानले अभिभावकप्रति गर्ने व्यवहार, जेष्ठनागरिकप्रति सन्तानको भूमिका • संस्कृतिको परिचय, भौतिक संस्कृतिको उदाहरण (मठ, मन्दिर, थान, थनुवा/मरुवा, पाटीपौवा) र अभौतिक संस्कृति (सहयोग, साहानुभूति, दया माया, प्रेम) • समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको थर, गोतियार, गोत्र, धर्म, संस्कृति, संस्कार र सांस्कृतिक क्रियाकलापको परिचय • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक तथा सांस्कृतिक संस्थाहरु जस्तै पहिलो प्रेम नेपाल जोधिपुर, कर्णाली एकता समाज, शान्तिबजार, मष्टो थान संरक्षण समाज लगायत आफ्नो स्थानीय टोलमा रहेका संस्थाको परिचय • आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृतिको सामान्य परिचय • समुदायमा रहेका थारु लगायत विभिन्न जातिको लोकसंस्कृति अर्न्तगत लोकगीत जस्तै झुमरा, सखिया, डफ मघौटा गीत, पश्चिमेली देउडा गीत, लोकदोहोरी गीत, तीज, दशैं तिहारमा गाउने गीत, बाजा जस्तै मादल, मुरली, बाँसुरीको परिचय, महत्त्व अभ्यास र संरक्षण गर्ने उपाय • पूर्वीय संस्कृतिको परिचय जस्तै वैदिक संस्कृति, पूर्वीय संस्कार, खसहरुको मष्टो पूजा खसआर्यहरुको संस्कृति, गोत्र ज्ञान • हिन्दु धर्मको परिचय, हिन्दु धर्मा लम्वीहरुको विशेषता, रीतिरिवाजको परिचय धार्मिक ग्रन्थ जस्तै वेद, रामायण, गीताबाट प्राप्त शिक्षा • सामाजिक समस्याहरुको परिचय जस्तै बाल विवाह, बहुविवाह, छाउपडी प्रथा, यौन हिंसा सम्बन्धी समस्याको कारणहरु	• २५	• परिवारको महत्त्व, प्रकार र परिवारमा मेलमिलाप कायम गर्न खेल्नु पर्ने भूमिका • स्थानीय भौतिक संस्कृति जस्तै मठ मन्दिर, चर्च आदि र अभौतिक संस्कृतिको उदाहरणको रुपमा माया, दया, सहयोग, सद्भाव • समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको थर, गोत्र, गोतियार, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य जानकारी • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक र सांस्कृतिक सङ्घसंस्थाको परिचय र महत्त्व • आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति, संस्कार जस्तै(गइया बेर्हना, पूजापाठ धुरिया पूजा, निकासी पूजा, भजहर गाउने लगायतका रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य परिचय र महत्त्व • सोनाहा, माझी, राजी,बादीलगायत लोपउन्मुख जातिको मातृभाषा, भाषिका, शब्दावली, लोकगीत, लोकनृत्य र लोकबाजाहरुको परिचय, अभ्यास र संरक्षण गर्ने उपाय • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व • पूर्वीय संस्कृतिको महत्त्व, केही पूर्वीय संस्कारहरु (जस्तै जन्म, विवाह र अन्तिम संस्कार, मूल्य मान्यता अर्न्तगत मान्यजन सत्कार, ढोगभेट) • बौद्ध धर्मको परिचय, बौद्ध धर्मालम्वीहरुको विशेषता गौतम बुद्धको सामान्य परिचय, सन्देश, धार्मिक ग्रन्थ जस्तै त्रिपिटकबाट प्राप्त शिक्षा • सामाजिक समस्या जस्तै, बाल विवाह, बहु विवाह, बाल श्रम कमलरी प्रथा, लागुपदार्थ दुर्व्यसन र चेलीबेटी बेचबिखन समस्या न्यूनीकरण गर्ने उपाय र यस कार्यको न्यूनीकरणमा लागेका संघसंस्था माइती नेपाल र शक्ति समूहको भूमिका	२५	• परिवारको महत्त्व, प्रकार, परिवारको मेलमिलाप, सुख शान्ति र संमृद्धिको लागि खेल्नु पर्ने भूमिका • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृति संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने उपाय • समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरुको थर गोत्र, गोतियार, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको उदाहरण र महत्त्व • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक सङ्घसंस्थाहरु जस्तै (कर्णाली सेवा समाज, शान्तिबजार, थार्प मष्टा सेवा समाज थापापुर, पहिलो प्रेम नेपाल संस्था जोधिपुर आदि लगायतले खेलेको भूमिका • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति संस्कार, पूजापाठ, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको परिचय र महत्व • गाउँपालिकामा प्रचलित लोकगीत देउडा, झुमरा, मैना, मागर, सखिया, डफ, बरमास्या, मघौटा, बरका नाचगीत, सजनागीत, लोकनृत्य समरौटी झुम्रा सखिया, कठघोरिक लठहवा, मुङग्रहवा, कृष्णलिला नृत्य झुम्रा तथा लोकबाजाको परिचय, लोकगीत गायन, र लोकसंस्कृति जर्गेना गर्ने उपाय • स्थानीय धार्मिक स्थलको जर्गेना गर्ने उपायहरु • पूर्वीय संस्कृतिको विशेषता, उदाहरण, (जन्म,विवाह र अन्तिम संस्कार, पितृश्राद्ध, पूर्वीय धार्मिक दर्शन खस आर्यहरुको संस्कार, अतिथि जेष्ठनागरिक सम्मान) महत्त्व र जर्गेना गर्ने उपायहरु • क्रिश्चियन, इश्लाम धर्मावलम्वीहरुको सामान्य परिचय आफ्नो नजिकको चर्चको परिचय, इश्लाम धर्मका धर्मगुरु र मुख्य सन्देश • सामाजिक र सांस्कृतिक कुरिती जस्तै बालबिवाह, बहुबिवाह, लागुपदार्थ दुर्व्यसन र आत्महत्या आदिबाट उत्पन्न हुने समस्याहरु र समाधानका उपायहरु	२५

lfif÷lyd	sIff ^	sfo{ 306f	sIff &	sfo{ 306f	sIff *	sfo{ 306f
३.स्थानीय पेसा ,व्यवसाय र प्रविधि	• गाउँपालिकामा कृषि पेसाको महत्व र यसलाई प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु • मुख्य खाद्यबाली (धान, गहुँ, मकै) तथा नगदेबाली (तेलहन र दलहन बाली, आलु, केरा आदि) को सङ्क्षिप्त परिचय • गाईभैँसी, बाखापालन, बंगुरपालनको परिचय र फाइदा • स्थानीय स्तरमा उत्पादित तरकारी (आलु, काउली, टमाटर आदि) र फलफूल (आँप, केरा, लिची आदि) खेतीको परिचय र खेती गर्ने सामान्य तरिका • पर्यटकको परिचय • होमस्टेको परिचय र यसको महत्व, अतिथि सत्कार, होमस्टे घरबासमा पालना गनुपर्न नियमहरु • गाउँपालिकामा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाको परिचय र महत्व (भौचर तयार गर्ने र चेक काट्ने, पैंसा जम्मा गर्ने तरिका आदि) • स्थानीय कला, चित्रकला, मूर्तिकला, नृत्यकला सिप एवम् प्रविधिको आवश्यकता र महत्व • स्थानीय प्रविधिका विशेषता • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने अभ्यास • बाथरुम र भान्छाकोठामा प्रयोग गरिने गिजर, बल्ब, फिल्टर पानि पिउने धाराका भाग र कार्यहरु • भान्छा कोठामा प्रयोग गरिने राइसकुकर, गिजर, फिल्टर प्रयोग गर्ने तरिका • साइकलको बनावट र यसका भागहरु पहिचान गरी सामान्य मर्मत सम्भार • सामाजिक संञ्जालको परिचय र त्यसको सदुपयोग	२०	• कृषिले गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान • मुख्य खाद्यबाली, नगदेबाली, तरकारी खेती र फलफूल खेती गर्ने तरीका • कुखुरापालन, बाखापालन, माछापालन र त्यसका फाइदा • कृषिको आधुनिकीकरणमा विभिन्न प्रविधिको प्रयोग र त्यस्को फाइदा • पर्यटकको प्रकार, पर्यटन व्यवसायको परिचय र महत्व • गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, होमस्टेबाट पर्यटन प्रवर्द्धनमा गरिएका प्रयासहरु र होमस्टे प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु • सहकारीको परिचय र फाइदा • स्थानीय कला र सिपको संरक्षण गर्नुपर्ने कारण • स्थानीय प्रविधिका फाइदाहरु • बेतबाँस, पराल, छ्वाली, बाबियो, कसुंगा र पुजा आदिबाट निमार्ण हुने स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्रीहरु • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि बिच अर्न्तरसम्बन्ध • घरायसी विद्युतीय उपकरणहरुको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने सम्बन्धी जानकारी • कृषि कार्यमा प्रयोग गरिने कृषि औजार तथा उपकरण, पावर टिलर, पम्पसेटहरुको भागहरु • सडक निर्माण, तट्बन्धको परिचय, त्यसको निर्माण सामग्री र निर्माण गर्ने सामान्य प्रविधि • सामाजिक संञ्जालको परिचय र त्यसको दरुपयोग	२०	• गाउँपालिकाले कृषि व्यवसायीकरण, कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारणका लागी गरेका प्रयासहरु • गाईभैँसी, बाखापालन, बंगुरपालन, फलफूल खेती, बेमौसमी तरकारी खेती वा कुनै एक नगदेबालीको परिचय, खेती गर्ने तरिका र यसका फाइदा • कृषि उत्पादकत्व बढाउने तरिका र जैवीक विषादीको प्रयोगबाट हुने असरहरु • गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, प्रवर्द्धनका उपायहरु र गरिएका प्रयासहरु • स्थानीय स्तरमा सञ्चालित घरेलु उद्योग जस्तै फर्निचर उद्योग, झोला उद्योग, मिल, मासु पसल, दुध डायरी तथा व्यापार व्यावसायको परिचय, महत्व र चुनौतीहरु • बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्यटन उद्योगको सम्बन्ध • गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौतीहरु • स्थानीय कला र सिपको महत्व र संरक्षण गर्नु पर्ने कारण • माटो, बेतबाँस, पराल, छ्वाली, बाबियो, कसुंगा, पुजाबाट निर्मित स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्रीहरु • परम्परागत प्रविधि र आधुनिक प्रविधि बिच भिन्नता • घरायसी विद्यतीय उपकरणको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने तरिकाहरु • सडक निर्माण, तट्बन्धको लागि निर्माण सामग्री र प्लम्बिङ् उपकरणहरुको परिचय र सामान्य मर्मत • सूचना प्रविधिमा प्रयोग हुने विभिन्न सफ्टवेयर तथा एप्सहरु, इमेल, इन्टरनेट लगायत अन्य शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग र सङ्कलन	२०

lf{÷lyd	sIff ^	sfo{ 306f	sIff &	sfo{ 306f	sIff *	sfo{ 306f
४. स्वास्थ्य सरसफाइ र खेलकुद	• शिशु तथा बाल स्वास्थ्य स्याहार • सिकलसेल, ऐनिमियाको परिचय र लक्षण • आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रको सेवाको परिचय • आयुर्वेदिक औषधीको परिचय, महत्त्व, उपचार सेवा लिन सकिने रोगको प्रकार, प्राप्त गर्न सकिने औषधी र परामर्श सेवा • मौसम अनुसारका मुख्य सरुवा रोगहरुको नाम, महिना र लक्षण • पूर्ण सरसफाइको परिचय • स्थानीय खेलको नियम, • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय र खेल खेल्ने अभ्यास • गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा खेलेको भूमिका खेलकुद विकास समिति, खेल मैदान, खेलकुदको कार्यक्रमको आयोजना • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको परिचय जस्तै लक्ष्मी पाचपाण्डु, सरस्वती चौधरी लगायतका खेलाडीहरु	१०	• शिशु तथा बाल स्वास्थ्य स्याहारको परिचय र महत्त्व • सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण • गाउँपालिकाको स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवा • आयुर्वेदिक औषधीको सामान्य परिचय र महत्त्व • मौसम अनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम सर्ने महिना, लक्षण र सामान्य घरेलु उपचार • पूर्ण सरसफाइको परिचय र सूचक • स्थानीय खेलहरुको नियमहरु • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय र खेल खेल्ने अभ्यास • गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा खेलेको भूमिका जस्तै खेलकुद विकास समिति गठन, निरन्तर खेलकुद प्रतियोगिता, खेल मैदान निमार्ण • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम जस्तै, लक्ष्मी पाँचपाण्डु, सरस्वती चौधरी लगायतका खेलाडीको परिचय	१०	• जेष्ठनागरिक स्वास्थ्य स्याहारको परिचय • सिकलसेल रोगको रोकथाम, उपचार र सेवा सुविधा • किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारु जातिमा देखिने सिकलसेल, एनिमियाबाट बच्ने उपाय र रक्त अल्पताको पहिचान र आइरन चक्कीको महत्त्व • स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवा र यसको प्रकार • स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीहरु जस्तै निम, तुलसी, अमला, पिपला, बेल, सिसौ, बेसार, कागती आदिको परिचय र फाइदा • मौसम अनुसार सर्ने रोगहरुबाट बच्ने उपाय • पूर्ण सरसफाइको परिचय, सूचक र महत्त्व • स्थानीय खेलका खेल मैदान बनाउने तरिका • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरु जस्तै फुटबल, कबड्डी, एथेल्टिक्स, ब्याडमिन्टन आदिको परिचय र खेल खेल्ने अभ्यास • गाउँपालिकाले खेलकुदको प्रवर्द्धनमा गरेको प्रयास जस्तै खेलकुद विकास समिति गठन, खेलमैदान निर्माण, निरन्तर खेलकुद प्रतियोगिता आदि • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरु जस्तै जमान सिंह के. सी., सिताराम राना, सरस्वती चौधरी, लक्ष्मी पाँचपाण्डुको परिचय र तीनले खेलेको भूमिक	१०
५.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय • गाउँपालिकामा भएका वन र पाइने वनस्पती तथा जीवजन्तु • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती र यसको महत्त्व • गाउँघर,विद्यालय र पालिका स्तरमा गरिने वृक्षारोपण • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्त्व तरिका र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागिता • हरित विद्यालयको अवधारणा • गाउँघर तथा समुदाय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहर तथा प्रदुषण न्यूनीकरणका उपाय • गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य र वातावरण संरक्षणका उपायहरु	१५	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र कृष्णसार संरक्षण क्षेत्रको सामान्य परिचय र अर्न्तरसम्वन्ध • गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वनको परिचय,महत्त्व,र फाइदा गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण,उत्पादन र बजारीकरण • हरित विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व • घरायसी उपयोग भएको पानीको स्रोत व्यवस्थापन र करेसाबारीको उपयोग • घरायसी ठोस फोहरको व्यवस्थापन अर्न्तगत कम्पोस्टिङ तथा पिटकम्पोस्टिङ् गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास वातावरण प्रदुषणको न्यूनीकरण र फोहरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय,सङघसंस्थाहरु र पालिकाको भूमिका • जैवीक मल बनाउने तरिका र त्यसको उपयोगिता • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्वन्ध	१५	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र र सामुदायिक वनले वातावरण संरक्षणमा खेलेको भूमिका • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर तथा विद्यालयमा वृक्षरोपण र यसको महत्त्व • गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा जडीबुटी खेतीको उपयोगिता र तिनको प्रयोग तथा बजारीकरण •हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी, वातावरण समूहको भूमिका •हरित विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष (हरियाली प्रवर्द्धन, इको क्लब, पानी व्यवस्थापन तथा सरसफाइ, फोहोर मैला व्यवस्थापन, ऊर्जामैत्री घर तथा विद्यालय, सिकाइ केन्द्रको विकास र सञ्चालन) •हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु	१५

If]÷lyd	sIff ^	sfo{306f	sIff &	sfo{306f	sIff *	sfo{306f
			•दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका •वनस्पती तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था		• स्थानीय क्षेत्रमा शुद्ध पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गनुर्को साथै आकासे पानी सङ्कलन र उपयोग • घरायसी ठोस फोहरको व्यवस्थापन अर्न्तगत कम्पोस्टिङ तथा पिटकम्पोस्टिङ् गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास, वातावरण प्रदुषणको न्यूनीकरण र फोहरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय,सङघसंस्थाहरु र पालिकाको भूमिका • दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरु	
६खुशिका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगि सिप	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ समाज र राष्ट्को जिम्मेवार नागरिक भई अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यासका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनेका विविध पक्षहरुको जानकारी र अनुसरण • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरु • घरपरिवार र समाजका अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोगी भावनाको विकास, वर्णन र अभ्यास • असल कार्यको विशेषता र महत्त्व • समय व्यवस्थापनको परिचय र महत्त्व • नैतिक मूल्य तथा सुखी जीवन बनाउने सिपको विकास • आत्मनिर्भरता, सक्रियताको अवधारणा र फाइदा • असल बानीको विकास	२५	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने आदत निर्माण गर्न र सोअनुसार अभ्यास • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने, मीठो बोल्ने र अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने स्वभावको अनुसरण गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुति • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने बानीको विकास गर्दै आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहार हरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यसलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण • घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक लगायत अशक्त असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • असल नागरिकका गुणहरु • समय र तनाव व्यवस्थापनको परिचय र महत्त्व • नैतिक शिक्षाको परिभाषा र आवश्यकता • अनुशासन, शिष्टाचार, वफादारिता र इमान्दारीताको महत्त्व, • असल स्वभाव, खुसी र सुखी जीवन	२५	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिवद्धताका साथ समाज र राष्ट्को जिम्मेवार नागरिक भई अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण र प्रदर्शन • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको सिर्जना एवम् त्यस्ता क्रियाकलापमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास • स्थानीय स्तरका प्रचलित धार्मिक कार्यक्रम, उत्सव र चाँडपर्वहरु मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिका साथै जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको जानकारी, प्रयोग र अनुसरण • पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरु (जस्तै जन्म, विवाह र अन्तिम संस्कार, पितृश्राद्ध, खस आर्यहरुको संस्कार, अतिथि सम्मान) को विश्लेषण र अनुसरण • घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण • जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायहरु • समय र तनाव व्यवस्थापनका उपायहरु • सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार, नियमको पालना र नैतिक आचरण, अनुशासन र इमान्दारीताको महत्त्व • जीवनको महत्त्व बोध गर्दै आत्मविश्वास र निर्णय लिन सक्ने क्षमताको विकास	२५

If]÷lyd	sIff ^	sfo{306f	sIff &	sfo{306f	sIff *	sfo{306f
७. विपद् व्यवस्थापन	• विपद् पूर्व तयारी, व्यवस्थापनको परिचय र जोखिमपूर्ण क्षेत्र पहिचान • गाउँपालिका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयासहरु • जङ्गली जनावरको आक्रमणबाट हुने क्षति, बाढी डुवान, आगलागी, भूकम्प आदिबाट बच्ने उपाय • दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका • भूकम्पबाट सुरक्षित हुन विद्यालय र समुदायको भूमिका • कृत्रिम घटना अभ्यास(Mock Drill)को बारेमा जानकारी	५	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् पूर्व तयारी र जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु • गाउँपालिका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान र विपद् व्यवस्थापनका लागि गरीएका प्रयासहरु • विषालु जीवजन्तु जस्तै बारुलो, सर्प, बिच्छी, आदिको चिनारी, पाइने स्थान, नियन्त्रण र बच्ने उपाय • भूकम्पबाट सुरक्षित हुने उपायहरू, दुर्घटना र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, बनेका योजना र कार्यक्रमहरु • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)	५	• स्थानीय स्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजना • गाउँपालिका स्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यास • विषालु जीवजन्तु जस्तै बारुलो, सर्प, बिच्छी आदि चिन्ने तरिका र बच्ने उपाय • विपद् व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, रेडक्रस लगायत सङ्घसंस्थाको भूमिका • भूकम्पबाट सुरक्षित हुन त्यसबाट हुन सक्ने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका, सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, कार्यन्वयन भएका नीति, योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)प्रस्तुतीकरण	५

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण, सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन प्रक्रिया

कक्षा १

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] ljl:t[tLs/0f	Jojxf/ szn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nof°sg k|lqmof	sfo{306f
१.गेरुवाको चिनारी	● आफू आफ्नो घरपरिवारको सदस्य र आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न, ● आफ्नो गाउँटोलको बडघर, चौकिदार पहिचान गर्न, ● आफ्नो विद्यालय स्थापना, विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी ब्यक्तिको नाम भन्न, ● आफू पढ्ने विद्यालयको नाम भन्न र आफूलाई शिक्षा दिने गुरुहरुको नाम भन्न, ● आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थल, स्थानीय बजार पहिचान गर्न, ● आफ्नो घर र विद्यालय वरिपरि रहेको कुलो, बाटो पुल आदिको नाम बताउन,	● आफू र आफ्नो घरपरिवारका सदस्य र आफू बसेको गाउँटोलको नाम ● आफ्नो गाउँटोलको बडघर, चौकीदारको नाम ● आफनो विद्यालय स्थापना, विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको नाम ● आफू पढ्ने विद्यालयको नाम र आफूलाई शिक्षा दिने गुरुहरुको नाम ● आफ्नो गाउँटोलका धार्मिक स्थल, स्थानीय बजार ● आफ्नो घर र विद्यालय वरिपरि रहेको महत्वपूर्ण स्थान, कुलो, बाटो, पुल आदिको नाम	● सञ्चार सिप ● सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप ● सहकार्य सिप ● सोचाइ सिप ● प्रयोग सिप ● सिकाइ सिप ● स्वव्यवस्थापन सिप ● पहिचान सिप	● विद्यार्थीलाइ आफू र आफ्नो घरपरिवारहरुको सदस्य र गाउँटोलको नाम भन्न लगाउने, ● विद्यार्थीलाई आफ्नो गाउँटोलको वडघर, चौकीदारको नाम भन्न लगाई छलफल गराउने, ● आफ्नो विद्यालय स्थापना, विकास र सुधारमा योगदान पुऱ्याउने प्रेरणादायी व्यक्तिको नाम सोधेर शिक्षकले व्यक्तिको नाम, ठेगाना बताई दिन, ● आफू पढ्ने विद्यालयको नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने, ● तपाईंहरुको शिक्षक वा गुरुहरुको नाम, थर के होला ? उहाँहरुको घर कहाँ पर्दछ सोधेरे समूह छलफल गराउने र शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने, ● विद्यार्थीलाई उनीहरुको गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थल, स्थानीय बजार बारे छलफल गराउने र चित्र प्रस्तुत/प्रदर्शन गर्ने , ● आफ्नो घर र विद्यालय वरिपरि रहेको कुलो, बाटो, पुल आदिको नाम भन्न लगाई शिक्षकले सहजीकरण गर्ने,	● तपाईंको घरपरिवारमा को को बस्नुहुन्छ ? गाँउ वा टोलको नाम सोधेर, ● गाउँटोलको वडघर र चौकिदारको नाम भन्न लगाएर, ● आफ्नो विद्यालय स्थापना,विकास र सुधारमा योगदान पुऱ्याउने प्रेरणादायी व्यक्तिको नाम सोधेर ● आफू पढ्ने विद्यालयको नाम सोधेर, ● शिक्षा दिने गुरुहरुको नाम सोधेर, ● आफ्नो वरपर रहेका धार्मिक स्थल, स्थानीय बजारको नाम भन्न लगाएर, ● आफ्नो घर र विद्यालय वरिपरि रहेको कुलो, बाटो, पुल आदिको नाम सोधेर,	३५
२. हाम्रो समाज, संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	● अभिवादन सहित आफ्नो परिचय र परिवारका सदस्यहरुलाई सम्बोधन गर्ने नाता बताउन, ● आफू र आफ्नो समुदायमा रहेका जात र थर बताउन, ● आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु पहिचान गर्न, ● गाउँटोलमा मनाइने चाँडपर्वको नाम भन्न,	● आफ्नो परिचय, नामथर र ठेगाना र परिवारका सदस्यहरुलाई सम्बोधन गर्ने नाता, स्थानीय थारु जाति र अन्य जातजातिहरुका नाता सम्बन्ध ● आफू र आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने जातजाति र थर ● स्थानीय खानाका परिकार जस्तै अनदी चामलका परिकार र माछाको चटनी ● आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु ● गाउँटोलमा मनाइने चाँडपर्व जस्तै कृष्णाष्टमी, अटवारी		● शिक्षकले नमूनाको लागि आफ्नो परिचय दिने, विद्यार्थीलाई एक एक गरी परिचय दिन लगाउने, ● छलफल विधिबाट नाता सम्वन्धको उदाहरण दिई घर परिवार र मामाघरको नाता भन्न लगाउने, ● विभिन्न जातिमा रहेको नाताबारे जानकारीका लागि छलफल गर्ने, ● शिक्षकले छलफल विधिबाट प्रारम्भ गरी सबैको चिनारीको लागि आफ्नो जात, थर र मातृभाषा बताउने, उदाहरणसहित आफ्नो जाति, थर र भाषा बताउने र तपाईंको जाति र थर के हो भनेर सोध्ने, ● शिक्षकले तयार गरेको सामग्री प्रर्दशन गरी घरमा सोधेर आउन परियोजना कार्य दिने, ● विद्यार्थीले मनाउदै आएको चाँडपर्वको बारेमा छलफल	● परिवारको परिचय दिन लगाएर, ● पारिवारिक नाता सम्बन्धी प्रश्न सोधेर, ● आफ्नो जातिको चाँडपर्व सोधेर, ● जात, थर र बोलिने भाषाबारे सोधेर, ● घरमा मनाइने चाँडपर्वको नाम सोधेर,	३८

क्षेत्र÷थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	● आफ्नो घर परिवारको जन्म संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न, ● आफ्नो जातिको पहिरन, भेषभुषा पोसाक र गरगहना बताउन, ● आफ्नो जातिले गर्ने पूजाका प्रकार बताउन ● आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको नाम भन्न, ● स्थानीय खानाका परिकारको नाम बताउन,	● आफ्नो घर परिवारको जन्म संस्कार अन्तर्गत छैठी, न्वारन पास्नी जस्ता संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु ● आफ्नो जातिको पहिरन, भेषभुषा, पोसाक र गरगहना ● आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजा हरेरी, देउली र कुलपूजा आदि ● आफ्नो समुदायका जातजातिले गाउने गीतहरु जस्तै, सजना, मागर, बाजाहरु ढोल, मादल, खैंजडी र नृत्यहरु मघौटा, सखिया र तीज नृत्य ● स्थानीय खानाका परिकार जस्तै अनदी चामलका परिकार र माछाको चटनी	● सहयोग र सहानुभूति सिप ● आधारभूत साक्षरता सिप ● विविधताको सम्मान र अन्तर सांस्कृतिक बुझाइ ● सांस्कृतिक सिप /नैतिकता ● बहुसांस्कृतिक साक्षरता सिप	गराई शिक्षकले तयार गरेको सामग्री प्रदर्शन गर्ने र परियोजना कार्य गर्न लगाई पृष्ठपोषण दिने, ● छलफल विधिबाट जन्म संस्कारमा गरिने क्रियाकलाप बारेमा छलफल गर्ने, सामग्री प्रदर्शन गरी स्पष्ट पारी थप जानकारीका लागि घरमा सोधेर आउन भन्ने, ● सबै जातिको आफ्नै प्रकारको परम्परागत भेषभुषा, पोसाक र गरगहना हुन्छ भन्ने बताउने, तपाईंको परम्परागत पोसाक र गरगहनाको नाम के हो भन्ने र सामग्रीबाट स्पष्ट गर्ने, ● सबै जातिको आफ्नै प्रकारको पूजा गर्ने प्रचलन हुन्छ भन्ने बारे बताउने र थारु र अन्य जातिले गर्ने पूजाको प्रकार उदाहरण भनी स्पष्ट गर्ने, ● शिक्षकले गीत, बाजा र नृत्यको नमूना खोजी गरी सम्भव भएमा श्रव्यदृश्य सामग्रीसमेत प्रयोग गरी सङ्ग्रह गर्ने र सहजीकरण गर्ने, ● विभिन्न प्रकारका खानाको बारेमा प्रश्न सोधी उदाहरण द्वारा प्रष्ट पार्ने ,	● जन्म संस्कार बारे प्रश्न सोधेर, ● घर परिवारमा लगाउने पोसाक के हो भनी प्रश्न सोधेर, ● घर परिवारमा गर्ने पूजाको प्रकार सोधेर, ● गीत गाउन लगाएर, ● नृत्य गर्न लगाई सिकाइ अवलोकन गरेर, ● स्थानीय बाजाको चित्र देखाई नाम भन्न र बजाउने अभ्यास गर्न लगाएर ● घरमा बनाइने खानाको परिकार सोधेर,	
३.स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	● आफ्ना घर परिवारका सदस्य र अभिभावकले गर्ने मुख्य काम पहिचान गर्न, ● आफ्नो घरमा लगाइने कृषि बालिनाली र घरपालुवा जनावर तथा पशुपंक्षीको नाम भन्न, ● आफ्नो गाउँटोलको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम पहिचान गर्न, ● घरमा उत्पादन र बिक्रि वितरण हुने वस्तुहरुको नाम भन्न, ● आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपसँग परिचित हुन, ● स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्त कलाका सामग्रीहरुको नाम भन्न, ● स्थानीय परम्परागत प्रविधिको पहिचान गर्न,	● आफ्ना घर परिवारका सदस्य र अभिभावकले गर्ने मुख्य काम ● आफ्नो घरमा लगाइने कृषि बालिनाली र घरपालुवा जनावर तथा पशुपंक्षी ● आफ्नो गाउँटोलको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम ● घरमा उत्पादन र बिक्रि वितरण हुने वस्तुहरुको नाम ● आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिप ● स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्त कलाका सामग्रीहरुको नाम जस्तै: गुन्द्री, ढकिया, सुपा, देह्री, छिट्नी, गैंजा, डोको आदि ● स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरु जस्तै कोल, जाँतो, ढिकी आदि	● मुख्य सोचाइ सिप ● सिकाइ सिप ● सञ्चार सिप ● अवलोकन सिप ● पहिचान सिप	● विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो आफ्ना अभिभावकले गर्ने पेसा र व्यवसाय भन्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, ● घरमा वर्षभरि उत्पादन गरिने अन्नबाली, घरपालुवा पशुपंक्षी, तरकारी, फलफूलहरुको बारेमा छलफल गराई जानकारी गराउने, ● गाउँटोल समुदायमा रहेका घुम्नलायक पर्टकीय स्थलहरुको स्थलगत भ्रमण गराई ● त्यसका बारेमा छलफल गराई जानकारी गराउने, ● घर र खेतबारीमा उत्पादन भई बिक्रि वितरण हुने सामग्रीको सूची बनाउन लगाउने र कहाँ लगेर बेचिन्छ भनेर सोधेर शिक्षकले प्रष्ट पारि दिने, ● आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपसँग परिचित गराउनका लागि नमूना देखाउदै विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्ने, ● घरमा निर्माण गरिने हस्तकलाका सामग्री बारे शिक्षकले जिज्ञासा उठाउने, सामग्री कुन कुन सामग्रीहरु कुन कच्चा पदार्थ प्रयोग गरी बनाइन्छ ? भनेर सोध्ने, ● स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरु जस्तै कोल, ढिकी, जाँतो आदिको चित्र देखाएर विद्यार्थीलाई पहिचान र छलफल गराउने,	● घर परिवारका सदस्य र अभिभावकले गर्ने मुख्य काम सोधेर, ● घरमा लगाइने कृषि बालिनाली र घरपालुवा जनावर तथा पशुपंक्षीको नाम भन्न लगाएर ● गाउँटोलको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम सोधेर ● घरमा उत्पादन र बिक्रि वितरण हुने सामग्रीको सूची बनाउन र कहाँ लगेर बेचिन्छ भनेर प्रश्न सोधेर, ● स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरुको नाम सोधेर, ● स्थानीय परम्परागत प्रविधिको नाम भन्न लगाएर,	२५

क्षेत्र/ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्यघण्टा
४. स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद	• शरीरका अंङ्गहरुको सरसफाइ गर्न, • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीको नाम भन्न, • सरसफाइ गर्नु पर्ने स्थानको सूची बनाउन, • घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन, • स्थानीय खेलको पहिचान गर्न र खेल्ने अभ्यास गर्न,	• शारीरिक सरसफाइ • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीहरु • सरसफाइ गर्नुपर्ने मुख्य स्थानहरु (घर, आँगन, बाटोघाटो, कक्षाकोठा, खेल मैदान, शौचालय, धारा आदि) • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नु पर्ने कारण र सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेलहरुको पहिचान र खेल्ने अभ्यास	• रचनात्मक सोचाइ सिप • सञ्चार सिप, • सहकार्य सिप • सञ्चार सिप, • प्रयोग सिप, • प्रदर्शन सिप,	• सफा र फोहोरी बालकको फोटो देखाई तुलना गर्न लगाउने र किन सरसफाइ गर्नुपर्छ ? छलफल गराउने, • शरीरका अङ्गको सरसफाइ गर्ने तरिका भन्ने र ती अङ्गहरुमध्ये विद्यालयमा सरसफाइ गर्न सकिने अङ्गको सरसफाइ गर्ने अभ्यास गराइ विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्ने, • बालबालिका सफा भए नभएको हेरी सफा गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने, • सरसफाइ गर्दा चाहिने सामग्री पहिचान गर्न लगाउने र सामग्रीको प्रदर्शन गरी प्रयोग गर्ने तरिका सिकाउने, • घर वरपर, बाटोघाटो, धारा, कक्षाकोठा, शौचालय आदिको सरसफाइ गर्ने तरिकामा छलफल गराउने र सरसफाइ कार्यमा सहभागी गराउने , • कक्षाकोठा तथा विद्यालयको सरसफाइ गर्नु पर्ने कारणका बारेमा छलफल गर्ने र स्वस्थ रहन, स्वस्थ वातावरण बनाउन र रोग लाग्नबाट बच्न सरसफाइ गर्नु पर्ने कुराको जानकारी गराउने, • विद्यार्थीहरुले खेल्ने स्थानीय खेलहरु भन्न लगाउने तथा स्थानीय स्तरमा खेल्ने अन्य खेलको बारेमा जानकारी गराई मुख्य खेल खेल्ने अभ्यास गराउन,	• शरीरको सरसफाइको अवलोकन गरेर, • शरीरका अङ्गहरुको सरसफाइ गर्ने तरिका भन्न लगाएर, • सरसफाइ गर्दा चाहिने सामग्री भन्न लगाइ ती सामग्रीको प्रयोगको अवलोकन गरेर, • सरसफाइ गर्नु पर्ने स्थानहरु पहिचान गर्न लगाएर, • सरसफाइमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, • कक्षाकोठा तथा विद्यालयको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण भन्न लगाएर, • स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलको नाम भन्न लगाएर तथा खेलेको अवलोकन गरेर,	१०
५.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• स्थानीय स्तरका जङ्गली तथा घरपालुवा जनावरका नाम भन्न, • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको नाम भन्न, • विद्यालय तथा घरमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षण गर्न, • घर, आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन, • फोहरमैला पहिचान गर्न,	• जङ्गली तथा घरपालुवा जनावरहरु • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको नाम • विद्यालय तथा घरमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षण • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ • फोहर मैलाको परिचय र उदाहरण	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • रचनात्मक सिप	• स्थानीय जङ्गली तथा घरपालुवा जनावरको चित्र वा नाम वा श्रव्य दृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी धारणा स्पष्ट गर्ने, • घर वरपर र विद्यालयको बगैँचा अवलोकन गर्न लगाई बिरुवाहरुको नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले चिनाइ दिने • घरको बगैँचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षरोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीलाई सोध्ने र खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नु पर्ने कुरा जानकारी गराउने, • विद्यालयले विद्यार्थीलाइ वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी गराउने र बेर्ना पुऱ्याउने, सिँचाइ गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने , • समूह कार्यमार्फत घर, आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा विद्यार्थीलाई सहभागी बनाउने, • फोहरमैलाको सङ्क्षिप्त परिचय दिन लगाई शिक्षकले उदाहरणसहित सहजीकरण गर्ने,	• स्थानीय जङ्गली तथा घरपालुवा जनावरको नाम भन्न लगाएर, • घर वरपर र विद्यालयको बगैँचा अवलोकन गर्न लगाई बिरुवाहरुको नाम चिन्न लगाएर, • घरको बगैँचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षरोपण किन गर्ने भनी विद्यार्थीलाई सोधेर, • विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी गराउने, बेर्ना पुऱ्याउने, र सिँचाइ गर्ने कार्यमा सहभागी गराई कार्यको लेखाजोखा गरेर, • विद्यालय सरसफाइ गरेको अवलोकन गरेर, • फोहरमैला पहिचान गर्न लगाएर,	१५

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्यघण्टा
६.खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप	● आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र साथीहरुको असल आनीबानी र स्वभावहरुको पहिचान गर्न, ● असल व्यवहार र सकारात्मक सोचले मानव व्यवहारमा आउने खुशी बताउन र अभ्यास गर्न, ● आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुबाट रमाउन, ● घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाँडपर्वहरुमा सहभागी भई खुशी हुन, ● उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न, ● समूहमा मिली बस्ने बानीको विकास गर्न, ● सबैलाई आदर सत्कार, सम्मान व्यक्त गर्ने बानीको विकास गर्न, ● एक आपसमा सहयोग आदान-प्रदान गर्दा हुने फाइदाहरु बताउन, ● दैनिक जीवनोपयोगी क्रियाकलापलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न,	● हाम्रा घरपरिवारका, साथीका असल आनीबानी, व्यवहार र स्वभावहरु ● असल व्यवहार र सकारात्मक सोचले मानव व्यवहारमा आउने खुसी ● हामीलाई मन पर्ने गीत सङ्गीत र नृत्यहरु ● घरपरिवार र छरछिमेकमामा मनाइने, हामीलाई मन पर्ने उत्सव, चाँडपर्व, मेला र वस्तुहरु ● उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान ● समूहमा मिली बस्ने बानीको विकास ● सबैप्रति आदर सत्कार, सम्मान व्यक्त गर्ने बानी ● एक आपसमा सहयोग आदान-प्रदानगर्दा हुने फाइदाहरु ● दैनिक जीवनोपयोगी क्रियाकलापहरुमा नियमितता	● सोचाइ सिप ● सहयोग तथा सहानुभूति सिप ● सांस्कृतिक सिप/ नैतिकता ● सञ्चार सिप ● पहिचान सिप ● स्वव्यवस्थापन सिप ● सम्मान सिप ● सिकाइ सिप ● प्रयोग सिप ● अभ्यास सिप ● प्रस्तुति सिप	● आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र साथीहरुको असल आनीबानी र स्वभावहरुको पहिचान गर्न असल बानी व्यहोरा के होला ? भनेर जिज्ञासा राख्ने ● विद्यार्थीहरुले टिपोट गर्ने, असल आमाबाबुका आनीबानी र स्वभाव लेखिएको चित्रहरु प्रस्तुत गर्ने र धारणा बसाल्ने ● असल व्यवहारका बारेमा सोधेर प्रतिक्रिया टिपोट गर्ने, शिक्षकले असल व्यवहार र सकारात्मक सोच स्पष्ट हुने गरी उदाहरण दिई बताउनुका साथ असल व्यवहारले गर्दा मानव जीवनमा आउने खुसी आउने बारे स्पष्ट गर्ने, ● शिक्षकले मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यको नमूना अभिनय गर्ने, शिक्षकबाट प्रस्तुत कलाकारिता अवलोकन गर्न लगाउने, शिक्षक र विद्यार्थी सँगसँगै अभिनय गर्ने र अन्तमा विद्यार्थीहरुले अभिनय गर्ने र शिक्षकले सुझाव दिने, ● घर, परिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाँडपर्वहरुमा सहभागी हुँदा के कति रमाइलो भयो ? कति खुसि लाग्यो ? सोधेर उत्सव र चाँडपर्वमा रमाएको अभिनय गर्न लगाउने, ● उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्ति विकास गर्न विद्यालयमा परिश्रम गर्न सिकाउने, राम्रो काम गर्नेलाई पुरस्कार, धन्यवाद दिने, ● समूहमा मिली बस्ने बानीको विकास गर्न झैझगडा नगर्ने र समझदारी अपनाउने अभ्यास गर्ने जस्ता उदाहरण दिने, ● सबैप्रति आदर सत्कार, सम्मान व्यक्त गर्ने बानीको विकास हुने क्रियाकलापहरु उदाहरणसहित प्रस्तुत गर्ने, ● एक आपसमा सहयोग आदान- प्रदान गर्दा हुने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने, ● दैनिक जीवनोपयोगी क्रियाकलापको उदाहरण दिइ, नियमित रुपमा गर्न सहजीकरण गर्ने,	● आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र साथीहरुको असल आनीबानी र स्वभाव सम्बन्धी प्रश्न सोधेर, ● असल व्यवहार भनेको के हो ? भनी प्रश्न सोधेर, ● विद्यार्थीलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यको अभ्यासको अवलोकन गरेर, ● घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाँडपर्वहरुमा के कति खुशी लाग्यो ? भनी सोधेर, ● विद्यालयमा उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रकारका कामको अवलोकन गरेर, ● श्रम गर्ने प्रवृत्ति विकास भए नभएको अवलोकन गरेर, ● समूहमा मिली बस्ने बानीको विकास भए नभएको अवलोकन गरेर, ● सबैप्रति आदर, सत्कार, सम्मान व्यक्त गर्ने बानी विकास भए नभएको अवलोकन गरेर, ● एक आपसमा सहयोग आदान-प्रदान गरे नगरेको अवलोकन गरेर, ● दैनिक जीवनोपयोगी क्रियाकलाप बारेमा प्रश्न सोधेर,	३२

If]÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] ljl:t[tLs/0f	Jojxfl/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|mof	;Defljt d'Nof‌ª\sg k|mof	sfo{ 306f
७ विपद् व्यवस्थापन	• विपद्को सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • स्थानीय स्तरमा भइरहेका र हुन सक्ने विपद् पहिचान गर्न, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु पहिचान गर्न, • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटक बाट बच्ने उपायहरू पहिचान गर्न,	• विपद्को सङ्क्षिप्त परिचय • स्थानीय स्तरमा भइरहेका र हुनसक्ने विपद् (जस्तै वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी, आगलागी हावाहुरी, अतिगर्मी- लु) आदिबाट बच्ने उपाय • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु • विद्यालय आउँदा र जाँदा विद्युतीय करेन्ट, सडक दुर्घटना, र चोटपटकबाट बच्ने उपाय	• सोचाइ सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्व व्यवस्थापन सिप	• विपद्को बारेमा छलफल गराई शिक्षकले सङ्क्षिप्त परिचय दिने • स्थानीय स्तरमा भइरहेका र हुनसक्ने विपद् (जस्तै वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी, आगलागी) बारेमा छलफल गराउने, • स्थानीय स्तरमा भइरहेका र हुन सक्ने विपद्का बारेमा चित्र, पोष्टर, श्रव्यदृश्य सामग्री प्रयोग गरी त्यस्को बारेमा छलफल गराउने, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु पहिचान गर्न श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी समूहमा प्रस्तुतीकरण गराउने, • विद्युतीय करेन्ट, सडक दुर्घटना, र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू बारे छलफल गर्ने,	• विपद्को बारेमा सोधेर, • स्थानीयस्तरमा भइरहेका र हुन सक्ने विपद् पहिचान गर्न लगाएर, • स्थानीय स्तरमा भइरहेका र हुन सक्ने विपद् के के हुन ? सोधेर, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु सोधेर, • विद्युतीय करेन्ट, सडक दुर्घटना, र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू भन्न लगाएर,	५

कक्षा २

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य
१.गेरुवाको चिनारी	● आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलको नाम बताउन, ● आफ्नो गाउँटोलको बडघर चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको नाम बताउन, ● आफ्नो विद्यालय स्थापना विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको परिचय दिन, ● आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न, ● आफ्नो गाउँटोलका जनप्रतिनिधि वडा अध्यक्ष र वडा सदस्यको नाम बताउन, ● आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम बताउन, ● आफ्नो गाँउटोलका बाटो, पुल, स्वास्थ्य संस्था, स्थानीय बजारको नाम भन्न,	● आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलको नाम ● आफ्नो गाँउटोलको स्वास्थ्य स्वयम सेविका, बडघर, चौकिदारको नाम ● आफ्नो विद्यालय स्थापना, विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको परिचय ● आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम ● गाउँटोलका वडा वडा अध्यक्ष र वडा सदस्यको नाम ● आफ्नो गाँउटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको नाम ● आफ्नो गाँउ टोलका बाटो, पुल, स्वास्थ्य संस्था, स्थानीय बजारको नाम	● सोचाइ सिप ● सिकाइ सिप ● सञ्चार सिप ● स्वव्यवस्थापन सिप ● पहिचान सिप ● अवलोकन सिप	● आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलको नाम भन्न लगाई शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने, ● आफ्नो गाँउटोलको बडघर, स्वास्थ्य स्वयम् सेविका, चौकिदारको नाम भन्न लगाउने, ● आफ्नो विद्यालय स्थापना गर्न योगदान पुऱ्याउने प्रेरणादायी व्यक्तिको परिचय दिनका लागि शिक्षकले प्रेरणादायी व्यक्तिको नाम ठेगाना, र योगदान बताइ दिने, ● आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम सोधी त्यसको बारेमा छलफल गराउने, ● आफ्नो गाउँटोलका जनप्रतिनिधि वडा अध्यक्ष र वडा सदस्यको नाम सोधेर शिक्षकले विद्यार्थी हरुलाई टिप्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई आफू बस्ने गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलहरुका बारेमा छलफल गराउने र शिक्षकले भनी दिने, ● आफू बस्ने गाउँटोलमा रहेको बाटो ,पुल स्वास्थ्य संस्था कहाँ कहाँ छन? तिनीहरुको नाम लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने, ● स्थानीय बजारको नाम र ठेगाना बारे छलफल गराउने	● आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलको नाम भन्न लगाएर, ● तपाईंको वडाको चौकिदार तथा स्वयम् सेविकाको नाम के हो ? भनी सोधेर, ● आफ्नो विद्यालय स्थापना गर्न योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको परिचय सोधेर, ● आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम सोधेर, ● आफ्नोगाउँटोलका वडा अध्यक्ष र वडा सदस्यको नाम सोधेर, ● आफ्नो गाउँटोलको धार्मिक स्थलको नाम सोधेर, ● आफू बस्ने गाउँटोलमा रहेको स्वास्थ्य संस्था, स्थानीय बजार, नाम लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिएर, ● स्थानीय बजारको नाम र ठेगाना बारे सोधेर,	३५

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य
२. हाम्रो समाज,संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• आफ्नो परिवारको परिचय दिन, • परिवारका सदस्यहरुको सूची बनाउन, • आफनो टोल तथा वडामा बसोबास गर्नेजातजातिहरुको थर बताउन, • आफ्नो गाउँ समुदायमा बोलिने भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्द भन्न, • आफ्नो टोल र वडामा मनाइने चाँडपर्वको नाम भन्न, • आफ्नो समुदायको जन्म संस्कारको सूची तयार गर्न, • आफ्नो समुदायको परम्परागत भेषभुषा र गरगहनाको परिचय दिन, • आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजाका प्रकारहरुको सूची तयार गर्न, • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको नाम भन्न, • स्थानीय खानाका परिकार हरुको सूची तयार गर्न,	• आफ्नो परिवारको परिचय (नाम थर, बुवा आमाको नाम थर, ठेगाना, परिवारका अन्य सदस्यको नाम), • परिवारका सदस्यहरुको सूची, • आफ्नो टोल तथा वडामा रहेका जातजातिका थर र उनिहरुले बोल्ने भाषा, • आफ्नो गाउँ समुदायमा बोलिने भाषा जस्तै थारु भाषा, नेपाली भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरु जस्तै पारिवारिक नाता, भान्सा, खेतीपाती र किनमेल सम्बन्धी मुख्य शब्द • आफ्नो टोलमा मनाइने चाँड पर्वहरु (जस्तै-दशैं, माघे सङ्क्रान्ति पर्व), • आफ्नो समुदायको जन्म संस्कारको क्रियाकलापको सूची, • आफ्नो समुदायको परम्परागत भेषभुषा अन्तर्गतथारु र विभिन्न जातजातिका भेषभुषा, खाना जस्तै ढिकरी र खिचडी, गरगहनाको परिचय • आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजाका प्रकार (हरेरी र धुरेरी), • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, झुमरा, सखिया बजाउने बाजाहरु, मादल, मजैरा नाचिने नृत्यहरु सखिया, बरका नाच आदि, • स्थानीय खानाका परिकारहरु जस्त टमाटरको अचार, सिन्कीको कपुवा आदि	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सिप • स्वाभिमानको विकास गर्ने सिप • सहकार्य सहयोग र सहानुभूति सिप • सञ्चार सिप • सांस्कृतिक नैतिक सिप • बहुसाक्षरता सिप • आधारभूत साक्षरता सिप • विविधताको सम्मान र अन्तर सांस्कृतिक बुझाइ	• परिवारको परिचय र महत्त्व सम्बन्धमा मष्तिष्क मन्थन गराउने, शिक्षक निर्मित सामग्री प्रयोग गरी छलफल गर्ने, • शिक्षकले परिवारमा सदस्यको सूची बनाई विद्यार्थीहरुलाई आआफनो सूची बनाउन लगाउने,आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने, • वडाबासी जातजाति, थर र उनिहरुले बोल्ने भाषा सम्बन्धमा मष्तिष्क मन्थन गराउने, शिक्षकले तयार गरेको जात, थर, भाषा मातृभाषा र बोल्न सक्ने अन्य भाषा सम्बन्धी तालिका प्रर्दशन गर्ने र परियोजना कार्य दिने, • आफ्नो गाउँटोल र वडामा मनाइने चाँडपर्वहरुको सूची बनाउन लगाउने र शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने, • आफ्नो घर परिवारको संस्कारको उदाहरण दिई जन्म र विवाह संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न र लेख्ने अभ्यास गर्ने, • आफ्नो समुदायको भेषभुषा र गरगहना बारे उदाहरणसहित छलफल गर्ने, चित्रसहित नमूना प्रदर्शन गर्ने, • आफ्नो सुमुदायको जातिले गर्ने पूजाका प्रकार सम्बन्धमा छलफल गर्ने र वर्णन गर्नलगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरु बारेमा छलफल गर्ने र अभ्यास गर्ने, • स्थानीय खानाका परिकारहरु र बनाउने तरिका बारेमा छलफल गर्ने,घरमा सोधेर स्थानीय खाना बनाउने तरिका लेखेर ल्याउन लगाउने,	• परिवारको परिचय र महत्त्व सोधेर, • परिवारका सदस्यहरुको सूची बनाउन लगाएर, • वडाबासी जातजाति, थर र उनिहरुले बोल्ने भाषा सम्बन्धमा प्रश्न सोधेर, • आफ्नो टोलमा मनाइने चाँडपर्वको नाम सोधेर, • आफ्नो घर परिवारको जन्म संस्कार सम्बन्धी सोधेर, • आफ्नो समुदायको भेषभुषा र गरगहना सम्बन्धी प्रश्न सोधेर, • आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजाका प्रकार भन्न लगाएर, • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरु बारेमा सोधेर र अभ्यास गर्न लगाई अवलोकन गरेर, • स्थानीय खानाका परिकारहरुको सूची बनाउन लगाएर	३८

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य
३. स्थानीय पेसा ,व्यवसाय र प्रविधि	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाको नाम भन्न • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने मुख्य बालिनाली, पशुपंक्षी र फलफूल खेतीको सूची तयार गर्न, • आफ्नो छिमेकी गाउँघरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको नाम भन्न, • घरेलु उत्पादित सामग्री र व्यवसायको परिचय दिन, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपसँग परिचित भई तिनको सूची तयार गर्न, • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरुको नाम, प्रयोजन र काम भन्न • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको नाम भन्न,	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाहरु • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने बालिनाली, पशुपंक्षी र फलफूल खेती • आफ्नो छिमेकी गाउँमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरु • घरेलु उत्पादित सामग्री र व्यवसायको परिचय • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला सिपहरु र तिनको सूची • स्थानीय हस्तकलाका सामग्रीको नाम जस्तै सुपा, ढकिया, बेर्री तिनका काम • स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरु जस्तै कोल, जाँतो, ढीकी आदि	• सोचाइ सिप • सिकाइ सिप • बहुसाक्षरता सिप • सञ्चार सिप • सूचना सिप • साक्षरता सिप	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाहरु बारे छलफल गरी विद्यार्थीलाई टिपोट गर्न लगाउने, • घरेलु उत्पादित सामग्री र व्यवसायको बारेमा छलफल गर्ने, • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने बालिनाली, पशुपंक्षी र फलफूल खेतीको सूची तयार गर्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • आफ्नो छिमेकी गाउँमा रहेका पर्यटकीय स्थानहरु भ्रमण गर्न लगाएर नाम सोध्ने, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला सिपहरु र तिनको सूची जस्तै चित्रकला, हस्तकला, मूर्तिकलाको बारेमा समूह कार्य र क्रियाकलाप गराउने र तिनको सूची बनाउन लगाउने , • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरु जस्तै ढकिया, सुपा, बेरीको नाम, प्रयोजन र कामबारे छलफल गर्ने, • स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरु जस्तै कोल, ढिकी, जाँतो आदिको चित्र देखाएर विद्यार्थीलाई नाम भन्न लगाउने र छलफल गराउने	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाहरु सोधेर, • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने बालिनाली, पशुपंक्षी र फलफूल खेतीको सूची बनाउन लगाएर, • पर्यटकीय स्थानहरुको नाम भन्न लगाएर, • घरेलु उत्पादित सामग्री र व्यवसायको परिचय दिन लगाएर, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला सिपहरु र तिनको सूची बनाउन लगाएर, • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरुको नाम, र प्रयोजन सोधेर • स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरुको नाम सोधेर,	२५
४ स्वास्थ्य सरसफाइ र खेलकुद	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्न, • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्व भन्न, • दैनिक रुपमा गरिने सरसफाइ सम्बन्धी क्रियाकलापको सूची बनाउन, • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नु पर्ने कारण भन्न र सरसफाइमा सहभागी हुन, • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न र महत्व भन्न,	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ (हातमुख धुने, नुहाउने, ब्रस गर्ने, कपडा धुने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने), • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्व • दैनिक रुपमा गरिने सरसफाइ सम्बन्धी क्रियाकलापको सूची, • घर, बगैँचा तथा विद्यालयको सरसफाइ • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास र महत्त्व जस्तै लुकामारी, रुमाल लुकाइ, चुङ्गी खेल	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सिप, • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप	• शरीर सरसफाइ गरेको चित्र देखाउँदै छलफल गराउने, • व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सामग्रीको प्रयोग बारेमा भन्न लगाउने, • दैनिक रुपमा शरीरका अङ्गहरुको सरसफाइ गर्ने विधि र सरसफाइको महत्व दर्साउने चित्र वा भिडियो कक्षाकोठामा प्रदर्शन गरी छलफल गराउने र अभ्यास गराउने, • सरसफाइ गर्नु पर्ने कारण सोधेर सरसफाइ सम्बन्धी क्रियाकलापको सूची बनाउन लगाउने त्यसपश्चात् घरभित्र, बाहिर, आँगन तथा बगैंचा सरसफाइ गरेर आउन लगाउने तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी बनाउने, • विद्यार्थीलाई स्थानीय खेल अभ्यास गराउने र समूहगत रुपमा खेल्न लगाउने र त्यसको महत्व प्रष्ट पारिदिने,	• शरीरको सरसफाइ अवलोकन गरेर, • व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सामग्रीको प्रयोग बारेमा भन्न लगाएर, • दैनिक शरीरका अङ्गहरुको सरसफाइ गर्ने विधि र सरसफाइ गर्ने अभ्यास गराएर, • सरसफाइ गर्नु पर्ने कारण सोधेर सरसफाइ सम्बन्धी क्रियाकलापको सूची बनाउन लगाएर • विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न र महत्त्व भन्न लगाएर,	१०

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य
५ वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	● स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको नाम भन्न, ● स्थानीय स्तरमा पाइने बोट बिरुवाको नाम भन्न र वर्गीकरण गर्न, ● स्थानीय स्तरका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न, ● घर, आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन, ● फोहर मैलाको परिचय र प्रकारको (कुहिने र नकुहिने) बारेमा भन्न	● स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको नाम ● स्थानीय स्तरमा पाइने बोटबिरुवाको नाम र वर्गीकरण ● स्थानीयस्तरका बोटबिरुवाको संरक्षण ● घर, आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ ● फोहर मैलाको परिचय र प्रकार, (कुहिने र नकुहिने फोहर)	● सोचाइ सिप ● प्रयोग सिप ● सहयोग सिप ● सञ्चार सिप ● सिकाइ सिप ● वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप ● वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	● विद्यार्थीहरूलाई आफूले थाहा पाएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाउने, ● वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराको चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीबाट पहिचान गर्न लगाउने, ● घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गर्न लगाउने, बोटबिरुवालाई झार, बुट्यान र रुखमा वर्गीकरण गर्न लगाउने तथा सहजीकरण गर्ने, ● बगैँचाको परिचय दिई वृक्षरोपण सम्बन्धी अनुभव भन्न लगाउने र वृक्षरोपण कार्यको अवलोकन गरी बोटबिरुवालाई वर्गीकरण गरेर ल्याउने परियोजना कार्यदिने, ● विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठाबाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने, ● सरसफाइ गर्दा निस्केका फोहरलाई कुहिने र नकुहिने गरी दुई भागमा वर्गीकरण गर्न लगाउने तथा छुट्टाछुट्टै भाँडोमा(डस्टबिन) राख्ने,राख्न लगाउने र सफाइपश्चात् साबुन पानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने,	● विद्यार्थीहरूलाई वन्यजन्तु तथा चराको नाम सोधेर, ● घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको नाम सोधेर, अवलोकन गरेका बोटबिरुवाको नाम भन्न लगाएर, ● वृक्षरोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर, ● विद्यालयमा बिरुवाहरूको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, ● घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, ● घर, विद्यालय वरिपरि हुने फोहोरमैलालाई कुहिने र नकुहिने गरी दुई छुट्टा छुट्टै स्थानमा राखे नराखेको अवलोकन गरेर,	१५
६. खुसीको लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	● असल र चरित्रवान् हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र गुणहरुको वर्णन र अभ्यास गर्न, ● आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गरी रमाउन, ● आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण गर्न,	● असल र चरित्रवान् हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप, गुण, शील र स्वभावहरु ● मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास ● राम्रा आनीबानीहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र आफ्नो जीवनमा अभ्यास, ● आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास	● सञ्चार सिप ● सिकाइ सिप ● अनुकरण सिप ● अभ्यास सिप ● समालोचनात्मक सोचाइ सिप ● स्वा वलम्बन सिप	● असल र चरित्रवान् हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको समूह छलफल गर्ने र वर्णन र अभ्यास गर्न लगाउने, ● आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको क्रमिक सिकाइ रणनीति अनुसार सिकाइ अभ्यास गर्ने, ● घरपरिवारका सदस्यहरुका राम्रा आनीबानीको परिचय दिई सबैका घरका अभिभावकका राम्रा बानी भन्न लगाउने, ● सबैभन्दा राम्रो बानी भएकालाई सम्मान र प्रसंशा गर्दै, ती कुराहरुलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गर्ने बारे बताउने,	● असल र चरित्रवान् हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको बारेमा सोधेर, ● आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको अभ्यास गर्न लगाएर, ● घरपरिवारका सदस्यहरुका राम्रा आनीबानीहरुको पहिचान गर्न लगाएर, ● आफू खुशी हुने र अरुलाई पनि खुशी बनाउने कलाको अभ्यास गरेर,	

क्षेत्र÷थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कौशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य
	• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • समाजका अशक्त,असाहाय जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरु प्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास गर्न, • सामुहिक जिम्मेवारी बोध गर्न, • सानालाई माया र ठूलालाई आदर गर्न, • शिक्षक, अभिभावक र मान्यजनप्रति शिष्ट, नम्र बोली व्यवहार गर्न,	• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • घरपरिवार र समाजका अशक्त, असहाय, ज्येष्ठ नागरिक प्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास • सामुहिक जिम्मेवारी बोध र समूह निर्माण गरी सामुहिक क्रियाकलापको अभ्यास • सानालाई माया र ठूलालाई आदर, घर तथा विद्यालयमा अनुशासन • शिक्षक, अभिभावक र मान्यजन प्रति शिष्ट, नम्र बोली व्यवहार	• स्वव्यवस्थापन सिप • सहयोग सिप, • सहानुभूति सिप	• विद्यार्थीहरुलाई अरुको जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउँछ त्यो आनीबानी र कुरा भन्न लगाउने र त्यस्ता आनीबानी र कुराहरुको सूची बनाउने, • खुसी हुँदै अरुका मन पर्ने कुराहरु आफूले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरुलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धतासमेत लिने, आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास गर्ने र अनुसरण गर्न लगाउने, • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न लगाउने, विद्यार्थीहरुसँग हामी सबैले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरुको उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने किसिमले छलफल र विचार आदानप्रदान गर्ने, • छलफललाई जीवन्त बनाउन आवश्यकताअनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने, • विद्यार्थीहरुले घरपरिवार र अन्यत्र देखेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरुको बारेमा सोधपुछ गर्ने • घरपरिवार र समाजका, अशक्त, असहाय, जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरु प्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास गर्नु पर्ने विषयमा छलफल गराउने, • समूह निर्माण गरी सामुहिक क्रियाकलापको अभ्यास गर्न लगाई सामुहिकताको विकास गर्ने, • समूह कार्य दिएर सामुहिक जिम्मेवारी बोध गर्ने क्रियाकलाप गराउने, • सानालाई माया र ठूलालाई आदर गर्ने, घर तथा विद्यालयमा अनुशासित आचरण प्रदर्शन गर्न लगाउने र सोको बारेमा सिकाउने, • शिक्षक, अभिभावक र मान्यजनप्रति शिष्ट, नम्र बोली व्यवहार गर्न सिकाउने,	• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गरेर, • घरपरिवार र समाजका, अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति कसरी सहयोग गर्न सकिन्छ भनि सोधेर, • समूह निर्माण गरी सामुहिक क्रियाकलापको अभ्यास गर्न लगाएर, • सानालाई माया र ठूलालाई आदर गरे नगरेको अवलोकन गरेर, • विद्यालयमा अनुशासित आचरण प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन गरेर, • शिक्षक, अभिभावक र मान्यजनप्रति शिष्ट, नम्र बोली व्यवहार गरे नगरेको अवलोकन गरेर,	३२

lfq÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[t.s/0f	Jojxf/ szn l;k	;Defljt l;sfO ;xhls/0f k|qmof	;Defljt dNofª\sg k|qmof	sfo{
७. विपद् व्यवस्थापन	• विपद्को परिचय र प्रकार बताउन, • स्थानीय स्तरमा हुने विपद्को सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु बताउन, • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू पहिचान र अनुसरण गर्न	• विपद्को परिचय र प्रकार • स्थानीय स्तरमा भइरहेका हावाहुरी, चट्याङ्ग, बाढी, जङ्गली जनावरको आक्रमण आदिको सङ्क्षिप्त परिचय • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असर • विद्युतीय करेन्ट, पानीमा डुब्ने, सडक दुर्घटना र कृषि तथा घरेलु औजार प्रयोग गर्दा लाग्ने चोटपटकबाट बच्ने उपाय र प्राथमिक उपचार	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप • अभिनय सिप	• विद्यार्थीलाई विपद्को बारेमा छलफल गराई त्यसको प्रकार बताउन लगाउने, • हावाहुरी, चट्याङ्ग, बाढी, जङ्गली जनावरको आक्रमण आदिको सङ्क्षिप्त रुपमा छलफल गरि निष्कर्षमा पुग्ने, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु पहिचान गर्न समूहमा प्रस्तुतीकरण गराउने, • विद्यालयमा र विद्यालयबाहिर हावाहुरी, चट्याङ्ग, सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र आगलागीबाट बच्ने उपायहरु बारेमा छलफल गराउने,	• विपद्को परिचय दिन लगाएर र प्रकार सोधेर, • हावाहुरी, चट्याङ्ग, बाढी, जङ्गली जनावरको आक्रमणबाट बच्ने तरिका सोधेर, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु सोधेर, • विद्यालयमा र विद्यालयबाहिर विपद्बाट बच्ने उपायहरु बताउन लगाएर,	५

कक्षा ३

If\]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
१.गेरुवाको चिनारी	• आफ्नो गाँउपालिका को नाम स्थापना साल, र ठेगाना बताउन, • आफ्नो गाँउ टोलको बडघर, कुलापानी चौधरी, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको नाम र गर्ने कार्यहरुको बारेमा बताउन, • गाउँपालिकाका केही शिक्षा प्रेमी, समाज सेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वको परिचय दिन, • गाँउपालिकाको अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम र गाँउपालिकाका वडाको सङ्ख्या बताउन, • आफ्नो गाउँटोलको घरधुरी सङ्ख्या बताउन, • आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिन, • आफ्नो वडाभित्रका मुख्य सडक, पुल, नदी, कुलो, झरन, सामुदायिक वनको सूची बनाउन • गाउँपालिकाको हावापानीको परिचय दिन र हावापानी मौसमको प्रकारको बारेमा बताउन,	• गाँउपालिकाको नाम, स्थापना साल, र ठेगाना • आफ्नो गाँउ टोलको बडघर, कुलापानी चौधरी, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको नाम र गर्ने कार्यहरु • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्व • गाँउपालिकाको अध्यक्ष र उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षको नाम र वडाको सङ्ख्या • आफ्नो गाउँटोलको घरधुरी सङ्ख्या • आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलहरुको परिचय • आफ्नो वडाभित्रका मुख्य सडक, पुल, नदी, कुलो, झरन , सामुदायिक वनको सूची • • गाउँपालिकाको हावापानीको परिचय र हावापानी, मौसमको प्रकार	• सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग तथा साहानुभूति सिप • सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप • प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • अनुकरण सिप	• विद्यार्थीलाई गाउँपालिकाको नाम, स्थापना वर्ष र ठेगाना बारे छलफल गराउने, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वको खोजी गरी तिनको परिचय दिएर लिन सकिने प्रेरणा बारे छलफल गर्ने, • आफ्नो गाँउटोलको बडघर, कुलापानी चौधरी, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको नाम र गर्ने कार्यहरु बारेमा छलफल गराउने, • गाउँपालिकाको अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले प्रष्ट पारी दिने, • गाँउपालिकाभित्र रहेका वडाहरुको सङ्ख्या बारे जानकारी गराउने र वडा अध्यक्षको नाम सोध्ने र शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने, • आफ्नो गाउँटोलको घरधुरी सङ्ख्या टिपेर ल्याउनका लागि परियोजना कार्य गर्न लगाउने, • आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिँदै छलफल गर्ने, • वडाभित्र रहेका नदी, सडक कुलो, झरन सामुदायिक वनको बारेमा छलफल गराउने र सूची चार्टमा प्रस्तुत गर्न लगाउने, • विद्यार्थीहरुलाई गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको बारेमा सङ्क्षिप्त छलफल गराउने र विद्यार्थीलाई समूह कार्य गर्न लगाएर हावापानीको प्रकार छुट्याउन लगाउने,	• गाँउपालिकाको स्थापना मिति र ठेगाना भन्न लगाएर, • गाउँपालिकाका केही प्रेरणादायी व्यक्तित्वको नाम लेख्न लगाएर, • आफ्नो गाँउटोलको बडघर, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाले गर्ने कार्यहरु सूची तयार पार्न लगाएर • गाउँपालिकाको अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम सोधेर • गाँउपालिकाका वडाहरुको सङ्ख्या र वडाध्यक्षको नाम सोधेर, • आफ्नो गाउँटोलको घरधुरी सङ्ख्या सोधेर, • गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिन लगाएर, • वडाभित्र रहेका नदी, सडक कुलो झरन सामुदायिक वनको सूची बनाउन लगाएर • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको प्रकारको बारेमा सोधेर,	३५

lf|]÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|s|mof	;Defljt d"Nofª\sg k|s|mof	sfo{ 306f
२. हाम्रो समाज,संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको परिचय र महत्त्व बताउन, • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातजाति र विभिन्न थर बताउन, • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातिहरुको सूची बनाउन, • आफू र आफ्ना साथीहरुले बोल्ने भाषामा समानता र भिन्नता बताउन, • आफ्नो वडामा मनाइने चाँड पर्वहरुको सूची बनाउन, • आफ्नो घर परिवारको जन्म र विवाह संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न र लेख्न, • आफ्नो समुदायको भेषभुषा र गरगहना बारे उदाहरणसहित बताउन, • विभिन्न समुदायका विभिन्न जातिले गर्ने पूजाको प्रकार र महत्त्व बताउन, • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको परम्परागत पहिरनसहित अभ्यास गर्न, • स्थानीय खानाका परिकार बनाउने तरिका बताउन,	• परिवारको परिचय, महत्त्व • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजाति अन्तर्गत पर्ने विभिन्न थर • आफू र आफ्नो साथीहरुले बोल्ने भाषामा समानता र भिन्नता • गाउँपालिकमा रहेका थारु, ब्रहामण क्षेत्री र दलित जातजातिहरुको सूची • आफ्नो वडामा मनाइने चाँडपर्वहरु जस्तै तीज, कृष्णाष्टमी, तिहार, अटवारी, माघी आदि • आफ्नो घर परिवारको जन्म संस्कार जस्तै नामाकरण गर्ने, सुढेनी सेवा, विवाह संस्कारमा जन्ती, जिता मार्ने, दुलही अन्माउने दुर्हन फर्काउने • आफ्नो समुदायको परम्परागत भेषभुषा र गरगहना • विभिन्न समुदायका जातिले गर्ने पूजा जस्तै हरेरी, धुरेरी, ल्वाङ्गी, कूल देवता पूजा आदि • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु जस्तै झुमरा, सखिया, मघौटा गीत, नाचिने नृत्यहरु जस्तै झुम्रा सखिया, कठघोरिक नृत्य, लठ्वा नृत्य बजाउने बाजाहरु जस्तै डम्फु, मादल आदि • स्थानीय खानाका परिकार ढिक्री कपुवा, घुघीको परिकार, माछाको परिकार	• सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • रचनात्मक सिप • नागरिक सिप • विविधताको सम्मान र अन्तर सांस्कृतिक सिप • सांस्कृतिक सिप/नैतिकता • सोचाइ सिप • प्रयोग सिप	• परिवारको परिचय, महत्त्व र मिलेर बस्ने उपाय बारे मष्तिष्क मन्थन, छलफल गर्ने, • विभिन्न जातजातिका थर, तिनले बोल्ने भाषा सम्बन्धमा तालिका प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने र सूची बनाउन लगाउने, • आफू र आफ्ना साथीहरुले बोल्ने भाषामा समानता र भिन्नता बारे छलफल गर्ने, • वडामा मनाउने चाँडपर्व सम्बन्धी छलफल गरी विषयवस्तुमा स्पष्ट हुने र लेखन सिप विकास गर्ने, • जन्म र विवाह संस्कारको क्रियाकलाप बारे छलफल गरी बच्चाबच्ची जन्मेपछि र विवाहमा के के गरिन्छ ? भनी सोधेर शिक्षकले विषयवस्तु स्पष्ट गर्ने, • विभिन्न जातिका भेषभुषा र गरगहना के के होलान् ? भनी मष्तिष्क मन्थन गर्ने, शिक्षकले तयार गरेको विवरण देखाई छलफल गर्ने, • विभिन्न जातजातिले गर्ने पूजाको सूची बनाउन लगाउने र मनाउने महिना र समय बारे छलफल गर्ने, • विभिन्न गीतहरु नृत्य,बाजाहरु जस्तै डम्फु ,मादलको चिनारी र बाजा बजाउने र नृत्य गर्न लगाउने, • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने, नृत्यहरुको सूची तयार गरी नमूना अभ्यास गर्ने, • स्थानीय खानाका परिकारमध्ये कुनै एक परिकार बनाउने तरिका छलफल गर्ने र शिक्षकले थप सहजीकरण गर्ने,	• आफ्नो परिवारको परिचय र महत्त्व भन्न लगाएर, • आफ्नो जात, थर र भाषा सम्बन्धी प्रश्न गरेर, • आफ्नो वडामा रहेका जातजातिका थर र उनिहरुले बोल्ने भाषा बताउन लगाएर, • आफ्नो वडामा मनाइने चाँडपर्वको नाम भन्न लगाएर, • आफ्नो समुदायको जन्म संस्कारको सूची तयार गर्न लगाएर, • आफ्नो समुदायको परम्परागत लवाइखवाइ, गरगहना सम्बन्धी उदाहारण भन्न लगाएर, • आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजाका प्रकार भन्न लगाएर, • आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको सूची तयार गरी नमूना अभ्यास गर्न लगाएर, • स्थानीय रुपमा बनाइने खानाका परिकारहरु र परिकार बनाउने तरिका सोधेर,	३८

Ifl|÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t' / ljifoj:tsf] lj:t[ls/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhls/0f k|lqmof	;Defljt d'Nof¥sg k|lqmof	sfo{ 306f
३. स्थानीय पेसा, ,व्यवसाय र प्रविधि	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाको नाम र प्रकार भन्न • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्नबाली, तरकारी, फलफूलको नाम र तिनको फाइदा भन्न, • कृषि उत्पादन तथा पशुपंक्षी पालनका प्रकार भन्न र वर्गीकरण गर्न, • वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय दिन, • दैनिक रुपमा किनमेल गर्ने स्थान तथा सामानको नाम भन्न, • स्थानीय बजारमा खरिद बिक्री गर्ने सामग्रीको नाम भन्न, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपको परिचय दिन, • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीको नाम र तिनको प्रयोग भन्न, • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिन,	• आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिले गर्ने मुख्य पेसा र तिनको प्रकार • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारी, फलफूलको नाम र तिनको फाइदा • कृषि उत्पादन र पशुपंक्षी पालनको प्रकार र वर्गीकरण • वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरु • दैनिक रुपमा किनमेल गर्ने स्थानीय बजार तथा हाटबजार • स्थानीय बजार तथा हाटबजारमा खरिद बिक्री गर्ने सामग्रीहरु • आफ्नो गाउँ टोलमा भएका कला र सिपको परिचय जस्तै चित्रकला, वास्तुकला, नृत्यकला, मूर्तिकला काष्ठकला, अभिनयकला आदि • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्त कलाका सामग्रीको नाम र तिनको प्रयोग • स्थानीय परम्परागत प्रविधि जस्तै ढिकी, जाँतो, कोल, चुलो, डल्लप आदि	• प्रयोग सिप, • रचनात्मक सोचाइ सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समस्या समाधान तथा निर्णय सिप • तार्किक सिप	• आफ्नो गाँउघरका व्यक्तिले गर्ने मुख्य पेसाको नाम र तिनको प्रकार बारेमा छलफल गर्ने र गराउने, • स्थानीय स्तरमा खेतबारीमा भ्रमण गराएर उत्पादन गरिएका तरकारी र फलफूलको नाम भन्न लगाई त्यसको फाइदा बारे छलफल गराउने, • कृषि उत्पादन र पशुपंक्षी पालनका प्रकार बताउदै त्यसलाई वर्गीकरण गराउन लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको बारेमा सोधेर विद्यार्थीलाई छलफल गराउने , • विद्यार्थीलाई दैनिक रुपमा किनमेल गर्ने स्थान, स्थानीय बजार तथा हाटबजार र सामग्रीहरुको नाम भन्न लगाउने, • स्थानीय बजारमा खरिद बिक्री गर्ने सामग्रीहरुको छलफल गराउने र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने, • आफ्नो गाँउटोलमा भएका कला सिपको उदाहरण सहित प्रस्तुत गर्दै परिचय दिन लगाउने र चित्र निर्माण गर्न लगाउने, • नृत्य तथा अभिनय कलाको अभ्यास गराउने र अन्य कलाको बारेमा छलफल गरी धारणा स्पष्ट गर्ने, • स्थानीय स्तरमा निर्माण भएका हस्तकलाका सामग्रीको चित्र देखाउदै तिनको प्रयोगबारे छलफल गराउने, • आफ्ना गाँउघरमा पाइने स्थानीय परम्परागत प्रविधिहरुको चित्र, सामग्री वा भिडियो देखाउदै त्यसको बारेमा भन्न लगाउने र प्रयोगसमेत शिक्षकले बताई दिने	• गाँउघरका व्यक्तिले गर्ने मुख्य पेसाको नाम र प्रकार सोधेर, • स्थानीय स्तरमा लगाइने तरकारी तथा फलफूलहरुको नाम र फाइदा सोधेर, • कृषि उत्पादन र पशुपंक्षीपालनको प्रकार भन्न लगाएर, • वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय दिन लगाएर, • दैनिक किनमेल गर्ने स्थान र खरिद बिक्रि गर्ने सामग्रीको नाम भन्न लगाएर, • आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपको परिचय दिन लगाएर, • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामाग्रीहरुको नाम भन्न लगाएर, • आफूले देखेका स्थानीय परम्परागत प्रविधिको बारेमा भन्न वा लेख्न लगाएर,	२५

क्षेत्र/थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
४.स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद	• सन्तुलित भोजनको परिचय दिन र महत्त्व भन्न, • स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्वको पहिचान गर्न, • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असरहरु भन्न, • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन, • स्थानीय खेलहरु खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदाहरु बताउन,	• सन्तुलित भोजनको परिचय र गाँउघरमा पाइने सन्तुलित भोजन जन्य परिकारहरु • स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्वहरु • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेल जस्तैः लुडो, बाघचाल, कबड्डी आदि खेल्ने अभ्यास र खेल खेल्दा हुने फाइदा	• सिकाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप • प्रयोगात्मक सिप • सोचाइ सिप • सञ्चार सिप, • प्रयोग सिप, • प्रदर्शन सिप,	• सन्तुलित भोजनको अर्थ र महत्त्व लेखिएको चार्ट र भोजन तालिका देखाउँदै छलफल गर्ने • स्थानीय स्तरमा पाइने अन्नबाली, तरकारी, हरिया सागपात, फलफूलबाट बन्ने भोजनको प्रकारको तालिका बनाउने र भोजन तालिकाअनुसार घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गर्दा पुग्ने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने, • सरसफाइको अर्थ र परिचय बताई आवश्यकता बारेमा छलफल गराउने, • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइको महत्त्वको बारेमा सचेत गराइ विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी बनाउने, • स्थानीय खेलको अभ्यास गराउने र खेलको महत्त्व बारेमा छलफल गर्ने, • विद्यालय रहेको समुदायमा उपलब्ध हुने खेलाडी तथा प्रशिक्षकसँग विद्यार्थीको अन्तरक्रिया गराउने,	• सन्तुलित भोजनको अर्थ, महत्त्व, आवश्यकता भन्न र लेख्न लगाएर • पौष्टिक तत्वको महत्त्व सोधेर, • सरसफाइको फाइदा भन्न लगाएर • खेलको महत्त्व भन्न लगाएर, • विद्यार्थीले खेलेको अवलोकन गरेर,	१०
५. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• स्थानीय वनमा पाइने जङ्गली जनावर र चराचुरुङ्गीहरुको नाम भन्न, • स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको महत्त्व तथा उपयोग भन्न, • विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्त्व भन्न, • घर, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन, • विद्यालयमा फोहर मैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन कुहिने र नकुहिने फोहर छुट्टाउन	• स्थानीय वनमा पाइने जगङ्ली जनावर र चरा चुरुङ्गीहरुको नाम • स्थानीय बोट विरुवाको महत्त्व तथा उपयोग • विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्त्व • घर,विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु • विद्यालयमा फोहर मैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने र नकुहिने) फोहर वस्तु	• रचनात्मक सोचाइ सिप • प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप	• आफ्नो वडा तथा पालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाउने, • उक्त क्षेत्रमा हुने वन्यजन्तु तथा चराको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो सामग्रीको माध्यमबाट पहिचान गर्न लगाउने, • विद्यालयमा बगैँचा निर्माणको महत्त्व र आवश्यकतामा छलफल गराउने जस्तै वातावरण स्वस्थ राख्न, सौन्दर्य, अध्ययन, जडीबुटी आदि • घर वरपर, विद्यालय, छरछिमेक, समुदायको वातावरण सफा राख्ने उपायमा छलफल गराउने तथा सरसफाइमा सहभागी गराउने र आफू पनि सरसफाइमा सहभागी हुने, • घर वरपर, समुदाय तथा विद्यालयमा सरसफाइ गरेको असल अभ्यासलाई श्रव्यदृश्य तथा चित्रको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने, • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, आदिबाट निस्कने ठोस फोहोर (कुहिने र नकुहिने) तथा तरल फोहोरलाई व्यवस्थापन गर्नको लागि सही ठाउँमा विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने आदि जस्ता उपाय अपनाउनु पर्ने कुरामा छलफल गराउने,	• स्थानीय स्तरमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाएर, • घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटविरुवाको नाम सोधेर, • विद्यालयको बगैँचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, • घरमा बगैँचा निर्माण गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर, फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्दा गर्नुपर्ने कुराहरू भन्न लगाएर, • घर तथा विद्यालय वरपर सरसफाइ गरे नगरेको, फोहोर मैलको व्यवस्थापनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर,	१५

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ sl'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
६ खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप	• असल गुण, सिप, एक आपसमा सहयोग, माया, आदर सम्मान गर्दा प्राप्त हुने उपलब्धिको प्रशंसा गर्न, • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरु श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरी रमाउन, • आफू खुशी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • समाजका अशक्त, असाहाय जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरु प्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • सामुहिक जिम्मेवारी बोध गर्न, • आफूभन्दा ठूलाप्रति आदर, सत्कार र साना प्रति माया, दया, करुणा भाव देखाउन, • शिष्टाचार, सहयोग, मेलमिलाप, आदर सम्मान व्यक्त गर्न, • नैतिक मूल्य मान्यता र आचरणको अनुसरण गर्न, • सहयोगात्मक, सहकार्यत्मक सिपको विकास गर्न,	• हामीलाई माया, आदर गर्ने नाता सम्बन्धका मानिसहरुको असल आनीबानीको विवरण, एक आपसमा सहयोग, माया, आदर सम्मान गर्दा प्राप्त हुने उपलब्धि • हामीलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • समाजका अशक्त, असहाय जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरु प्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास • सामुहिक जिम्मेवारी बोध • आफूभन्दा ठूलाप्रति आदर सत्कार र सानाप्रति माया, दया, करुणा भाव • शिष्टाचार, सहयोग, मेलमिलाप, आदर सम्मान • नैतिक मूल्य मान्यता र आचरण • सहयोगात्मक, सहकार्यत्मक सिपको विकास	• सोचाइ सिप • जीम्मेवारी एवम् प्रतिवद्धता • सहकार्य सिप • सहयोग सिप, • सहानुभूति सिप, • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सिप	• असल गुण, स्वभाव, एक आपसमा सहयोग, माया, आदर सम्मान गर्दा प्राप्त हुने उपलब्धि बारेमा छलफल गर्ने र यसबाट खुसी हुन सकिने बताई शिक्षक र विद्यार्थी खुसी हुने प्रयास गर्ने • विद्यार्थीहरुलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाई खुसीपूर्वक सघाउने र धन्यवाद दिने, मोबाइल, टिभी, साउन्डसिस्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बालगीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्ने, • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरु श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरी रमाउने र खुसी देखिने अभ्यास गर्ने, • विद्यार्थीहरुलाई कस्तो आनीबानी र व्यवहारले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र कुरा भन्न लगाउने, • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास कक्षामा प्रस्तुत गर्ने र जीवनमा यसको अनुसरण गर्नुपर्ने विषयमा अरुलाई खुसी बनाउने तरिका बारेमा छलफल गर्ने, • श्रम गर्नेलाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको विकास गर्ने बारेमा कक्षामा चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न लगाउने, • परिश्रम गर्ने र श्रमलाई सम्मान गर्ने विषयमा छलफललाई जीवन्त बनाउन आवश्यकताअनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने, • समाजका जेष्ठनागरिक अशक्त, असहाय र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्नु पर्ने बारे छलफल गर्ने, • सामुहिक जिम्मेवारी बोध र वहन गर्ने अभ्यास गराउने , • आफूभन्दा ठूलाप्रति आदर सत्कार र सानाप्रति माया,दया,करुणा भाव देखाउने गतिविधि बारे छलफल • शिक्षकले शिष्टाचार, सहयोग, मेलमिलाप, आदर सम्मानको बारेमा छलफल गराई त्यस किसिमको व्यवहारबाट असल एवम् सुन्दर समाज निर्माण गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने र विद्यार्थीलाई अभिनय गर्न लगाउने • नैतिक मूल्य मान्यताको उदाहरण बताई असल आचरणको अनुसरण गर्ने अभ्यास गर्न सिकाउने, • विद्यालयमा एक आपसमा सहयोग र सहकार्य गर्दै सो को अनुसरण गर्ने र त्यसबाट खुसी हुने अभ्यास गर्ने,	• अरुलाई माया, आदर सम्मान गर्दा प्राप्त हुने उपलब्धि, फाइदा बारेमा प्रश्न सोधेर, • विद्यार्थीहरुलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरु सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गर्न लगाई सोबाट विद्यार्थीहरु के कति रमाएका छन्? अवलोकन गरेर • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र गर्ने तरिका बारेमा सोधेर, • श्रम गर्नेलाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको विकास गर्ने बारेमा अभ्यास गर्न लगाएर, • समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्नु पर्ने कारण सोधेर, • विद्यार्थीहरुलाई समूह विभाजन गरी समूह कार्य गर्न लगाएर, • आफू भन्दा ठूलाप्रति आदर सत्कार र सानाप्रति माया, दया, करुणा भाव देखाए नदेखाएको अवोलोकन गरेर, • शिष्टाचार, सहयोग, मेलमिलाप, आदर सम्मानको बारेमा सोधेर, • नैतिक मूल्य मान्यताको उदाहरण भन्न लगाउने, • सहयोग र सहकार्यबाट कसरी खुसी हुन सकिन्छ ? सोधेर,	३२

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[ls/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhls/0f k|lqmof	;Defljt dN'ofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
७. विपद् व्यवस्थापन	• विपद्को परिचय दिन र प्रकार बताउन, • वन्यजन्तुबाट हुने क्षति,बाढी र आगलागी हुने कारणहरु भन्न, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु बताउन, • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण गर्न, • भूकम्प र महामारी लगायतका विपद्बाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन,	• विपद्को परिचय र प्रकार (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) • वन्यजन्तुबाट हुने क्षति,बाढी र आगलागी हुने कारणहरु • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू • भूकम्प र महामारी लगायतका विपद्बाट सुरक्षित हुने उपायहरु	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप	• विपद्को परिचय बारे शिक्षकले सामग्री प्रस्तुत गर्दै विद्यालयमा उपलब्ध भएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रस्तुत गरी धारण स्पष्ट गर्ने, • विपद्का प्रकार (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बारे उदाहरण सहित छलफल गर्ने, • वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी, करेन्ट, र आगलागी हुने कारणहरु बारे छलफल गर्ने , • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरुको बारेमा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रस्तुत गरी छलफल गराउने, • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू बारेमा छलफल गर्ने, • भूकम्प र महामारी लगायतका विपद्बाट कसरी सुरक्षित हुन सकिन्छ भन्ने विषय र त्यसको लागि आवश्यक सावधानी बारे छलफल गर्ने,	• विपद्को परिचय र प्रकार भन्न लगाएर, • वन्यजन्तुबाट हुने क्षति,बाढी, करेण्ट, र आगलागी हुने कारणहरु सोधेर, • विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु भन्न लगाएर, • विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, विद्युतीय करेन्ट र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू लेख्न लगाएर, • भूकम्प र महामारी लगायतका विपद्बाट कसरी सुरक्षित हुन सकिन्छ भनी सोधेर,	५

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|ls|of	;Defljt d'Nofª\sg k|ls|of	sfo{ 306f
१. गेरुवाको चिनारी	• गाउँपालिकाको सिमाना पहिचान गर्न, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम र परिचय बताउन, • बडघर प्रथा र चौकिदार हरुको व्यवस्थाका बारेमा सङ्क्षिप्त जानकारी दिन, • गाउँपालिकामा रहेका वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालय रहेको स्थान बताउन, • गाउँपालिका भित्रका मुख्य सडक र धार्मिक स्थलहरुको सूची बनाउन, • गाँउपालिका भित्रको वडागत घरधुरी सङ्ख्या बताउन, • गाँउपालिका भित्रका प्राकृतिक स्रोतहरुको नाम भन्न, • आफ्नो वडाभित्रका विद्यालयहरुको नाम भन्न, • गाउँपालिकाको गाउँ कार्यपालिका का सदस्यहरुको नाम बताउन, • गाउँपालिकाको हावा पानीको सामान्य परिचय र मौसमका प्रकारका बारेमा बताउन,	• गाउँपालिकाको सिमाना • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरु • बडघर प्रथा र चौकिदार व्यवस्थापन • गाउँपालिकाको वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालय रहेको स्थान • गाउँपालिका भित्रका मुख्य सडक र धार्मिक स्थलहरु • गाउँपालिका भित्रको वडाअनुसार घरधुरी विवरण • गाउँपालिकाका प्राकृतिक स्रोतहरु • आफ्नो वडाभित्रका विद्यालयहरु शैक्षिक संस्थाहरु, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरु • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान गाउँकार्यपालिका सदस्यहरुको नाम • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको सङ्क्षिप्त परिचय	• रचनात्मक सोचाइ सिप, • स्व व्यवस्थापन सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • अनुकरण सिप • तुलना गर्ने सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• गाउँपालिकाको नक्सा देखाई सिमाना र क्षेत्रफल बारे छलफल गराउने, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वको परिचय र योगदान बारे छलफल गर्ने, • कक्षामा बडघर र चौकिदार प्रथाका बारेमा सङ्क्षिप्त जानकारीका लागि छलफल गराउने, • गाउँपालिकाका वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न लगाउने, • विद्यार्थीहरुलाई गाउँपालिक भित्र रहेका मुख्य सडक, धार्मिक स्थलको सूची तयार गर्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • गाँउपालिकाभित्रको वडाअनुसार घरधुरी सङ्ख्या टिपेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने, • विद्यार्थीलाई गाँउपालिकाका प्राकृतिक स्रोतहरुको बारेमा जानकारी गराउने, • वडाभित्रका विद्यालयहरुको सूची तयार गर्न लगाई शिक्षकले थप सहजीकरण गर्ने, • विद्यार्थीलाई सम्बन्धित वडाको गाउँ कार्यपालिकाका सदस्यहरुको नाम भन्न लगाई शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको बारेमा सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीलाई यसको प्रकार बताउन लगाउने,	• गाउँपालिकाको नक्सामा सिमाना छुट्ट्याउन लगाएर, • गाउँपालिकाका शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वको परिचय र योगदान बारेमा प्रश्न गरेर, • बडघर र चौकिदार प्रथाको बारेमा भन्न लगाएर, • गाँउपालिकाको वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना सोधेर, • गाउँपालिकाभित्रका रहेका मुख्य सडक, धार्मिक स्थलको सूची तयार गर्न लगाएर, • गाँउपालिका भित्रको वडा अनुसार घरधुरी सङ्ख्या भन्न लगाएर, • गाँउपालिकाका प्राकृतिक स्रोतहरुको नाम सोधेर, • वडाभित्रका विद्यालयहरुको सूची तयार पार्न लगाएर, • विद्यार्थीलाई आफनो वडाको गाउँ कार्यपालिकाका सदस्यहरुको नाम भन्न लगाएर, • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको प्रकार छुट्याउन लगाएर,	३०

If{÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[lts/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
२. हाम्रो समाज, संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको परिचय, महत्व र विशेषता बताउन, • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वको परिचय बताउन, • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीत गाउन र लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न, • स्थानीय खानाका परिकार हरुको परिचय दिन, • आफ्नो समुदायका विभिन्न जातिका भाषा पहिचान गरी दैनिक रुपमा प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरुको सूची तयार गर्न, • आफ्नो स्थानीय स्तरमा प्रचलित पोसाक, रहनसहन र गरगहना बारे बताउन , • आफ्नो जातिले गर्ने पूजाको सूची तयार गरी सामान्य परिचय दिन, • थारु, ब्रहामण, क्षेत्री, दलित आदि जातिको रीतिरिवाज, संस्कृति र चाँडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • स्थानीय सामाजिक समस्याहरुको सूची र सामाजिक समस्या अन्तर्गत बालश्रम बारे सङ्क्षिप्त रुपमा बताउन,	• परिवारको परिचय, महत्व र विशेषता • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वहरु (जस्तै दशै, तिहार, माघी, अटवारी) आदी सम्बन्धी जानकारी • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीत र लोकबाजा • स्थानीय खानाका परिकार • आफ्नो समुदायमा विभिन्न जातिका भाषा, दैनिक रुपमा प्रयोग गरीने मुख्य शव्दहरु • आफ्नो स्थानीय स्तरमा प्रचलित परम्परागत पोसाक, रहनसहन र गरगहना • आफ्नो जातिले गर्ने पूजाअर्न्तगत कूलपूजा र विभिन्न समयमा गरिने पूजाहरु • थारु, ब्रहामण, क्षेत्री, दलित आदि जातिको रीतिरिवाज संस्कृति र चाँडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय • स्थानीय सामाजिक समस्याहरु जस्तै बालश्रम, बालविवाह लैङ्गिक हिंसा आदि	• रचनात्मक सोचाइ सिप, • सिकाइ सिप • सांस्कृतिक सिप • राष्ट्रिय पहिचान र अपनत्वको अनुभूति, • सामाजिक एवम्. नागरिक जिम्मेवारी • सोचाइ सिप	• परिवारको परिचय, महत्व, विशेषता र खेल्नु पर्ने भूमिका सम्बन्धी छलफल गर्ने, • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वको सुची बनाइ सो सम्बन्धी छलफल गरी कसरी मनाइन्छ भन्ने विषयमा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, • शिक्षकले स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीत गाउने र विद्यार्थी सँगसँगै गाउने त्यसपछि विद्यार्थीले गाएको शिक्षकले अवलोकन गर्ने, • लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न पनि क्रमिक सिकाइ सिद्वान्त अपनाउने, • स्थानीय खानाका परिकारहरुको परिचय र बनाउने तरिका सम्बन्धी मष्तिष्क मन्थन छलफल गर्ने, • आफ्नो समुदायमा विभिन्न जातिका भाषा, दैनिक रुपमा प्रयोग गरीने मुख्य शव्दहरुको सूची तयार गर्न परियोजना कार्य गराउने, • आफ्नो समुदायमा प्रचलित परम्परागत पोसाक, गरगहना र रहनसहन सम्बन्धी मष्तिष्क मन्थन, श्रव्य, दृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी छलफल गर्ने, • आफ्नो जातिले गर्ने पूजाहरु र चाँडपर्वका प्रकार बारे परियोजना कार्य दिई छलफल गराइ स्पष्ट गर्ने • थारु, ब्रहामण, क्षेत्री, दलित आदि जातिको रीतिरिवाज, संस्कृति र चाँडपर्वको बारेमा छलफल गराई शिक्षकले सहजीकरण गरिदिने, • स्थानीय सामाजिक समस्याहरुको सूची बनाउदै समाजमा रहेको बालश्रम र त्यस समस्यालाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरु र विभिन्न संस्थाले खेलेको भूमिका बारे छलफल गर्ने,	• परिवारको परिचय, महत्व बारे सोधेर, • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वहरु सम्बन्धी सोधेर, • लोकगीत गाउन र लोक बाजा बजाउने अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर, • स्थानीय खानाका परिकार हरुको परिचय दिन लगाएर, • आफ्नो समुदायमा विभिन्न जातिका भाषा, दैनिक रुपमा प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरु सोधेर, • आफ्नो समुदायमा प्रचलित रहनसहन, पोसाक र गरगहना सम्बन्धी प्रश्न सोधेर • आफ्नो जातिले गर्ने पूजा र चाँडपर्वका प्रकार र महत्व बारे प्रश्न सोधेर, • समाजमा रहेको बालश्रम समस्या बारे सोधेर,	२५

If{]÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|ls|of	;Defljt d'Nof+ªsg k|ls|of	sfo{ 306f
३.स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	• समुदायका व्यक्तिहरुले गरेका मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम भन्न, • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र प्रयोग भन्न, • गाउँघरमा गरिने आर्थिक क्रियाकलापहरुको सूची बनाउन, • स्थानीय समुदायमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुका नाम र तिनको बजारीकरण गर्ने तरीका बारे सङ्क्षिप्त जानकारी दिन, • स्थानीय घरेलु उद्योगको परिचय दिन, • गाउँपालिमा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान बारे बताउन, • स्थानीय कला र सिपको सामान्य परिचय दिन , • स्थानीय जात जातिमा प्रचलित कला र सिपको पहिचान गर्न, • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको सूची तयार गरी वर्णन गर्न, • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको परिचय र यसको शिक्षा क्षेत्रमा प्रयोग बारे भन्न,	• गाउँपालिकाका व्यक्तिहरुले गरेका मुख्य पेसा, व्यवसायहरु • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम जस्तै डोक्नी, पईन, डोको, खैचा, ढकिया, सुप्पा आदि र प्रयोग • गाउँघरमा गरिने आर्थिक क्रियाकलापहरुको सूची • स्थानीय समुदायमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुका नाम र तिनको बजारीकरण गर्ने तरिका • स्थानीय घरेलु उद्योगको परिचय • गाउँपालिका भित्र रहेको इन्टेक, सहिद स्मृति पार्क, बञ्जरिया/बिन्द्राको ठूलो मन्दिर जस्ता धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान • स्थानीय कला र सिपको सामान्य परिचय • स्थानीय जात जातिमा प्रचलित कला र सिप • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय, सूची र तिनको प्रयोग • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको परिचय र यसको शिक्षा क्षेत्रमा प्रयोग	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सिप • प्रयोग सिप • सांस्कृतिक सिप • बहुसाक्षरता सिप • प्राविधिक साक्षरता सिप • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सहकार्य सिप	• गाउँपालिकाका व्यक्तिहरुले गरेका मुख्य पेसा भन्न लगाउने र त्यसको बारेमा छलफल गराउने, • स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र तिनको प्रयोग बारेमा छलफल गराउने, • गाउँपालिकामा सञ्चालित आर्थिक क्रियाकलाप के के छन् सोको सूची तयार बनाउन लगाउने र छलफल गर्ने, • स्थानीय समुदायमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुका नाम र तिनको बजारीकरण गर्ने तरिकाबारे छलफल गर्ने, कृषिफर्म तथा व्यवसाय पहिचान गराउने, • घरेलु उद्योगको परिचय दिई गाउँपालिकामा सञ्चालित घरेलु उद्योगको उदाहरणसहित छलफल गर्ने • गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको भ्रमण गराई सोको जानकारी गराउने र त्यस्ता स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान बारेमा छलफल गराउने, • शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गरी विद्यार्थीलाई स्थानीय स्तरका कला र सिपको परिचय दिन लगाउने, • विद्यार्थीलाई कला र सिपको महत्वका बारेमा छलफल गराई महत्व भनी दिने, • स्थानीय जातजातिमा प्रचलित कला र सिपको बारेमा भन्न लगाउने र शिक्षक आफूले पनि थपी दिने, • स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आउने हस्तकला सामग्री बनाउने बारेमा छलफल गर्ने र चित्र तथा भिडियो देखाउदै स्पष्ट पार्ने, • स्थानीय प्रविधिको परिचय दिइ त्यसको प्रयोग उदाहरणसहित प्रष्ट पार्दै स्थानीय प्रविधिहरुको सूचीहरु बनाउन लगाउने, • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको परिचय र यसको शिक्षा क्षेत्रमा प्रयोगबारे छलफल गर्ने,	• गाउँघरमा गरिने पेसा व्यवसायहरुको नाम भन्न लगाएर, • स्थानीय स्तरमा निर्माण भएका हस्तकाला सामग्रीका बारेमा सोधेर, • आर्थिक क्रियाकलापहरुको सूची बनाउन लगाएर, • स्थानीय स्तरमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुका नाम र तिनको बजारीकरण गर्ने तरीका बारे भन्न लगाएर, • गाउँपालिकामा सञ्चालित घरेलु उद्योगको परिचय दिन लगाएर, • गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान बारे सोधेर, • स्थानीय कला र सीपको परिचय र महत्व भन्न वा लेख्न लगाएर, • स्थानीय जातजातिले प्रयोग वा निर्माण गर्ने प्रविधिको सूची बनाउन लगाएर, • स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आउने प्रविधिको प्रयोग गर्ने तरिका बताउन लगाएर, • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको शिक्षा क्षेत्रमा प्रयोग बारे सोधेर,	२०

If[÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:tl[s/0f	Jojxfl/ sZn l;k	;Defljt l;sfO ;xhls/0f k|lqmof	;Defljt d"Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
४ स्वास्थ्य सरसफाइ , र खेलकुद	• गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरु बताउन, • योग (सूर्य नमस्कार) अभ्यास गर्न, • सिकलसेल रोगको सामान्य परिचय दिन, • विभिन्न माहामारीजन्य रोगहरुको उदाहण बताउन, • प्राथमिक उपचारको परिचय दिन, • स्थानीय स्तरमा लाग्ने गरेका सर्ने र नसर्ने रोगका नाम बताउन, • स्वस्थ जीवनको लागि स्वस्थ खानाको परिचय दिन, • स्थानीय स्तरमा खेलिने प्रचलित खेलहरुको परिचय दिन,	• गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवा • योग (सूर्य नमस्कार) • सिकलसेल रोगको सामान्य परिचय • विभिन्न माहामारीजन्य रोगहरुको उदाहरण जस्तै कोभिड, स्वाइन फ्यलु, डेङ्गु आदी • प्राथमिक उपचारको परिचय • स्थानीय स्तरमा लाग्ने गरेका सर्ने र नसर्ने रोग • स्वस्थ जीवनको लागि स्वस्थ खानाको परिचय • स्थानीय खेलहरु जस्तै फुटबल, कबड्डी लुडो, बाघचाल, आदिको परिचय	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप • प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरुको बारेमा विद्यार्थीलाई लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने, • योग (सूर्य नमस्कार) अभ्यासको नमूना प्रदर्शन गरेर देखाउने र विद्यार्थीलाई अभ्यास गराउने, • सिकलसेल रोग र रोग लाग्ने कारण बारेमा छलफल गराउने, • माहामारी रोगहरु बारे जानकारी गराई विद्यार्थीलाई त्यसबाट बच्ने उपाय बारे सचेत गराउने, • प्राथमिक उपचार सम्बन्धी छलफल गराउने र यसको सेवा सुविधा सम्बन्धी शिक्षकले थप प्रष्ट बनाउने, • स्थानीय समुदाय स्तरमा लाग्ने गरेका सर्ने र नसर्ने रोगहरु बारे जानकारी गराई सूची तयार गर्ने • स्वस्थ जीवनयापनका लागि स्वस्थ खानाको महत्त्वको बारेमा छलफल गराउने, • स्थानीय स्तरमा खेलिने प्रचलित खेलहरुको सङ्क्षिप्त जानकारी गराई खेल्ने अभ्यास गराउने,	• गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरुका बारेमा विद्यार्थीलाई लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिएर, • योग (सूर्य नमस्कार) अभ्यासको नमूना अवलोकन गरेर, • सिकलसेल रोगको बारेमा सोधेर, • माहामारी रोगको उदाहरण सोधेर, • प्राथमिक उपचारको परिचय दिन लगाएर, • स्थानीय समुदाय स्तरमा लाग्ने गरेका सर्ने र नसर्ने रोगहरु बारेमा सोधेर, • स्वस्थ जीवनयापनका लागि स्वस्थ खानाको महत्त्व सोधेर, • स्थानीय प्रचलित खेलहरुको अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर,	१०
५ वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको संरक्षणका उपायहरु तथा महत्व भन्न, • स्थानीय स्तरमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतीको नाम भन्न, • विद्यालयमा बगैँचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन, • फोहर मैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न,	• स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको संरक्षणका उपायहरु तथा महत्व • स्थानीय स्तरमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतीको नाम • विद्यालयमा बगैँचा र वृक्षारोपण • फोहरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर • वातावरण प्रदुषणको अवस्थाको पहिचान • फोहरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल, ग्यास) र व्यवस्थापन	• रचनात्मक सोचाइ सिप • प्रयोग सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • स्वतन्त्र सिकाइ, लचकता र अनुकूलता सिप • सञ्चार सिप	• विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम भन्न लगाउने, • स्थानीय वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको बारेमा अवलोकन, चित्र, भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्मबाट परिचय दिने, • स्थानीय स्तर एवम स्थानीय वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतीका बारेमा चित्र, भिडियो, अवलोकनद्वारा पहिचान गराउने र तिनीहरूको उपयोग बारे छलफल गराउने, • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा बगैँचा निर्माणमा सहभागी गराउने,	• स्थानीय वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाएर, • स्थानीय वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको महत्त्व भन्न लगाएर, • स्थानीय स्तरमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको नाम सोधेर, • विद्यालयको बगैँचा निर्माणमा सहयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर,	१३

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[t\ ls/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhls/0f k|lqmof	;Defljt d"Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
	● वातावरण प्रदुषणको अवस्थाको पहिचान गर्न, ● फोहरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न , ● वातावरण संरक्षणको परिचय दिन, ● वैकल्पिक ऊर्जाको उदाहरण दिन,	● वातावरण संरक्षणको परिचय ● वैकल्पिक ऊर्जाको उदाहरण		● विद्यालयभित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षरोपणमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने र वृक्षरोपण गर्दा हुने फाइदाको बारेमा जानकारी दिने, ● वातावरण प्रदुषण र त्यसले पारेको असरका बारेमा पोष्टर, चित्र, श्रव्यदृष्य सामग्री प्रयोग गरी छलफल गराउने, ● फोहरमैलाको वर्गीकरणका लागि छलफल गरी टिपोट गराउने र विद्यार्थीहरूलाई फोहरमैला छुट्याउन लगाउने, ● वातावरण संरक्षणको बारेमा विद्यार्थीलाई सोधेर शिक्षकले त्यसको परिचय बताइ दिने, ● हाम्रो वरिपरि प्रयोग भएका वैकल्पिक ऊर्जाको उदाहरण सहित प्रस्ट बताउने,	● विद्यालयको वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, ● वातावरण प्रदुषणको परिचय र त्यसको असर भन्न लगाएर, ● फोहोरका प्रकार, उदाहरण सोधेर, ● वातावरण संरक्षणको बारेमा भन्न लगाएर, ● वैकल्पिक ऊर्जाको उदाहरण दिन लगाएर,	

क्र./थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
६ खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप	• समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका कार्यहरुको चर्चा र उक्त कार्यको अनुसरण गर्ने सिप र आचरण विकास गर्न, • असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने गुण एवम् सिप र स्वभावहरु पहिचान गरी सोको अभ्यास गर्न, • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय दिँदै सोको अभ्यास गर्न, • अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहार हरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै सकारात्मक सोचको विकास गर्न, • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • घरपरिवार र समाजका, अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक रअसहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास गर्न, • असल कार्यहरुको पहिचान गर्न • आत्मनिर्भरताको परिचय दिई त्यसको महत्त्व बताउन,	• समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका कार्यहरुको चर्चा र उक्त कार्यको अनुसरण • समाजको असल नागरिकका गुण एवम् शील र स्वभावहरुको अभ्यास • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास (खुसी हुने कला) • असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरु र सकारात्मक सोचको विकास • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • घरपरिवार र समाजका, अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग • असल कार्यहरु • आत्म निर्भरताको परिचय र महत्त्व • लक्ष्य अनुसारको क्रियाकलाप • सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार नियमको पालना, अनुशासन नियमहरुको सूची र नैतिक चरित्र • सामाजिकीकरणका उपायहरु बताउन	• सोचाइ सिप रचनात्मक सोचाइ सिप, • सहकार्य सिप • सञ्चार सिप, • प्रदर्शन सिप, • सहयोग तथा सहानुभूति सिप, • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सिप	• व्यक्तिगत हित र स्वार्थभन्दा समाज र राष्ट्रको हितलाई माथि राखी काम गर्ने असल मानवहरुको जीवनीहरुको अध्ययन गरी आवश्यकता अनुसार श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी उनीहरुले गरेका असल कामको चर्चा गर्ने र अन्य प्रेरक प्रसङ्गहरुको समेत प्रयोग गर्ने, • उनीहरुले गरेका असल कामको कारण हामीलाई भएको फाइदाको बारेमा छलफल गर्ने, • असल मानिसहरुले गरेका असल कामहरुको अनुसरण गर्न विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने, • असल नागरिकका गुणहरुको बारेमा छलफल गराई विद्यार्थीलाई सूची तयार गर्न लगाउने, • अरुलाई खुसी हुने र अरुलाई खुसी बनाउन सहयोग गर्ने कुराका बारेमा छलफल गर्ने र घरपरिवारका सदस्य, साथी लगायत अन्य चिनेका मानिसहरुसँग भएका असल आनीबानी टिपोट गर्न लगाउने, • विद्यार्थीहरुका राम्रा कुराहरुलाई पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानीले खुसी बनाउछ भनी चर्चा गर्ने र सकारात्मक सोचको विकासका लागि गरिने क्रियाकलापहरु टिपोट गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्ने, • आफूले पनि श्रम गर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नु पर्ने बारेमा छलफल गर्ने र विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने, • जेष्ठनागरिक र अशक्त, असहाय मानिसहरुसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने र उहाँहरुलाई सहयोग गर्नु पर्ने विषयमा अन्तरक्रिया गर्ने,	• समाज र राष्ट्रका लागि कस्ता मानिस असल हुन् भन्ने सोधेर, • असल मानिसहरुको नाम तथा उनीहरुले गरेका काम सोधेर र विद्यार्थीहरुको असल आचरणको अवलोकन गरेर, • समाजका असल नागरिकका गुणहरुको सूची बनाउन लगाएर, • विद्यार्थीहरुमा भएका असल बानीहरु भन्न लगाएर वा उनीहरुको बानीको अवलोकन गरेर, • खुसी हुने उपायहरु सोधेर, • कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर, • श्रमलाई सम्मान गर्नु पर्ने कारण सोधेर, • जेष्ठनागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई विद्यार्थीले गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर, • समाजमा गरिने असल काम को उदाहरण सोधेर, • समाजमा रहेका असल र खराब बानीहरु छुट्याउन लगाएर,	२५

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	• लक्ष्य अनुसारको क्रियाकलाप गर्न, • सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार र नियमहरुको पालना र सूची बनाउन, • सामाजिकीकरणका प्रकार, उपायहरु बताउन,			• समाजमा गरिने असल काम उदाहरण प्रस्तुत गर्दै छलफल गराउने, • असल व्यक्तिहरुको जिवनी पढ्न लगाई कथा, कविता सुनाइ असल चरित्र र विशेषता पहिचान गर्न लगाउने, • जिवनको लक्ष्य निर्धारण गर्न सिकाउने, • सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार र नियमहरुको पालना साथै त्यसको महत्त्वको बारेमा छलफल गराउने, • विद्यालय तथा समाजमा घुलमिल हुन, सामाजिकीकरण गर्नका लागि अपनाउने तरिका र उपायहरु बारेमा छलफल गर्ने,	• जीवनको लक्ष्य सोधेर, • सामाजिक शिष्टाचार र नियमहरुको पालना साथै त्यसको महत्त्व लेख्न लगाएर, • सामाजिकीकरणका उपायहरु भन्न लगाएर,	
७ विपद् व्यवस्थापन	• वन्यजन्तुबाट हुने क्षति बाढी र आगलागीबाट हुने असर भन्न, • प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्का प्रभाव एवम् असरहरू बताउन, • चाँडपर्वको समयमा हुने सम्भावित जोखिमहरु पहिचान गर्न, • हावाहुरी, चट्याङ्ग, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानी अपनाउन, • विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरु पहिचान गर्न,	• वन्यजन्तु, बाढी र आगलागी बाट हुने असर • प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्का प्रभाव एवम् असरहरू • चाँडपर्वको समयमा हुने जोखिम जस्तै चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि • हावाहुरी, चट्याङ्ग, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानी • विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरु रेडक्रस, प्रहरी, विद्यालय, समुदाय संघ संस्था र स्थानीय सरकार	• जिम्मेवारी एवम् प्रतिवद्धता • सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी • सोचाइ सिप • प्रयोग सिप, • सिकाइ सिप	• गाउँपालिकामा वन्यजन्तुले गर्ने गरेको क्षति, बाढीले गर्ने असर, सडक दुर्घटना र आगलागीबाट हुने असर बारे तिन वटा समूह बनाई छलफल र प्रस्तुति गर्ने, • प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को अर्थ स्पष्ट गर्ने, यसको प्रभाव एवम् असरहरू छलफल गर्ने, • चाँडपर्वको समयमा हुने जोखिमहरु बारे छलफल गरी त्यस्को सावधानी बारे लेखन अभ्यास गराउने, • हावाहुरी, चट्याङ्ग, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानीको उपाय बारे छलफल गर्ने, • विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरुको बारेमा जानकारीको लागि छलफल र समूह कार्य गर्ने र निष्कर्ष निकाल्ने,	• वन्यजन्तु, बाढी र आगलागी बाट हुने असर लेख्न लगाएर • प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्का प्रभाव एवम् असरहरू भन्न लगाएर, • चाँडपर्वको समयमा हुने जोखिमहरु भन्न लगाएर, • हावाहुरी, चट्याङ्ग, भूकम्प बाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानी बारे प्रश्न सोधेर, • विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरुको बारेमा सोधेर,	५

कक्षा ५

क्षेत्र/थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्यघण्टा
गेरुवाको चिनारी	• गाउँपालिकाको सिमाना र क्षेत्रफल बताउन, • गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय दिई नक्सामा मुख्य स्थानहरु देखाउन, • गाउँपालिकाका केही शिक्षा प्रेमी, समाज सेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको परिचय दिन र योगदान बताउन, • बडघर र चौकिदारहरुको प्रचलित छनौट प्रक्रियाहरुको बारेमा बताउन, • गाउँपालिकामा रहेका वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न, • गाउँपालिका भित्रका धार्मिक स्थलहरुको परिचय र महत्त्व बताउन, • आफू बसोबास गर्ने वडाको महिला र पुरुषको जनसङ्ख्या भन्न, • गाउँपालिका भित्रका प्राकृतिक स्रोतहरुको सूची बनाउन, • गाउँपालिकाभित्रका आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरुको नाम भन्न, • गाउँपालिकाको गाउँसभा सदस्यहरुको नाम बताउन, • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • गाउँपालिकाको यातायातको सुविधा बारे बताउन,	• गाउँपालिकाको सिमाना र क्षेत्रफल • गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय • गाउँपालिकाका शिक्षा प्रेमी समाज सेवी प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको परिचय र योगदान • बडघर र चौकिदारहरुको प्रचलित छनौट प्रक्रिया • गाँउपालिकामा रहेका वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना, • गाउँपालिका भित्रका धार्मिक स्थलहरुको परिचय र महत्त्व • आफू बसोबास गर्ने वडाको महिला र पुरुषको जनसङ्ख्या र साक्षरता स्थिति • गाउँपालिकाभित्रका प्राकृतिक स्रोतहरुको सूची • गाउँपालिका भित्रका शैक्षिक संस्था, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरु • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान गाउँसभा सदस्यहरुको नाम • गाउँपालिकाको हावापानी र मौसमको सङ्क्षिप्त वर्णन • गाउँपालिकाको यातायातको सुविधा	• रचनात्मक सोचाइ सिप, • प्रयोग सिप, • सिकाइ सिप • सोचाइ सिप • सहकार्य सिप • सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी • सञ्चार सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • प्रतिवेदन सिप	• बालबालिकाहरुलाई गाउँपालिकाका नामाकरण कसरी भएका हो ? भन्ने कुराको जानकारीका लागि परियोजना कार्य दिने र गाँउपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय दिँदै सिमानाबारे छलफल गर्ने, • गाउँपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थान देखाउन र कोर्नका लागि प्रशस्त अभ्यास र छलफल गराउने, • गाउँपालिकाको शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी र प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको परिचय र योगदान सम्वन्धमा कक्षामा छलफल गरी शिक्षकले विषयबस्तु थप स्पष्ट गर्ने, • बडघर र चौकिदारहरुको प्रचलित छनौट प्रक्रियाहरुको बारेमा अभिभावकसँग सोधेर आइ कक्षामा बताउन लगाउने, • गाँउपालिकाका वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न लगाई शिक्षकले सहजीकरण गरिदिने र सम्बन्धित वडाले सञ्चालन गरेका विकास योजनाका बारे छलफल गराउने, • गाँउपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरुको परिचय र महत्त्व बारे छलफल गर्ने, • आफू बस्ने वडाको लिङ्गत महिला र पुरुषको जनसङ्ख्याको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्ने, • गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक स्रोतको सूची सूची बनाउन लगाई महत्त्वको बारेमा छलफल गराउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • गाउँपालिका भित्रका आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरुको नामावली भन्न लगाउने, • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान गाउँसभा सदस्यहरुको नाम खोजी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने, • गाउँपालिकाको खानेपानी, हावापानी र मौसमका बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न लगाउने, • गाउँपालिकाको यातायातको सुविधा बारे छलफल गर्ने,	• गाउँपालिकाको सिमाना र क्षेत्रफल सोधेर, • गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय दिन लगाएर, • गाउँपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थान देखाउन लगाएर, • स्थानीय शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी व्यक्तित्वहरुको बारेमा प्रश्न सोधेर, • गाँउपालिकाको वडा सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न लगाएर, • गाँउपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरुको परिचय र महत्त्व सोधेर, • आफू बस्ने वडाको महिला र पुरुषको जनसङ्ख्या जनसङ्ख्या भन्न लगाएर, • गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक स्रोतको सूची तयार गर्न लगाएर, • गाउँपालिकाभित्रका आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरुको नामावली भन्न लगाएर, • गाउँपालिकाको गाउँसभा सदस्यहरुको नाम सोधेर, • गाउँपालिकाको खानेपानी, हावापानी र मौसका बारेमा वर्णन गर्न लगाउने, • गाउँपालिकाको यातायातको सुविधाको बारेमा सोधेर,	३०

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ sIfn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|ls|of	;Defljt d"Nof•g k|ls|of	sfo{ 306f
२. हाम्रो समाज, संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको प्रकार र विभिन्न किसिमका परिवारका फाइदा र बेफाइदा भन्न, • आफ्ना नातेदारहरुको नाम, नाता, ठेगाना र रीतिरिवाज बताउन, • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरुको सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीतहरु सङ्कलन गरी हाउभाउसहित गाउन र लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न, • स्थानीय खानाका परिकारहरुको महत्व र बनाउने तरिका बताउन , • गाउँपालिकाका विभिन्न जातिका भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरुको सूची तयार गर्न, • गाउँपालिकामा प्रचलित परम्परागत पोसाक र गरगहनाको सूची बनाउन , • आफ्नो वडाबासीले गर्ने पूजाको सूची बनाउन, • नेवार, गुरुङ, मगर, सोनाहा, राजी बादी आदि जातिको रीतिरिवाज, धर्म संस्कृति, चाँडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • स्थानीय सामाजिक समस्याहरुको सूचीसहित समस्या समाधान गर्ने उपायहरु बताउन,	• परिवारको प्रकार एकल संयुक्त र वृहत परिवार, विभिन्न किसिमको परिवारको फाइदा र बेफाइदा • आफ्नो नातेदारहरुको नाम नाता, ठेगाना र रीतिरिवाज • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँड पर्वहरु जस्तै कृष्ण अष्टमी तिज, दशैं, तिहार, अटवारी होली इष्टरसन्डेमा गरिने क्रियाकलापहरुको वर्णन • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीतहरु र लोकबाजा • स्थानीय खानाका परिकारहरुको महत्व र बनाउने तरिका • गाउँपालिकाका विभिन्न जातिका भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्दहरुको सूची • गाउँपालिकामा प्रचलित परम्परागत पोसाक र गरगहनाको सूची • आफ्नो वडाबासीले गर्ने पूजाको सूची • नेवार, गुरुङ, मगर, सोनाहा, राजी र बादी जातिको रीतिरिवाज, संस्कृति, चाँडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय • स्थानीय सामाजिक समस्याहरु जस्तै लागुपदार्थ दुर्व्यसन मादक पदार्थ, जुवातास, झगडा, आत्महत्या आदि समस्या समाधान गर्ने उपायहरु	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप, • प्रयोग सिप, • सिकाइ सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी, • सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी • राष्ट्रिय पहिचान रअपनत्वको अनुभूति	• परिवारको प्रकार र विभिन्न किसिमको परिवारको फाइदा र बेफाइदा बारे छलफल गर्ने, • आफ्नो नातेदारहरुको नाम, नाता, ठेगाना र रीतिरिवाज बारे छलफल गर्ने, • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप सम्बन्धी छलफल गरी शिक्षकले थप प्रष्ट बनाउने, • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकगीतहरु सङ्कलन गरी हाउभाउसहित गाउन र लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्ने, • स्थानीय खानाका परिकारहरुको सूची बनाई तिनको महत्व र बनाउने तरिका सम्बन्धी अभिभावकसँग सोधेर कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाई छलफल गर्ने, • गाउँपालिकाका विभिन्न जातिका भाषा सम्बन्धमा मस्तिष्क मन्थन, श्रव्य, दृश्य सामग्री र छलफल गराई धारणा स्पष्ट बनाउने, • गाउँपालिकामा प्रचलित परम्परागत पोसाक र गरगहना बारे छलफल गर्ने, • आफ्नो वडाबासीले गर्ने पूजाको सूची तयार गर्न लगाएर शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • विद्यार्थीलाई आआफ्नो रीतिरिवाज धर्म, सस्कृति र चाँडपर्वको बारेमा छलफल गराई, सबैको विशेषता टिपोट गर्न लगाउने र शिक्षकले सङ्क्षिप्त परिचय दिएर सहजीकरण गर्ने • विद्यार्थीलाई आफूले देखेका, सुनेका सामाजिक समस्याहरुको बारेमा छलफल गराई त्यस्ता समस्याको सूचीसहित समस्या समाधान गर्ने उपायहरु बारे छलफल गर्ने,	• आफ्नो परिवारको प्रकार र विभिन्न किसिमको परिवारको फाइदा र बेफाइदाबारे सोधेर, • आफ्नो नातेदारहरुको नाम, नाता, ठेगाना र रीतिरिवाज बारे सोधेर, • स्थानीय स्तरमा मनाइने चाँडपर्व, सम्बन्धी क्रियाकलाप सोधेर, • स्थानीय गीत, सङ्गीत, नृत्य अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर, • स्थानीय खानाको प्रकार सोधेर, • गाउँपालिकामा विभिन्न जातिले बोलिने भाषाको बारेमा सोधेर, • विद्यार्थीलाई आआफ्ना परम्परागत पोसाक र गरगहना बारे सोधेर, • आफ्नो वडाबासीले गर्ने पूजाको प्रकार भन्न लगाएर, • नेवार, गुरुङ, मगर, सोनाहा, राजी र बादी जातिमध्ये कुनै जातिको रीतिरिवाज, धर्म संस्कृति, चाँडपर्वको सङ्क्षिप्त परिचय दिन लगाएर, • स्थानीय सामाजिक समस्याहरुको सूचीसहित कुनै सामाजिक समस्याको समाधान गर्ने उपायहरु बारे सोधेर,	२५

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
३.स्थानीय पेसा ,व्यवसाय प्रविधि	• व्यवसायिक रुपमा गरेको आलु, टमाटर, केरा र च्याउ खेतीको परिचय दिन, • स्थानीय हस्तकलाका सामग्री निर्माण गने तरिका र तिनको प्रयोजन भन्न, • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित पेसा व्यवसायहरुले आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान बताउन, • स्थानीय स्तरमा सञ्चालित घरेलु उद्योगको सूची बनाउन र त्यसलाई वर्गिकरण गर्न, • होमस्टेको परिचय बताउन, • गाउँपालिमा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान बारे बताउन, • स्थानीय कला र सिपको परिचय दिन र प्रकार बताउन, • स्थानीय जातजातिमा प्रचलित कला र सिपको पहिचान गर्न र सूची तयार गर्न, • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिँदै त्यसका फाइदाहरु बताउन, • स्थानीय प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी जानकारी लिई वर्णन गर्न, • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको महत्त्व प्रष्ट पार्न ,	• व्यावसायिक रुपमा गरेको आलु, टमाटर, केरा र च्याउ खेती • स्थानीय हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने तरिका र तिनको प्रयोजन • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित पेसा व्यवसायहरुले आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान • स्थानीय स्तरमा सञ्चालित घरेलु उद्योगको सूची र त्यसको वर्गिकरण • होमस्टेको परिचय • गाउँपालिका भित्र रहेको इन्टेक, सहिद स्मृति पार्क, बञ्जरिया/बिन्द्राको ठूलो राधाकृष्ण मन्दिर जस्ता धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान • स्थानीय कला र सिपको परिचय र प्रकार • स्थानीय जातजातिमा प्रचलित कला र सिपको सूची • स्थानीय परम्परागत प्रविधीको परिचय र त्यसको फाइदा • स्थानीय प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी जानकारी • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको महत्त्व	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप, • सिकाइ सिप • बहुसाक्षरता सिप • प्राविधिक साक्षरता सिप • सञ्चार सिप • सहयोग सिप	• व्यवसायिक रुपमा गरेको आलु, टमाटर, केरा र च्याउ खेतीको अवलोकन भ्रमण गराई त्यस्को बारेमा छलफल गर्ने, • स्थानीय हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने तरिका र तिनको प्रयोजन सम्बन्धी श्रव्य, दृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी छलफल गराउने, • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित पेसा व्यवसाय सञ्चालन गरिरहेका स्थानमा सूक्ष्म भ्रमण गराउने र आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान बारेमा छलफल गर्ने, • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित घरेलु उद्योगहरुको नाम चार्टमा प्रस्तुत गर्ने र त्यस्को वर्गिकरण गर्ने, • होमस्टे सञ्चालकलाई कक्षामा ल्याएर प्रस्तुत गर्न लगाउने वा त्यसलाई सोधेर होमस्टेको बारेमा जानकारी गराउने, • गाउँपालिकाको धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको भ्रमण गराई सोको जानकारी गराउने र त्यस्ता स्थलले पर्यटन व्यवसायमा पुऱ्याएको योगदान बारेमा छलफल गराउने, • शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गरी विद्यार्थीलाई स्थानीय कला र सिपको परिचय दिन लगाउने, • विद्यार्थीलाई कला र सिपको प्रकारको बारेमा छलफल गराई महत्त्व भनी दिने, • स्थानीय जातजातिमा प्रचलित कला र सिपको सूची बनाउन लगाई शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • स्थानीय प्रविधिको परिचय दिई त्यसको प्रयोग उदाहरणसहित प्रष्ट पार्दै स्थानीय प्रविधिहरुको सूचीहरु त्यसबाट हुने फाइदाहरु बनाउन लगाउने, • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको महत्त्व बारेमा छलफल गराउने,	• व्यावसायिक रुपमा आलु, टमाटर केरा र च्याउ खेतीको अवलोकन भ्रमण गरेको प्रतिवेदन पेस गर्न लगाएर, • स्थानीय हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने तरिका र तिनको प्रयोजन सोधेर, • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित पेसा व्यवसायले आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योग्दान बारे सोधेर, • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित घरेलु उद्योगहरुको सूची बनाउन लगाएर, • होमस्टे बारेमा प्रश्न सोधेर, • गाउँपालिकाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलको बारेमा विद्यार्थीलाई भन्न लगाएर, • स्थानीय कला र सिपको परिचय र प्रकार सोधेर, • स्थानीय जातजातिमा प्रचलित कला र सिपको सूची बनाउन लगाएर, • स्थानीय प्रविधिको प्रयोग गर्दा हुने फाइदाहरु सोधेर, • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको महत्त्व सोधेर,	२०

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|ls|of	;Defljt d'Nofª\sg k|ls|of	sfo{ 306f
४.स्वास्थ्य, सरसफाइ, र खेलकुद	● गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरु र सेवाग्राहीहरुले पालना गर्नु पर्ने केही नियमहरु सम्बन्धमा बताउन, ● योगको महत्व भन्न र योगाभ्यास (कपालभाती, अनुलोम, विलोम) गर्न, ● सिकलसेल रोगको सामान्य लक्षणहरु बताउन, ● विभिन्न माहामारीजन्य रोगहरुको उदाहणसहित परिचय दिन, ● प्राथमिक उपचारको महत्व भन्न, ● स्थानीय स्तरमा लाग्ने गरेका मुख्य सर्ने र नसर्ने रोगको नाम र रोगको कारण बताउन, ● प्राकृतिक खाना र अस्वस्थ खाना /जङ्क फुडको पहिचान गरी उपयुक्त खानाको सेवन गर्न, ● स्थानीय स्तरमा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिइ खेल खेल्ने अभ्यास गर्न,	● गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवा र सेवाग्राहीले पालना गनुपर्ने केही नियमहरु ● योगको महत्व र योगाभ्यास (कपालभाती, अनुलोम, विलोम) ● सिकलसेल रोगको सामान्य लक्षणहरु ● विभिन्न माहामारीजन्य रोगहरु (जस्तै कोभिड, स्वाइन फ्यूलु) आदिको परिचय ● प्राथमिक उपचारको महत्व ● स्थानीय स्तरमा लाग्ने गरेका मुख्य सर्ने र नसर्ने रोगको नाम र रोगको कारण ● प्राकृतिक खाना र अस्वस्थ खाना /जङ्क फुड ● स्थानीय स्तरमा प्रचलित खेलहरुको परिचय र खेल खेल्ने अभ्यास	● सोचाइ सिप ● रचनात्मक सोचाइ सिप, ● सिकाइ सिप ● बहुसाक्षरता सिप ● प्राविधिक साक्षरता सिप ● सञ्चार सिप, ● प्रयोग सिप, ● प्रदर्शन सिप,	● गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने, सेवाहरुको बारेमा विद्यार्थीलाई लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य गर्न लगाउने ● योग (सूर्य नमस्कार, कपालभाती, अनुलोम, विलोम) नमूना अभ्यासको प्रदर्शन गरेर देखाउने र विद्यार्थीलाई अभ्यास गराउने, ● सिकलसेल रोगको लक्षणको बारेमा छलफल गराउने, ● माहामारी रोग (कोभिड, स्वाइन फ्यूलु) को परिचय र त्यसबाट बच्ने उपायहरुबारे जानकारी गर्ने, ● प्राथमिक उपचार सम्बन्धी छलफल गराउने र शिक्षकले थप त्यसको महत्व बारे प्रष्ट बनाउने, ● स्थानीय समुदाय स्तरमा लाग्ने गरेका मुख्य सर्ने र नसर्ने रोगहरु बारे सोधेर शिक्षकले रोगको कारणसहित जानकारी गराउने, ● स्वस्थ जीवनयापनका लागि स्वस्थ खानाको बारेमा उदाहरण सहित छलफल गराउने, ● स्थानीय स्तरमा खेलिने प्रचलित खेलहरुको सङ्क्षिप्त जानकारी गराई खेल्ने अभ्यास गराउने,	● गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखाले प्रदान गर्ने सेवा र सेवाहरु सोधेर, ● योग (सूर्य नमस्कार कपालभाती, अनुलोम, विलोम) अभ्यासको नमूना अवलोकन गरेर, ● सिकलसेल रोगको लक्षणहरुको बारेमा सोधेर, ● माहामारी रोगको उदाहरण सोधेर, ● प्राथमिक उपचार सम्बन्धी प्रश्न गरेर, ● स्थानीय समुदाय स्तरमा देखापरेका मुख्य सर्ने र नसर्ने रोगहरु बारेमा सोधेर, ● स्वस्थ जीवनयापनक लागि स्वस्थ खानाको महत्व सोधेर, ● विद्यार्थीहरुले खेलहरुको अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर,	१०
५.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	● स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पती र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गरी अवलम्वन गर्न, ● स्थानीय स्तरमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतीहरुको उपयोग र महत्व बताउन, ● विद्यालय तथा घरमा औषधीजन्य वनस्पती र फलफूल बगैंचाको निर्माणमा सहभागी हुन, ● स्थानीय स्तरमा जलस्रोत प्रदुषणका कारण र असरहरु पहिचान गर्न,	● स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पती र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका ● स्थानीय स्तरका औषधी जन्य वनस्पतीहरु जस्तै निम, तुलसी, अमला, पिपलाको उपयोग र महत्व ● विद्यालय तथा घरमा औषधीजन्य वनस्पती र फलफूल बगैंचाको निर्माण	● सोचाइ सिप ● रचनात्मक सोचाइ सिप, ● समालोचनात्मक सोचाइ सिप ● सिकाइ सिप ● स्वव्यवस्थापन सिप	● गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका वनमा पाइने वनस्पती र जीवजन्तुको संरक्षण गर्नुको महत्व सम्बन्धमा जानकारी गराउने उक्त क्षेत्रभित्रका वनस्पती र जीवजन्तुको संरक्षणको लागि विद्यार्थी, समुदाय, विद्यालयको भूमिका सम्बन्धमा छलफल गराउने, ● स्थानीय स्तरमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतीहरूको अवलोकन गराएर वा चित्र वा भिडियो देखाएर परिचय गराउने, ● औषधिजन्य वनस्पतिको महत्व तथा उपयोगका बारेमा छलफल गराउने ती वनस्पतीको प्रयोग सम्बन्धमा चित्रसहित प्रस्तुति गर्ने र महत्व भन्ने, विद्यालयको बगैंचामा औषधिजन्य वनस्पती र फलफूल रोपण गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने,	● गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका वनस्पती तथा जीवजन्तुको संरक्षणको महत्व भन्न लगाएर उक्त कार्यको लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका व्यक्त गर्न लगाएर, ● औषधिजन्य वनस्पतीको परिचय र त्यसको उपयोग भन्न लगाएर, ● घरमा औषधिजन्य वनस्पती तथा फलफूल रोपण गरे नगरेको अभिभावक सँग प्रतिक्रिया लिएर,	१३

If{]÷ lyd	l;sf0 pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ szn l;k	;Defljt l;sf0 ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt dNofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
	●विद्यालय तथा समुदायमा फोहरमैला व्यवस्थापनका उपायहरुको खोजी गरी अवलम्वन गर्न, ● वातावरण संरक्षणको परिचय दिन र महत्त्व भन्न, ●घर र विद्यालयमा उपयोग हुने उर्जाको उपयोगिता बताउन,	●स्थानीय स्तरमा जल स्रोतको प्रदुषणका कारण र असरहरु ●विद्यालय तथा समुदायमा फोहरमैला व्यवस्थापनका उपायहरु ● वातावरण संरक्षणको परिचय र महत्त्व (जीवजन्तुको संरक्षण, वनस्पतीको संरक्षण, वनसम्पदा, जल सम्पदाको संरक्षण आदि) ●घर र विद्यालयमा उपयोग हुने उर्जाको स्रोत (जस्तै विद्युत, सौर्य, दाउरा, जैविक इन्धन, जीवावशेष इन्धन आदि) को उपयोगिता	● वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप ● वैयक्तिक जिम्मेवारी ● सहकार्य सिप ● सहयोग सिप	●जल प्रदूषणका बारेमा अवलोकन, चित्र तथा भिडियोको माध्यामबाट प्रष्ट पार्ने र त्यसबाट देखिएको असर (बोटविरुवा, मानिस तथा अन्य जनावर, वातावरण आदि) का बारेमा छलफल गराउने, ●विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको फोहोरमैला व्यवस्थापन विधि(कम प्रयोग गर्ने, पुनःउपयोग गर्ने र पुनःचक्रण गर्ने) मा उदाहरणसहित छलफल गराउने, ● वातावरण संरक्षणका बारेमा मस्तिष्क मन्थन गराई वातावरण संरक्षणको बारेमा उदाहरणसहित प्रष्ट पार्ने, ● घर तथा विद्यालयमा प्रयोग भइरहेका ऊर्जाको स्रोत पहिचान गर्न लगाउने र शिक्षकले त्यसको परिचय दिने र उपयोगिता भनिदिने,	● विद्यालयमा औषधिजन्य वनस्पती तथा फलफूल रोपणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, ● जलप्रदूषण हुने कारणहरू र जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरू भन्न लगाएर, ● घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर, ● वातावरण संरक्षणको बारेमा सोधेर, ● घर तथा विद्यालयमा उपयोग भएका ऊर्जाका स्रोतहरू भन्न लगाएर,	
६.खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	● समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरुले गरेका कार्यहरुको चर्चा र उक्त कार्यको अनुसरण गर्ने सिप र आचरणको विकास गरी सोको अभ्यास गर्न, ● असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने गुण एवम् सिप र स्वभावहरु बताउन र त्यसको अभ्यास गर्न, ● आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न, ● अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न, ● श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न, ● समाजका, अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने भावनाको विकास र अभ्यास गर्न,	● समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरुको अभ्यास ● असल नागरिकका गुण एवम् सिप र स्वभावहरु ● जीवन र जगत्का हरेक असल कुराको परिचय, बोध र अभ्यास ● आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास ● अरुमा भएका राम्रा असल कुराहरुको सम्मान र प्रसंशा गर्दै आफ्नो जीवनमा प्रयोग ● श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति ● हाम्रा अशक्त र असहाय,जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास ● असल कार्यहरुको सूची ● आत्मनिर्भरता उन्मुख बानीको विकास	● सञ्चार सिप ● सिकाइ सिप ● अनुकरण सिप ● अभ्यास सिप ● प्रदर्शन सिप, ● सहयोग सिप, सहानुभूति सिप, ● स्वव्यवस्थापन सिप ● प्रयोग सिप	● व्यक्तिगत हित र स्वार्थभन्दा समाज र राष्ट्रको हितलाई माथि राखी काम गर्ने असल मानवहरुको जीवनीहरुको अध्ययन गरी उनीहरुले गरेका असल कामको चर्चा गर्ने , ● समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने गुण, सिप र स्वभावहरुको चर्चा गर्ने , ● हामी खुसी र स्वस्थ हुनुपर्दछ भने घटना, विषय र वस्तुभित्र भएका सकारात्मक कुराहरुलाई अवसर ठानी जीवनमा अघि बढ्न सक्नुपर्छ भन्दै विद्यार्थीलाई सकारात्मक हुन प्रेरित गर्ने, ● आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने कला, सिपको परिचय र अभ्यास बारे छलफल गर्ने, ● विद्यार्थीहरु आफूलाई खुसी बनाउने अरुका आनीबानी र स्वभावहरुको सूची बनाउन लगाई अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्ने बारे छलफल गर्ने ● आफूले पनि परिश्रम गर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गराई विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिपको अभ्यास गराउने,	● समाज र राष्ट्रका लागि मानिसहरुले गरेका कस्ता कार्यहरु असल हुन् भनी सोधेर, ● असल मानिसले गरेका कामहरुमध्ये मन पर्ने कामहरु कारणसहित भन्न लगाएर, ● थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने मानिसलाई अरुले किन पराउछन् भन्ने सोधेर, ● जानेका वा मन परेका गीतहरु भन्न र गाउन र नाच्न लगाए, ● गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाए, ● आफूलाई खुसी तुल्याउने अरुको आनीबानी के के हुन सोधेर, ● अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरुको सम्मान र प्रसंशा कसरी गर्न सकिन्छ सोधेर, ● विद्यार्थीहरुका परिश्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका क्रियाकलाप र चित्र एवम फोटा अवलोकन गरेर, ● जेष्ठनागरिक र अशक्त व्यक्तिलाइ	२५

क्र.÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतिकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	● असल कार्यहरुको सूची बनाउन, ● आत्मनिर्भरता उन्मुख बानीको विकास गर्न, ● लक्ष्य किटान गरी भावी योजना बारे भन्न, ● सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार नियमहरुको पालना र नैतिक चरित्र प्रदर्शन गर्न, ● सामाजिकीकरण गर्ने उपाय र महत्त्व बताउन,	● लक्ष्य अनुसारको भावी योजना निर्माण ● सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार नियमको पालना र नैतिक चरित्र प्रर्दशन ● सामाजिकीकरण गर्ने उपाय र महत्त्व		● जेष्ठनागरिक र अशक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्यको व्यवस्था गर्ने र सहयोग गर्नँपर्ने विषयमा छलफल गर्ने, ● श्रव्यदृश्य सामाग्री प्रयोग गरी अनुकरणीय व्यक्तित्वहरुको बारेमा छलफल गराउने र उनिहरुले गरेका असल कार्यहरुको सूची बनाउन लगाउने, ● आत्मनिर्भर कसरी हुन सकिन्छ भन्ने बारेमा उदाहरणसहित कक्षाकोठामा छलफल गराउने ● लक्ष्य निर्धारण गरी विद्यार्थीहरुलाई क्रियाकलापमा सहभागी गराउने, ● सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार, अनुशासन नियमको पालना, नैतिक आचरण सम्बन्धमा समूह विभाजन गरी अर्न्तक्रिया गराउने, ● विद्यालयमा सामाजिकीकरणका क्रियाकलापहरुको विषयमा छलफल गराई त्यसको महत्त्वको बारेमा प्रष्ट पार्ने,	● गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर वा परियोजना कार्यको अभिलेख हेरेर, ● असल कार्यहरुको सूची बनाउन लगाएर, ● आत्मनिर्भरता उन्मुख बानीको विकास कसरी गर्न सकिन्छ ? लेख्न लगाएर, ● लक्ष्य निर्धारण गरी गर्न सकिने क्रियाकलापहरुको सूची बनाउन लगाएर, ● अनुशासन, शिष्टाचार, नैतिक आचरणका उदाहरणहरु भन्न लगाएर, ● विद्यार्थीका सामाजिकीकरणका क्रियाकलापहरु अवलोकन गरेर,	
७ विपद् व्यवस्थापन	● वन्यजन्तु, बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपायहरु पहिचान गर्दै सोको अवलम्बन गर्न, ● प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को प्रभाव एवम् असरहरू बताउन, ● चाँडपर्वको समयमा सम्भावित जोखिमहरुको पहिचान गर्दै सुरक्षाका उपायहरु बताउन, ● हावाहुरी, चट्याङ्ग, शीतलहर, भूकम्प बाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानीका उपायहरु बताउन, ● विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरु पहिचान गरी तिनिहरुको भूमिका बताउन,	● वन्यजन्तु,बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपायहरु पहिचान गर्दै सोको अवलम्बन ● प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को प्रभाव वा असरहरू ● चाँडपर्वको समयमा जोखिम (चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) को पहिचान गर्दै सुरक्षाका उपायहरु ● हावाहुरी, चट्याङ्ग, लू, शीतलहर, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानी ● विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरुको भूमिका जस्तै स्थानीय सरकार, रेडक्रस, सुरक्षा निकाय र अन्य सङ्घसंस्थाको भूमिका	● रचनात्मक सोचाइ ● संचार सिप ● सहकार्य सिप ● सिकाइ सिप ● जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता ● सक्रियतापूर्वक सुन्ने ● सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी	● वन्यजन्तु, बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपायहरु छलफल गर्ने र विपद्बाट बाचेका मानिसको अनुभव वा कथा सुनाएर सचेत बनाउने, ● प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को प्रभाव वा असरहरू बारे छलफल गर्ने, ● चाँडपर्वको समयमा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरु पहिचान गर्दै सुरक्षाका उपायहरु बारे छलफल गर्ने, ● हावाहुरी, चट्याङ्ग, लू, शीतलहर, भूकम्पबाट बच्नको लागि पूर्व तयारी वा सावधानी र विपद्का असरहरू बारे चित्र, भिडियो, श्रव्यदृश्य सामाग्री प्रयोग गरी छलफल गर्ने, ● विपद् व्यवस्थापनमा जिम्मेवार पक्षहरु सबैको भूमिका पहिचान गर्न परियोजना कार्य दिने र शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।	● वन्यजन्तु, बाढी, करेन्ट र आगलागी बाट बच्ने उपायहरु सोधेर ● विपद्को असरहरू भन्न लगाएर, ● चाँडपर्वको समयमा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमका सुरक्षाका उपायहरु बारे सोधेर, ● विपद्बाट बच्नको लागि गर्न सकिने पूर्व तयारी बारेमा सोधेर, ● विपद् व्यवस्थापनमा स्थानीय सरकारको भूमिका सोधेर वा लेख्न लगाएर,	५

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] Ifq	Jojxf/ sZn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f lqmofsnfk	;Defljt d"Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
गेरुवाको चिनारी	• गाँउपालिकाको भौगोलिक र ऐतिहासिक अवस्थाको परिचय दिन, • गाँउपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम र सङ्क्षिप्त जीवनी बताउन, • गाँउपालिकाको प्रथम र वर्तमान जननिर्वाचित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षको परिचय र जनप्रतिनिधिहरुले गर्ने मुख्य कार्यहरु बताउन, • गाँउपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थान, मुख्य सडक, कुलो, नदीनाला र धार्मिक स्थलहरु देखाउन, • गाँउपालिका भित्रका माध्यमिक र आधारभूत विद्यालयहरुको सूची तयार गर्न, • गाँउपालिकाको प्रशासनिक संरचना बारे सङ्क्षिप्त रुपमा बताउन, • वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे जानकारी दिन, • गाँउपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्थाको सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा निकायहरु रहेको स्थानहरु बताउन, संक्षिप्त जानकारी गराउन • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्वपूर्ण स्थानका बारेमा जानकारी दिन र स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय दिन,	• गाँउपालिकाको भौगोलिक र ऐतिहासिक अवस्थाको परिचय • गाँउपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको जीवनी • गाँउपालिकाको प्रथम र वर्तमान जननिर्वाचित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षको परिचय र जनप्रतिनिधिहरुले गर्ने मुख्य कार्य • गाँउपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थान, मुख्य सडक, कुलो, नदीनाला र धार्मिक स्थलहरु, • गाँउपालिकाभित्रका माध्यमिक र आधार भूत विद्यालयहरु • गाँउपालिकाको प्रशासनिक संरचना, विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्थाको जानकारी • वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे जानकारी • गाँउपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्थाको सङ्क्षिप्त परिचय • गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा निकायहरु • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका ओखरिया सिचाइ बाँध/इन्टेक ,बुढी कुलो, गौशाला, गेरुवा मनाउ अस्पताल तथा अस्थायी कोरोना अस्पतालको बारेमा जानकारी र स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय जस्तै बन्जरियाको कृष्ण राधे मन्दिर, नवज्योति बजारको महादेव मन्दिर र उत्तर मनाउ, प्रसेनीको मन्दिर • स्थानीय पत्रकार, पत्रपत्रिका, पत्रकारिता, सूचना केन्द्र	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप, • प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • प्रस्तुतिकरण सिप	• विद्याथीहरुलाई गाउँपालिकाको भौगोलिक र ऐतिहासिक अवस्था बारे सोधी छलफल गराइ प्रस्ट पारी दिने, • गाँउपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको सूची तयार गर्न लगाइ कुनै एक व्यक्तित्वको जीवनी सुनाएर उहाहरुको योगदान बारे छलफल गर्ने • विद्याथीहरुलाई गाँउपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षको परिचय दिँदै तिनै जनप्रतिनिधिहरुले गर्ने मुख्य कार्यहरु गाउँपालिका वा वडा कार्यलयमा गइ लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने • गाउँपालकाको नक्सा प्रदर्शन गरी शिक्षकले उक्त नक्सामा रहेका मुख्य स्थान, मूख्य सडक, नदीनाला, विकास योजना र धार्मिक स्थलहरु देखाउदै पहिचान गराउने • गाउँपालिकामा रहेका सम्पुर्ण सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरुको सूची तयार गर्ने गराउने र शिक्षकले बताउने • गाँउपालिकाको प्रशासनिक संरचना अर्न्तगत विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्थाको विवरणको बारेमा खोजेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने • विद्याथीहरुलाई वडा कार्यलयमा राखिएको नागरिक वडापत्रमा उल्लेख भएका सेवा सुविधा बारे छलफल गराउने र जानकार व्यक्तिसँग सोधपुछ गरी कक्षामा प्रतिवेदन पेश गर्न लगाउने • गाउँपालिकाभित्रको जनसङ्ख्याको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्दै कक्षामा छलफल गराउने • सहिद स्मृति पार्कमा वनभोजको आयोजना गरी पार्क सग सम्बन्धीत व्यक्तिबाट जानकारी लिन लगाउने	• गाउँपालिकाको भौगोलिक र ऐतिहासिक अवस्था बारे सोधेर • गाउँपालिकाका शिक्षाप्रेमी, समाज सेवी, प्रेरणादायी कुनै एक व्यक्तित्वको सङ्क्षिप्त जीवनी र योगदान भन्न लगाएर • गाउँपालिकाको प्रथम र वर्तमान जननिर्वाचित अध्यक्ष ,उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षले गर्ने मुख्य कार्य सोधेर • गाउँपालिकाको नक्सामा रहेका मुख्य सडक, नदीनाला, विकास योजना र धार्मिक स्थलहरु देखाउन लगाएर • गाउँपालिकाका सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरुको सूची तयार गर्न लगाएर • गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचना विवरणको बारेमा लेख्न लगाएर • वडा कार्यलयले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा बारे भन्न लगाएर • गाउँपालिकाको महिला, पुरुषको जनसङ्ख्याको तथ्याक प्रस्तुत गर्न लगाएर • गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा निकायहरुको नाम भन्न लगाएर • सहिद स्मृती पार्कको स्थापना र आर्कषक स्थलहरुको बारेमा प्रश्न सोधेर • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्वपुर्ण स्थान मध्ये कुनै एक स्थानको बारेमा सोधेर	२८

lfg÷ lyd	l;sf0 pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tSf] lj:t[ls/0f	Jojxf/ sZn l;k	;Defljt l;sf0 ;xhLs/0f k|qmof	;Defljt dNofªsg k|qmof	sfo{ 306f
	• स्थानीय पत्रकार तथा पत्रपत्रिकाको नामको सूची बनाउन, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाको परिचय दिन, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरुको सूची तयार गर्न, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरुको संक्षिप्त जानकारी गराउन	• राजापुर सिचाइ आयोजनाको परिचय • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरु • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकाले गरेका राम्रा प्रयासहरु, असल अभ्यासहरु र सफलताहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त जानकारी		• गाउँपालिकामा रहेका कुन सुरक्षा निकाय कहाँ छन स्थानहरु पत्ता लगाउन विद्याथीहरुलाई जिम्मेवारी प्रदान गर्ने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाइ शिक्षकले थप सहजीकरण गर्ने • विद्यार्थीलाई गेरुवाको चिनारीका रुपमा कुनै महत्वपुर्ण स्थान विशेष, धार्मिक स्थल समेतको भ्रमण गराई त्यसको बारेमा जानकारी गराउने • स्थानीय पत्रपत्रिका र पत्रकारको नामावली सोध पुछ गरी सूची तयार गर्ने, • राजापुर सिचाइ आयोजनाले गेरुवामा गरेका कार्यहरु स्थलगत अवलोकन गरी आयोजना सूचना पाटी र स्थानीय सरोकारवालासँग सोधेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरु बारेमा छलफल गर्ने र त्यसको सुची तयार गर्न लगाउने • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकाले गरेका राम्रा प्रयासहरु, असल अभ्यासहरु र सफलताहरुको बारेमा सोधेर सोको बारेमा सङ्क्षिप्त जानकारी गराउने र छलफल गर्ने	• स्थानीय स्तरका पत्रकार पत्रपत्रिकाको नाम सोधेर • राजापुर सिचाइ आयोजनले गेरुवामा गरेका कार्यहरु सोधेर • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरु भन्न लगाएर • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकाले गरेका राम्रा प्रयासहरु, असल अभ्यासहरु के के हुन सोधेर	

lf|÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[t\ ls/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
२. हाम्रो समाज, संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको परिचय, महत्त्व बताउन • भौतिक र अभौतिक संस्कृतिको परिचय दिन, • स्थानीय समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको थर, धर्म, संस्कृति, संस्कारको परिचय दिन, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक तथा सांस्कृतिक संस्थाहरुको परिचय दिन, • आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म, संस्कृतिको सामान्य परिचय दिन, • थारु, नेवार, गुरुङ,मगर लगायत विभिन्न जातिको मातृभाषा, भाषिका, शब्दावली, लोकसंस्कृति अन्तर्गत लोकगीत, लोकबाजा र लोकनृत्यको परिचय दिई महत्त्व भन्न, अभ्यास गर्न र संरक्षण गर्ने उपाय बताउन, • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय दिन, • पूर्वीय संस्कृतिको परिचय दिन, • हिन्दु धर्मको परिचय र हिन्दु धर्मालम्वीहरुका विशेषताहरु बताउन, • सामाजिक समस्याहरुको परिचय दिई समस्याका असरहरु र समाधान गर्ने उपाय बताउन,	• परिवारको परिचय, आफ्नो परिवारको वंशावली, महत्त्व जस्तै सन्तानले अभिभावकप्रति गर्ने व्यवहार जेष्ठनागरिकप्रति सन्तानको भूमिका • संस्कृतिको परिचय, भौतिक संस्कृतिको उदाहरण (मठमन्दिर, थान, थनुवा/मरुवा, पाटीपौवा) र अभौतिक संस्कृति (सहयोग ,साहानुभूति, दया ,माया, प्रेम) • समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको थर, गोतियार, गोत्र, धर्म, संस्कृति संस्कार र सांस्कृतिक क्रियाकलापको परिचय • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक तथा सांस्कृतिक संस्थाहरु जस्तै पहिलो प्रेम नेपाल जोधिपुर, कर्णाली एकता समाज, शान्तिबजार मष्टो थान संरक्षण समाज लगायत आफ्नो स्थानीय टोलमा रहेका संस्थाको परिचय • आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृतिको सामान्य परिचय • समुदायमा रहेका थारु लगायत विभिन्न जातिको लोकसंस्कृति अर्न्तगत लोकगीत जस्तै झुमरा, सखिया, डम्फु मघौटा गीत, पश्चिमेली देउडा गीत लोक, दोहोरी गीत, तीज, दशैं तिहारमा गाउने गीत, बाजा जस्तै मादल, मुरली बाँसुरीको परिचय, महत्त्व अभ्यास र संरक्षण गर्ने उपाय	• रचनात्मक सोचाइ सिप, • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • बहुसास्कृतिक साक्षरता सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सांस्कृतिक सिप • सामाजिक एवम् नागरिक जिममेवारी सिप • विविधिताको सम्मान र अन्तर सांस्कृतिक बुझाइ	• परिवारको बारेमा मष्तिष्क मन्थन, शिक्षकले तयार गरेको सामग्री प्रस्तुत गरी समूह छलफल गराउने, • भौतिक र अभौतिक संस्कृति सम्बन्धमा सोधेर श्रव्यदृश्य सामग्री प्रस्तुत गर्दै समूह छलफल , प्रस्तुतीकरण र उदाहरणसहित बताउने, • समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको धर्म, संस्कृति, रहनसहन आदि विषयमा तयार गरेको सामग्री प्रस्तुत गदै शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक संस्था तथा सांस्कृतिक संस्था, समूहहरु सम्बन्धमा मष्तिष्क मन्थन, परियोजना कार्य दिई खोज गर्न लगाई शिक्षकले तयार गरेको सामग्री प्रस्तुतीकरण गर्ने • आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म, संस्कृति, चाँडपर्वको सामान्य परिचय दिँदै छलफल गर्ने, • थारु जाति लगायत नेवार, मगर, गुरुङ जातिको लोकसंस्कृति सम्बन्धी क्रमिक सिकाइ रणनीतिअनुसार लोकगीत गाउने, लोकबाजा बजाउने र लोकनृत्य गर्ने अभ्यास गर्ने र महत्त्व, संरक्षण गर्ने उपायहरु बताउने, • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व सम्बन्धमा मस्तिष्क मन्थन गराई शिक्षकले परिचय र महत्त्व बताइ दिने र विद्यार्थीहरु लाई परियोजना कार्य दिई धार्मिक स्थल अवलोकन गरी प्रतिवेदन पेश गर्न लगाउने, • पूर्वीय संस्कृतिको उदाहरण दिँदै राम्रा पक्षका बारेमा छलफल गर्ने, • हिन्दु धर्म र धर्मावलम्वीहरुको विशेषता बारे सामान्य छलफल गर्ने,	• परिवारको परिचय, महत्त्व बारे प्रश्न सोधेर, • परिवारका सदस्यहरुको भूमिका वंशावली सम्बन्धी प्रश्न सोधेर, • भौतिक र अभौतिक संस्कृति बिच रहेको फरक सम्बन्धी प्रश्न गरेर, • स्थानीय समुदायमा रहेका विभिन्न जातजातिको धर्म, संस्कृति, संस्कार बारे प्रश्न सोधेर, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक तथा सांस्कृतिक संस्था, समूह कुन कुन छन् भनी प्रश्न सोधर, • आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म, संस्कृतिको सामान्य परिचय दिन लगाएर, • थारु जातिको लोकसंस्कृति, लोकबाजा बारे प्रश्न गरेर, • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय दिन लगाएर, • पूर्वीय संस्कृतिको परिचय मौखिक र लिखित रुपमा दिन लगाएर, • हिन्दु धर्म र धर्मावलम्वीहरुको विशेषता बारे प्रश्न गर्ने, • सामाजिक समस्याहरु जस्तै बाल विवाह, बहु विवाह छाउपडी प्रथा, यौन हिंसा मध्ये कुनै एक समस्या समाधान गर्ने उपाय बारे सोधेर	२५

If]÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
		• पूर्वीय संस्कृतिको परिचय जस्तै वैदिक संस्कृति, पूर्वीय संस्कार, खसहरुको मष्ट पूजा, खसआर्यहरु संस्कृति, गोत्र ज्ञान • हिन्दु धर्मको परिचय, हिन्दु धर्मालम्वीहरुका विशेषता, रीतिरिवाजको परिचय, धार्मिक ग्रन्थ जस्तै वेद रामायण, गीताबाट प्राप्त शिक्षा • सामाजिक समस्याहरुको परिचय जस्तै बालविवाह, बहुविवाह, छाउपडी प्रथा, यौन हिंसा सम्बन्धी समस्याको कारणहरु	•	• बालविवाहको परिचय दिँदै यसका समस्या कारणहरु पत्ता लगाउने, • सामाजिक समस्याहरु जस्तै बालविवाह बहुविवाह, छाउपडी प्रथा, यौन हिंसा सम्बन्धी समस्याको बारेमा जानकारी गराउदैं कुनै एक समस्याको समाधान गर्ने उपाय बारे छलफल गराउने,		
३.स्थानीय पेसा, व्यवसाय, प्रविधि	• गाउँपालिकामा कृषि पेसाको महत्त्व र यसलाई प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु भन्न, • मुख्य खाद्यबाली तथा नगदेबालीको सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • गाईभैंसी, बाखापालन, बंगुरपालनको परिचय र यसका फाइदा भन्न, • स्थानीय स्तरमा उत्पादित तरकारी र फलफूल खेतीको परिचय र खेती गर्ने सामान्य तरिका भन्न, • पर्यटकको परिचय दिन, • होमस्टेको परिचय दिई यसको महत्त्व भन्न, • गाउँपालिकामा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाको परिचय र महत्व बताउन,	• गाउँपालिकामा कृषि पेसाको महत्त्व र यसलाई प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु • मुख्य खाद्यबाली (धान, गहुँ, मकै) तथा नगदेबाली (तेलहन र दलहन बाली आलु, केरा आदि) को सङ्क्षिप्त परिचय • गाईभैंसी, बाखापालन, बंगुरपालनको परिचय र फाइदा • स्थानीय स्तरमा उत्पादित तरकारी (आलु, काउली, टमाटर आदि) र फलफूल (आँप, केरा, लिची आदि) खेतीको परिचय र खेती गर्ने सामान्य तरिका • पर्यटकको परिचय • होमस्टेको परिचय र यसको महत्त्व, अतिथि सत्कार, होमस्टे घरबासमा पालना गनुपर्ने नियमहरु • गाउँपालिकामा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाको परिचय र महत्त्व (भौचर तयार गर्ने, चेक काटने, र पैंसा जम्मा गर्ने तरिका आदि)	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप • प्रयोग सिप, • समालोचनात्मक सोचाइ सिप • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग तथा सहकार्य सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• कृषि पेसाको महत्त्व भन्न लगाई यसलाई प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु बारे प्रस्ट गर्ने, • मुख्य खाद्यबाली तथा नगदे बालीको बारेमा सङ्क्षिप्त परिचय दिन लगाएर सोको बारेमा जानकारी गराई शिक्षकले प्रष्ट पार्ने, • गाईभैंसी, बाखापालन बंगुरपालनको परिचय र फाइदाको बारेमा विद्यार्थीलाई छुट्टा छुट्टै समूहमा विभाजन गरी लेख्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गरी प्रस्ट पारी दिने, • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारी खेतीबारीमा र फलफूल बगैंचामा भ्रमण गराई तरकारी तथा फलफूल उत्पादन गर्ने तरिका भन्न लगाउने • पर्यटकको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सोधेर त्यसको परिचय दिने, • गाउँपालिकामा होमस्टे कहाँ कहाँ रहेका छन् ? भनी सोधेर तिनको परिचय र महत्त्व बारे छलफल गर्ने, • गाउँपालिकाभित्रका बैंक तथा वित्तीय संस्थाको परिचय तिनको महत्त्व बारे विद्यार्थीलाई छलफल गराउने र शिक्षकले प्रस्ट पार्ने,	• कृषि पेसाको महत्त्व र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु बारे सोधेर, • मुख्य खाद्यबाली तथा नगदे बालीको बारेमा सङ्क्षिप्त परिचय दिन लगाएर, • गाईभैंसी, बाखापालन, बंगुर पालनको परिचय र फाइदाको बारेमा विद्यार्थीलाई सोधेर, • स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारी खेतीबारी र फलफूल बगैंचामा भ्रमण गरेको आधारमा प्रश्न सोधेर, • पर्यटकको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सोधेर, • गाउँपालिकामा होमस्टे कहाँ कहाँ रहेका छन् ? भनी सोधेर, • गाउँपालिकाभित्रका बैंक तथा वित्तीय संस्थाको परिचय र तिनको महत्त्व बारे विद्यार्थीलाई सोधेर,	२०

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ sz'n l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|ls|of	;Defljt d'Nof¤sg k|ls|of	sfo{ 306f
	• स्थानीय कला, सिप र प्रविधिको आवश्यकता र महत्त्व बताई त्यसको उचित प्रयोग गर्न, • स्थानीय प्रविधिका विशेषता बताउन, • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्री निर्माणका लागि अभ्यास गर्न, • भान्छा कोठामा प्रयोग गरिने राइसकुकर, गिजर, फिल्टर र पानी पिउने धाराका विभिन्न भागहरु पहिचान गरी त्यसको प्रयोग गर्ने तरीका बताउन, • साइकलको बनावट र यसका भागहरु पहिचान गरी सामान्य मर्मत सम्भार गर्ने तरिका बताउन, • सामाजिक सञ्जालको परिचय महत्व र त्यसको सदुपयोग गर्ने तरिका बताउन,	• स्थानीय कला, चित्रकला मूर्तिकला नृत्यकला, सिप एवम् प्रविधिको आवश्यकता र महत्त्व • स्थानीय प्रविधिका विशेषता • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने अभ्यास • बाथरुम र भान्छाकोठामा प्रयोग गरिने गिजर, बल्व, फिल्टर पानि पिउने धाराका भाग र कार्यहरु • भान्छा कोठामा प्रयोग गरिने राइसकुकर, गिजर, फिल्टर प्रयोग गर्ने तरिका • साइकलको बनावट र यसका भागहरु पहिचान गरी सामान्य मर्मत सम्भार • सामाजिक संञ्जालको परिचय, महत्व र त्यसको सदुपयोग		• स्थानीय कला र सिपले मानव जीवनमा पार्ने सकारात्मक प्रभावको बारेमा छलफल गर्ने र सन्दर्भ सामग्री प्रयोग गरी धारणा स्पष्ट पार्ने, • स्थानीय प्रविधिको आवश्यकता र महत्त्व सम्वन्धमा विद्यार्थीहरुमा मस्तिष्क मन्थन गराउने उपयुक्त सामग्री प्रयोग गरी धारणा स्पष्ट पार्ने, • स्थानीय प्रविधिका विशेषता बारेमा छलफल गराई शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने अभ्यास गराउने, • सामाजिक सञ्जालको परिचय दिँदै त्यसलाई कसरी सदुपयोग गर्न सकिन्छ छलफल गर्ने, • बाथरुम र भान्छाकोठामा प्रयोग गरिने राइसकुकर, गिजर र फिल्टरका तस्वीरहरु र धाराका विभिन्न भागहरु देखाई उक्त भागहरु पहिचान गरी सामान्य मर्मत गर्ने र त्यस्को प्रयोग गर्ने तरिका र महत्त्वको बारेमा छलफल गर्ने, • साइकलको बनावट र यसका भागहरु पहिचान गरी सामान्य मर्मत सम्भार गर्ने तरिका बारे छलफल गर्ने, • सामाजिक सञ्जालको परिचय दिँदै त्यसलाई कसरी सदुपयोग गर्न सकिन्छ छलफल गर्ने,	• स्थानीय कला र सिपले मानव जीवनमा कसरी सकारात्मक प्रभाव पार्दछ भनी सोधेर , • स्थानीय प्रविधिको आवश्यकता र महत्त्व भन्न लगाएर , • स्थानीय प्रविधिका विशेषताहरु सोधेर , • स्थानीय हस्तकलाका सामग्री निर्माण गरेको अवलोकन गरेर, • बाथरुम र भान्छाकोठामा प्रयोग गरिने राइसकुकर, गिजर र फिल्टरको भाग, काम र प्रयोग गर्ने तरीका भन्न लगाएर,	
४. स्वास्थ्य, सरसफाइ, र खेलकुद	• शिशु तथा बाल स्वास्थ स्याहारको परिचय दिन, • सिकलसेल, एनिमियाको परिचय दिन र लक्षण भन्न, • आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय दिन, • गेरुवा ६ मनाउमा अवस्थित आयुर्वेदिक औषधालयले प्रदान गर्ने सेवाको जानकारी दिन, • मौसमअनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम भन्न, सर्ने महिना र लक्षण बताउन, • पूर्ण सरसफाइको परिचय दिन,	• शिशु तथा बाल स्वास्थ्य स्याहार • सिकलसेल, ऐनिमियाको परिचय र लक्षण • आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रको सेवाको परिचय • आयुर्वेदिक औषधीको परिचय , महत्त्व उपचार सेवा लिन सकिने रोगको प्रकार, प्राप्त गर्न सकिने औषधी र परामर्श सेवा • मौसमअनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम महिना र लक्षण • पूर्ण सरसफाइको परिचय	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप, • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • बहुसाक्षरता सिप • प्राविधिक साक्षरता • सञ्चार सिप, • प्रदर्शन सिप, • तार्किक सिप,	• बाल स्वास्थ्य स्याहारको बारेमा परिचय दिँदै छलफल गर्ने, • बालबालिकाको स्वभाव, खोप, रोगहरु, स्वस्थ राख्ने उपायहरु खाना, औषधी सेवन, बाल मनोविज्ञान र बाल स्वास्थ्यका लागि अभिभावक र घर परिवारका सदस्यहरुको भूमिका सम्बन्धी छलफल गर्ने, • सिकलसेल, एनिमियाको परिचय दिँदै त्यस्को लक्षण बारेमा छलफल गर्ने, • सिकलसेलको परिचय र लक्षणका बारेमा स्रोतव्यक्ति आमन्त्रण गरेर तथा मल्टिमिडियाको प्रयोग गर्दै स्पष्ट पार्ने,	• बाल स्वास्थ्य स्याहार बारे प्रश्न सोधेर, • सिकलसेल, ऐनिमियाको परिचय दिन लगाएर, • आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रले दिने सेवाहरु भन्न लगाएर, • आयुर्वेदिक औषधालयले प्रदान गर्ने सेवा सम्बन्धमा प्रश्न सोधेर, • मौसमअनुसारका रोग सम्बन्धमा नाम सोधेर,	१०

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्यघण्टा
	• स्थानीय खेलका नियमहरु बताउन, • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिन र खेल खेल्ने अभ्यास गर्न, • गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा खेलेको भूमिका बताउन, • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम भन्न,	• स्थानीय खेलको नियम, • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय र खेल खेल्ने अभ्यास • गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा खेलेको भूमिका खेलकुद विकास समिति खेलमैदान, खेलकुदको कार्यक्रमको आयोजना • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको परिचय जस्तै लक्ष्मी पाचपाण्डु, सरस्वती चौधरी लगायतका खेलाडीहरु		• आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराई केन्द्रले प्रदान गर्ने सेवाका बारेमा जानकारी गराउने, • आयुर्वेदिक औषधालयको अध्ययन भ्रमण गरी (आयुर्वेदिक औषधीको परिचय ,महत्त्व र प्रदान गरिने सेवा) सम्बन्धी जानकारी लिन लगाउने र शिक्षकले थप जानकारी प्रदान गर्ने, • मौसमअनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम, सर्ने महिना र लक्षण भनी दिने, • पूर्ण सरसफाइको परिचय बारे मष्तिष्क मन्थन गराउने, शिक्षकले शैक्षिक सामग्री प्रयोग गरी परिचय, महत्व र सूचक सम्बन्धमा स्पष्ट पार्ने • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको बारेमा सोधेर त्यस्को परिचय दिई खेल खेल्ने अभ्यास गराउने, • गाउँपालिका र खेलकुद विकास समितिले खेल जगत्को विकासमा खेलेको भूमिका बारेमा प्रस्ट पारी दिने, • विद्यार्थीहरुलाई खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम चार्ट बनाएर प्रस्तुत गर्न लगाउने र शिक्षकले थप सहजीकरण गरिदिने,	• पूर्ण सरसफाइको परिचय ,महत्त्व र पूर्ण सरसफाइ हुनका लागि आवश्यक सूचकका बारेमा सोधेर, • स्थानीय खेलमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर, • खेलको महत्त्व बारेमा प्रश्न सोधेर • गाउँपालिका र खेलकुद विकास समितिले खेल जगत्को विकासमा खेलेको भूमिका बारेमा प्रश्न सोधेरे, • विद्यार्थीहरुलाई खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम सोधेर,	

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
५.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको सामान्य परिचय दिन, • गाउँपालिकाभित्रका सामुदायिक वनहरुको नाम बताउन, • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्त्व भन्न, • गाउँघर, विद्यालय र पालिका स्तरमा गरिने वृक्षरोपणमा सहभागी हुन, • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्त्व, तरिका भन्न र हरीयाली प्रवर्द्धनमा सहभागी हुन, • हरित विद्यालयको अवधारणा भन्न, • गाउँघर तथा समुदाय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहर तथा प्रदुषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्वन गर्न, • गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान गर्न र वातावरण संरक्षणका लागि उपाय पत्ता लगाउन,	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय • गाउँपालिकामा भएका वन र पाइने वनस्पती तथा जीवजन्तु • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती र यसको महत्त्व • गाउँघर,विद्यालय र पालिका स्तरमा गरिने वृक्षारोपण • हरियाली प्रवर्द्धनको परीचय,महत्त्व तरिका र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागिता • हरित विद्यालयको अवधारणा • गाउँघर तथा समुदाय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहर तथा प्रदुषण न्यूनीकरणका उपाय • गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य र वातावरण संरक्षणका उपायहरु	• सोचाइ सिप • प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप, • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • स्वव्यवस्थापन सिप	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्रको परिचय दिदै सोको बारेमा छलफल गर्ने, • गाउँपालिकामा भएका वनहरूको नाम भन्न लगाई वन र वनमा पाइने वनस्पती तथा जीवजन्तुहरुका बारेमा बताई शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटी भन्न लगाउने, • जडीबुटी खेतीको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माणमा सहभागी गराउने, • विद्यालय तथा घरमा पुष्प बगैंचा र करेसाबारी निर्माणमा सहयोग गर्ने गराउने, • हरित विद्यालयको परिचय दिन लगाउने, हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, यसको महत्त्व र तरिका भन्न लगाई शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धमा छलफल गरी कुहिने नकुहिने वस्तुहरु अलग अलग गर्नु पर्ने बारे छलफल गर्ने र फोहोरमैला कुहिने नकुहिने छुट्टायउन लगाउने, • दिगो विकासको परिचय दिई, लक्ष्य सोधेर गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरू भन्न लगाउने र त्यस पश्चात् वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको अन्तरसम्बन्ध बारेमा भन्न लगाई शिक्षकले थप स्पष्ट बनाउने,	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको बारेमा सोधेर, • गाउँपालिकामा भएका वनहरूको नाम भन्न लगाएर, • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटी भन्न लगाएर, • जडीबुटी खेतीको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, • विद्यालय तथा घरमा करेसाबारी निर्माण गरे नगरेको,उक्त कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर, • हरित विद्यालयको परिचय दिन लगाएर, • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय,यसको महत्त्व र तरिका भन्न लगाएर, • विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर, • दिगो विकासका लक्ष्य सोधेर, • गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरू भन्न लगाएर, वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको अन्तर सम्बन्ध भन्न लगाएर,	१५

If{÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|ls|of	;Defljt d'Nof\Íg k|ls|of	sfo{ 306f
६ खुशीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने आदत निर्माण गर्न, • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी भई रमाउन, • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने बानीको विकास गर्न र खुसीपूर्वक सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको अनुसरण गर्न, • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न, • पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरुको अनुसरण गरी खुसी हुने प्रयत्न गर्न, • घरपरिवार र समाजका अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोगी भावनाको विकास गर्न, • असल कार्यको विशेषता र महत्त्व बताउन, • समय व्यवस्थापनको परिचय र महत्त्व बताउन, • नैतिक मूल्य तथा सुखी जीवन बिताउने सिपको विकास गर्न, • आत्मनिर्भरता, सक्रियताको अवधारणा र फाइदा बताउन, • असल बानीको विकास गर्न,	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भई अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यासका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको जानकारी र अनुसरण • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरु • घरपरिवार र समाजका अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोगी भावनाको विकास, वर्णन र अभ्यास • असल कार्यको विशेषता र महत्त्व • समय व्यवस्थापनको परिचय र महत्त्व • नैतिक मूल्य तथा सुखी जीवन बनाउने सिपको विकास • आत्मनिर्भरता, सक्रियताको अवधारणा र फाइदा • असल बानीको विकास	• सोचाइ सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी • सञ्चार सिप • स्वमूल्याङकन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप • प्रस्तुति सिप • मूल्याङ्कन सिप • समीक्षा सिप	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने आदत निर्माण गर्ने विषयमा छलफल गरी शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाएर,मोबाइल, टिभी, साउन्डसिस्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बालगीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने, • विद्यार्थीहरु आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसरका साथै प्रोत्साहन र हौसला प्रदान गर्नुका साथै वातावरणलाई खुसीमय बनाउने, • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुको बीचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने, • सकारात्मक कुराहरुको खोजी र विश्लेषण गर्दैविद्यार्थीहरुमा हुने सकारात्मक क्षमताको विकास र अभ्यास गराउने, • आफूले पनि परिश्रम गर्नुपर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्दै विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने, • जीवनलाई स्वस्थ र खुसिपूर्वक जिउनका लागि पूर्वीय दर्शनका राम्रा पक्षहरु र हामीले गरिरहेका कर्म र आचरणहरुको सूची बनाइ चर्चा गर्ने,	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने आदत निर्माण गर्ने बारे प्रश्न सोधेर, • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी भई रमाएको अवलोकन गरेर, • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने बानीको विकास गर्न र खुसीपूर्वक सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको अनुसरण गर्ने प्रश्न सोधेर, • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको कसरी विकास गर्न सकिन्छ सोधेर, • पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरुको महत्त्व सोधेर, • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बारे प्रश्न सोधेर, • असल कार्यको महत्त्व भन्न लगाएर, • समयानुसार कार्यसम्पादन गर्न लगाएर र समयको महत्त्व बारेमा सोधेर,	२५

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d"Nofª\sg k|lqmof	sfo{306f
				• जेष्ठनागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गरी उहाँहरुले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा र सहयोगी भावनाको विकास गर्न छलफल गर्ने, • असल कार्यको महत्त्व बारे समूह कार्यबाट छलफल गर्ने, • समयको महत्त्वलाई उदाहरणसहित प्रस्तुत गर्दै समयानुसार कार्यसम्पादन गर्ने बारे छलफल गर्ने, • नैतिक मूल्य तथा मान्यतालाई अनुसरण गर्दै कसरी जीवन सुखी बनाउन सकिन्छ ? भन्ने बारेमा आवश्यक छलफल गर्ने , • आत्मनिर्भरता, सक्रियताको अवधारणा र फाइदा बारे छलफल गर्ने, • असल बानीको विकास गर्न के के गर्नु पर्दछ भन्ने सन्दर्भमा विद्यार्थीहरुको समूहगत छलफल गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने ,	• नैतिक मूल्य तथा सुखी जीवन बनाउने बारेमा सोधेर, • आत्मनिर्भरता, सक्रियताको अवधारणा र फाइदा बारे भन्न लगाएर, • असल बानीको विकास भए नभएको अवलोकन गरेर र असल बानीहरुको सूची बनाउन लगाएर,	
७. विपद् व्यवस्थापन	• विपद् पूर्व तयारी, विपद् व्यवस्थापनको परिचय दिन र जोखिमपूर्ण क्षेत्रको पहिचान गर्न, • गाउँपालिका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयास बताउन, • जङ्गली जनावरको आक्रमणबाट हुने क्षति, बाढी, डुबान र आगलागी, भूकम्प आदिबाट बच्ने उपायहरु बताउन, • दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न, • भूकम्पबाट सुरक्षित हुन विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन, • कृत्रिम घटना अभ्यास(Mock Drill)को बारेमा जानकारी प्रस्तुत गर्न,	• विपद् पूर्व तयारी, व्यवस्थापनको परिचय र जोखिमपूर्ण क्षेत्र पहिचान • गाउँपालिका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयासहरु • जङ्गली जनावरको आक्रमणबाट हुने क्षति,बाढी डुवान, आगलागी भूकम्प आदिबाट बच्ने उपाय • दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका • भूकम्पबाट सुरक्षित हुन विद्यालय र समुदायको भूमिका • कृत्रिम घटना अभ्यास(Mock Drill)को बारेमा जानकारी	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवम्प्रतिवद्धता • सक्रियतापूर्वक सुन्ने • वैयक्तिक जिम्मेवारी • सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी	• विपद् व्यवस्थापनको परिचय दिन र जोखिमपूर्ण क्षेत्रको पहिचान गर्न विपद् पूर्व अनपाइने सजगताको जानकारी दिई छलफल गराउने, • गाउँपालिका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयासहरु बारे छलफल गरी शिक्षकले थप सहजीकरण गर्ने, • जङ्गली जनावरको आक्रमणबाट हुने क्षति, आगलागी, बाढी, आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी गर्न छलफल, • दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका बारेमा छलफल गर्ने, • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)को बारेमा जानकारी प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने,	• विपद् व्यवस्थापनको परिचय र जोखिमपूर्ण क्षेत्रको बारे प्रश्न सोधेर, • विपद् पूर्व अनपाइने सजगताको जानकारी दिन लगाएर, • गेरुवा र कर्णाली नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयासहरु बताउन लगाएर, • जङ्गली जनावरको आक्रमणबाट हुने क्षति, आगलागी, बाढी, भूकम्प आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारीका लागि के गर्न सकिन्छ सोधेर, • दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका भन्न लगाएर , • भूकम्पबाट सुरक्षित हुन विद्यालय र समुदायको भूमिका भन्न लगाएर, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)को बारेमा जानकारी प्रस्तुत गर्न लगाएर,	५

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य
१. गेरुवाको चिनारी	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनु पूर्व र वर्तमान अवस्थाको सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • गाँउपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम र सङ्क्षिप्त जीवनी बताउन, • गेरुवाको गाउँकार्यपालिकाको गठन प्रक्रिया र सदस्य सङ्ख्या र सदस्यको नाम बताउन, • गाउँपालिकाको मुख्य सडक, कुलाहरु, नदी, झरन र धार्मिक स्थल नक्सामा देखाई त्यस्को बारेमा सङ्क्षिप्त परिचय दिन, • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको वर्णन गर्न, • वडा कार्यालय तथा गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे बताउन, • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्थाकाको वडागत, उमेरगत र लिङ्गगत जानकारी गराउन र जनसाङ्ख्यिक तत्वहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकायहरु बारे सामान्य परिचय दिन,	• गेरुवा गाँउपालिका स्थापना हुनु पूर्व र वर्तमान अवस्थाको सङ्क्षिप्त वर्णन • गाँउपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको जीवनी • गेरुवाको गाँउ कार्यपालिकाको गठन प्रक्रिया,सदस्य सङ्ख्या र नामावली • गाँउपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थान (सडक, नदी, झरन, धार्मिक स्थल), विद्यालय, वडा कार्यलय, राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ती क्षेत्र • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था • वडा कार्यालय तथा गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्था (उमेरगत, लिङ्गगत,वडागत) र जनसाङ्ख्यिक तत्वहरु • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकाय, र प्रहरी चौकीहरु • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका सहिद स्मृति पार्क, गौशाला, ओखरिया इन्टेक, आयुर्वेद औषद्यालय, गेरुवा मनाँउ अस्पताल, भागाबारी खानेपानी, प्रचलित बजारहरुको चिनारी र महत्व स्थानीय धार्मिक स्थल जस्तै बगहिपुर मिलिजुलीको मष्टो थान, शान्तिबजार बुढीकुला नजिकको मन्दिर र आफ्नो छिमेकमा रहेको धार्मिक स्थलको परिचय र महत्व • पत्रकारिताको परिचय र गाउँपालिकामा यसको अवस्था	• रचनात्मक सोचाइ सिप • प्रयोग सिप • संञ्चार सिप • सहकार्य सिप • बहु साक्षरता सिप • आधारभूत साक्षरता सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • प्रस्तुती करण सिप • अवलोकन सिप	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनु पूर्व र वर्तमान अवस्था बारेमा विद्यार्थीलाई छलफल गराउने र विद्यार्थीलाई गाउँपालिका हुनुभन्दा पहिले वडा, गा.वि.स., सङ्ख्या लगायतका विषयहरु सोध खोज गरी ल्याउन परियोजना कार्य दिने, • गाँउपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी र प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको बारेमा छलफल गर्ने र सोधखोज गरेर विद्यार्थीलाई सङ्क्षिप्त जीवनी तयार गरेर ल्याउन परियोजना कार्य, • शिक्षकले गेरुवा गाँउ कार्यपालिकाको गठन प्रक्रिया,सदस्य सङ्ख्याको बारेमा चार्ट प्रस्तुत गर्दै तिनको नामावली लेख्न शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • गाउँपालिकाको नक्सामा महत्वपूर्ण स्थानहरु देखाउँदै त्यसको बारेमा छलफल गराई सङ्क्षिप्त परिचय दिन लगाउने, • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्थाका बारेमा जानकारीका लागि शिक्षकले सन्दर्भ सामग्री प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने, सम्भव भएमा शिक्षा शाखामा सम्पर्क गरी परियोजना कार्य गराउने, • वडा कार्यालय तथा गाँउपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाका बारेमा छलफल गराउने, • विद्यार्थीहरुलाई जनसाङ्ख्यिक तथ्याङ्क वडागत उमेरगत र लिङ्गगत रुपमा खोजेर ल्याउन लगाई शिक्षकले जनसाङ्ख्यिक तत्वहरुको वर्णन गर्ने, • गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा निकाय र प्रदान गर्ने सेवा सम्बन्धमा भन्न लगाई शिक्षकले सहजीकरण गरिदिने	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनु पूर्व र वर्तमान अवस्थामा के फरक पाइयो भनी सोधेर, • गाँउपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी र प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम खोजेर ल्याउन परियोजना कार्य दिएर, • गाँउ कार्यपालिकाको गठन प्रक्रिया,सदस्य सङ्ख्याको बारेमा सोधेर, • गाउँपालिकाको नक्सा प्रस्तुत गरी मुख्य सडक ,विद्यालय, वडा कार्यालय आदिका बारेमा सोधेर, • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्थाका बारेमा सोधेर, • वडाकार्यालय तथा गाँउपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाका बारेमा सोधेर, • गाउँपालिकाको वडागत जनसाङ्ख्यिक विवरणका बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सोधेर, • गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा निकायहरुको बारेमा भन्न लगाएर, • गेरुवाका चिनारीका रुपमा रहेका महत्वपूर्ण स्थानको अवलोकन गराई त्यसको परिचय र महत्व बताउन लगाएर,	२८

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ sZn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d"Nof°sg k|lqmof	sfo{
	• गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्वपूर्ण स्थान र धार्मिक स्थलका बारेमा जानकारी दिन र महत्व बताउन, • पत्रकारिताको परिचय र पालिकामा यसको अवस्थाको बारेमा जानकारी दिन, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाले कृषि क्षेत्रमा पुऱ्याएको योगदानको चर्चा गर्न, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरुको सूची तयार गरी जानकारी दिन, • गाउँपालिकाको विकासका सम्भावना तथा चुनौतीको बारेमा परिचित हुन, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरुको बारेमा बताउन,	• राजापुर सिँचाइ आयोजनाको परिचय र पुऱ्याएको योगदान • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरु जस्तै छोरी बचाउ,सूचना प्रविधिमा आधारित शैक्षिक गुणस्तर कार्यक्रम ,वडागत खेल मैदान कार्यक्रम आदि • गाउँपालिकाको विकासका सम्भावना तथा चुनौतीहरु • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरु		• गेरुवाका चिनारीका रुपमा रहेका महत्वपूर्ण स्थान र धार्मिक स्थलको अवलोकन गराई त्यसको महत्व बारे छलफल गराउने, • गाउँपालिकामा विद्यमान पत्रकारिताको अवस्थाको बारेमा सङ्क्षिप्त परिचय दिई विद्यार्थीलाई सोधपुछ गर्ने, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाले कृषिमा पुऱ्याएको योगदान बारे विद्यार्थीलाई सोधपुछ गरी त्यसको चर्चा गर्ने, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरु बारेमा छलफल गर्ने र त्यसको सूची तयार गर्न लगाउने, • गाउँपालिकाको विकासको सम्भावना तथा चुनौतिहरुको बारेमा छलफल गर्ने, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरुको बारेमा छलफल गरी निष्कर्षमा पुग्ने,	• गाउँपालिकामा पत्रकारिताको अवस्थाको बारेमा सोधेर, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाले कृषिमा पुऱ्याएको योगदान सोधेर, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमहरु भन्न लगाएर, • गाउँपालिकामा सञ्चालित महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरुको बारेमा सोधेर, • गेरुवा गाउँपालिकाको विकासको सम्भावना तथा चुनौतिहरु भन्न लगाएर, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि गाउँपालिकामा भएका असल अभ्यासहरुको बारेमा लेख्न लगाएर,	
२. हाम्रो समाज, संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको महत्व ,प्रकार र परिवारमा मेलमिलाप कायम गर्न खेल्नु पर्ने भूमिका बताउन, • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृति बारेमा उदाहरणसहित वर्णन गर्न, • समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरुको थर, गोत्र, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य जानकारी दिन,	• परिवारको महत्व, प्रकार र परिवारमा मेलमिलाप कायम गर्न खेल्नु पर्ने भूमिका • स्थानीय भौतिक संस्कृति जस्तै मठ मन्दिर, चर्च आदि र अभौतिक संस्कृतिको उदाहरणको रुपमा माया, दया, सहयोग, सद्भाव • समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको थर, गोत्र, गोतियार, धर्म, संस्कृति रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य जानकारी	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग तथा साहनुभूति सिप • राष्ट्रिय पहिचान र अपनत्वको अनुभूति	• परिवारको महत्व ,प्रकार र पारिवारिक मेलमिलाप सम्बन्धमा मष्तिष्क मन्थन, छलफल गराई प्रस्तुतीकरण गर्ने, • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृति बारेमा उदाहरणसहित प्रस्तुत गर्ने, • समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको थर गोत्र, गोतियार, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको बारेमा छलफल गर्ने, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक र सांस्कृतिक सङ्घसंस्थाको परिचय दिँदै गाउँपालिकाको विकासमा पुऱ्याएको योगदान बारे छलफल गर्ने,	• परिवारको महत्व, र प्रकारको बारेमा सोधेर • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृतिको परिचय र उदाहरण दिन लगाएर, • समुदायमा बसोबास गर्ने जातिहरुको थर, गोत्र, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको बारेमा सोधेर, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक र सांस्कृतिक संस्थाहरुको महत्व सोधेर,	२५

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य
	• गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक सङ्घसंस्थाहरुको परिचय र महत्त्व बताउन, • आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म, संस्कृति, संस्कार, पूजापाठ, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य परिचय दिई महत्व बताउन, • सोनाहा, माझी, राजी,बादी लगायत लोपउन्मुख जातिको मातृभाषा भाषिका, शब्दावली लोकगीत, लोकनृत्य र लोकबाजाहरुको परिचय दिन,अभ्यास गर्न र संरक्षण गर्ने उपाय बताउन, • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व बताउन, • पूर्वीय संस्कृतिको महत्त्व बताउन, • बुद्ध धर्मको परिचय र बौद्ध धर्मालम्वीहरुका विशेषताहरु बताउन, • सामाजिक समस्या न्यूनीकरण गर्ने उपाय र यस कार्यको न्यूनीकरणमा लागेका सङ्घसंस्थाहरुको भूमिका बारे बताउन	• गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक र सांस्कृतिक सङ्घसंस्थाको परिचय र महत्त्व • आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति, संस्कार जस्तै (गइया बेर्हना, पूजापाठ धुरिया पूजा, निकासी पूजा, भजहर गाउने लगायतका रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य परिचय र महत्त्व • सोनाहा, माझी, राजी,बादी लगायत लोपउन्मुख जातिको मातृभाषा, भाषिका, शब्दावली, लोकगीत, लोकनृत्य र लोकबाजाहरुको परिचय अभ्यास र संरक्षण गर्ने उपाय • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व • पूर्वीय संस्कृतिको महत्त्व ,केही पूर्वीय संस्कारहरु (जस्तै जन्म ,विवाह र अन्तिम संस्कार ,मूल्य मान्यता अर्न्तगत मान्यजन सत्कार, ढोगभेट) • बौद्ध धर्मको परिचय, बौद्ध धर्मालम्वीहरुका विशेषता, गौतम बुद्धको समान्य परिचय, सन्देश, धार्मिक ग्रन्थ जस्तै त्रिपिटकबाट प्राप्त शिक्षा • सामाजिक समस्या जस्तै, बालविवाह, बहुविवाह, बालश्रम, कमलरी प्रथा, लागुपदार्थ दुर्व्यसन र चेलीबेटी बेचबिखन जस्ता समस्या न्यूनीकरण गर्ने उपाय र यस कार्यको न्यूनीकरणमा लागेका सङ्घ संस्था माइती नेपाल र शक्ति समूहको भूमिका	• सांस्कृतिक/ नैतिक सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी • विविधिताको सम्मान र अन्तर सांस्कृतिक बुझाइ	• आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति, संस्कार, पूजापाठ, रीतिरिवाजको बारेमा विद्यार्थीलाई परियोजना कार्य दिएर कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने, • सोनाहा, माझी, राजी, बादी लगायत लोपउन्मुख जातिको लोकगीत, लोकनृत्य र लोकबाजाहरुको परिचय दिँदै श्रव्यदृष्य सामग्रीको प्रयोग गरी थप प्रष्ट पार्ने र गीत गाउने, बाजा बजाउने कार्यको अभ्यास गर्न लगाउने, • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व बारे छलफल गर्ने, • पूर्वीय संस्कृतिको परिचय दिई यसको महत्त्व सम्बन्धमा समूहमा छलफल गर्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, • बौद्ध धर्मको परिचय र धर्मावलम्वीहरुको विशेषता, रीतिरिवाजको सम्बन्धमा छलफल गर्ने, • सामाजिक समस्या र त्यसका न्यूनीकरण गर्ने उपायहरुमा छलफल गरी विद्यार्थीलाई सचेत गराउने र त्यसको न्यूनीकरणमा गाउँपालिकामा कार्यरत सङ्घ संस्थाको भूमिका समेत बताई दिने,	• आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति सम्बन्धी प्रश्न सोधेर, • सोनाहा, माझी,राजी,बादी लगायत लोपउन्मुख जातिको लोकगीत, लोकनृत्य र लोकबाजाहरुको अभ्यास गर्न लगाएर संरक्षण गर्ने उपायहरु सोधेर, • स्थानीय धार्मिक स्थलको परिचय सम्बन्धी परियोजना कार्य दिएर, • पूर्वीय संस्कृतिको परिचय र यसको महत्त्व सम्बन्धमा प्रश्न गरेर, • बौद्ध धर्मावलम्वीहरुको विशेषताहरुको बारेमा सोधेर, • सामाजिक समस्या न्यूनीकरणमा गाउँपालिकामा कार्यरत सङ्घसंस्थाको भूमिका सोधेर,	

If{÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:tSf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|ql|mof	;Defljt d'Nof°ªsg k|ql|mof	sfo{
३.स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	• कृषिले गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान बारे चर्चा गर्न, • मुख्य खाद्यवाली, तरकारी, फलफूल खेती र खेती गर्ने तरिका भन्न, • कुखुरापालन, बाखापालन र माछापालन र यसका फाइदाहरु बताउन, • कृषिको आधुनिकीकरणमा विभिन्न प्रविधिको प्रयोग र फाइदा भन्न, • पर्यटकको प्रकार,पर्यटन व्यवसायको परिचय र महत्त्व भन्न, • गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, होमस्टेबाट पर्यटन प्रवर्द्धनमा गरिएका प्रयासहरु बताउन, • सहकारीको परिचय र यसबाट हुने फाइदा भन्न, • स्थानीय कला र सिप संरक्षण गर्नुपर्ने कारणहरु बताउन, • स्थानीय प्रविधिका फाइदाहरु बताउन, • स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्रीहरु निर्माण गर्ने तरिका बताउन, • परम्परागत र आधुनिक प्रविधिमा हुने अर्न्तसम्बन्ध बताउन,	• कृषिले गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान • मुख्य खाद्यबाली नगदेबाली, तरकारी खेती र फलफूल खेती गर्ने तरीका • कुखुरापालन, बाखापालन, माछापालन र त्यसका फाइदा • कृषिको आधुनिकीकरणमा विभिन्न प्रविधिको प्रयोग र त्यस्को फाइदा • पर्यटकको प्रकार, पर्यटन व्यवसायको परिचय र महत्त्व • गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, होमस्टेबाट पर्यटन प्रवर्द्धनमा गरिएका प्रयासहरु र होमस्टे प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु • सहकारीको परिचय र फाइदा • स्थानीय कला र सिपको संरक्षण गर्नुपर्ने कारण • स्थानीय प्रविधिका फाइदाहरु • बेतबाँस, पराल, छ्वाली, बाबियो, कसुंगा र पुजा आदिबाट निमार्ण हुने स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्रीहरु • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि बिच अर्न्तरसम्बन्ध • घरायसी विद्युतीय उपकरणहरुको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने सम्बन्धी जानकारी • कृषि कार्यमा प्रयोग गरिने कृषि औजार तथा उपकरण, पावर टिलर,पम्पसेटहरुको भागहरु • सडक निर्माण, तटबन्धको परिचय, त्यसको निर्माण सामग्री र निर्माण गर्ने सामान्य प्रविधि • सामाजिक संञ्जालको परिचय र त्यसको दरुपयोग	• सञ्चार सिप • सोचाइ सिप • प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप • समालो चनात्मक सोचाइ सिप	• कृषिले आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदानबारे छलफल गराउने, • स्थानीय कृषिजन्य उत्पादित खेतबारीमा तरकारी फलफूल खेती गरेको बारीमा विद्यार्थीलाई भ्रमण गराई किसानसँग उत्पादन गर्ने तरिका बारेमा अन्तरक्रिया गराउने, • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्न सकिने कृषिबालीका खेती गर्ने तरीका सिकाउन, • विद्यार्थीहरुलाई पशुपालन र माछापालनका बारेमा उदाहरण दिएर यसबाट हुने फाइदा समेत बताउने, • कृषिको आधुनिकीकरणमा कुन कुन प्रविधिहरु प्रयोग गरिन्छ ? भनी सोधेर तिनी प्रविधिको प्रयोगबाट हुने फाइदा बारे छलफल गराउने, • इन्टेक तथा होमस्टे जस्ता पर्यटकीय स्थलको अवलोकन गराई कक्षामा प्रतिवेदन पेश गर्न लगाउने र पर्यटनको महत्त्व भन्न लगाउने, • पर्यटन व्यवसायको परिचय दिँदै यसको महत्त्व बारे छलफल गराउने, • गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका लागि गरेका प्रयासहरुको बारेमा शिक्षकले प्रष्टपारी विद्यार्थीलाई पर्यटन व्यवसायका महत्त्वको बारेमा छलफल गराउने, • स्थानीय स्तरमा रहेका सहकारी, बैंक तथा वित्तीय संस्थाको भ्रमण गराई यसको परिचय र यसबाट हुने फाइदा भन्न लगाई शिक्षकले थप स्पष्ट पार्ने, • स्थानीय कला र सिपको संरक्षण गर्नुपर्ने कारणहरुको बारेमा छलफल गरी बताउने, • स्थानीय प्रविधिका फाइदाको बारेमा छलफल गर्ने,	• कृषिले आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदानबारे लेख्न लगाएर • स्थानीय कृषिजन्य उत्पादन गर्ने तरिका भन्न लगाएर • बाखापालन र माछापालनका फाइदाहरु भन्न लगाएर • कृषिको आधुनिकीकरणमा प्रयोग हुने विभिन्न प्रविधि र फाइदाहरुको सूची बनाउन लगाएर • विभिन्न पर्यटकीय स्थानको बारेमा सोधेर • पर्यटन व्यावसायको परिचय र पर्यटनको महत्त्व भन्न लगाएर • गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, र पर्यटन प्रवर्द्धनमा गरिएका प्रयासहरु सोधेर • सहकारीको परिचय र यसबाट हुने फाइदाहरु लेख्न लगाएर • स्थानीय कला र सिपको संरक्षण गर्नुपर्ने कारण भन्न लगाएर • स्थानिय प्रविधिको फाइदा भन्न लगाएर • स्थानीय हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाएर • कक्षामा खेलौना तथा सामग्री निर्माण गर्न लगाएर, • स्थानीय प्रविधि अर्न्तगत रहेका परम्परगत र आधुनिक प्रविधिको अर्न्तसम्बन्धका बारेमा सोधेर,	२०

lfj÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[[s/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{
	● घरायसी विद्युतीय उपकरणहरुको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने बारे जानकारी दिन, ● कृषि कार्यमा प्रयोग गरिने कृषि औजार तथा उपकरण पावर, टिलर पम्पसेटहरुको भागहरु पहिचान गर्न, ● सडक निर्माण, तट्बन्धको लागि निर्माण सामग्री र निर्माण गर्ने सामान्य प्रविधि बताउन, ● सामाजिक सञ्जालको परिचय र त्यसको दुरुपयोग हुन नदिने तरिकाहरु बताउन,			● स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने तरिका बारे छलफल गर्दै आफ्ना अभिभावकलाई सोधेर वा खोजेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने, ● परम्परागत र आधुनिक प्रविधिको उदाहरण दिँदै यसका अन्तर्सम्बन्धका बारे सङ्क्षिप्त वर्णन गर्दै शिक्षकले स्पष्ट पारी दिने, ● घरायसी विद्युतीय उपकरण सुरक्षित तरिकाले प्रयोग र कार्यन्वयन गर्न सिकाउने, ● कृषि कार्यमा प्रयोग कृषि औजार तथा उपकारण जस्तै पावर टिलर,पम्पसेटहरुको तस्विर देखाइ भागहरु भन्न लगाउने र तिनको प्रयोग भन्ने, ● सडक निर्माण, तट्बन्धको परिचय दिई निर्माण सामग्री र निर्माण गर्ने प्रविधी बारे अवलोकन गराउने, ● सामाजिक सञ्जालको परिचय दिँदै त्यसको दुरुपयोगबाट घटेका घटनाहरुको उदाहरण प्रस्तुत गर्दै यसलाई दुरुपयोग हुन नदिने उपायहरु बारेमा छलफल र सचेत गराउने,	● घरायसी विद्युतीय उपकरण सुरक्षित तरिकाले कसरी प्रयोग गर्न सकिन्छ भनेर सोधेर, ● कृषि कार्यमा प्रयोग गरिने आधुनिक उपकरणहरुको नाम भन्न लगाएर, ● सडक निर्माण स्थलमा पुगी अवलोकन गर्न लगाई निर्माण सामग्री सम्बन्धी प्रतिवेदन पेश गर्न लगाउने ● सडक र तट्बन्धन निर्माण कार्यको तरिका बताउन लगाएर, ● सामाजिक सञ्जालको दुरुपयोग हुन नदिने उपायहरु उदाहरणसहित भन्न लगाएर,	
४ स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद	● शिशु तथा बाल स्वास्थ स्याहारको परिचय दिन र महत्व बताउन, ● सिकलसेल, एनिमियाको वर्तमान अवस्था र कारण भन्ने ● गाउँपालिकाको स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय दिन र सेवा लिन, ● आयुर्वेदिक औषधीको सामान्य परिचय र महत्त्व बताउन, ● मौसमअनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम भन्न, सर्ने महिना, लक्षण र सामान्य घरेलु उपचार बताउन,	● शिशु तथा बाल स्वास्थ्य स्याहारको परिचय र महत्त्व ● सिकलसेल, एनिमियाको वर्तमान अवस्था र कारण ● गाउँपालिकाको स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवा ● आयुर्वेदिक औषधीको सामान्य परिचय र महत्त्व ● मौसम अनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम सर्ने महिना, लक्षण र सामान्य घरेलु उपचार ● पूर्ण सरसफाइको परिचय र सूचक ● स्थानीय खेल र खेलका नियमहरु ● गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय र खेल खेल्ने अभ्यास	● सञ्चार सिप, ● सहकार्य सिप ● नागरिक सिप ● वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान ● सोचाइ सिप ● सिकाइ सिप, ● प्रयोग सिप	● शिक्षण सिकाइ सामग्री प्रयोग गर्दै शिशु तथा बाल स्वास्थ्य स्याहारको बारेमा छलफल गरी त्यसको महत्त्व बारे विद्यार्थीलाई सोधेर शिक्षकले थप स्पष्ट बनाउने, ● सिकलसेलको कारणहरु पहिचान गर्न समूह कार्य गर्ने र वर्तमान अवस्थाको बारेमा छलफल गर्ने, ● विद्यार्थीलाई आफ्नो नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा पुगेर त्यस संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने, ● आयुर्वेदिक औषधीको परिचय र महत्त्व बारे छलफल गराई शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने,	● शिशु स्याहार सम्बन्धी प्रश्न सोधेर, ● सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण भन्न लगाएर, ● गाउँपालिकाको स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा सोधेर, ● आयुर्वेदिक औषधीको परिचय र महत्त्व भन्न लगाएर,	१०

If]q÷ lyd	l;sf0 pknAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ sZn l;k	;Defljt l;sf0 ;xhLs/0f k|qmof	;Defljt dNof^a]sg k|qmof	sfo{
	• पूर्ण सरसफाइको परिचय र सूचक बताउन, • स्थानीय खेलहरुको नियम भन्न र नियमानुसार खेल्न, • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिन र खेल खेल्ने अभ्यास गर्न, • गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा खेलेको भूमिका बताउन, • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम र परिचय दिन	• गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासमा खेलेको भूमिका जस्तै खेलकुद विकास समिति गठन, निरन्तर खेलकुद प्रतियोगिता, खेल मैदान निमार्ण • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम जस्तै लक्ष्मी पाँचपाण्डु, सरस्वती चौधरी लगायतका खेलाडीको परिचय	• प्रदर्शन सीप, • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप,	• गाउँपालिकामा मौसम अनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम, सर्ने महिना, लक्षण र सामान्य घरेलु उपचार सम्बन्धमा सामान्य परिचय दिई परियोजना कार्य दिने र नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा पुगी जानकारी लिएर आई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने, • पूर्ण सरसफाइको परिचय र सूचक सम्बन्धमा मष्तिष्क मन्थन गराउने, सिकाइ सामग्री प्रयोग गरी शिक्षकले धारणा स्पष्ट गर्ने, • विद्यार्थीलाई स्थानीय स्तरका खेलको नियम बारेमा सोधी गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिई खेल खेल्ने अभ्यास गराउने, • गाउँपालिका र खेलकुद विकास समितिले खेलकुद विकासमा खेलेको भूमिका बारेमा छलफल गराई शिक्षकले प्रष्ट पारी दिने, • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको बारेमा सोधेर श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी तिनको परिचय दिने र खेलेको भूमिका बारेमा जानकारी गराउने,	• गाउँपालिकामा मौसम अनुसारका सरुवा रोगहरुको नाम र लक्षण भन्न, लगाएर, • पूर्ण सरसफाइको परिचय र सूचक भन्न लगाएर, • स्थानीय खेलहरु खेलेको अवलोकन गरेर , • स्थानीय खेलको महत्व बारेमा सोधेर, • गाउँपालिका र खेलकुद विकास समितिले खेलकुद क्षेत्रको विकासमा खेलेको भूमिका बारेमा लेख्न लगाएर, • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको नाम र काम भन्न लगाएर,	
५ वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र कृष्णसार संरक्षण क्षेत्रको सामान्य परिचय दिन र अर्न्तसम्बन्ध बताउन, • गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वनको परिचय,महत्व,र फाइदा भन्न, • गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण,उत्पादन बजारीकरण गर्न,	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र कृष्णसार संरक्षण क्षेत्रको सामान्य परिचय र अर्न्तरसम्बन्ध • गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वनको परिचय,महत्व,र फाइदा • गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण,उत्पादन र बजारीकरण • हरित विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व • घरायसी उपयोग भएको पानीको स्रोत व्यवस्थापन र करेसाबारीको उपयोग	• सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी एवम्प्रतिवद्धता • सोचाइ सिप • निर्णय तथा समस्या समाधान सिप	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र कृष्णसार संरक्षण क्षेत्रको सामान्य परिचयको बारेमा छलफल गरी त्यसको अर्न्तसम्बन्धको बारेमा विद्यार्थीलाई सोधपुछ गर्ने, • वडाभित्रका सामुदायिक वनमध्ये कुनै एक वनको परिचय दिँदै महत्व र फाइदा भन्न लगाउने, • गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाका निर्माण,उत्पादन, बजारीकरणको महत्वका बारेमा छलफल गराउँदै प्रष्ट पार्ने र त्यस कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी बनाउने,	• बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र र त्यसको अर्न्तसम्बन्धको बारेमा सोधेर, • सामुदायिक वनका फाइदाहरु भन्न लगाएर, • वातावरण स्वच्छ राख्दा हुने फाइदा भन्न लगाएर, • गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, र फाइदा भन्न लगाएर,	१५

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य
	• हरित विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व भन्न, • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको स्रोत व्यवस्थापन गर्न र करेसाबारीमा उपयोग गर्न, • घरायसी ठोस फोहरको व्यवस्थापनको उपाय भन्न, • जैवीक मल बनाउने तरिका र त्यसको उपयोगिता बताउन, • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान गर्न , • वनस्पती तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न,	• घरायसी ठोस फोहरको व्यवस्थापन अर्न्तगत कम्पोस्टिङ तथा पिटकम्पोस्टिङ् गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास • जैवीक मल बनाउने तरिका र त्यसको उपयोगिता • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्वन्ध • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • वनस्पती तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था	• समय व्यवस्थापन • प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सहयोग र सहकार्य सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप	• विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका नमूना हरित विद्यालयको अवलोकन भ्रमण गराउने र हरित विद्यालयको आवश्यकता एवम् महत्त्व लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने, • हरित विद्यालयको अर्थ भन्न लगाई विद्यालय हरियाली प्रवर्द्न कार्यक्रमको योजना निर्माण गर्न लगाउने जस्तै जन्म दिनको अवसरमा बालबालिकालाई विद्यालयमा विरुवा रोप्ने अभ्यास गराउने, • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन अन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबारीमा उपयोग गर्ने तरीकाको प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने, • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत जैवीक मल बनाएको स्थानमा विद्यार्थीलाई अवलोकन गराएर त्यसपछि त्यस्को निर्माण कसरी गर्न सकिन्छ ? छलफल गर्ने , • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध बारे छलफल गराई, दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान र सहभागिता विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • वनस्पती तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था बारेमा छलफल गराई शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने,	• समुदाय र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर, • हरित विद्यालयको अर्थ र महत्त्व भन्न लगाएर, • घरायसी ठोस फोहरको व्यवस्थापन अर्न्तगत जैवीक मल निर्माण र उपयोगको अवलोकन गरेर, • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्वन्ध भन्न लगाएर, • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका सोधेर, • वनस्पती तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको बारेमा प्रश्न सोधेर,	
६ खुसीका लागि शिक्षा र जीवनो पयोगी सिप	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने आदत निर्माण गर्न र सोअनुसार अभ्यास गर्न, • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने, मीठो बोल्ने र अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने, अरुको विचारको सम्मान गर्दै आफ्नो स्वाभिमान कायम राख्न,	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने आदत निर्माण गर्न र सोअनुसार अभ्यास • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने, मीठो बोल्ने र अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने स्वभावको अनुसरण गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुति	• निर्णय तथा समस्या समाधान सिप • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण सिप, • पहिचान सिप,	• शिक्षकले आफूले पहिचान गरेका विद्यार्थीका सबलता र सम्भावनाको बारेमा विद्यार्थी स्वयमसँग पनि छलफल गरी उनीहरुको रुचि, प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कनमा सहजीकरण गर्ने, • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने, मीठो बोल्ने र अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने स्वभावको अनुसरण गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको नमूना अभ्यास गर्ने,	• विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुका रुचि, क्षमता र प्रतिभाका बारेमा सोधेर, • विद्यार्थी हरुको बोली, व्यवहारको अवलोकन गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको नमूना अभ्यास गर्न लगाएर, • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिको लेखाजोखा गरेर,	२५

lfq÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[ts/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|ls|of	;Defljt d'Nofª\sg k|ls|of	sfo{
	• गीत, सङ्गीत र नृत्यलाई दिनचर्याको रुपमा अनुसरण गर्दै जीवन बिताउन, • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने बानीको विकास गर्न र असल स्वभावको अनुसरण गर्दै खुशी र सुखी हुने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न, • अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न, • घरपरिवार र समाजका अशक्त, असहाय, जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोगी भावनाको विकास गर्न र अभ्यास गर्न, • असल नागरिक बन्न आवश्यक पर्ने गुणहरु अवलम्वन गर्न, • समय र तनाव व्यवस्थापनको परिचय र महत्त्व बताउन, • नैतिक शिक्षाको परिभाषा र आवश्यकता बताउन, • अनुशासन, शिष्टाचार, वफादारिता र इमान्दारीताको महत्त्व बारे बताउन, • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुशी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न	• जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने बानीको विकास गर्दै आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • अरुका असल एवम् राम्रा आनीबानी तथा व्यवहारहरुको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यसलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण • घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक लगायत अशक्त, असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • असल नागरिकका गुणहरु • समय र तनाव व्यवस्थापनको परिचय र महत्त्व • नैतिक शिक्षाको परिभाषा र आवश्यकता • अनुशासन, शिष्टाचार,वफादारिता र इमान्दारीताको महत्त्व, • असल स्वभाव, खुसी र सुखी जिवन	• छनौट सिप • प्रयोग सिप • प्रस्तुति सिप • मूल्याङ्कन सिप • समीक्षा सिप, • सहयोग सिप, • सहानुभूति सिप, • इमान्दारी आत्मवल, स्वभिमाको विकास, • जिममेवारी एवम् प्रति वद्धता सिप • स्वमूल्याङ्कन सिप	• विद्यार्थीहरु आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाजा बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्नको साथै विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाएर सिकाइ वातावरणलाई खुसीमय बनाउने, • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्नुपर्ने विषयमा छलफल गरी आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको बारेमा चित्र, भिडियो तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट अभ्यास गराउने, • विद्यार्थीहरुलाई अरुका असल एवम् राम्रा स्वभाव, आनीबानी तथा व्यवहारहरुको पहिचान गर्न लगाई त्यसको सम्मान र प्रसंशा गर्दै आफूलाई खुसी बनाइ राख्न त्यस्ता आनीबानीहरुलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्ने बारे छलफल गर्ने र सो गर्नलाई प्रेरित गर्ने, • जेष्ठनागरिक र अशक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्य वा अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था गर्ने र उहाँहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप, भावनाको विकास र अभ्यास गर्ने, • असल नागरिक बन्न आवश्यक पर्ने गुणहरुलाई शिक्षकले प्रस्तुत गरी विद्यार्थीहरुलाई छलफल गराउने, • समय र तनाव व्यवस्थापनको अर्न्तसम्बन्ध उल्लेख गर्दै वक्तृत्वकला कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • मानव जीवनमा नैतिक शिक्षाको परिभाषा दिँदै आवश्यकताका बारेमा छलफल गराउने, • अनुशासन, शिष्टाचार, वफादार र इमान्दारीता जस्ता गुणहरुको महत्त्व दर्शाउदै त्यस्ले मानव जीवनमा कसरी सुखी र सन्तुष्टी प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा छलफल गर्ने, • असल बानी,स्वभावको प्रयोगद्वारा कसरी खुसी र सुखी जीवन निर्माण गर्न सकिन्छ प्रशस्त उदाहरणसहित प्रष्ट पारिदिने,	• गीतहरु गाउन लगाएर, मन पर्ने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर, • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर, • जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्दा के फाइदा हुन्छ भनी सोधेर, • अरुमा भएका राम्रा कुराहरु, बानी, व्यवहारहरुलाई कसरी सम्मान र प्रसंशा गर्न सकिन्छ सोधेर, • जेष्ठनागरिक र अशक्तहरुलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर, • असल नागरिकका गुणहरु लेख्न लगाएर, • समय र तनाव व्यवस्थापनको महत्त्व भन्न लगाएर, • मानव जिवनमा नैतिक शिक्षाको आवश्यकता भन्न लगाएर, • अनुशासन, शिष्टाचार, वफादारिता र इमान्दारीताको महत्त्व भन्न लगाएर, • असल स्वभावको प्रयोगद्वारा कसरी खुसी र सुखी जिवन निर्माण गर्न सकिन्छ सोधेर,	

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[t ls/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|s[mof	;Defljt d'Nofª\sg k|s[mof	sfo{
७. विपद् व्यवस्थापन	• स्थानीय स्तरमा हुने विपद् पूर्वको जानकारी, पूर्व तयारी र जोखिम न्यूनीकरणका उपाय भन्न, • गाउँपालीका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान र विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न, • विषालु जीवजन्तुबाट बच्ने उपाय बताउन, • भूकम्पबाट हुने जोखिम लगायत दुर्घटना र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, बनेका योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा बताउन, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill) को बारेमा बताउन	• स्थानीय स्तरमा हुने विपद् पूर्व तयारी र जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु • गाउँपालिका स्तरमा गेरुवा र कर्णाली नदी कटान र विपद् व्यवस्थापनका लागि गरीएका प्रयासहरु • विषालु जीवजन्तु जस्तै बारुलो, सर्प, बिच्छी, आदिको चिनारी, पाइने स्थान, नियन्त्रण र बच्ने उपाय • भूकम्पबाट सुरक्षित हुने उपायहरू, दुर्घटना र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र,सङ्घसंस्था, बनेका योजना र कार्यक्रमहरु • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)	• सोचाइ सिप • रचनात्मक सोचाइ सिप, • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी एवम्प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • भूमिका निर्वाह	• स्थानीय तहमा घट्नसक्ने सम्भाव्य विपद्का बारेमा विद्यार्थीलाई कक्षामा भन्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरूको सूची तयार गरी कक्षामा छलफल गर्ने र विपद् पूर्व तयारीको अभ्यास गराउने, • गाउँपालिका स्तरमा विपद्, व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास बारे छलफल गरी विपद् व्यवस्थापनमाा विद्यार्थीलाई सहभागी एवम\ सचेत गराउने, • बाढी, नदी कटान, डढेलो, आगलागी, भूकम्प आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथाम र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि पूर्व तयारी कसरी गर्न सकिन्छ छलफल गर्ने र गाउँपालिकामा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाले गरेका कार्यहरूको बारेमा लेखेर ल्याउन, विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्य दिने, • विषालु जीवजन्तुबाट बच्ने उपाय बारे छलफल गराउने, • भूकम्पबाट हुने जोखिम लगायत दुर्घटना र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका बारे छलफल गरी सम्भव भएमा नमूना प्रदर्शन गर्न लगाउने, • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, बनेका योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुमा समूहगत छलफल गराउने र शिक्षकले थप सहजीकरण गर्ने, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)को बारेमा जानकारी गराउने र यस्को महत्त्व भनिदिने,	• स्थानीय तहमा घट्न सक्ने सम्भाव्य विपद्हरू भन्न लगाएर, • विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू प्रस्तुत गर्न लगाएर, • विपद् पूर्व तयारीको अभ्यासको अवलोकन गरेर, • गाउँपालीका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न लगाएर, • विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू टिपेर ल्याउन परियोजना कार्य दिएर, • बाढी, नदी कटान, डढेलो, आगलागी, भूकम्प आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी कसरी गर्न सकिन्छ सोधेर, • विषालु जीवजन्तुबाट बच्ने उपाय बारे सोधेर, • दुर्घटना र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका भन्न लगाएर, • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा सोधेर, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)को बारेमा जानकारी प्रस्तुत गर्न लगाएर,	५

कक्षा ८

lfj÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t' / ljifoj:tsf lj:t[ls/0f	Jojxf/ sZn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f kl|qmof	;Defljt d'Nofª\sg kl|qmof	sfo{306f
१.गेरुवाको चिनारी	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनुपूर्व र वर्तमान अवस्थाको बारेमा तुलना गर्न, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम, योगदान र सङ्क्षिप्त जीवनी बताउन, • गेरुवाको गाउँ सभाको गठन प्रक्रिया र सदस्य सङ्ख्या र सदस्यको नाम बताउन, • गाउँपालिकाको मुख्य स्थान विद्यालय, स्वास्थ चौकी, पुल, सडक, नदी, कुला, धार्मिक स्थलको परिचय दिँदै महत्त्व बताउन, • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था वर्णन गरी शैक्षिक समस्या समाधानका उपायहरु सुझाउन, • वडा कार्यालय तथा गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे वर्णन गर्न, • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्था र वितरणको सङ्क्षिप्त वर्णन गर्दै त्यसको महत्त्व बताउन, • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकायको सङ्क्षिप्त कार्य र महत्त्व बताउन, • गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्त्वपूर्ण स्थानका बारेमा जानकारी दिई तिनको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने उपायहरु बताउन, • पत्रकारिताको महत्त्व बारे बताउन, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु तथा यसको महत्त्व भन्न, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका मुख्य कार्यक्रमको सङ्क्षिप्त रुपमा वर्णन गर्न,	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनुपूर्व र वर्तमान अवस्थाको बारेमा तुलना • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम, योगदान र जीवनी • गेरुवा गाउँपालिकाको गाँउसभा गठन प्रक्रिया, सदस्य सङ्ख्या र सदस्यहरुको नामावली • गाँउपालिकाको मुख्य स्थान,. विद्यालय, स्वास्थ चौकी, पुल, सडक, सडक, नदी, कुला, धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था, शैक्षिक समस्या र समाधानका उपायहरु • वडा कार्यालय तथा गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरु • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक वितरणको अवस्था, त्यस्को सङ्क्षिप्त वर्णन र महत्त्व • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकायको सङ्क्षिप्त कार्य र महत्त्व • गाउँपालिकाको चिनारीको रुपमा रहेको प्रशासनिक भवन, वडागत भवन, सहिद स्मृति पार्क, गेरुवा कर्णाली नदी बुढी कुलो, गौशाला आदिको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने उपायहरु • स्थानीय धार्मिक स्थल जर्गेना गर्ने उपाय • पत्रकारिताको महत्त्व • राजापुर सिँचाइ आयोजनाको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु तथा यसको महत्त्व	• सञ्चार सिप • सहकार्य, सहयोग सिप • सहानुभूति सिप • सोचाइ सिप • निर्णय तथा समस्या समाधान, • प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • प्रस्तुतीकरण सिप • अवलोकन सिप • तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनुपूर्व गाविस, वडा सङ्ख्या लगायतको अवस्था र वर्तमान अवस्थाको बारेमा तुलना अध्ययनका लागि छलफल गर्ने र विद्यार्थीलाई परियोजना कार्य दिने, • गाँउपालिकाका केही शिक्षाप्रमी, समाजसेवी र प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको नाम भन्न लगाई तिनको जीवनी बारे विद्यार्थीहरुलाई मष्तिष्क मन्थन गराउने, शिक्षकले सामान्य छलफल गराई विद्यार्थीहरुलाई परियोजना कार्य दिने, • गाउँपालिकाको गाउँ सभाको गठन प्रक्रिया र सदस्य सङ्ख्याको बारेमा चार्टमा प्रस्तुत गरी विद्यार्थीलाई सदस्यको नामावली लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने, • गाँउपालिकाको मुख्य स्थान, विद्यालय, स्वास्थ चौकी, पुल, बाटाघाटा, सडक, नदी, कुला, धार्मिक स्थलको परिचय बारे छलफल गर्ने, • गाँउपालिकाको साक्षरता शैक्षिक अवस्था, शैक्षिक समस्या र समाधानका उपायहरु बारे शिक्षा शाखाबाट जानकारी लिई त्यसको बारेमा छलफल गर्ने, • वडा कार्यालय तथा गाँउपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे वडा कार्यालयमा नागरिक वडापत्रमा अध्ययन गरी वा वडा कार्यलय गएर सेवा सुविधाको बारेमा जाकारी लिई प्रतिवेदन पेश गर्ने, • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक वितरणको अवस्था बारे चार्ट प्रस्तुत गर्दै त्यसको महत्त्वको विषयमा छलफल गरी निष्कर्षमा पुग्ने, • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकायको सङ्क्षिप्त कार्य र महत्त्व बारे प्रहरी कार्यालय वा सुरक्षासँग सम्बन्धित जानकार व्यक्तिबाट जानकारी लिई कक्षामा प्रतिवेदन पेश गर्ने,	• गेरुवा गाउँपालिका स्थापना हुनुपूर्व र वर्तमान अवस्थाको बारेमा लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिएर, • गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी र प्रेरणादायी व्यक्तित्वहरुको जीवनी बताउन लगाएर, • गेरुवाको गाउँ सभाको गठन प्रक्रिया र सदस्य सङ्ख्या र नामावली सोधेर, • गाउँपालिकाको मुख्य स्थान, विद्यालय, स्वास्थ चौकी पुल, बाटाघाटा, सडक, नदी, कुला, धार्मिक स्थलको परिचय र महत्त्व भन्न लगाएर, • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था शैक्षिक समस्या र समाधानका उपायहरु भन्न लगाएर, • वडा कार्यालय तथा गाउँपालिका बाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बारे वर्णन गर्न लगाएर, • गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्था र वितरणको सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न लगाएर, • गाउँपालिकाको सुरक्षा निकायको सङ्क्षिप्त कार्य र महत्त्व वताउन लगाएर, • गाउँपालिकाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्त्वपूर्ण स्थानहरुको नाम बताउन लगाएर,	२८

Ifg÷ lyd	l;sfO pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tSf] lj:t[ls/0f	Jojxf/ sZn l;k	;Defljt l;sfO ;xhls/0f kl|qmof	;Defljt dNofªsg kl|qmof	sfo{ 306f
	• गाउँपालिकामा विकासका सम्भावना तथा चुनौतीको बारेमा बताउन, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि सञ्चालित विकास योजना र गाउँ पालिकामा भएका असल तथा सफल अभ्यासहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • जिल्ला र प्रदेश स्तरमा गेरुवा गाउँ पालिकाको तुलनात्मक अवस्था (क्षेत्रफल, शिक्षा स्वास्थ्य, सम्पदा र आर्थिक गतिविधि) प्रस्तुत गर्न	• गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका र गर्ने कार्यक्रमहरु जस्तै बहुमुखी क्याम्पस छोरी बचाउ, सूचना प्रविधिमा आधारित शैक्षिक गुणस्तर कार्यक्रम ,वडागत खेल मैदान जस्ता कार्यक्रमहरु • गाउँपालिकामा विकासका सम्भावना तथा चुनौतीहरु र सञ्चालित विकास निर्माणको अवस्था • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि सञ्चालित विकास योजना र गाउँपालिकामा भएका असल अभ्यासहरु • जिल्ला र प्रदेश स्तरमा गेरुवा गाउँपालिकाको तुलनात्मक अवस्था (क्षेत्रफल, शिक्षा, स्वास्थ्य, सम्पदा र आर्थिक गतिविधि)		• गाउँपालिकाको चिनारीका रुपमा रहेका महत्त्वपूर्ण स्थानहरुको बारेमा छलफल गरी संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने उपायहरु बताउने, • पत्रकारिताको महत्त्व बारे स्थानीय पत्राकार वा पत्रकारिता विषयमा सम्बन्धित विज्ञसँग जानकारी लिइ प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु तथा यसको महत्त्वहरु बारे छलफल गर्ने, • गाँउपालिकाले सञ्चालन गरेका र गर्ने मुख्य कार्यक्रमहरुको बारेमा छलफल गरी समेटिएका कार्यक्रमहरुको सूची तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने, • गाउँपालिकामा विकासका सम्भावना तथा चुनौतीको बारेमा र सञ्चालित विकास निर्माणको अवस्थाको बारेमा छलफल गर्ने, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि सञ्चालित विकास योजना र गाउँपालिकाले गरेका असल अभ्यासहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन एवम् छलफल गर्दै विद्यार्थीलाई गाउँपालिकामा गएर असल अभ्यासहरु लेखेर/टिपेर ल्याउन परियोजना कार्य दिने, • गाउँपालिकालाई क्षेत्रफल, शिक्षा, स्वास्थ्य, सम्पदा र आर्थिक गतिविधिहरुको हिसाबले जिल्ला र प्रदेशका अन्य पालिकाहरुसँग तुलना गर्ने गरी छलफल र चार्टमार्फत तथ्याङ्क प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने,	• पत्रकारिताको महत्त्व भन्न लगाएर, • राजापुर सिँचाइ आयोजनाको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु तथा यसको महत्त्वहरु बताउन लगाएर, • गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका र गर्ने मुख्य कार्यक्रमको बारेमा भन्न लगाएर, • गाउँपालिकामा विकासका सम्भावना तथा चुनौतीको बारेमा सोधेर, • समृद्ध गेरुवा निर्माणका लागि सञ्चालित विकास योजना र गाउँपालिकामा भएका असल अभ्यासहरु लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिएर, • गेरुवा गाउँपालिका र अन्य पालिकाको शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका क्षेत्रमा तुलना गर्न लगाएर,	

Ifq|÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
२. हाम्रो समाज, संस्कृति र प्रचलित मूल्य मान्यता	• परिवारको महत्व, प्रकार, परिवारको मेलमिलाप, सुख, शान्ति र समृद्धिको लागि खेल्नु पर्ने भूमिका बताउन, • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृति संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने उपाय बताउन, • समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरुको थर, गोत्र, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको उदाहरणसहित जानकारी दिई महत्व बताउन, • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुले खेलेको भूमिका बताउन, • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति, संस्कार, पूजापाठ, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको सामान्य परिचय दिई महत्व बताउन, • दलित, जनजाति तथा पिछडिएका समुदायको प्रचलित मातृभाषा, भाषिका, शब्दावली, लोकगीत, नृत्य तथा लोकबाजाको परिचय दिन, लोकगीत गाएर नृत्य गर्न र लोकसंस्कृति जर्गेना गर्ने उपाय बताउन, • स्थानीय धार्मिक स्थलको जर्गेना गर्ने उपाय बताउन, • पूर्वीय संस्कृतिको विशेषता, उदाहरण महत्व र जर्गेना गर्ने उपायहरु बताउन, • क्रिश्चियन र इस्लाम धर्मको परिचय र धर्मालम्वीहरुका विशेषताहरु बताउन,	• परिवारको महत्व, प्रकार, परिवारको मेलमिलाप, सुख शान्ति र संमृद्धिको लागि खेल्नु पर्ने भूमिका • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृति संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने उपाय • समुदायमा बसोबास गर्ने जात जातिहरुको थर गोत्र, गोतियार, धर्म संस्कृति, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको उदाहरण र महत्व • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक सङ्घसंस्थाहरु जस्तै (कर्णाली सेवा समाज, शान्तिबजार, थार्प मष्टा सेवा समाज थापापुर, पहिलो प्रेम नेपाल संस्था जोधिपुर आदि) लगायतले खेलेको भूमिका • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति, संस्कार, पूजापाठ, रीतिरिवाज र क्रियाकलापको परिचय र महत्व • गाउँपालिकामा प्रचलित लोकगीत देउडा, भुमरा, मैना, मागर, सखिया डफ, बारमास्या, मघौटा, बरका नाच गीत, सजना गीत, लोकनृत्य समरौटी झुम्रा सखिया, कठघोरिक लठहवा, मुङग्रहवा, मघौटा, बरका, कृष्णलिला नृत्य झुम्रा तथा लोकबाजाको परिचय, लोकगीत गायन, र लोकसंस्कृति जर्गेना गर्ने उपाय • स्थानीय धार्मिक स्थलको जर्गेना गर्ने उपाय	• सहनशिलता र खुलापन सिप • विविधताको सम्मान रअन्तर सांस्कृतिक बुझाइ सिप • सहकार्य सिप • सहयोग तथा सहानुभूति सिप • सांस्कृतिक सिप/नैतिकता • बहुसाक्षरता सिप • बहुसांस्कृतिक साक्षरता • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• परिवारको महत्व, प्रकार, परिवारको मेलमिलाप, सुख शान्ति र संमृद्धिको लागि खेल्नुपर्ने भूमिका सम्बन्धी मष्तिष्क मन्थन, समूह छलफल, प्रनोश्त्तर गर्ने • भौतिक संस्कृति र अभौतिक संस्कृतिको उदाहरण प्रस्तुत गर्दै त्यस्को संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने उपायहरु सम्बन्धी समूह छलफल गराइ शिक्षकले थप प्रष्ट बनाउने • समुदायमा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति, संस्कार बारेमा समूह छलफल गरी महत्व बताउने • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुको नाम सोधेर तिनले खेलेको भूमिका सम्बन्धी, समूह छलफल गरी निष्कर्षमा पुग्ने • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म संस्कृति, संस्कार, पुजापाठ, रीतिरिवाजको बारेमा विद्यार्थीलाई परियोजना कार्य दिएर कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • गाउँपालिकाका दलित, जनजाती तथा पिछडिएका समुदायको प्रचलित लोकगीत, लोकनृत्य तथा लोकबाजा सम्बन्धी छलफल गर्ने र भूमिका अभिनय गर्न लगाउने • स्थानीय धार्मिक स्थल जर्गेना गर्ने उपायहरु विद्यार्थीहरुलाई सोधेर समूह छलफल गरी शिक्षकले थप प्रष्ट बनाउने • पूर्वीय संस्कृतिको विशेषता, उदाहरण, महत्व र जर्गेना गर्ने उपायहरुबारे छलफल गरी शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने	• परिवारको महत्व, प्रकार र खेल्नुपर्ने भूमिका सोधेर • स्थानीय संस्कृति संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने उपायहरु सोधेर • गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने थारु जातिको धर्म, संस्कृति संस्कार, सम्बन्धी प्रनोश्त्तर गरेर • गाउँपालिकामा रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुले खेलेको भूमिका लेख्न लगाएर • गाउँपालिकामा प्रचलित लोकगीत गाएको, लोकनृत्य र लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर र प्रश्नोत्तर गरेर • स्थानीय धार्मिक स्थलको जर्गेना गर्ने उपायहरु सोधेर • पूर्वीय संस्कृतिको विशेषता, उदाहरण, महत्व र जर्गेना गर्ने उपायहरु भन्न लगाएर • क्रिश्चियन र इस्लाम धर्मको परिचय र धर्मालम्वीहरुको विशेषताहरु भन्न लगाएर • सामाजिक र सांस्कृतिक समस्याबाट हुने असरहरु बारेमा सोधेर	२५

lfg÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f kl|qmof	;Defljt d'Nofª\sg kl|qmof	sfo{ 306f
	● सामाजिक र सांस्कृतिक कुरीतिबाट हुने समस्या र असरहरु बारे सामान्य जानकारी दिई समाधानका उपाय बताउन,	● पूर्वीय संस्कृतिका विशेषता, उदाहरण, (जन्म, विवाह र अन्तिम संस्कार, पितृश्राद्व पूर्वीय धार्मिक दर्शन, खस आर्यहरुको संस्कार, अतिथि जेष्ठनागरिक सम्मान)महत्त्व र जर्गेना गर्ने उपायहरु ● क्रिश्चियन, इश्लाम धर्मावलम्वीहरुको सामान्य परिचय, आफ्नो नजिकको चर्चको परिचय, इश्लाम धर्मका धर्मगुरु र मुख्य सन्देश ● सामाजिक र सांस्कृतिक कुरीती जस्तै बालविवाह, बहुविवाह लागुपदार्थ दुर्व्यसन र आत्महत्या आदिबाट उत्पन्न हुने समस्याहरु र समाधानका उपायहरु		● गाउँपालिकामा भएका क्रिश्चियन र इस्लाम धर्मको धार्मिक स्थल र धर्मालम्वीहरुको विशेषताहरु बारेमा छलफल गरी शिक्षकले सहजीकरण गर्ने ● सामाजिक र सांस्कृतिक समस्याबाट हुने असरहरु सम्बन्धी सडक नाटक प्रस्तुत गर्न लगाउने र श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गर्दै सिकाइ सहजीकरण गर्ने		
३.स्थानीय पेसा,व्यवसाय र प्रविधि	● गाउँपालिकाले कृषि व्यवसायीकरण, कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारणका लागि गरेका प्रयासहरुको बारेमा बताउन, ● गाईभैँसी, बाखापालन, बंगुरपालनको परिचय, फलफूल खेती र तरकारी खेती वा नगदेवालीको परिचय, खेती गर्ने तरिका र यसका फाइदाहरु भन्न, ● कृषि उत्पादकत्व बढाउने तरिका र जैविक विषादीको प्रयोगबाट हुने असरहरु बताउन, ● गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, प्रवर्द्धनका उपायहरु र गरिएका प्रयासहरु बताउन, ● स्थानीय स्तरमा सञ्चालन गरिने घरेलु उद्योग तथा व्यापार व्यवसायका परिचय र महत्व उल्लेख गर्न, ● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्यटन उद्योगको सम्बन्ध बारे बताउन, ● गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौती उल्लेख गर्न,	● गाउँपालिकाले कृषि व्यवसायीकरण, कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारणका लागि गरेका प्रयासहरु ● गाईभैँसी, बाखापालन, बंगुरपालन, फलफूल खेती, बेमौसमी तरकारी खेती वा कुनै एक नगदेबालीको परिचय, खेती गर्ने तरिका र यसका फाइदा ● कृषि उत्पादकत्व बढाउने तरिका र जैवीक विषादीको प्रयोगबाट हुने असरहरु ● गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, प्रवर्द्धनका उपायहरु र गरिएका प्रयासहरु ● स्थानीय स्तरमा सञ्चालित घरेलु उद्योग जस्तै फर्निचर उद्योग,झोला उद्योग, मिल, मासु पसल, दुध डेयरी तथा व्यापार व्यावसायको परिचय, महत्त्व र चुनौतीहरु ● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्यटन उद्योगको सम्बन्ध	● सहकार्य सिप ● सञ्चार सिप ● सोचाइ सिप ● प्रयोग सिप ● सिकाइ सिप ● सहयोग सिप ● समय व्यवस्थापन सिप ● समालोचनात्मक सोचाइ सिप	● गाउँपालिकाको कृषि शाखामा गएर पालिकाले कृषि व्यवसायीकरण, कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारणका लागि गरेका प्रयासहरुको बारेमा सोधखोज गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्दै छलफल गर्ने, ● गाईभैँसी, बाखापालन बंगुरपालनको परिचय, फलफूल खेती र तरकारी वा कुनै नगदेबालीको लागि खेतबारी वा सम्बन्धित क्षेत्रमा लगेर अवलोकन गराउने त्यस्को परिचय खेती गर्ने तरिका र यसका फाइदाहरु बारेमा छलफल गराउने, ● कृषि उत्पादनमा जैवीक मलको समुचित प्रयोगबाट हुने फाइदा र विषादीको अत्याधिक प्रयोगबाट हुने असर सम्बन्धी छलफल गराउने र शिक्षकले थप प्रष्ट बनाउने, ● गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि गरेका प्रयासहरुको बारेमा सोधेर शिक्षकले विद्यार्थीलाई पर्यटन व्यावसायका सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपायहरु बारेमा छलफल गराउने,	● गाउँपालिकाले कृषि व्यवसायीकरण, कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारणका लागि गरेका प्रयासहरु भन्न लगाएर, ● गाईभैँसी, बाखापालन, बंगुर पालनको परिचय, फलफूल खेती र तरकारी खेती मध्ये कुनै एक खेतीको परिचय, खेती गर्ने तरिका र यसका फाइदाहरु भन्न लगाएर, ● कृषि उत्पादनमा जैविक मलको समुचित प्रयोगबाट हुने फाइदा र विषादीको अत्याधिक प्रयोगबाट हुने असरहरु टिपोट गर्न लगाएर, ● गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटन व्यवसायको सम्भावना, प्रवर्द्धनका उपायहरु र गरिएका प्रयासहरु भन्न लगाएर,	२०

क्षेत्र÷ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्यघण्टा
	● स्थानीय कला र सिपको संरक्षण गर्नुपर्ने कारण बताउन, ● स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रर्दशन गर्न, ● परम्परागत र आधुनिक प्रविधि बिचको भिन्नता छुट्याउन ● घरायसी विद्युतीय उपकरणको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने तरिका भन्न, ● सडक निर्माण, तट्बन्धका लागि निर्माण सामग्री र निर्माण गर्ने सामान्य प्रविधि बताउन र निर्माण कार्यमा सहभागिता बढाउन, ● सूचना प्रविधिबाट शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग र सङ्कलन गर्न	● गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौतीहरु ● स्थानीय कला र सिपको महत्त्व र संरक्षण गर्नुपर्ने कारण ● माटो, बेतबाँस, पराल, छ्वाली, बाबियो, कसुंगा, पुजाबाट निर्मित स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्रीहरु ● परम्परागत प्रविधि र आधुनिक प्रविधि बिच भिन्नता ● घरायसी विद्युतीय उपकरणको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने तरिकाहरु ● सडक निर्माण, तट्बन्धको लागि निर्माण सामग्री र प्लम्बिङ् उपकरणहरुको परिचय र सामान्य मर्मत ● सूचना प्रविधिमा प्रयोग हुने विभिन्न सफ्ट्वेयर तथा एप्सहरु, इमेल, इन्टरनेट लगायत अन्य माध्यमबाट शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग र सङ्कलन		● स्थानीय स्तरमा सञ्चालित घरेलु उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको परिचय र महत्त्वको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई जानकारी गराई परियोजना कार्य दिने, ● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको बारेमा जानकारी गराउदै पर्यटन व्यवसायमा त्यसको सम्बन्धका बारेमा छलफल गराउने र शिक्षकले प्रष्ट पारीदिने, ● गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर हरुको बारेमा जानकारी गराउदै चुनौतीहरुको बारेमा छलफल गराई विद्यार्थीहरुलाई टिपोट गर्न लगाउने, ● स्थानीय कला र सिपको संरक्षण गर्ने उपायहरु सोधेर त्यसको महत्त्व बताइ दिने, ● माटो, बेतबाँस, पराल,छ्वाली, बाबियो, कसुंगा पुजा आदिबाट हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न परियोजना कार्य दिई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने र आवश्यक सहजीकरण गरिदिने, ● परम्परागत प्रविधि र आधुनिक प्रविधि बिचको भिन्नता छुट्याउन समूहमा छलफल गर्ने र स्थानीय प्रविधिको महत्त्वको बारेमा छलफल गराई लेख्न लगाउने, ● घरायसी विद्युतीय उपकरणहरुको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने तरीका बताउने र लेख्न लगाउने र सचेत बनाउने, ● सडक निर्माण, तट्बन्ध निर्माण स्थलको अवलोकन गराएर वा भिडियो देखाएर निर्माण सामग्री र तरिका बारेमा जानकारी गराउने, ● विद्यार्थीलाई इमेल, इन्टरनेट चलाउन र इन्टर नेटमार्फत शैक्षिक सामग्री प्रयोग र सङ्कलन गर्न सिकाउने	● घरेलु उद्योग तथा व्यापार व्यावसायका अवसर र चुनौतीहरु उल्लेख गर्न लगाएर, ● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्यटन उद्योगको सम्बन्ध बारे भन्न लगाएर, ● गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौतीहरु सोधेर, ● स्थानीय कला र सिपको महत्त्व र संरक्षण गर्ने उपायहरु लेख्न लगाएर, ● स्थानीय स्तरका हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न परियोजना कार्य दिई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाएर, ● खेलौना तथा सामग्रीहरु रङ्गाउन वा टल्काउन लगाई अवलोकन गरेर, ● परम्परागत प्रविधि र आधुनिक प्रविधि बिचको भिन्नता छुट्याउन लगाएर, ● घरायसी विद्युतीय उपकरणको सुरक्षित तवरले प्रयोग गर्ने तरिका लेख्न लगाएर, ● स्थानीय प्रविधिको महत्त्वको बारेमा लेख्न लगाएर, ● सडक र तट्बन्ध निर्माण स्थलमा पुगी अवलोकन गरेर निर्माण सामाग्री र गर्ने तरिका सम्बन्धी प्रतिवेदन पेश गर्न लगाएर, ● सूचना प्रविधिबाट शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग र सङ्कलन गर्न र इन्टरनेट चलाउन लगाएर,	

If]q÷ lyd	l;sfO pknlAw	d'Vo ljifoj:t'/ ljifoj:t'sf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nofª\sg k|lqmof	sfo{ 306f
४.स्वास्थ्य ,सरसफाइ र खेलकुद	• जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य स्याहारको परिचय दिन, • सिकलसेल एनिमिया रोगको रोकथाम र त्यसको उपचार भन्न, • किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारु जातिमा देखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न, • स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवाहरु र सेवाको प्रकार बताउन, • स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीहरु आयुर्वेदिक औषधीका रुपमा प्रयोग गर्न र तिनका फाइदा बताउन, • मौसमअनुसार सर्ने रोगहरुबाट बच्ने उपाय बताउन, • पूर्ण सरसफाइको परिचय, सूचक र महत्त्व बताउन, • स्थानीय खेलका खेल मैदान बनाउने तरिका बताउन, • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिन र खेल खेल्ने अभ्यास गर्न, • गाउँपालिकाले खेलकुद प्रवर्द्धनका लागि गरेको प्रयास बताउन, • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको परिचय दिन र तिनको योगदान बताउन,	• जेष्ठनागरिक स्वास्थ्य स्याहारको परिचय • सिकलसेल रोगको रोकथाम, उपचार र सेवा सुविधा • किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारु जातिमा देखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपाय र रक्त अल्पताको पहिचान र आइरन चक्कीको महत्त्व • स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवा र यसको प्रकार • स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीहरु जस्तैः निम, तुलसी, अमला, पिपला, बेल, सिसौ, बेसार, कागती आदिको परिचय र फाइदा • मौसमअनुसार सर्ने रोगहरुबाट बच्ने उपाय • पूर्ण सरसफाइको परिचय, सूचक र महत्त्व • स्थानीय खेलका खेल मैदान बनाउने तरिका • गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरु जस्तै फुटबल, कबड्डी, एथलेस्टिक्स, ब्याडमिन्टन आदिको परिचय र खेल खेल्ने अभ्यास • गाउँपालिकाले खेलकुदको प्रवर्द्धनमा गरेको प्रयास जस्तैः खेलकुद विकास समिति गठन, खेलमैदान निर्माण ,निरन्तर खेलकुद प्रतियोगिता आदि • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरु जस्तैः जमानसिंह के सी., सिताराम राना, सरस्वती चौधरी, लक्ष्मी पाँचपाण्डुको परिचय र तीनले खेलेको भूमिका	• सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • प्रयोग सिप • प्रदर्शन सिप • तार्किक सिप, • सोचाइ सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप • समालोचनात्मक सोचाइ सिप	• जेष्ठनागरिकको स्वास्थ्य हेरचाह, स्वभाव, मनोविज्ञान, चाहना, आवश्यकता, खाना र परिवारका सदस्यहरुको दायित्वको बारेमा समूह कार्यमार्फत छलफल गर्ने, • सिकलसेल रोगको परिचय र लक्षणहरु बताउदै रोकथाम गर्ने उपायहरुको विषयमा छलफल गर्दै बुँदा टिपोट गर्न लगाउने, • सिकलसेल रोग रोकथाम गर्नका लागि विद्यार्थी, समुदाय र गाउँपालिकाले गर्न सक्ने कार्य सूची तयार गर्ने, • किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारु जातिमा देखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपाय र आइरन चक्कीको महत्त्व बारे छलफल गर्ने, • स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवाहरुको बारेमा स्वास्थ्य संस्थामा गएर लेखेर ल्याउन विद्यार्थीलाई परियोजना कार्य दिने, • स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीहरुको नाम भन्न लगाई आयुर्वेदिक औषधीका रुपमा प्रयोग गर्न सकिने बारेमा जानकारी गराउँदै त्यस्को फाइदाको बारेमा छलफल गराउने, • मौसमअनुसार सर्ने रोगहरुको जानकारी लिएर त्यसबाट बच्ने उपायबारे कक्षामा छलफल गर्ने, • पूर्ण सरसफाइको परिचय दिई त्यसका सूचकहरुको बारेमा जानकारी दिँदै महत्त्व बारे छलफल गर्ने, • स्थानीय खेलका खेल मैदान बनाउने तरिका बारेमा छलफल गरी शिक्षकले प्रष्ट बनाउने, • विद्यार्थीलाई स्थानीय खेलहरुको बारेमा सोधी गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको परिचय दिई खेल खेल्ने अभ्यास गराउने, • गाउँपालिकाको खेलकुद विकास समिति, युवा क्लब, खेलकुद प्रशिक्षकलाई सोधेर खेलकुद विकासमा खेलेको भूमिका बारेमा प्रष्ट पारिदिने, • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवाबासी खेलाडीहरुको बारेमा सोधेर श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी तिनको परिचय दिने र तिनले खेलेको भूमिका बारेमा जानकारी गराउने,	• जेष्ठनागरिकको स्वास्थ्य स्याहार, हेरचाह र स्वभावको बारेमा सोधेर, • सिकलसेल रोग रोकथामका उपायहरु बारे सोधेर, • किशोरीहरुमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारु जातिमा देखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपायहरु सोधेर, • स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा सोधेर, • स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीहरुको नाम र काम भन्न लगाएर, • मौसमअनुसार सर्ने रोगहरुको जानकारी प्रस्तुत गर्न लगाएर, • पूर्ण सरसफाइको सूचक र महत्त्व बारे प्रश्न सोधेर, • स्थानीय खेल मैदान बनाउने तरिका बारेमा भन्न र खेल मैदान बनाउन लगाएर, • विद्यार्थीलाई स्थानीय खेलको बारेमा सोधी गाउँपालिकामा प्रचलित खेलहरुको अभ्यास खेल अवलोकन गरेर, • गाउँपालिकाले खेलकुदको प्रवर्द्धनमा गरेको प्रयासहरु सोधेर, • खेल जगत्मा पहिचान कायम गरेका गेरुवा बासी खेलाडीहरुको बारेमा सोधेर,	१०

lfq ÷ lyd	l;sf0 pknlAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[ls/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sf0 ;xhls/0f k|ls|of	;Defljt d'Nof^a\sg k|ls|of	sfo{306f
५. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र र सामुदायिक वनले वातावरण संरक्षणमा खेलेको भूमिका बताउन, ● खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर तथा विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न र वृक्षारोपणको महत्त्व भन्न, ● गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा जडीबुटी खेतीको उपयोगिता भन्न र तिनको प्रयोग तथा बजारीकरण गर्न, ● हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी, वातावरण समूहको भूमिका पहिचान र अवलम्वन गर्न, ● हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी गरी ती उपाय अवलम्वन गर्न, ● स्थानीय क्षेत्रमा शुद्ध पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न र उपयोग गर्न, ● घरायसी ठोस फोहरमैला व्यवस्थापन र वातावरण प्रदुषण न्यूनीकरणमा समुदाय सङ्घसंस्थाहरु र गाउँपालिकाको भूमिका भन्न, ● दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरु पहिचान गरी प्रभावकारी बनाउने उपाय खोजी गर्न,	● बर्दिया राष्ट्रिय निकुन्ज कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र र सामुदायिक वनले वातावरण संरक्षणमा खेलेको भूमिका ● खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर तथा विद्यालयमा वृक्षारोपण र यसको महत्त्व ● गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा जडीबुटी खेतीको उपयोगिता र तिनको प्रयोग तथा बजारीकरण ● हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी, वातावरण समूह (Eco club)को भूमिका ● हरित विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष (हरियाली प्रवर्द्धन, इको क्लब, पानी व्यवस्थापन तथा सरसफाइ, फोहोरमैला व्यवस्थापन, ऊर्जामैत्री घर तथा विद्यालय, सिकाइ केन्द्रको विकास र सञ्चालन) ● हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु ● स्थानीय क्षेत्रमा शुद्ध पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्नँका साथै आकासे पानी सङ्कलन र उपयोग ● घरायसी ठोस फोहरको व्यवस्थापन अर्न्तगत कम्पोस्टिङ तथा पिटकम्पोस्टिङ् गर्ने प्रकियाको अभ्यास, वातावरण प्रदुषणको न्यूनीकरण र फोहरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घ संस्थाहरु र पालिकाको भूमिका ● दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरु	●समय व्यवस्थापन सिप ●वैयक्तिक जिम्मेवारी ●वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप ●सिकाइ सिप ●सञ्चार सिप ●सहकार्य सिप	● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र,मध्यवर्ती क्षेत्र र सामुदायिक वनले वातावरण संरक्षणमा खेलेको भूमिका सम्बन्धमा मष्तिष्क मन्थन गराउने र शिक्षकले स्रोत सामग्री उपयोग गरी स्पष्ट गर्ने, ● घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वन क्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी गराउने, ● गाउँघर तथा समुदाय, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वन क्षेत्रको खाली ठाउँमा जडीबुटी खेती गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने तथा जडीबुटी खेती गर्ने गराउने कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने, ● वृक्षरोपण गरेका विरुवाको आवश्यकताअनुसार रेखदेख गर्न लगाउने, ● उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गर्ने, आर्थिक उपार्जन गर्ने कुराको जानकारी गराउने र बजारीकरण गर्न सहयोग गर्ने, ● वातावरण समूहको परिचय दिँदै हरित विद्यालय निर्माणको लागि वातावरण समूहले गर्नु पर्ने र गर्ने कार्य तथा भूमिका बोरमा छलफल गराउने, ● हरित घर तथा विद्यालय निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरूको बारेमा छलफल गरी प्रष्ट गर्ने, ● स्थानीय क्षेत्रमा शुद्ध पानीको दिगो व्यवस्थापन कसरी गर्न सकिन्छ त्यसको उपायको बारेमा छलफल गर्ने र शिक्षकले उपयोग गर्ने तरिका बताउने, ● घरायसी फोहोर मैलाको व्यवस्थापन गर्ने विधिको चित्र वा भिडियो प्रत्यक्ष अवलोकन गराई छलफल गर्ने र उक्त कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी बनाउने, ● हरित घर, विद्यालय तथा दिगो विकास बिचको अर्न्तसम्वन्ध भन्न लगाउने र वातावरण संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न फोहरमैला व्यवस्थापनमा समेत विद्यार्थी विद्यालय, समुदाय,स्थानीय तहले निर्वाह गर्नु पर्ने भूमिकामा छलफल गर्ने, ● दिगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्न स्थानिय सरकारले खेलेको भूमिका बारेमा छलफल गर्ने र गराउने,	● बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र र सामुदायिक वनले वातावरण संरक्षणमा खेलेको भूमिका सोधेर, ● घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वन क्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी भए,नभएको अवलोकन गरेर, ● गाउँघर तथा समुदाय र विद्यालयमा जडीबुटी खेतीको उपयोगिता भन्न लगाएर, ● वातावरण समूहको परिचय दिन लगाएर, ● हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी, वातावरण समूहको भूमिका सोधेर, ● फोहरमैला व्यवस्थापन र वातावरण प्रदुषण न्यूनीकरणमा विद्यालय, समुदाय, सङ्घसंस्थाहरु र गाउँपालिकाको भूमिका भन्न लगाएर, ● दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरु भन्न लगाएर,	१५

क्षेत्र÷थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्यघण्टा
६. खुसीको लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	● आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिवद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास,अनुसरण र प्रदर्शन गर्न, ● गीत, सङ्गीत, नृत्य, योग र ध्यानलाई दिनचर्याका रुपमा लिई आफू र परिवारका सदस्यहरुमा खुसीको वातावरण सिर्जना गर्न, ● स्थानीय स्तरमा प्रचलित धार्मिक कार्यक्रम उत्सव र चाँडपर्वहरु साहिष्णुतापूर्वक मनाई सामाजिक सद्भावलाई कायम गरी समाजमा सुमधुर सम्बन्ध कायम गर्न, ● जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिका साथै जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको जानकारी, प्रयोग र अनुसरण गर्न, ● पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरुको अनुसरण गरी खूसी हुने प्रयत्न गर्न, ● घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण गर्न, ● जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायहरु खोजी गर्न, ● समय र तनाव व्यवस्थापनको उपाय बताउन,	● आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिवद्धताका साथ समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भई अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण र प्रदर्शन ● गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको सिर्जना एवम् त्यस्ता क्रियाकलापमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास ● स्थानीय स्तरका प्रचलित धार्मिक कार्यक्रम, उत्सव र चाँडपर्वहरु मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरुको जानकारी र अभ्यास ● जीवन र जगत्लाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिका साथै जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरुको जानकारी, प्रयोग र अनुसरण ● पूर्वीय दर्शन, हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य एवम् मान्यताहरु (जस्तै जन्म, विवाह र अन्तिम संस्कार, पितृश्राद्ध खस आर्यहरुको संस्कार, अतिथि सम्मान) को विश्लेषण र अनुसरण ● घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण ● जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायहरु ● समय र तनाव व्यवस्थापनका उपायहरु	● सञ्चार सिप ● सिकाइ सिप ● लक्ष्य निर्धारण सिप ● स्वमूल्याङकन सिप, ● पहिचान सिप, ● छनौट सिप ● विश्लेषण सिप ● सहयोग सिप, ● सहानुभूति सिप, ● रचनात्मक सोचाइ सिप, ● निर्णय तथा समस्या समाधान सिप ● आत्मबल, स्वाभिमानको विकास, ● इमानदारी/ स्वअनुसाशन, ● समय व्यवस्थापन, ● जिम्मेवारी एवम् प्रतिवद्धता	● समाज र राष्ट्रको हितलाई माथि राखी काम गर्ने असल मानवहरुको जीवनीहरुको खोज, अध्ययन गरी उनीहरुले गरेका असल कामको चर्चा गर्ने, ● विद्यार्थीलाई समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने गुण, सिप र स्वभावहरु के के हुन भनी सोधेर त्यस्को बारेमा चर्चा गर्ने, ● विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाएर, मोबाइल, टिभी, साउन्डसिस्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बालगीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरु प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने, ● विद्यार्थीहरुसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न धर्म, जातजाति, भाषाभाषी, वर्ग, लिङ्ग आदिका बिचमा सामाजिक सद्भाव कायम राख्नुपर्दछ भन्ने विषयमा चर्चा गर्ने, ● स्थानीय स्तरका चाँडपर्व, उत्सव एवम् मेला मनाउँदा सबैको समान सहभागिता हुनु पर्ने र सद्भाव कायम गर्न विशेष ध्यान दिनु पर्ने कुरालाई छलफल गरी निष्कर्षमा पुग्ने, ● स्थानीय स्तरमा मनाइने उत्सव र चाँडपर्वहरुमा सामाजिक सद्भाव बढाउने किसिमका क्रियाकलापहरुका बारेमा छलफल गरी सूची बनाउने, ● सन्तुलित जीवन जिउँनका लागि खुसी र स्वस्थ हुनु पर्ने र त्यसका लागि घटना, विषय र सन्दर्भअनुसार सकारात्मक सोच लिएर अगाडि बढ्न सकिने त्यसका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुको बिचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने, ● पूर्वीय दर्शनका स्रष्टा र उनीहरुले गरेका योगदानको चर्चा गर्ने, ● जीवनलाई स्वस्थ र खुसीपूर्वक जिउँनका लागि पूर्वीय दर्शनका राम्रा पक्षहरु र हामीले गरिरहेका कर्म र आचरणहरुको सूची बनाई चर्चा गर्ने,	● समाज र राष्ट्रका जिम्मेवार नागरिकले गरेका के के काम तपाईं गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर, ● विद्यार्थीहरुमा भएका असल नागरिकका गुणहरु सोधेर, ● मन पराएका गीतहरु गाउन र सङ्गीतमा नाँच्न लगाएर, ● उनीहरुलाई गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर, ● सामाजिक सद्भावको अर्थ सोधेर ● समुदायमा मेला,उत्सव र चाँडपर्व मनाउँदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु सोधेर, ● मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाएर, ● सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा भन्न वा लेख्न लगाएर, ● पूर्वीय दर्शनसँग जोडिएका राम्रा पक्षहरु र हामीले गर्ने कर्महरुको बारेमा सोधेर, ● घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरुलाई कसरी सहयोग गर्न सकिन्छ सोधेर, ● जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायहरु भन्न लगाएर,	२५

If]q÷ lyd	l;sfO pknAw	dVo ljifoj:t'/ ljifoj:tsf] lj:t[tLs/0f	Jojxf/ s'zn l;k	;Defljt l;sfO ;xhLs/0f k|lqmof	;Defljt d'Nof¨\sg k|lqmof	sfo{306f
	● नैतिक शिक्षाको महत्व वर्णन गर्दै उच्च नैतिक आचरण प्रदर्शन गर्न, ● जीवनको महत्त्वको बोध गर्दै आत्मविश्वास र निर्णय लिन सक्ने क्षमताको विकास गर्न,	● सामाजिक शिष्टाचार, सदाचार, नियमको पालना र नैतिक आचरण, अनुशासन र इमान्दारीताको महत्त्व ● जीवनको महत्त्व बोध गर्दै आत्मविश्वास र निर्णय लिन सक्ने क्षमताको विकास		● घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र अशक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्यको व्यवस्था गर्ने र सहयोग गर्नु पर्ने बिषयमा छलफल गर्ने, ● जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई प्रश्नोत्तर विधिका माध्यमबाट छलफल गराउने, ● समय र तनाव व्यवस्थापनको उपायहरु बारेमा छलफल गर्ने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने, ● उच्च नैतिक आचरण र नैतिक शिक्षाको महत्त्व बारे वक्तृत्वकला प्रतियोगीता सञ्चालन गर्ने, ● अनुशासन, शिष्टाचार, सदाचार वफादार र इमान्दारीता जस्ता गुणहरुले मानव जीवनलाई कसरी खुसी र सफल बनाउन सकिन्छ भन्ने विषयमा छलफल गर्ने, ● जीवनको सार्थकता र महत्त्व बारे अर्थ बोध गराउन उदाहरण सहित कथा सुनाउने र विद्यार्थीलाई प्रश्न गर्ने, ● आत्मविश्वास र सही निर्णय लिई कार्य गर्न विद्यार्थीलाई कुनै जिम्मेवारी प्रदान गर्ने र सोही अनुसार कार्य गर्न लगाउने,	● समय र तनाव व्यवस्थापनको उपायहरु लेख्न लगाएर, ● उच्च नैतिक आचरण र नैतिक शिक्षाको महत्त्व बारे सोधेर, ● अनुशासन शिष्टाचार,वफादार र इमान्दारीताको महत्त्व सोधेर, ● जीवनको सार्थकता र औचित्य भन्न लगाएर, ● आत्मविश्वास र सही निर्णय लिई कार्य गर्दाको अनुभव सुनाउन लगाएर,	
७. विपद् व्यवस्थापन	● स्थानीय स्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापन तथा सबै सरोकारवालाको सहभागितामा प्रतिकार्य योजना बनाउने अभ्यास गर्न, ● गाउँपालिका स्तरमा विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी दिन, ● विषालु जीवजन्तु चिन्ने तरिका र बच्ने उपाय बताउन, ● विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय, समुदाय र रेडक्रसलगायत अन्य सङ्घसंस्थाको भूमिका बताउन, ● भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन,	● स्थानीय स्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजना ● गाउँपालिका स्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यास ● विषालु जीवजन्तु जस्तै बारुलो, सर्प, बिच्छी आदि चिन्ने तरिका र बच्ने उपाय ● विपद् व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, रेडक्रस लगायत सङ्घसंस्थाको भूमिका ● भूकम्पबाट सुरक्षित हुन त्यसबाट हुन सक्ने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका, सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका	● सहकार्य सिप ● प्रयोग सिप ● दृश्य साक्षरता सिप ● रचनात्मक सोचाइ सिप ● सक्रियता पूर्वक सुन्ने	● स्थानीय स्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापन गर्न प्रतिकार्य योजना बनाउने नमूना अभ्यास गर्न लगाई सबै सरोकारवालाहरुलाई कसरी सहभागी गराउन सकिन्छ भन्ने बारेमा शिक्षक र विद्यार्थी बिच छलफल गर्ने, ● वन्यजन्तुको (बाघ) आक्रमणमा परी बाच्न सफल व्यक्तिहरुको अनुभव सुनाएर त्यसको बारेमा छलफल गर्न लगाउने, ● गाउँपालिका स्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यास एवम् प्रयासहरुको जानकारी दिँदै छलफल गराउने, ● विषालु जीवजन्तु चिन्ने तरिका र बच्ने उपाय बारे छलफल गर्ने,	● स्थानीय स्तरमा गर्न सकिने विपद् प्रतिकार्य योजना बनाउने अभ्यास गर्न लगाएर, ● गेरुवामा बाघको आक्रमणमा परी बाच्न सफल भएका व्यक्तिहरुको नाम सोधेर, ● गाउँपालिका स्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यास र प्रयासको बारेमा लेख्न लगाएर, ● विषालु जीवजन्तु चिन्ने तरिका र बच्ने उपाय सोधेर,	५

क्षेत्र/ थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु/ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	• गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, कार्यन्वयन भएका नीति, योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन गर्न, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill) प्रस्तुत गर्न,	• गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, कार्यन्वयन भएका नीति, योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा सङ्क्षिप्त वर्णन • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill)प्रस्तुतीकरण	• सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह	• विपद् व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, र रेडक्रस लगायत सङ्घ संस्थाको भूमिका बारेमा समूह कार्य गराउने र शिक्षकले थप सहजीकरण गर्ने, • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण, विपद् एवम् प्रकोपबाट सुरक्षित विद्यालयको लागि शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीको भूमिका भन्न लगाई सोको कार्यान्वयन गर्ने बारे छलफल गर्ने, • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, सङ्घसंस्था, कार्यन्वयन भएका नीति, योजना र कार्यक्रमहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई समूहगत रुपमा कार्य विभाजन गरी गाउँपालिका गएर सोधखोज गरी लेखेर ल्याउन परियोजना कार्य दिई शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्ने, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill) को बारेमा चित्र, भिडियो वा श्रव्यदृश्य सामग्री हेरी सो अनुसार प्रस्तुत गर्न लगाउने,	विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रस लगायतका सङ्घसंस्थाको भूमिका बारे सोधेर, • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका बारेमा प्रश्न सोधेर, • सुरक्षित विद्यालयको लागि शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीको भूमिका भन्न लगाएर, • कृत्रिम घटना अभ्यास (Mock Drill) लाई प्रस्तुत गर्न लगाएर	

६. सम्भावित परियोजना तथा प्रयोगात्मक क्रियाकलापहरू

कक्षा ४

१. तपाईंको गाउँपालिकामा कति वटा वडा छन् ? तपाईंको वडामा रहेका गाउँटोलका नामहरु सोधपुछ गरी तलको तालिकामा भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

वडा नं	समेटिएका गाउँटोलहरु	गाउँटोलको सङ्ख्या	कैफियत
१			
२			
३			
४			
५			

२. गाउँपालिकाको वडागत घरधुरी सङ्ख्या टिपेर उक्त विवरणको चार्ट तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

३. समूहगत रूपमा कार्य विभाजन गरी नजिकमा पर्ने धार्मिक स्थलको भ्रमण गरी धार्मिक स्थल रहेको ठेगाना, परिचय, गरिने क्रियाकलाप, महत्व आदिलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । साथै धार्मिक स्थलको सूची समेत बनाउनुहोस् ।

४. आफूले मनाउने प्रमुख चाँडपर्वको बारेमा आफ्ना अभिभावकसँग सोधपुछ गरी निम्न पक्षलाई समेटी सो का आधारमा तालिका बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । (चाँडपर्वको नाम, चाँडपर्व परेको महिना र गते, उक्त चाँडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप आदि)

५. आफ्नो घर वा समुदाय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरु (डोक्नी, परालको गुन्द्री, डोको, खैचा, ढकिया, बिडा, सुप्पो, हँसिया, बाबियोको डोरी, भौका) मध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यको अवलोकन गर्नुहोस् । निर्माण गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, निर्माण गर्ने तरिका र निर्मित सामग्रीको प्रयोग के के कार्यका लागि गरिन्छ ? विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. प्राथमिक उपचार भनेको के हो ? यस अर्न्तगत के कस्ता उपचार तथा स्वास्थ्य सेवाहरु उपलब्ध गराइन्छ भनी स्वास्थ्यकर्मी, शिक्षक वा जानकार व्यक्तिसँग सोधपुछ गरेर तपाईंको नजिकको स्वास्थ्यचौकी वा स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध भएका स्वास्थ्य सेवाहरुको बारेमा छोटो प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. तपाईंको पालिकामा भएका प्रमुख नदीनाला र जङ्गलहरुका नामहरु के के हुन् ? ती मध्ये तपाईं आफैले अवलोकन गरेका कुन कुन हुन् ? अभिभावक र जानकार छिमेकीको सहयोगले तलको तालिका भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अभिभावक र जानकार छिमेकीको सहयोगले जानकारी भएका नदीनाला र जङ्गलका नामहरु	आफू स्वयम् गएर अवलोकन गरेका नदीनाला र वनजङ्गलहरुका नाम

८. सोधखोज तथा अवलोकनको माध्यमबाट आफ्नो गाउँपालिकाको वनमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराको सूची बनाउनुहोस् । उक्त वन्यजन्तु तथा चराको महत्त्व र संरक्षण गर्ने तरिका समेत समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

९. घर तथा विद्यालयमा फूल बगैँचा वा करेसाबारीमा उपयोगी बोटविरुवाको वृक्षरोपण गर्नुहोस् । बोटविरुवा हुर्काउनका लागि आवश्यक पर्ने तत्त्व (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब एक महिनामा विरुवाको वृद्धि कति भयो, विरुवामा के कस्ता परिवर्तन आए ? अवलोकन गरी प्राप्त तथ्यलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. घर तथा विद्यालयबाट निस्कने फोहोरको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने ठोस, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिका अवलम्बन गर्नुहोस् । यसका लागि तरल फोहोर (नाली, शौचालय तथा निस्कने, बाथरुम र भान्साबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिका लेख्नुहोस्। यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के-के प्रगति भयो ?सङ्क्षेपमा प्रतिवेदन बनाउनुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११. आफ्नो घरपरिवार वा छरछिमेकमा भएका जेष्ठनागरिक, अशक्त, असहाय व्यक्तिलाई के भनेर बोलाउनु हुन्छ ? उहाँको शारीरिक अवस्था कस्तो छ ? ती जेष्ठनागरिक र अशक्त नागरिकलाई तपाईंले सहयोग गर्नं भएको छ कि छैन ? उहाँहरुलाई तपाईंले सहयोग गर्नंपर्ने कारणसहित उल्लेख गर्दै तपाईंले उहाँहरुलाई सहयोग गर्दा र उहाँहरुका विचारबाट सिकेका कुरा के के हुन ? सङ्क्षेपमा लिखित प्रतिवेदन बनाई प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२. तपाईंले के के काम गर्दा तपाईंका परिवारका सदस्यहरु खुसी हुनुहुन्छ ? घरपरिवारमा गएर उहाँहरुसँग सोधपुछ गर्नुका साथै उहाँहरुमध्ये क कसले गर्ने कुन कुन कुराहरु तपाईंलाई मन पर्छ ? यो क्रियाकलापबाट तपाईंले के सिक्नु भयो ? यी सबैलाई समेटेर प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१३. तपाईंले घरपरिवारमा गएर परिवारका सदस्यहरुका अगाडि आफूलाई मन परेको गीत गाउनुहोस् वा मन परेको गीतमा नाच्नुहोस् । तपाईंको गीत सुनेर वा नृत्यको अवलोकन गरेर क कसले के के भन्नु भयो ? उहाँहरुको कुरा सुनेर तपाईंलाई कस्तो महसुस भयो ? तपाईंले गाएको वा नाचेको गीतको नामसहित उल्लिखित सबै कुरा टिपोट गरेर कक्षामा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१४. तपाईंको गाउँटोलमा तपाईंले चिनेको असल नागरिकको नाम के हो ? तपाईंले उहाँसँग भेट गरेर उहाँले के के राम्रा काम गर्नु भएको रहेछ ? उहाँसँग सोध्नुहोस् । उहाँसँग भेट हुन सक्ने अवस्था नभएमा उहाँको परिवार वा उहाँको सम्बन्धमा तपाईंको आफ्नो परिवारका सदस्यसँग सोधपुछ गर्नुहोस् । उहाँका असल गुणहरु पहिचान गर्दै यो क्रियाकलापबाट तपाईंले के सिक्नु भयो ? आदि कुरालाई समेटेर प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१५. समाजका असल व्यक्तिले गरेका कार्यको सूची तालिकामा तयार गर्नुहोस् । ती असल कार्यमध्ये आफूले गर्न सक्ने कार्य छनोट गरी कार्यान्वयन गर्नुहोस् । यसरी कार्यान्वयन गर्दा के-के पक्षमा सुधार भयो ? प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्

१६. तपाईंका समुदायमा घटेका विपद्हरूको सूची अभिभावकलाई सोधी तयार गर्नेहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र भएको क्षतिको विवरण लेखी तलको तालिका भर्नेहोस् ।

क. सं.	विपद्को नाम	सम्भावित कारण	भएको क्षति र असर

१७.विद्यालयबाट घर जाँदा बाटो वा सडक अवलोकन गरी विद्यालय जाँदा आउदा हुन सक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्नेहोस् ती जोखमबाट सुरक्षित रहन गर्न पर्ने उपायहरू र तपाईंको भूमिकासमेत उल्लेख गरी एउटा प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

कक्षा ५

१.तपाईंको पालिकामा कति वटा वडा छन् ? तिनीहरुको जनसङ्ख्या कति हो ? जनसङ्ख्याको हिसावले कुन वडा कत्रो छ ? उल्लिखित विवरणहरु विषय शिक्षकसँगको परामर्शमा पालिकाको सम्बन्धित पदाधिकारीसँग सोधपुछ गरी तलको तालिकामा भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

वडा नं	समेटिएका गाउँटोलहरु	महिलाको जनसङ्ख्या	पुरुषको जनसङ्ख्या	जम्मा जनसङ्ख्या	कैफियत
१					
२					
३					
४					
५					

२. गेरुवा गाउँपालिकाको नक्सा बनाई निम्नलिखित स्थान भरी ति मध्ये कुनै एक स्थानको बारेमा लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् : -गेरुवा नदी, सहिद स्मृति पार्क तथा इन्टेक, मनाउ शिव मन्दिर, शान्तिबजार, गोला, पथरैया)

३. तपाइँ कहिलेकाँही आफ्नो बाहेक आफ्नै गाउँपालिकाको अन्य कुनै विद्यालयमा जानु भएको छ कि छैन ? नगएको भए विषय शिक्षकसँग अनुमति लिएर कुनै विद्यालयमा जानुहोस् र उक्त विद्यालय र तपाईंको विद्यालयका के कस्ता भिन्नताहरु छन् ? तपाईंको विद्यालयमा भन्दा त्यहाँ के राम्रो छ र त्यहाँको विद्यालयमा भन्दा तपाईंको विद्यालयमा के राम्रो छ ? उल्लिखित कुरा समेटेर प्रतिवेदन बनाई विषय शिक्षकलाई पेस गर्नुहोस् ।

४. तपाईंको वडामा भएका गाउँटोलहरुको नाम लेख्नुहोस् र ती गाउँटोलहरुमा कुन कुन जातिको बसोबास रहेको छ ? सकेसम्म ती क्षेत्रमा आफैले प्रत्यक्ष गएर अवलोकन गरेर वा अभिभावक र शिक्षकको सहयोगमा तलको तालिकाका आधारमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

आफ्नो वडामा भएका गाउँटोलका नाम	बसोबास गरेका जातजातिहरु	बढी बसोबास भएको जातजाति	जातिले बोल्ने भाषा	कैफियत
(क)				
(ख)				
(ग)				

५. दशैं, तिहार, माघी, अतवारी, हरितालिका तीज वा श्रीकृष्णा जन्माष्टमी जस्ता कुनै पर्वको परिचय, महत्त्व र पर्व मनाउँदा गरिने क्रियाकलापहरुका बारेमा सोधेर सोको आधारमा लेखी कक्षामा पेस गर्नुहोस् ।

६. समूहगत/व्यक्तिगत रूपमा मनाउको माघी मेला र शान्तिबजारको शिवरात्री मेला सम्बन्धमा उक्त मेलाका जानकार समुदायका व्यक्तिसँग सोधपुछ गरी निम्न पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्- (क) परिचय (ख) मेलामा गरिने क्रियाकलाप (ग) राम्रा पक्षहरू (घ) सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू

७. सिकलसेल रोगको बारेमा नजिकैको स्वास्थ्य संस्थामा गएर यो रोग कसरी लाग्दछ ? यसका लक्षणहरु के के हुन ? र त्यसबाट बच्न कस्ता उपायहरू अवलम्वन गर्न सकिन्छ भनेर सोध्नुहोस् । सोको आधारमा तलको खाका प्रयोग गरी प्रतिवेदन तयार गर्नंहोस् ।

रोगको नाम	देखापर्ने लक्षणहरु	बच्ने उपायहरु	कैफियत

८. आफ्नो घर वा विद्यायल वा समुदायमा खेती गरिएको आलु, टमाटर, केरा, च्याउ खेतीमध्ये तपाईं कुनै एक खेतीको अवलोकन गर्नुहोस् उक्त तरकारी खेती कसरी गरिदोरहेछ ? तपाईंलाई त्यसबाट के कुराको सिकाइ भयो ? खेती गर्ने तरिका र त्यसका फाइदाको बारेमा आफ्ना अनुभवहरु समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. गाउँपालिकाभित्रका सहकारी, वित्तीय, सामाजिक, स्वास्थ्य, शैक्षिक संस्थाको भ्रमण गरी सो संस्थाको परिचय, स्थापनाको उद्देश्य, संस्थाले गर्दै आएका कार्य र भावी योजनासम्बन्धी विवरणसहितको प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. जलस्रोत प्रदुषणका कारणहरु पहिचान गर्दै मानव जीवनमा यसका असरहरुको सूची बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नंहोस् । घर तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिका- कम प्रयोग, पुनःप्रयोग र पुनःचक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपाय अवलम्वन गर्दा के-के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११. समूहगत रूपमा गेरुवा गाउँपालिकाभित्र पर्ने जनकनगरको ओखरिया इन्टेक, सहिद स्मृति पार्क, होमस्टे तथा बञ्जरियाको राधाकृष्ण मन्दिरको अवलोकन भ्रमण गर्नुहोस् र ती ठाउँका विशेषताको बारेमा सोधखोज तथा अवलोकन गरी प्राप्त विवरणलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नंहोस् ।

१२. घर तथा समुदायको वरपरको खाली जमिन, करेसाबारीमा उपयोगी औषधीजन्य वनस्पती (घिउकुमारी, अमला, कागती, तुलसी, निम लगायत अन्य औषधीजन्य वनस्पती)को वृक्षरोपण गर्नुहोस् र मलजल दिएर संरक्षण गर्नुहोस् । करिब १/२ महिनापछि विरुवामा के कस्ता परिवर्तन आए ? अवलोकन गर्नुहोस् । ती औषधीजन्य वनस्पती के-के कामको लागि प्रयोग गरिन्छन् ? प्राप्त तथ्यलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१३. घर तथा विद्यालयमा प्रयोग भएका ऊर्जाका स्रोतको पहिचान गरी के-के कार्यमा प्रयोग गरिएको छ ? ऊर्जाको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गर्न अपनाइएका पक्षलाई समेत समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१४. तपाईंका परिवारमा भएका अभिभावकहरुमध्ये कुनै दुई अभिभावकको नाम र नाता सम्बन्ध उल्लेख गर्दै उहाँहरुसँग भएका तपाईंलाई मन पर्ने बानी व्यवहारहरु तलको तालिकामा लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अभिभावकको नाम	नातासम्बन्ध	उहाँसँग भएका मन पर्ने बानी र व्यवहारहरु
(१)		
(२)		

१५. विद्यालयमा आएदेखि अहिलेसम्म विद्यालयबाट तपाईंले के के राम्रा बानी, सिपहरु सिक्नु भयो ? तपाईंले सिकेका बानी र सिपहरुको बारेमा तपाईंका परिवारका सदस्यहरुले के भन्नु हुन्छ ? तपाईंले सिकेको कुन सिप वा बानीले तपाईंका परिवारका कुन कुन सदस्यलाई बढी खुसी बनाएको छ ? तपाईंको सिकाइले तपाईंलाई के फाइदा भएको महसुस गर्नु भएको छ ? यी सबै कुराका आधारमा लिखित विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१६. वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी, आगलागी, र शीतलहर जस्ता विपद्को परिचय दिँदै त्यसबाट बच्नका लागि के कस्ता क्रियाकलाप तथा उपायहरु अपनाउनु पर्दछ, बुँदागत टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नंहोस् ।

कक्षा ६

१. गाउँपालिकाको नक्सा बनाई गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य स्थानलाई नक्सामा सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।

२. आफ्नो वडा कार्यालयमा भ्रमण गर्नुहोस् र वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने समग्र सेवा तथा सुविधाहरु के-के रहेछन् ? सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । साथै शिक्षा तथा बालबालिकाको विषयसँग सम्बन्धित अन्य सेवा भए ती सेवालाई पनि प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहोस् ।

३. गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरुमध्ये तपाईंले गरेको अध्ययन, भेटघाट र सोधपुछको आधारमा तल लेखिएका जनप्रतिनिधिहरुको विवरण देहायको तालिकामा भरी कक्षामा पेस गर्नुहोस् ।

गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरु	उहाँहरुले गर्ने प्रमुख काम	कैफियत
(क) गाउँपालिका अध्यक्ष		
(ख) गाउँपालिका उपाध्यक्ष		
(ग) वडा अध्यक्ष		
(घ) वडा सदस्य		

४. नजिकको स्वास्थ्य चौकीको कुनै कर्मचारीलाई भेटी स्वास्थ्य चौकीले प्रवाह गर्ने सेवा र सेवा लिन अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाका बारेमा तलको तालिकाको आधारमा प्रतिवेदन बनाई पेस गर्नुहोस् ।

स्वास्थ्य चौकीले प्रवाह गर्ने सेवाहरु	सेवा लिनका लागि अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाहरु
१.	१.
२.	२.
३.	३.
४.	४.

५. तपाईंको पालिकामा के कति पर्यटन स्थलहरु छन् र पर्यटकहरु त्यहाँ जानु पर्ने कारण के छ ? उक्त स्थानहरुमा तपाईं आफैले अवलोकन गर्नु भएको छ भने आफूले अवलोकन गरेका आधारमा र आफूले अवलोकन नगरेको भए अन्य जानकार व्यक्तिसँग सोधपुछ गरी तलको तालिकामा भरेर कक्षामा पेस गर्नुहोस् ।

पर्यटकीय स्थलहरु	पर्यटकीय स्थल रहेको गाउँटोल र वडा	पर्यटक जाने प्रमुख कारण	पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु	कैफियत
१.				
२.				
३.				

६. थारु जातिको महत्त्वपूर्ण चाँडको रुपमा रहेको माघी पर्वमा गरिने क्रियाकलापहरु, यसका राम्रा पक्षहरु र सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरुको बारेमा समेत सम्बन्धित जातिका जानकारहरुसँग सोधपुछ गरी आफ्नासमेत विचारहरु समेटेर प्रतिवेदन बनाई कक्षामा पेस गर्नुहोस्

७. तपाईंको समुदायको कुनै जातिले मनाउने चाँडपर्वमध्ये कुनै एक चाँडपर्वको बारेमा निम्न पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्- चाँडपर्वको नाम, मनाउने तरिका, महत्त्व, राम्रा पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष ।

८. थारू जातिले बजाउने स्थानीय लोकबाजा, गाउने गीत र नृत्यको एक-एक क्रियाकलाप गर्नुहोस् । यसबाट सिकिएका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालय वरपर गाईभैंसीपालन/बाख्रापालन, कुखुरापालन वा अन्नबाली(धान, मकै, गहुँ, जौं), नगदेबालीहरुको खेती कार्यको अवलोकन गर्नँहोस् वा त्यस कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पशुपालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, बिक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. आफ्नो घर समुदाय वा विद्यालयमा गरिने कुनै एक तरकारी खेती -(आलु, साग, काउली, टमाटर, बोडी, खुसार्नी) वा फलफूल (आँप, केरा, अम्बा, लिची आदि) खेतीमा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी तथा फलफूल र त्यसको प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११. हस्त निर्मित सामग्रीहरु जस्तैः ढकिया, खैँचा, बिडा, परालको गुन्द्री आदिमध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

१२. गेरुवाभित्र सञ्चालित होमस्टेहरूमध्ये कुनै एकको भ्रमण गर्नुहोस् । उक्त होमस्टेको परिचय, गरिएका कार्यहरू तथा स्थानीय क्षेत्रमा यस्को महत्त्वका बारेमा होमस्टे सञ्चालक वा जानकारसँग सोधखोज गर्नुहोस् र प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१३. तपाइँले विद्यालयमा सिकेका योग,प्राणायाम र आसनहरु घरमा पनि गएर आफ्नो अभिभावकले देख्ने गरी अभ्यास गर्नुहोस् । तपाइँले गरेको अभ्यास देखेर अभिभावकले तपाइँलाई के भन्नु भयो ? तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

विद्यालयमा सिकेका, योग, प्राणायमको नाम	विद्यालयमा सिकेर घर गई अभ्यास गरेका आसनहरुको नाम	अभ्यास गरेको देखेर अभिभावकले दिएको प्रतिक्रियाको विवरण

१४.समूह कार्यमार्फत गाउँपालिकाको खेलकुद विकास समितिलाई भेटेर सोध खोज गरी गेरुवा गाउँपालिकाले खेलकुद विकास क्षेत्रमा खेलेको भूमिकाहरुको सूची बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१५.अभिभावकको सहयोगमा समुदाय एवम् जङगलबाट जडीबुटीका वनस्पतीहरु निम, तुलसी, हर्रो, बर्रो, अमला र पिपला, बेसार, आदिका नमूना सङ्कलन गरी अभिभावक र छिमेकीहरुलाई यसको महत्त्वको बारेमा सोध्नुहोस् र आफूले पनि कक्षामा सिकेको कुरा उहाँहरुलाई भन्नुहोस् । तपाइँले कक्षामा सिकेको कुरा र उहाँहरुले भनेको कुरामा के भिन्नता र के समानता छ ? यी सबै कुरा समेटेर आफ्नो विचारसमेत राखी प्रतिवेदन लेखेर कक्षामा पेस गर्नुहोस् ।

१६. घर तथा विद्यालयको करेसाबारी/नर्सरी र पुष्प बगैँचा निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । नर्सरीबाट उत्पादित फलफूल, तरकारी एवम् वनस्पतीका विरुवालाई खाली ठाउँमा रोप्नुहोस् । विरुवा हुर्कन आवश्यक पर्ने कुरा (पानी, मल, गोडमेल) प्रदान गर्नुहोस्। करिब २/३ महिना पछि विरुवाको अवलोकन गर्नुहोस् । यो कार्य गर्दा आफूले गरेका कार्यहरू र भएको प्रगतिलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१७.घरका अभिभावक र छरछिमेकसँग सोधपुछ गरेको आधारमा कक्षामा छलफल गरे बाहेकका आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र राष्ट्रको हितका लागि काम गर्ने गाउँटोलका मानिसहरुमध्ये कुनै ५ जनाको नाम र उनीहरुले गरेका राम्रा, असल कामहरु देहायबमोजिमको तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं	असल मानिसहरुको नाम, ठेगाना	उनीहरुले गरेका राम्रा,असल कामहरुको विवरण
१		
२		
३		

१८.घरपरिवार वा छरछिमेकमा भएका अपाङ्ग, अशक्त, जेष्ठनागरिकसँग भेटघाट गरी उहाँले आफ्नो जीवनमा गरेका राम्रा कुराहरु के के रहेछन् ? उहाँलाई कुन कुराको धेरै सम्झना आउँदो रहेछ ? कुन कुरा गरेकोमा उहाँ धेरै खुसी हुनुहुँदो रहेछ ? उनीहरुले भनेको आधारमा तपाइँले खुसी हुनका लागि के सिक्नु भयो ? आदि कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१९. तपाइँको आफ्नो समुदायमा घटेका विपद्हरू अवलोकन गरी र अभिभावकलाई समेत सोधी त्यसको सूची तयार गर्नँहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र भएको क्षति लेखेर सोलाई न्युनीकरण गर्ने उपायहरुसमेत तलको तालिका भर्नँहोस् ।

क्र.सं.	विपद्को नाम	सम्भावित कारण	विपद्ले पुऱ्याएको असर वा क्षति (मानवीय, शैक्षिक, भौतिक र आर्थिक)	विपद्लाई न्युनीकरण गर्ने उपायहरु

२०. चाँडपर्वको समयमा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्नँहोस् । ती जोखिमबाट सुरक्षित रहन गर्नु पर्ने उपायहरूको सम्बन्धमा परिवारका अभिभावकहरुलाई सोधेर तपाइँको भूमिकासमेत उल्लेख हुने गरी एउटा प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

कक्षा ७

१.तपाईंको पालिकाको नाम गेरुवा किन राखिएको हो ? पहिलेका कतिवटा गाउँविकास समिति, कतिवटा वडाहरु मिलेर अहिलेको गेरुवा गाउँपालिका बनाइएको हो ? घरमा भएमा अभिभावक र छरछिमेकमा भएका जानकार महानुभावहरुसँग सोधपुछ गरी तलको तालिका भरेर सम्बन्धित शिक्षकलाई दिनुहोस् ।

पालिकाको नाम गेरुवा राख्नु पर्ने कारण	अहिलेको पालिका निर्माण गर्दा समावेश गरिएका पहिलेका गाविस र वडाहरु	जानकारी दिने व्यक्तिहरुको नाम र नाता सम्बन्ध

२. गाउँपालिकाले समग्र रुपमा प्रदान गर्ने सेवा सुविधाहरु के के हुन ? यस सम्बन्धमा गाउँपालिकाको कार्यलयमामा गएर सोधपुछ गरी वा त्यहाँ भएको नागरिक बडापत्रको अध्ययन गरी वा सम्बन्धित क्षेत्रका पदाधिकारी र अन्य जानकारहरुसँग सोधपुछ गरेर आफ्नो अनुभूतिसहितको प्रतिवेदन तयार पारी कक्षामा पेस गर्नुहोस् । साथै शिक्षा तथा बालबालिकाको विषयसँग सम्बन्धित अन्य सेवा भए ती सेवा प्रदान गर्ने सुझावलाई पनि प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहोस् ।

३. तपाईंको कुनै समुदायमा विद्यालय भर्ना हुन नसकेका बालबालिकाहरु छन् भने तीमध्ये कम्तीमा कुनै एकजनालाई भेट गरी तलको तालिकाका आधारमा तपाईंको विचारसहित प्रतिवेदन तयार गरेर विषय शिक्षकलाई पेस गर्नुहोस् ।

भर्ना हुन नसकेका बालबालिकाको नाम, थर	ठेगाना	विद्यालय नआउनुको कारण (सम्बन्धित विद्यार्थी र अभिभावकलाई सोधेर)	विद्यालयमा भर्ना गर्ने उपाय
१.			
२.			

४. तपाईंको गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा (निकाय) प्रहरी चौकीको नाम, गर्नु पर्ने काम के हो ? र त्यो काम गरिहेको छ कि छैन ? यसको बारेमा सुरक्षा निकायका पदाधिकारी र जनसमुदायसँग सोधपुछ गरी आफ्नो विचारसमेतका आधारमा तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रतिवेदन पेस गर्नुहोस् ।

प्रहरी चौकीको नाम	प्रहरी चौकीले गर्नु पर्ने काम	प्रहरी चौकीले गरिरहेको काम	कैफियत

५. गेरुवाको चिनारीका रुपमा रहेका ओखरिया सिँचाइ बाँध/इन्टेक, बुढी कुलो, गौशाला, गेरुवा मनाउ अस्पताल, बिन्द्राको शिव मन्दिर, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जमध्ये कुनै एक स्थानको भ्रमण गर्नुहोस् । ती स्थानको परिचय, अवलोकन गर्दा पाइएका वस्तुको विवरण, महत्त्व, संरक्षणका उपाय लगायतका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. मगर, गुरुङ, सोनाहा, माझी, राजी र बादीलगायत जातिको भाषा, भेषभुषा, चाँडपर्व, रीतिरिवाज, धर्म, संस्कृति, गायन, बाजा र नृत्यसम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यसरी विवरण तयार गर्दा उक्त समुदायका उल्लेखित पक्षमा भएका राम्रा पक्ष, र धर्म संस्कृतिलाई संरक्षण गर्ने उपायहरु उल्लेख गर्दै सो कुरामा सुधारका पक्षलाई ध्यान दिनुहोस् ।

७. आफूले देखेको, नाचेका र अन्य कक्षाहरुमा अध्ययन गरेको आधारमा तल समावेश गरिएका नाचहरुको बारेमा तालिका भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

नाचहरुको नाम	नाच नाच्ने जातजातिहरु	नाचमा लगाइने पहिरन र बजाइने बाजाहरुको नाम
१. झुम्रा नाच		
२. लट्ठवा नाच		
३. झ्याउरे नाच		
४.छोक्रा नाच		
५.मयुर नाच		
६. सिंगारु नाच		

८. आफ्नो घर समुदाय तथा विद्यालयमा गरिने कुनै एक तरकारी खेती (लौका, करेला, फर्सी, सिमी, भिन्डी, बोडी, घिरौंला, मुला आदि) वा फलफूल (आँप, केरा, अम्बा, लिची आदि) खेतीमा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी तथा फलफूल र त्यसको प्रयोग तथा बजारीकरणसम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. आफ्नो घर तथा समुदायमा कुखुरापालन, बाख्रापालन,र माछापालन कार्यको अवलोकन गर्नुहोस् । त्यसले आर्थिक विकासमा पुऱ्याएको योगदान एवम् त्यसका फाइदाहरु लेखी उक्त पशुपालन गर्ने तरिका, त्यसबाट उत्पादित वस्तुको बजारीकरणको अवस्था सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. स्थानीय स्तरमा पाइने माटो,बेतबाँस, पराल, छवाली, बाबियो, कसुंगा आदिको प्रयोग गरी परम्परागत स्थानीय सामग्री चुलो, सुपो, छिटनी, बेर्री, ढकियामध्ये कुनै एउटा सामग्री निर्माण गर्नुहोस् र कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । कक्षामा सामग्री प्रदर्शन गर्दा निर्माण गरिएको सामग्रीको नाम, उक्त सामग्री बनाउन चाहिने कच्चा पदार्थहरू, बनाउने तरिका, विधि र सामग्रीको उपयोगिता आदिलाई समेट्नुहोस् ।

११. नजिकैको स्वास्थ्य संस्थाका स्वास्थ्य कर्मीलाई भेटी कोभिड, बर्डफ्ल्यू, डेङगु र झाडापखाला जस्ता महामारीजन्य सरुवा रोगहरु कसरी सर्छन् र तिनीहरूबाट बच्ने उपायहरू के हुन भनेर सोध्नुहोस् । सोको आधारमा तलको खाका प्रयोग गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस्

रोगको विवरण	कोभिड	बर्डफ्ल्यु	डेङ्गु	झाडापखाला
रोग सर्ने कारण				
रोगबाट बच्ने उपाय				

१२. अभिभावकको सहयोगबाट स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीहरु निम, तुलसी, बेल, अमला, पिपला, घिउकुमारी आदिका नमूना सङ्कलन गरी अभिभावक र छिमेकीहरुलाई यसको महत्त्व र उपयागिताको बारेमा सोध्नुहोस् र तिनको संरक्षण र बजारीकरण गर्ने तरिका पनि सोध्नुहोस् । तपाईंले कक्षामा सिकेको कुरा र उहाँहरुले भनेको कुरामा के भिन्नता र के समानता छ ? यी सबै कुरा समेटेर आफ्नो विचार समेत राखी प्रतिवेदन लेखेर कक्षामा पेस गर्नुहोस् ।

१३. घर, समुदाय तथा विद्यालयमा जैवीक मल बनाएको अवलोकन गरी विद्यालयमा जैवीक मल बनाउने कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । तयार भएको जैवीक मललाई प्रयोग गर्ने विधि अनुसार तरकारी खेती, पुष्प खेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभव समेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१४. घर तथा विद्यालयमा वृक्षरोपण, करेसाबारी/बगैंचा निर्माण गरी त्यसमा तरकारी खेती/पुष्प खेती/फलफूल खेती गर्नुहोस् । यसबाट उत्पादित वस्तुहरू, तिनीहरूको उपयोग, भएको फाइदासम्बन्धी विवरणलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१५. आफूले देखेका र अरुसँग सोधपुछ गरी प्राप्त भएको विवरणको आधारमा हाम्रो गाउँपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरु कति प्रकारका छन् ? वनबाट हुने फाइदाहरु के के हुन ? त्यसले वातावरण संरक्षणमा खेलेको भूमिकाको बारेमा तलको तालिका भरी तयार भएको प्रतिवेदन कक्षामा पेस गर्नुहोस् ।

वनका प्रकार	पालिकामा भएका वन जङ्गलको नाम	वनको फाइदाहरु	वातावरण संरक्षणमा खेलेको भूमिका
१.			
२.			
३.			

१६.तपाईंको गाउँटोल र समुदायमा परम्परादेखि चलिआएका प्रचलन र रीतिरिवाजहरुमध्ये पूर्वीय दर्शनसँग सम्बन्धित प्रचलन र रीतिरिवाजहरु के के हुन् ? तिनीहरुमध्ये कुन कुन प्रचलन र रीतिरिवाजले हामीलाई सभ्य र खुसी बनाउन सहयोग गरिरहेका छन् ? पूर्वीय दर्शनको बारेमा केही जानकारी राख्ने तपाईंको टोलका कुनै अग्रज व्यक्तिका विचारसहित यसबाट आफूले आर्जन गरेको भावना र सिकाइलाई समेत समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१७.तपाईंले हरेक दिन असल कार्य एवम् राम्रो कुराहरुको टिपोट गर्ने बानीले तपाईंको जीवनमा पारेको सकारात्मक प्रभाव के हो ? यसको बारेमा तपाईंका घरपरिवारका सदस्य र साथीहरुलाई सुनाउनुहोस् । तपाईंको यस्ता स्वभावले बानी, व्यवहार, आचरण र जीवनमा के परिवर्तन वा सिकाइ भएको छ ? उल्लेखित सबै कुरा समेटेर प्रतिवेदन बनाई प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८.घरपरिवार वा छरछिमेकमा भएका अपाङ्ग, अशक्त, जेष्ठनागरिकसँग भेटघाट गरी उहाँले आफ्नो जीवनमा गरेका राम्रा

कुराहरु के के रहेछन् ? उहाँहरुलाई कुन कुराको सहयोग गर्दा उहाँ धेरै खुसी हुनुहुँदो रहेछ ? तपाइँ र तपाइँको परिवारको सदस्य वा तपाइँको कुनै साथी मिलेर उहाँहरुलाई असहज अवस्थामा सहयोग गर्नुहोस् । उहाँहरुले भनेको आधारमा तपाईंले खुसी हुनका लागि के सिक्नु भयो ? आदि कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१९.असल नागरिक हुन आवश्यक पर्ने इमान्दारिता, सच्चरित्रता, नैतिकता, अनुशासन शिष्टाचार, कतर्व्यनिष्ठता आदि जस्ता गुणहरु र सिपहरुको विवरण तयार गर्नुहोस् । त्यस्ता गुणहरुको कार्यान्वयनका लागि योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । यसरी कार्यान्वयन गर्दा तपाईं स्वयंमा के कस्ता र व्यवहार परिवर्तन भए ? यसबाट तपाईंले के-के कुरा सिक्नुभयो ? प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२०. वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, आगलागी, र बाढी पहिरोबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यासमा सहभागी भई उक्त कृत्रिम घटनामा सहभागी भएको आधारमा गरिएका क्रियाकलाप एवम् प्रक्रियाहरू बुँदागत टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नँहोस् ।

कक्षा ८

१. गाउँपालिकामा सञ्चालित मुख्य विकास आयोजनाहरुको बारेमा सम्बन्धित कार्यथलोमै गएर वा त्यसको विज्ञसँग भेटघाट गरी आफ्नो विचारसहित तलका तालिकामा आवश्यक विवरण भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

मुख्य आयोजनाको नाम	सञ्चालन भएको स्थान	आयोजना सुरुवात र सम्पन्न भएको मिति	आयोजनाको कुल खर्च	आयोजनाबाट हुने प्रमुख उपलब्धिहरु	देखिएका प्रमुख समस्याहरु

२. तपाइँले गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा (निकाय) प्रहरी चौकीको नाम, गर्नु पर्ने काम के हो र त्यसले काम गरिहेको छ कि छैन ? यसको बारेमा सुरक्षा निकायका पदाधिकारी र जनसमुदायसँग सोधपुछ गरी आफ्नो विचारसमेतका आधारमा तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रतिवेदन पेस गर्नुहोस् ।

प्रहरी चौकीको नाम	प्रहरी चौकीले गर्नु पर्ने काम	प्रहरी चौकीले गरिरहेका काम	कैफियत

३. तपाइँको गाउँपालिकाको गाउँसभा गठन कसरी हुन्छ ? कति जना सदस्य छन ? तपाइँले गाउँपालिका कर्मचारी, शिक्षक वा जानकार व्यक्तिसँग गाउँपालिका तथा वडा कार्यलयमा गएर भेटघाट र सोधपुछ गरी गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष, वडा सदस्यसहित सम्पूर्ण गाउँसभा सदस्यहरु एवम् जनप्रतिनिधिहरुको वडागत विवरण देहायबमोजिको तालिकामा भरी कक्षामा पेस गर्नुहोस ।

वडा नं	गाउँसभा सदस्यहरुको नाम	ठेगाना	पद

४. समूहगत रूपमा ब्राह्मण, क्षेत्रीको संस्कार र संस्कृतिको बारेमा सोधखोज गर्नुहोस् । उक्त समुदायको संस्कार र संस्कृतिमा भएका असल अभ्यास, र सो धर्म संस्कृतिलाई संरक्षण गर्ने उपायहरु उल्लेख गर्दै सुधारका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. तपाइँको समुदायमा बसोबास गर्ने दलित तथा पिछडिएका जातिमध्ये कुनै एक जातिको भाषा, धर्म, संस्कृति, चाँडपर्व रीतिरिवाज, भेषभुषा, गायन, बाजा र नृत्यसम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यसरी विवरण तयार गर्दा उक्त समुदायका उल्लेखित पक्षमा भएका राम्रा पक्ष र नराम्रा पक्ष उल्लेख गर्दै सो कुरामा सुधारका पक्षलाई ध्यान दिनुहोस्

६. बालश्रम, बालविवाह, कमैया प्रथा, लागुपदार्थ दुर्व्यसन र आत्महत्या जस्ता कुनै एक सामाजिक समस्या एवम् चुनौतीहरुको वर्तमान अवस्था पहिचान गर्नुहोस् । यस्ता सामाजिक समस्या देखापर्नका कारणहरु उल्लेख गर्दै समाधानको लागि गरिएका प्रयास, भावी दिनमा गर्नु पर्ने कार्यको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. आफ्नो घर समुदायमा गाईभैंसी, बाखापालन, बंगुरपालन वा बेमौसमी तरकारीहरु (टमाटर, लौका, करेला, भिन्डी) खेती र कुनै एक नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अरर, तिल,) खेती कार्यको अवलोकन गर्नहोस् वा त्यस कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पशुपालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, बिक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. हस्तनिर्मित सामाग्रीहरु (ढकिया, खैंचा,डोको, सुप्पो, गुन्द्री आदि) मध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस्

९. गाउँपालिका स्तरीय अध्यक्ष कप तथा राष्ट्रपति रनिङ्शिल्ड खेलकुद प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलहरु र खेल खेल्दा आवश्यक पर्ने सामग्री र खेलाडी सङ्ख्या तलको तालिकामा भरी सोको प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	खेलका नामहरु	खेल खेल्दा आवश्यक पर्ने सामग्री	आवश्यक पर्ने न्यूनतम खेलाडी सङ्ख्या
१			
२			

१०. समूह कार्यमार्फत गाउँपालिकाको खेलकुद विकास समितिलाई भेटेर सोध खोज गरी गेरुवा गाउँपालिकाले खेलकुदको विकासको क्षेत्रमा खेलेको भूमिका र खेलकुद प्रवर्द्धनको लागि गरेका प्रयासहरुको सूची बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११. हरित विद्यालय निर्माणको लागि वातावरण समूह, इकोक्लब र आवश्यकता अनुसार (ऊर्जास्रोत, जलस्रोत, सरसफाइ, फोहोरमैला व्यवस्थापन, हरियाली प्रवर्द्धन) आदि जस्ता विभिन्न उपसमितिको गठन गर्नुहोस् । हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, वातावरण समूहको भूमिका र त्यसलाई प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरु उल्लेख गर्दै उक्त उपसमितिले गरेका कार्य र प्राप्त उपलब्धिलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी विद्यालयको कार्यक्रममा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२. कक्षामा छलफल गरे बाहेकका आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र राष्ट्रको हितका लागि काम गर्ने गाउँपालिकाका व्यक्तिहरु (जस्तै साहित्यकार, कलाकार, समाजसेवी, खेलाडी, शिक्षाविद्, शिक्षक, सीमारक्षक, वन तथा वातावरण विज्ञ आदि) र उहाँहरुले सम्पादन गरेका कामहरु तलको तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं	व्यक्तिको नाम	कार्य क्षेत्र	सम्पादन गरेका कार्यहरु
१			
२			

१३. तपाईंको घरमा को को बस्नुहुन्छ ? उहाँहरुले के के काम, पेसा, व्यवसाय गर्नु हुन्छ ? उहाँहरुले गर्ने कामले तपाईं वा तपाईंको परिवारलाई के कस्तो फाइदा भइरहेको छ वा फाइदा हुने देख्नु भएको छ ? घरका अभिभावक, नातेदार, संरक्षक वा आफूभन्दा अग्रजसँग सोधपुछ गरी यसबाट तपाईंले सिकेको कुरालाई समेत समेटेर प्रतिवेदन बनाउनुहोस् ।

१४. कस्तो जीवनलाई सन्तुलित जीवन भनिन्छ ? सन्तुलित जीवनले मानिसलाई कसरी खुसी प्रदान गर्न सहयोग गर्दछ ? खुसी र सन्तुलित जीवनका आधारभूत पक्षहरु के के हुन र तिनको सदुपयोग कसरी गर्न सकिन्छ ? यस सम्बन्धमा आफ्नो गाउँटोलका अभिभावक, अग्रज, जेष्ठनागरिक र केही समकक्षी साथीहरुसँग सोधपुछ गरी उहाँहरुबाट व्यक्त विचारहरुलाई समेट्दै यसबाट तपाईंले आर्जन गरेको अनुभूति र सिकाइलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१५. जीवनमा असल र सफल बन्ने उपाय खोजी गर्नुहोस् । ती उपाय कार्यान्वयन गर्नको लागि छ महिनाको योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । कार्यान्वयनका क्रममा तथा कार्यान्वयन पश्चात् तपाईंमा के-के परिवर्तन भयो ? के-के सिकाइ भयो ? के-के मा सफल हुनुभयो ? यी सबै पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१६. घरपरिवारमा कुनै उत्सव वा चाँडपर्व मनाउँदा तपाईं सहभागी भई गरेका कार्य के के हुन् ? तपाईंले मन पराएका कुरा के के हुन ? उक्त चाँडपर्वलाई अझ रमाइलो र सबैजना खुसी भई सहभागी हुनका लागि के गरेको भए हुन्थ्यो ? यस सम्बन्धमा तपाईंको आफ्नो विचारसहित आफ्ना परिवारका केही सदस्यहरुको विचारलाई समेत समेटेर प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१७.सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसको प्रभाव र बच्ने उपायहरू शीषर्कमा निबन्ध लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८.तपाईंको आफ्नो समुदायमा घटेका विपद्हरु अवलोकन गरी र अभिभावकलाई समेत सोधी त्यसको सूची तयार गर्नहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र सोलाई न्यूनीकरण गर्न विभिन्न सङ्घसंस्थाले खेलेको भूमिकाहरु समेत तलको तालिकामा भर्नहोस् ।

क्र.सं.	विपद्को नाम	सम्भावित कारण	विपद्ले पुऱ्याएको असर वा क्षति (मानवीय, शैक्षिक, भौतिक र आर्थिक)	विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रस लगायतका अन्य सङ्घ संस्थाकोभूमिका

१९. बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जबाट मानव बस्तीमा वन्यजन्तु आएर विगत केही समयदेखि क्षति पुऱ्याउदै आइरहेको अवस्था छ । यो पनि सत्य हो कि निकुञ्ज र निकुञ्जका वन्यजन्तुलाई पनि जोगाउनु आवश्यक छ र वन्यजन्तुबाट हुने मानवीय क्षतिलाई पनि रोक्नु आवश्यक छ । अतः यसका लागि के गर्न सकिन्छ ? सम्बन्धित क्षेत्रका विभिन्न महानुभावहरुको विचारसहित आफ्नोसमेत विचार समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

वन्यजन्तुबाट मानव बस्तीमा भएका क्षतिहरु	मानव बस्तीमा भएका क्षतिहरु न्यूनीकरण गर्ने उपायहरु/प्रयासहरु	मानवीय क्षति नहुने गरी निकुञ्ज र वन्यजन्तु संरक्षण गर्ने उपायहरु
१.	१.	१.
२.	२.	२.

२०. विपद्को समयमा सूचना अति आवश्यक हुन्छ । सूचनाको माध्यमबाट सामुहिक प्रतिकार्य समयमै गर्न सकिन्छ । त्यसकारण जुनसुकै विपद्मा प्रयोग हुने गरी तलको तालिकामा आकस्मिक सम्पर्क व्यक्ति र आकस्मिक सम्पर्क नम्बरहरू (Emergency Contact Numbers) खोजी कक्षामा टाँस्नुहोस् ।

क्र.सं.	सम्पर्क गर्नु पर्ने व्यक्ति	ठेगाना	सम्पर्क नम्बर

७. सिकाइ सहजीकरणका विधि र प्रक्रिया

(क) कक्षा १-३ मा सिकाइ सहजीकरणका विधि र प्रक्रिया

पाठ्यक्रमले विद्यार्थीहरुबाट अपेक्षा गरेका सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले हासिल गर्न/गराउन शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुले गर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरु सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाभित्र पर्दछन् । कक्षा १-३ को एकीकृत पाठ्यक्रमले सिकाइ उपलब्धिको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको खाका तय गरेको छ । दैनिक सिकाइ सहजीकरणको क्रममा नै निर्धारित सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा गर्न शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गको रुपमा मूल्याङ्कनलाई प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा वर्तमान पाठ्यक्रमले उल्लेख गरेकाले सोही बमोजिमका सिकाइ क्रियाकलापहरु अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस पाठ्यक्रमले सिकाइलाई प्रभावकारी र दिगो बनाई उनीहरुको स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकता अनुसारको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकासको सुनिश्चितताको अपेक्षा गरेको छ । जसका लागि बालबालिका केन्द्रित, अन्तरक्रियात्मक, सहयोगात्मक तथा प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित शिक्षण विधि र रणनीतिहरुको प्रयोगमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ । यसअनुसार कक्षाकोठामा हुने शिक्षणमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका, श्रव्यदृश्य सामग्री, सन्दर्भ सामग्रीका अतिरिक्त सकेसम्म स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत र साधनहरुलाई शैक्षणिक सामग्रीको रुपमा प्रयोग गर्नुपर्छ । समयको माग बमोजिम सिकाइलाई निरन्तरता दिन तथा युग सापेक्ष सिकाइका लागि शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई स्थान दिनुपर्छ र अनलाइनमा आधारित सिकाइ सामग्रीलाई वैकल्पिक सिकाइको माध्यमको रुपमा प्रयोग गर्न शिक्षकले आफूलाई आवश्यक पर्ने ज्ञान र सिपको विकास गरी आवश्यकताअनुसार प्रविधिका साधनहरुको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ ।

कक्षा १-३ को पाठ्यक्रमले एकीकृत सिकाइलाई जोड दिएकाले शिक्षण सिकाइ सहजीकरणका क्रियाकलापहरुलाई पाठ्यक्रममा दिइएका सिकाइ उपलब्धि र विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार स्थानीय विषयका क्षेत्रहरु र अन्य विषयहरु (नेपाली, अङ्ग्रेजी, गणित र हाम्रो सेरोफेरो) मा भएका मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सहजीकरण गर्नुपर्छ । स्थानीय विषयमा रहेका कतिपय विषयवस्तुहरु सहजीकरण गर्दा आवश्यकताअनुसार स्थानीय विज्ञहरुको ज्ञान र सिपलाई उपयोग गर्न उहाँहरुलाई कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी अनुभव तथा सिपको प्रदर्शन एवम् अन्तरक्रियाको अवसर सिर्जना गर्नुपर्ने छ । सिकाइलाई सहकार्यात्मक र प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित बनाउन स्थलगत अध्ययन, समूह कार्य तथा प्रयोगात्मक अभ्यासमा जोड दिनुपर्ने छ । स्थानीय विषयमा उल्लिखित विषयवस्तुहरु विद्यार्थीहरुको आफ्नै सेरोफेरोका रहेकाले सैद्धान्तिकभन्दा प्रयोगात्मक तरिकाले सिकाइ सहजीकरण गर्नेमा शिक्षकले ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । स्थानीय कला, संस्कृति, धर्म, चालचलन, रीतीरिवाज, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिहरुको प्रयोग, संरक्षण, विकास गर्न स्वयम् विद्यार्थीहरुको प्रत्यक्ष उपस्थिति भएपछि मात्र उक्त विषयवस्तुहरुको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकास गराउन सहज हुन्छ । सिकाइलाई दिगो बनाउन सिकेका व्यवहारहरुलाई अभ्यास गर्ने तथा वास्तविक जीवनमा प्रयोग गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्ने छ । साथै सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाहरुले, अनुभव, खोज, चिन्तन, तर्कद्वारा सिकारुको निर्णय क्षमता विकास गरी ज्ञानको विकास र रुपान्तरण गर्न सहयोग गर्नुपर्छ ।

आधारभूत तह कक्षा १-३ को एकीकृत पाठ्यक्रमको ढाँचाअनुसार सिकाइ सहजीकरण गर्दा सिकाइको योजना निर्माणका लागि विषयगत सक्षमता र समग्र पाठ्यक्रम संरचनाको अध्ययन गरी तिनको अन्तरसम्बन्ध पहिचान गर्नुपर्छ । अन्तरविषयक र बहुविषयक विषय क्षेत्रमा आधारित भई हाम्रो सेरोफेरो, विषयगत क्षेत्रका आधारमा गणित, नेपाली, अङ्ग्रेजी,र स्थानीय विषय क्षेत्रमा सिकाइ योजना निर्माण गर्दा विषवस्तुलाई दैनिक जीवनसँग अधिकतम सम्बन्ध कायम हुने गरी निर्धारित विषय क्षेत्रको वरिपरि आ-आफ्नो विषय क्षेत्रगत अवधारणा तथा सिपहरु हासिल गराई निर्धारित सिकाइ उपलब्धिहरु प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ । यसका लागि छनौट गरिएका विधि, प्रक्रिया तथा क्रियाकलापले विद्यार्थीलाई सक्रिय बनाउने, सबैलाई सहभागी बनाउने, गरेर तथा छोएर वा चलाएर सिक्ने र सिर्जनात्मकताको अभिवृद्धि हुने अवसर प्रदान गर्नुपर्छ । सिकाइ क्रियाकलापले विद्यार्थीहरुमा उमेर र आवश्यकताअनुसार अनुशासन, जिम्मेवारी अनुकूलता जस्ता वैयक्तिक सिप, सञ्चार, सहकार्य, सहानुभूति जस्ता सोचाइ सिप, व्यवस्थापन, आत्मबल, बहुसाक्षरता सिप र नागरिक दायित्व जस्ता विभिन्न किसिमका व्यवहार कुशल सिपहरु विकास गर्न सहयोग गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको भाषिक तथा सामाजिक पृष्ठभूमि, सिकाइका लागि विभिन्न किसिमका विकलाङ्गताको अवस्था इत्यादिलाई विचार गरी विविधताको व्यवस्थापन गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने गरी शिक्षण सिकाइको योजना निर्माण गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ ।

यस पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि देहाय बमोजिमका सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु पर्ने छ :

- कक्षा १ देखि ३ सम्मको पाठ्यक्रम एकीकृत ढाँचामा विकास गरिएको र यस अन्तर्गत बहुविषयक (विषयहरु अलग अलग तर मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई सँगै सिकाउने) र अन्तरविषयक (अन्य विषय र विषयभित्रका विषयवस्तुहरुमा अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सिकाइ गराउने) रहेको हुँदा बहुविषयक ढाँचाको सिद्धान्तअनुसार सिकाइ सहजीकरणको योजना बनाइ सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने छ ।
- पाठ्यक्रमको बहुविषयक ढाँचा (अन्य विषयसँग मिल्दा सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुलाई सँगै सहजीकरण गर्ने र नमिल्ने विषयवस्तुलाई निश्चित क्रममा राखेर सरलदेखि जटिलताको सिद्धान्तअनुसार सहजीकरण गर्ने) अनुरुप एकीकृत सिकाइका लागि शिक्षकले एकीकृत पाठ्यक्रमको अध्ययन र अन्य शिक्षकहरुसँग समेत समन्वय गरी सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।
- कक्षा १-३ मा अध्ययन गर्ने बालबालिकाको संज्ञानात्मक विकासको अवस्थालाई दृष्टिगत गरी उनीहरुको धारणा विकासमा सहयोग पुऱ्याउन शिक्षणमा ठोस सामग्रीको प्रयोगलाई प्राथमिकताका दिनुपर्ने छ ।
- सिकाउनु पर्ने विषयवस्तु/धारणालाई उनीहरुको दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गरी रोचक र मनोरञ्जक ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ ।
- मनोरञ्जनपूर्ण सिकाइका लागि खेल, गीत, नृत्य र अभिनय विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
- बालबालिकाको दिगो सिकाइका लागि उनीहरुलाई प्रशस्त अभ्यासको अवसर दिनुपर्ने छ ।
- विद्यार्थीसँग प्रत्यक्ष अनुभव गरेर तथा विद्यार्थी आफै सक्रिय भई सिक्न सक्ने, विश्लेषणात्मक चिन्तनबाट अर्थ निर्माण गर्न सक्ने विषयवस्तुहरुमा विषयवस्तुको प्रकृति हेरी प्रयोग, परियोजना कार्य, सर्वेक्षण, समस्या समाधान, खोज, आगमन विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ । यो पाठ्यक्रमको विषयवस्तुहरुले स्थानीयतासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने भएकाले सिकारुलाई प्रत्यक्ष अवलोकन र अनुभव प्रदान गर्न स्थलगत भ्रमणको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने छ ।
- सिकारुहरुले आफूले जानेका र हासिल गरेका ज्ञान, सिप र अनुभवहरु एक आपसमा आदानप्रदान गरी सहपाठीहरुको सहयोग र सहकार्यमा सिक्ने तरिकाहरु अवलम्बन गर्नुपर्ने छ ।
- सामाजिक सुधार, जनचेतना र वातावरण संरक्षणमा आफ्नो स्तरबाट योगदान दिन तथा नेतृत्व सिप विकासमा प्रेरित गर्न साना चेतनामूलक भिडियो बनाई सामाजिक सञ्जालमा लोड गर्ने, यस्तै चित्रहरु सार्वजनिक ठाउँमा टाँस्ने जस्ता अभियान तथा सामाजिक कार्यहरुमा सहभागी गराउनुपर्ने छ ।
- कक्षाकोठालाई रमाइलो तथा जीवन्त बनाइ राख्न तथा युग सापेक्ष प्रविधियुक्त सिकाइका लागि उपलब्ध श्रव्यदृश्य सामग्रीहरु, विद्युतीय सामग्रीहरु तथा अनलाइन सिकाइ सामग्री र विधिहरुलाई सकेसम्म प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।

(ख) कक्षा ४-८ मा शिक्षण सहजीकरणका विधि र प्रक्रिया

आधारभूत तह अन्तर्गत कक्षा ४-८ को पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरु प्रयोगात्मक प्रकृतिका भएकोले यसको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया क्रियाकलाप केन्द्रित हुनुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिई कक्षालाई जिवन्त बनाउन शिक्षकले सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्नेछ । विद्यार्थी केन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापबाट सिकाइ प्रभावकारी हुने, विषयवस्तुलाई दैनिक जीवनका हरेक घटना क्रमलाई बालबालिकाले व्यवहार कुशल तथा जीवनउपयोगी सिप आर्जन गर्न सक्ने र उनीहरुमा रहेका प्रतिभा प्रष्फुटन सहज हुने भएकोले सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाउनु पर्नेछ । स्थानीय विषयका पाठ्यक्रमका विषयवस्तु स्थानीय ज्ञान, सिपको विकास गरी आवश्यकताअनुसार घर, विद्यालय, समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका भएकोले सैद्धान्तिकभन्दा गरेर सिक्ने प्रक्रियाबाट सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थी केन्द्रित, क्रियाकलाप केन्द्रित, सान्दर्भिक र सिकाइका निम्ति सहयोगी हुनुपर्छ । यो योजनावद्ध र सिकाइ उपलब्धि उन्मुख वा प्रतिफल केन्द्रित हुनुपर्छ । विद्यार्थीहरुलाई सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा प्रेरित गर्ने, सक्रिय बनाउने र रुची जगाउने क्रियाकलाप हुनुपर्छ । यस प्रक्रियामा विद्यार्थी सक्रिय भई सिकाइ क्रियाकलापमा संलग्न हुने र आवश्यकताअनुसार पृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइमा सुधार गर्न सक्ने अवसर प्राप्त हुनुपर्छ । यो प्रक्रिया सिकारु र सिकाइका विविधतालाई सम्मान गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने समावेशी सिद्धान्तमा आधारित पनि हुनुपर्छ ।

यस पाठ्यक्रममा गेरुवा गाउँपालिकाभित्रका सबै वडाहरुका स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकतालाई समेटी विषयवस्तुहरु राखिएको हुँदा उक्त विषयवस्तुको व्यावहारिक ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति विकासका लागि कक्षाभित्र वा बाहिर आफ्नो घर, समुदाय, सङ्घसंस्था, धार्मिक स्थल, पेसा र व्यवसायस्थल, वनसम्पदा, जलसम्पदामा भ्रमण गरी प्रत्यक्ष अवलोकन तथा प्रयोग गरी सिकेका कुराहरूलाई सिर्जनात्मक विश्लेषण गर्ने प्रतिभाको विकास गर्न प्रोत्साहित गर्ने गरी शिक्षण सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्छ । पाठ्यक्रममा विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न विद्यार्थीहरूले कथा, कविता, नाटक,समाचार, पत्रपत्रिका, सम्पादकीय, गीत, प्रतिवेदन, रेखाचित्र, वृत्तचित्र, स्तम्भचित्र, तालिका, तस्विर, नक्सा, नमूना निर्माण, प्रयोग, फोटो जस्ता रोचक वस्तुहरूमार्फत् अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । विद्यार्थीहरुलाइ कुनै पनि विषयवस्तु सिकाउँदा जीवन्त सिकाइ वातावरण तयार गर्नु पर्दछ । यसका लागि शिक्षण सिकाइको विधि, पद्धति तथा तरिकालाइ विद्यार्थी केन्द्रित र क्रियाकलाप केन्द्रित गर्दै प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यहरु गरेर सिक्ने अवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ । अझ स्थानीय विषय, परिवेश, सन्दर्भ, पहिचान, पेसा, व्यवसाय र प्रविधिसँग बढी नजिक तथा परिचित हुने भएकाले समयसान्दर्भिक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमार्फत बालबालिकाहरुमा पाठ्यक्रमले तोकेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन क्रियाशील रहनुपर्छ ।

सिकाइ सहजीकरण विधिको छनोट गर्दा मुख्यतया विधार्थीको पूर्व ज्ञान, रुची, चाहना, उनीहरुको उमेर,तहगत स्तर, विषयवस्तुको स्वरुप लगायत उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतसाधन, वातावरणीय अवस्था, शिक्षकको ज्ञान,क्षमता, तयारी इत्यादिलाई विचार गर्नुपर्छ । आधारभूत तहको कक्षा ४ देखि ८ सम्म राखिएका विषयवस्तुहरु सहजीकरण गर्न निम्न विधि र तरिकाहरुको प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

क्र.स.	शिक्षण विधि	प्रयोग गर्न सकिने तरिका एवम् क्रियाकलापहरु
१	प्रयोगात्मक तथा परियोजना विधि	यस विधि अन्तर्गत गरेर सिक्ने क्रियाकलापहरु पर्दछन् । जस्तै : बोटविरुवा तथा जनावरको हेरचाह, संरक्षण, वृक्षरोपण, पशुपालन, तरकारी खेती, गायन, वाद्यवादन, नृत्य, अभिनय, हस्तकला र चित्रकलाद्वारा प्रदर्शन आदि ।
२	अवलोकन विधि	यस अन्तर्गत कक्षाकोठाभित्र तथा बाहिर सँगै बसेर सिक्ने, प्राकृतिक वातावरणमा सिक्ने, जस्तै : स्थानीय सेवाहरुको जानकारी, विभिन्न धार्मिक स्थल, जलसम्पदा, वनसम्पदा, नमूना निर्माण, पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको अवलोकन गरी प्रतिवेदन तयारी गर्ने तथा एकल र समूहगत तथा कक्षाकोठाभित्र र कक्षाकोठाबाहिर गरेर सिक्ने, अवलोकन गरेर सिक्ने क्रियाकलापहरु पर्दछन् ।
३	अवलोकन भ्रमण विधि	कक्षाकोठाबाहिर रहेका वस्तुहरुको प्रत्यक्ष अवलोकन गरी प्राप्त जानकारीको अभिलेख राख्ने (प्रतिवेदन, चित्र, चार्ट, भिडियो आदि) । जस्तै : धार्मिक स्थल, पर्यटकीय क्षेत्र, वनसम्पदा, नदी, कुलो, झरन, सडक, खेती (तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्प खेती) विभिन्न पालन (पशुपालन, पंक्षीपालन) आदि ।
४	छलफल विधि	कुनै विषयवस्तुको बारेमा समूहगत, जोडीगत, कक्षागत रुपमा छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्न प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : सामुदायिक वनको महत्त्व, संरक्षण गर्ने उपायहरु, धार्मिक सम्पदाको संरक्षणका उपायहरु, बगैंचाको महत्त्व, हरित विद्यालयको महत्त्व, र पुरा गर्नुपर्ने मापदण्डहर आदि ।
५	खोज तथा समस्या समाधान विधि	यस विधिमा कुनै समस्या दिई समाधानको लागि उपायहरु पहिचान गरी समाधान गर्ने कार्य गरिन्छ । जस्तै : बगैंचा निर्माण, बासको चोयाबाट डोको, डालो, खैंचा,छिट्टनी बुन्ने, परालबाट गुन्द्री बनाउने, चकटी बुन्ने, कसुगाबाट ढकिया बुन्ने, वृक्षरोपण गर्ने, सरसफाइ गर्ने आदि ।
६	प्रश्नोत्तर	यो विधि जुनसुकै विषयवस्तुको जिज्ञासा राख्दा, परियोजना कार्य वा क्षेत्रभ्रमण वा कक्षा कार्य वा समूह कार्य गराउँदा, विषयवस्तुको प्रस्तुति अघि, प्रस्तुतीकरणको समय र अन्तमा, सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
७	घटना अध्ययन, मामला अध्ययन	यो विधि वरपरको कुनै विशेष घटनाको अध्ययन गरी त्यसको बारेमा प्रतिवेदन तयार गर्न लगाई प्रस्तुतीकरण गर्न प्रयोग गर्न सकिन्छ । बाढी, आगलागी, चट्याङ्ग\ तरकारी खेती, कुखुरापालन आदि ।

८	प्रदर्शन विधि	शिक्षकले सामग्रीको अभाव भएको वेला वस्तु, चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरेर सिकाउने गर्दछन् । जस्तै : गाउँपालिकाको नक्सा, तरकारी खेती, पशुपालन, कुखुरापालनको भिडियो आदि ।
९	सोधखोज विधि	विद्यार्थीमा नयाँ नयाँ कुरा खोजी गर्ने, त्यसको व्यक्ति तथा समाजमा परेको वा पार्ने प्रभाव पहिचान गराउने जस्ता सिपको विकास गराउने, समाजमा रहेको धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक आदि पक्षको सोधखोज गरी वास्तविकता पत्ता लगाउने कार्यमा यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
१०	कथाकथन विधि एवम्\ गीत	विषयवस्तुलाई रमाइलो, आकर्षक, उत्प्रेरणात्मक तरिकाले प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : धार्मिक स्थल, ऐतिहासिक स्थल, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिको प्रयोग, संरक्षण, विकास र प्रवर्द्धन आदिलाई कथात्मक तरिकाले प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।
११	खेल विधि	सिकाइलाई दिगो बनाई राख्न, विषयवस्तुलाई रमाइलो, मनोरञ्जनात्मक तरिकाले प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : विभिन्न खेलहरु, वातावरण सरसफाइ गर्दा गीत नृत्य वाद्यवादन, नृत्य, अभिनय, कला प्रस्तुतीकरण, मनोरञ्जनात्मक खेल विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

माथि उल्लेख गरिएका विधिहरु मात्र नभइ{ विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार अन्य विधिहरुको समेत प्रयोग गर्न सकिन्छ । विधिहरुका साथै विद्यार्थीको सिकाइलाई थप आकर्षक, तार्किक, समालोचनात्मक, सहभागितात्मक बनाउन विभिन्न रणनीति तथा तरिकाहरुको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

(क) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा १-३)

निर्माणात्मक मूल्याङ्कन प्रयोजनका लागि विद्यार्थीले के कुरा सिक्ने हो भन्ने विषय निर्धारण गर्नुपर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नुपर्दछ । यस्ता विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रुपमा प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरी निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दिने कार्य दुई चरणमा गर्नुपर्छ । पहिलो चरणअन्तर्गत नियमित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा विद्यार्थीको सिकाइको अवस्थाको लेखाजोखा, मूल्याङ्कन गर्ने तथा दोस्रो चरणमा सिकाइ सहजीकरण पश्चात् सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे, नगरेका निरन्तर मूल्याङ्कन गर्ने र मूल्याङ्कनका आधारमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्ता लगाई सुधारात्मक सिकाइ सञ्चालन गर्नुका साथै पटकपटक सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइस्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीको कक्षा दोहऱ्याउने क्रमलाई न्यून गरी शैक्षिक क्षति घटाउन सहयोग पुग्नुका साथै न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सिर्जना हुनेछ ।

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अभिन्न अङ्गका रुपमा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने पक्षलाई यस पाठ्यक्रमले जोड दिएको छ । यस प्रकारको मूल्याङ्कनले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिका साथै उनीहरुलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय विषयमा राखिएका विषवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउनको लागि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइको क्रममा गरिने लेखाजोखाका साथै विद्यार्थीलाई आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रमा अवलोकन भ्रमण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा समेत संलग्न गराई सोहीबमोजिम विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको यकिन, मूल्याङ्कन र आवश्यकताअनुसार सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्याङ्कनलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कन अर्थात् निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका रुपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ ।

(अ) मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ मा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा निरन्तर, नियमित तथा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापसँगसँगै प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धिहरु विद्यार्थीले के कति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रुपमा नियमित रुपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ ।

(आ) मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरुप, विद्यार्थीको उमेर तथा रुचि, उपलब्ध स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रुचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधन हुन्छन् । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरुबाट प्राप्त सूचनालाई निश्चित स्वरुपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरुका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमी कमजोरी रहेका छन् र ती कमी कमजोरी हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ । कक्षा कार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

सामान्यतया स्थानीय विषयको पाठ्यक्रमअनुसार विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गर्नका लागि कक्षा सहभागिता, मौखिक कार्य, लिखित कार्य, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, कार्य सम्पादन तथा प्रदर्शन, सहपाठी तथा स्वमूल्याङ्कन, अभिभावक प्रतिक्रिया, कुराकानी तथा छलफल जस्ता तरिका अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यसको लागि अवलोकन फाराम, रुजु सूची, श्रेणी मापन, रुब्रिक्स, मौखिक प्रश्न जस्ता मूल्याङ्कनका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

(इ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	मापन	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
अप्रयाप्त (Insuffícent)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रुपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरैजसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

पहिलो चरणमा नियमित सिकाइ क्रियाकलापका रुपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ । मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो या भएन भनी उल्लेखित तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त साधनहरु प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर एक वा दुईमात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गरेको विद्यार्थीलाई समेत ४ पुऱ्याउन सहयोग गर्नुपर्दछ । पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक शिक्षण सिकाइको योजना बनाउनु पर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ पछि पुनः विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पूनः अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । निश्चित सिकाइ क्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिको सिकाइ परीक्षणपश्चात् सो सिकाइ क्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धिसमेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सवलता तथा सुधारका क्षेत्र एवम् उपाय पहिचान गर्नुपर्छ ।

यस क्रममा सबै विषय क्षेत्रको सिकाइपश्चात् सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरसहित विषय क्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ । त्यसैगरी मुख्य व्यवहार कुशल सिपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखीकरण गर्न सकिन्छ । यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुनेछ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको लागि यस्ता अभिलेख तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरुको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ ।

(ई) उपलब्धि प्रतिशत निकाल्ने विधि तथा प्रक्रिया

सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषय क्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक तथा शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भएपनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावकसँग छलफल सबैका लागि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिको सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ । नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित विद्यार्थी सबल पक्ष, रुचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

१.विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

विषयक्षेत्रगत रुपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा निम्नअनुसार व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ :

- प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याङ्कन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलावद्ध गरी राख्नुपर्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा विद्यार्थीको व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी विवरण, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि प्रतिशतका अभिलेख, हाजिरी विवरण, विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुन सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमूना कार्य तथा सिर्जना समयवद्धरुपमा सिलसिला मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर झल्काउने प्रतिनिधि कार्यमात्र समावेश गर्नुपर्छ । यसमा यति नै कार्य समावेश गर्नुपर्छ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट एकदेखि तीन कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रुपमा गरिने पाँच वटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्न उपयुक्त हुन सक्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखको समयवद्ध सूची भित्री कभरपृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
- प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फाइल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।

२.विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकाको प्रयोग

विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकालाई निम्नानुसार प्रयोग गर्न सकिन्छ :

- शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अध्ययन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन,
- विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइप्रति एवम् कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य तथा उपलब्धि बारे आत्मविश्वास पैदा गर्न एवम् थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन,
- अभिभावकले विद्यार्थीको कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न,
- विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रुपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षक विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न,
- विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय समुदाय सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न ।

विषय क्षेत्रगत रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने तरिका तथा अभिलेख फाराम

१. मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइस्तर अनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ ।

२. हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो या भएन भनी यकिन गर्नुपर्छ । यसका लाागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दा बढी मूल्याङ्कनका साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकैपटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।

३. सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्त गरी माथिल्लोस्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तरमात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लाागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेख भएअनुसार अभिलेखिकरण गर्नुपर्छ ।

४. सामान्यतया प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुन सक्छ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित हुन्छ ।

५. विषयक्षेत्र तथा थिमअर्न्तगतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४} \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times \text{१००}$$

उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

क्र.स.	उपलब्धि प्रतिशत	स्तरीकृत अङ्क	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धि स्तरको व्याख्या
१	९० र सोभन्दा माथि	४.०	A+	सर्वोत्तम (Outstanding)
२	८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	३.६	A	अत्युत्तम (Excellent)
३	७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	३.२	B+	उत्कृष्ट (Very Good)
४	६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	२.८	B	उत्तम (Good)
५	५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	२.४	C+	सन्तोषजनक (Satisfactory)
६	४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	C	ग्राह्य (Acceptable)
७	३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	१.६	D	आधारभूत (Basic)
८	३५ भन्दा कम	-	NG	अवर्गीकृत (Not Graded)

६. कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धिस्तरको अङ्कका आधारमा विद्यार्थीको विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धिस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४} \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times \text{१००}$$

मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

विद्यार्थी मूल्याङ्कन मापनका आधार

कक्षा १-३ मा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा थिमगत उपलब्धि विवरणलाई आधार मानेर मापन गर्नँपर्ने भएकाले प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिको अधिकतम स्तरमा ४ अङ्क प्रदान गर्ने प्रावधान रहेको छ । यसको लागि विद्यार्थीको सिकाइस्तरको मापन १, २, ३ वा ४ गरी विषयक्षेत्र अर्थात् थिममा उल्लिखित सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर मापन गरी आएको उपब्धिस्तरको अङ्क चढाउनुपर्छ । सिकाइ उपलब्धि मापन गर्दा प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा हासिल गरेको स्तर यकिन गरी १, २, ३ वा ४ मध्ये कुन स्तर छ त्यसलाई अङ्कन महलमा चढाउनुपर्छ । तसर्थ निम्नलिखित आधारमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरको मापन १, २, ३ वा ४ अङ्क गरी कक्षा तथा क्षेत्र र थिमअनुसार उल्लेखित सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर मापन गरी आएको उपलब्धिस्तरको अङ्क (१, २, ३ वा ४) चढाउनु होस् । सिकाइ उपलब्धि मापन गर्दा प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा हासिल गरेको सिकाइस्तर यकिन गरी १, २, ३ वा ४ मध्ये कुन स्तर छ त्यसलाई अङ्कन महलमा चढाउनुहोस् । फारामको कैफियत महलमा उल्लेखित बाहेक अन्य साधन तथा तरिका प्रयोग गरेको भए उल्लेख गर्नुहोस् । यो अभिलेख फाराममा मूल्याङ्कन नतिजाका आधारमा प्रत्येक विद्यार्थीको अलग अलग भरी विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा व्यवस्थित गरेर राखी आवश्यतानुसार विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्ने कार्यमा प्रयोग गर्नुपर्छ । प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा चार वटा सूचक निर्धारण गरिएको हुनाले पूरा गरेको सूचकअनुसारको अङ्क प्रदान गर्नुपर्छ । थिमगत रुपमा दिइएका प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा मूल्याङ्कनका लागि अवलोकन, मौखिक प्रश्नोत्तर, लिखित कार्य, कक्षाकार्य, गृहकार्य, कक्षा परीक्षा, परियोजना कार्यमध्ये कुनै वा अन्य कुनै उपयुक्त साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ । उल्लिखित फारममा केही सम्भाव्य साधनमात्र उल्लेख गरिएका छन् । यी बाहेक कुन साधनद्वारा मूल्याङ्कन गरिएको हो ती साधनलाई फारममा उल्लेख गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको मूल्याङ्कन दुई चरणमा गर्नुपर्छ । नियमित सिकाइपश्चात् र थप सहायतापश्चात् । नियमित सिकाइपश्चात् कुनै विद्यार्थीको कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १, २ वा ३ आएमा थप सहयोग गर्नुपर्ने हुन्छ र थप सहायतापश्चात् पुनः मूल्याङ्कन गरी प्राप्त उपलब्धिको अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । यसको लागि प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरको सही मापन गर्न रुब्रिक्स बनाउन सकिन्छ । उदाहरणको लागि यहाँ गेरुवाको चिनारी थिम अर्न्तगत देहाय अनुसारका सिकाइ उपलब्धिलाई चारवटा निम्नलिखित सूचक बनाएको छ :

सिकाइ उपलब्धि	सूचक			
आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न	आफ्नो परिवारका सबै सदस्यको नाम भन्न सकेमा तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका धेरै जसो सदस्यको नाम भन्न सकेमा तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका केही सदस्यको नाममात्र बताउन सकेको तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका केही सदस्यको नाम भन्न सकेमा तर आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न नसकेमा
सिकाइ उपलब्धिको स्तर	४	३	२	१

अनुसूची १

स्थानीय विषयको थिमगत उपलब्धि विवरण

मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा : १

विषय : स्थानीय विद्यार्थीको नाम : रोल नम्बर :

१. गेरुवाको चिनारी

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
आफू आफ्नो घरपरिवारको सदस्य र आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाउँटोलको बडघर, चौकिदार पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो विद्यालय स्थापना, विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफू पढ्ने विद्यालयको नाम भन्न र आफूलाई शिक्षा दिने गुरुहरुको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थल, स्थानीय बजार पहिचान गर्न,	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो घर र विद्यालय वरिपरि रहेको कुलो , बाटो, पुल आदिको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रो समाज, संस्कृति, र प्रचलित मूल्य मान्यता

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
अभिवादनसहित आफ्नो परिचय र परिवारका सदस्यहरुलाई सम्बोधन गर्ने नाता बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफू र आफ्नो समुदायमा रहेका जात र थर बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
गाउँटोलमा मनाइने चाँडपर्वको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो घर परिवारको जन्म संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो जातिको पहिरन, भेषभुषा, पोसाक र गरगहना बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो जातिले गर्ने पूजाका प्रकार बताउन	प्रश्नोत्तर				

आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको नाम भन्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
स्थानीय खानाका परिकारको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

३. स्थानीय पेशा, व्यवसाय, र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
आफ्ना घर परिवारका सदस्य र अभिभावकले गर्ने मुख्य काम पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो घरमा लगाइने कृषि बालीनाली र घरपालुवा जनावर तथा पशुपंक्षीको नाम भन्न,	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाउँटोलको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
घरमा उत्पादन र बिक्रि वितरण हुने वस्तुहरुको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपसँग परिचित हुन	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरुको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय परम्परागत प्रविधिको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

४. स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
शरीरका अङ्गहरुको सरसफाइ गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
सरसफाइ गर्नु पर्ने स्थानको सूची बनाउन	प्रश्नोत्तर				
घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन	अवलोकन				

स्थानीय खेलको पहिचान गर्न र खेल्ने अभ्यास गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

५. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
स्थानीय स्तरका जङ्गली तथा घरपालुवा जनावरका नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
घर तथा विद्यालयमा भएका बोटविरुवाको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
विद्यालय तथा घरमा भएका बोटविरुवाको संरक्षण गर्न	अवलोकन				
घर, आँगन,विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन	अवलोकन				
फोहरमैलाको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

६. खुसीका लागि शिक्षा र जिवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरु र साथीहरुको असल आनीबानी र स्वभावहरुको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
असल व्यवहार र सकारात्मक सोचले मानव व्यवहारमा आउने खुसी बताउन र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर र अभ्यास				
आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुबाट रमाउन	अवलोकन				
घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाँडपर्वहरुमा सहभागी भई खुसी हुन	प्रश्नोत्तर				
उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न	अवलोकन				
समूहमा मिली बस्ने बानीको विकास गर्न	अवलोकन				

सबैलाई आदर सत्कार, सम्मान व्यक्त गर्ने बानीको विकास गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
एक आपसमा सहयोग आदान- प्रदान गर्दा हुने फाइदाहरु बताउन	प्रश्नोत्तर				
दैनिक जीवनोपयोगी क्रियाकलापलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत : शिक्षकको दस्तखतः मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

७. विपद् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
विपद्को सङ्क्षिप्त परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा भइरहेका र हुन सक्ने विपद् पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखतः शिक्षकको दस्तखतः मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम
कक्षा : २

विषय : स्थानीय　　　　　विद्यार्थीको नाम :　　　　　रोल नम्बर :

१. गेरुवाको चिनारी

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
आफ्नो वडाभित्रका गाँउटोलको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाँउटोलको बडघर, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो विद्यालय स्थापना, विद्यालयको विकास र सुधारमा योगदान गर्ने प्रेरणादायी व्यक्तिको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाउँटोलका जनप्रतिनिधि वडा अध्यक्ष र वडासदस्यको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाँउ टोलका बाटो, पुल, स्वास्थ्य संस्था, स्थानीय बजारको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत : शिक्षकको दस्तखतः	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रो समाज, संस्कृति, र प्रचलित मूल्य मान्यता

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
आफ्नो परिवारको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
परिवारका सदस्यहरुको सूची बनाउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो टोल तथा वडामा बसोबास गर्ने जात जातिहरुको थर बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाउँ समुदायमा बोलिने भाषा र दैनिक प्रयोग गरिने मुख्य शब्द भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो टोल र वडामा मनाइने चाँडपर्वको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो समुदायको जन्म संस्कारको सूची तयार गर्न	प्रश्नोत्तर				

आफ्नो समुदायको परम्परागत भेषभुषा र गरगहनाको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो समुदायका जातिले गर्ने पूजाका प्रकारहरुको सूची तयार गर्न,	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको नाम भन्न	अवलोकन				
स्थानीय खानाका परिकारहरुको सूची तयार गर्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत : शिक्षकको दस्तखतः मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

३. स्थानीय पेशा, व्यवसाय, र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाको नाम भन्न ,	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने मुख्य बालीनाली, पशुपंक्षी र फलफूल खेतीको सूची तयार गर्न,	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो छिमेकी गाउँघरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको नाम भन्न,	प्रश्नोत्तर				
घरेलु उत्पादित सामग्री र व्यवसायको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपसँग परिचित भई तिनको सूची तयार गर्न	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरुको नाम, प्रयोजन र काम भन्न	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय परम्परागत प्रविधिको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखतः शिक्षकको दस्तखतः मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

४.स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्न	अवलोकन				
व्यक्तिगत सरसफाइको महत्त्व भन्न	प्रश्नोत्तर				
दैनिक रुपमा गरिने सरसफाइ सम्बन्धी कियाकलापको सूची बनाउन	प्रश्नोत्तर र अभ्यास				
आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नु पर्ने कारण भन्न र सरसफाइमा सहभागी हुन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न र महत्त्व भन्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखतः शिक्षकको दस्तखतः मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

५. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
स्थानीय वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरुको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको नाम भन्न र वर्गीकरण गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरका बोटविरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
घर, आँगन,विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन	अवलोकन				
फोहरमैलाको परिचय र प्रकारको(कुहिने र नकुहिने) बारेमा भन्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखतः शिक्षकको दस्तखतः मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

६. खुसीका लागि शिक्षा र जिवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
असल र चरित्रवान् हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र गुणहरुको वर्णन र अभ्यास गर्न	अवलोकन र अभ्यास				
आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरुको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गरी रमाउन	अवलोकन र अभ्यास				
आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण गर्न	अभ्यास				
श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
समाजका अशक्त,असाहाय जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
सामुहिक जिम्मेवारी बोध गर्न	अभ्यास				
सानालाई माया र ठूलालाई आदर गर्न	अवलोकन				
शिक्षक, अभिभावक र मान्यजनप्रति शिष्ट, नम्र बोली व्यवहार गर्न	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत: मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

७. विपद् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
विपद्को परिचय र प्रकार बताउन	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा हुने विपद्को सङ्क्षिप्त परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु बताउन	प्रश्नोत्तर				
विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू पहिचान र अनुसरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत: मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम
कक्षा : ३

विषय : स्थानीय　　　　　　विद्यार्थीको नाम :　　　　　　रोल नम्बर :

१. गेरूवाको चिनारी

<table>
<tr><th rowspan="2">सिकाइ उपलब्धि</th><th rowspan="2">मूल्याङ्कनका साधन</th><th colspan="2">नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन</th><th colspan="2">थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन</th></tr>
<tr><th>मिति</th><th>अङ्कन</th><th>मिति</th><th>अङ्कन</th></tr>
<tr><td>आफ्नो गाँउपालिकाको नाम, स्थापना साल, र ठेगाना बताउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>आफ्नो गाँउटोलको बडघर, कुलापानी चौधरी, चौकिदार, स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको नाम र गर्ने कार्यहरुको बारेमा बताउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>गाउँपालिकाका केही शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, प्रेरणादायी व्यक्तित्वको परिचय दिन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>गाउँपालिकाको अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम र गाँउपालिकाको वडाको सङ्ख्या बताउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>आफ्नो गाउँटोलको घरधुरी सङ्ख्या बताउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>आफ्नो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>आफ्नो वडाभित्रका मुख्य सडक, पुल, नदी, कुलो, झरन, सामुदायिक वनको सूची बनाउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>गाउँपालिकाको हावापानीको परिचय दिन र हावापानी,मौसमका प्रकारको बारेमा बताउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">अभिभावकको दस्तखत:　शिक्षकको दस्तखत:

मिति :</td><td colspan="2">विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">उपलब्धि प्रतिशत</td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

२. हाम्रो समाज, संस्कृति, र प्रचलित मूल्य मान्यता

<table>
<tr><th rowspan="2">सिकाइ उपलब्धि</th><th rowspan="2">मूल्याङ्कनको साधन</th><th colspan="2">नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन</th><th colspan="2">थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन</th></tr>
<tr><th>मिति</th><th>अङ्कन</th><th>मिति</th><th>अङ्कन</th></tr>
<tr><td>परिवारको परिचय र महत्त्व बताउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातजाति र विभिन्न थर बताउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातिहरुको सूची बनाउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>आफू र आफ्ना साथीहरुले बोल्ने भाषामा समानता र भिन्नता बताउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>आफ्नो वडामा मनाइने चाँडपर्वहरुको सूची बनाउन</td><td>प्रश्नोत्तर</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

आफ्नो घर परिवारको जन्म र विवाह संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न र लेख्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो समुदायको भेषभुषा र गरगहना बारे उदाहरणसहित बताउन	प्रश्नोत्तर				
विभिन्न समुदायका विभिन्न जातिले गर्ने पूजाको प्रकार र महत्त्व बताउन	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो जातिले गाउने गीतहरु, बजाउने बाजाहरु र नाचिने नृत्यहरुको परम्परागत पहिरनसहित अभ्यास गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
स्थानीय खानाका परिकार बनाउने तरिका बताउन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत : शिक्षकको दस्तखतः	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. स्थानीय पेशा, व्यवसाय, र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
आफ्नो गाउँघरका व्यक्तिहरुले गर्ने मुख्य पेसाको नाम र प्रकार भन्न	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्न बाली, तरकारी, फलफूलको नाम र तिनको फाइदा भन्न,	प्रश्नोत्तर				
कृषि उत्पादन तथा पशुपंक्षीपालनका प्रकार भन्न र वर्गिकरण गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
दैनिक रुपमा किनमेल गर्ने स्थान तथा सामानको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय बजारमा खरिद बिक्री गर्ने सामग्रीको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो गाउँटोलमा भएका कला र सिपको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीको नाम र तिनको प्रयोग भन्न	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखतः शिक्षकको दस्तखतः	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४.स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
सन्तुलित भोजनको परिचय दिन र महत्त्व भन्न	प्रश्नोत्तर				
स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्वको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर भन्न,	प्रश्नोत्तर				
आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
स्थानीय खेलहरु खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदाहरु बताउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत: मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

५. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
स्थानीय वनमा पाइने जङ्गली जनावर र चराचुरुङ्गीहरुको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग भन्न	प्रश्नोत्तर				
विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व भन्न	प्रश्नोत्तर				
घर, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने उपायहरु पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
विद्यालयमा फोहरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन कुहिने र नकुहिने फोहर छुट्टयाउन	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत: मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

६. खुसीका लागि शिक्षा र जिवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
असल गुण, सिप, एक आपसमा सहयोग, माया, आदर सम्मान गर्दा प्राप्त हुने उपलब्धिको प्रशंसा गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरु श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरी रमाउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर				
श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	अभ्यास र अवलोकन				
समाजका अशक्त,असहाय जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरुप्रति सहयोग गर्ने बानीको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
सामुहिक जिम्मेवारी बोध गर्न	प्रश्नोत्तर				
आफूभन्दा ठूलाप्रति आदर, सत्कार र सानाप्रति माया, दया, करुणा भाव देखाउन	अवलोकन				
शिष्टाचार, सहयोग, मेलमिलाप, आदर, सम्मान व्यक्त गर्न	अवलोकन				
नैतिक मूल्य, मान्यता र आचरणको अनुसरण गर्न	अवलोकन				
सहयोगात्मक, सहकार्यत्मक सिपको विकास गर्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत: मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

७. विपद् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
विपद्को परिचय दिन र प्रकार बताउन	प्रश्नोत्तर				
वन्यजन्तुबाट हुने क्षति, बाढी र आगलागी हुने कारणहरु भन्न	प्रश्नोत्तर				
विपद्बाट सिर्जना हुने मुख्य असरहरु बताउन	प्रश्नोत्तर				
विद्यालय आउँदा र जाँदा सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने र चोटपटकबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण गर्न	अवलोकन				
भूकम्प र महामारीलगायतका विपद्बाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत: मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

(ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४-८)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन अवलम्बन गरिने छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रुपमा रहनु पर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप तथा कक्षा कार्य,विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, सामाजिक व्यवहार अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य तथा परीक्षा, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरु, स्व मूल्याङ्कन तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

स्थानीय विषयअन्र्तगत रहेका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीले हासिल गरेको उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्नको लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको रुपमा आन्तरिक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको लागि आवधिक मूल्याङ्कनलाई लिइएको छ । यसको लागि कक्षा ४ देखि ८ सम्मको प्रत्येक कक्षामा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन अन्र्तगत आन्तरिक मूल्याङ्कन (५० प्रतिशत भार) र अन्तिम परीक्षा (५० प्रतिशत भार) समावेश गरिएको छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत भारलाई समेत निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको रुपमा समायोजन गरिनेछ । विद्यार्थीको समग्र मूल्याङ्कन गरी प्रमाणपत्र अर्थात ग्रेडसिटमा दुबै मूल्याङ्कनको नतिजालाई समावेश गरिनेछ । आन्तरिक मूल्याङ्कन र आवधिक मूल्याङ्कन निम्नानुसार गर्नुपर्नेछ ।

(अ) आन्तरिक मूल्याङ्कन

निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रुपमा समावेश गरिने छ । यसका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखीकरण गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रुपमा समावेश गरिने छ :

सि.नं.	मूल्याङ्कनका पक्ष	अङ्क भार	कैफियत
१	सहभागिता	४	सहभागिता अन्र्तगत हाजिरी, कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, समूह कार्य लगायतका अन्य पक्ष रहनेछन् ।
२	प्रयोगात्मक/ परियोजना कार्य	३६	कक्षागत रुपमा प्रयोगात्मक र परियोजना कार्य सञ्चालनका लागि योजना निर्माण, सञ्चालन, अभिलेखीकरण, प्रस्तुतीकरण र अन्र्तवार्ता लगायतका पक्षहरु समावेश गरी मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।
३	त्रैमासिक परीक्षा	१०	पहिलो त्रैमासिकको लागि ५ अङ्कभार र अर्धवार्षिक परीक्षाको लागि ५ अङ्कभार हुनेछ । यसको लागि प्रत्येक परीक्षाको लागि ५० पूर्णाङ्क परीक्षा लिई प्राप्ताङ्कलाई ५ मा परिणत गर्न सकिने छ ।
जम्मा		५०	

(आ) आवधिक मूल्याङ्कन

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरुबाट समेटिएको हुनुपर्नेछ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्य अनुरुप विद्यार्थीहरुले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । यस पाठ्यक्रममा कक्षा ८ को विशिष्टीकरण तालिका निर्माण गरिएको छ । यसलाई आधार लिई स्थानीय विषय अध्यापन गर्ने शिक्षकले अन्य कक्षा (कक्षा ४, ५, ६ र ७) को विशिष्टीकरण तालिका बनाई प्रयोग गर्न सक्नुहुनेछ । त्यस विशिष्टीकरण तालिकाको आधारमा अन्तिम परीक्षा (५० पूर्णाङ्कको परीक्षा) को प्रश्नपत्र बनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।

९. विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघन्टा

यो स्थानीय विषयको पाठ्यक्रमअनुसार विषयवस्तुको शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न विषयवस्तुका क्षेत्र/थिमअनुसार तहगत र कक्षागत रुपमा देहायबमोजिम अनुमानित कार्यघन्टा निर्धारण गरिएको छ ।

विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघन्टा (कक्षा १, २ र ३)

क्र.स.	क्षेत्र/थिम	अनुमानित कार्य घण्टा		
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	गेरुवाको चिनारी	३५	३५	३५
२	हाम्रो समाज, संस्कृति, र प्रचलित मूल्य मान्यता	३८	३८	३८
३	स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२५	२५	२५
४	स्वास्थ्य सरसफाइ र खेलकुद	१०	१०	१०
५	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	१५	१५	१५
६	खुसीका लागि शिक्षा र जिवनोपयोगी सिप	३२	३२	३२
७	विपद् व्यवस्थापन	५	५	५
जम्मा		१६०	१६०	१६०

विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघन्टा (कक्षा ४ र ५)

क्र.स.	क्षेत्र/थिम	अनुमानित कार्य घण्टा	
		कक्षा ४	कक्षा ५
१	गेरुवाको चिनारी	३०	३०
२	हाम्रो समाज, संस्कृति, र प्रचलित मूल्य मान्यता	२५	२५
३	स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२०	२०
४	स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद	१०	१०
५	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	१३	१३
६	खुसीका लागि शिक्षा र जिवनोपयोगी सिप	२५	२५
७	विपद् व्यवस्थापन	५	५
जम्मा		१२८	१२८

विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघन्टा (कक्षा ६, ७ र ८)

क्र.स.	क्षेत्र/थिम	अनुमानित कार्य घण्टा		
		कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	गेरुवाको चिनारी	२८	२८	२८
२	हाम्रो समाज, संस्कृति, र प्रचलित मूल्य मान्यता	२५	२५	२५
३	स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२०	२०	२०
४	स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद	१०	१०	१०
५	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	१५	१५	१५
६	खुसीका लागि शिक्षा र जिवनोपयोगी सिप	२५	२५	२५
७	विपद् व्यवस्थापन	५	५	५
जम्मा		१२८	१२८	१२८

अनुसुची २

विशिष्टीकरण तालिका (कक्षा ८)

कक्षा : ८ विषय : स्थानीय विषय

पूर्णाङ्क : ५० उत्तीर्णाङ्क : १८ समय : १ घण्टा ३० मिनेट

प्रश्न योजना तथा अङ्कभार वितरण																						
एकाइ	क्षेत्र/एकाइ	पाठ्य घण्टा	पूर्णाङ्क	ज्ञान			बोध			प्रयोग			उच्च दक्षता			जम्मा प्रश्न सङ्ख्या			जम्मा अङ्कभार			जम्मा अङ्क
				अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	
१	गेरुवाको चिनारी	२८	११	१	१			१	१		१					१	३	१	१	६	४	११
२	हाम्रो समाज, संस्कृति, र प्रचलित मूल्य मान्यता	२५	९	१	१			१							१	१	२	१	१	४	४	९
३	स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२०	८	१					१	१	१					२	१	१	२	२	४	८
४	स्वास्थ्य, सरसफाइ र खेलकुद	१०	४	१				१		१						२	१		२	२		४
५	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	१५	६	१						१		१				२		१	२		४	६
६	खुसीका लागि शिक्षा र जिवनोपयोगी सिप	२५	१०	१			१		१		१			१		२	२	१	२	४	४	१०
७	विपद् व्यवस्थापन	५	२								१						१			२		२
	जम्मा	१२८	५०	६	२		१	३	३	३	४	१		१	१	१०	१०	५	१०	२०	२०	५०

प्रश्न सङ्ख्या, अङ्कभार र समय तालिका

क्र.स.	प्रश्नको प्रकार	प्रश्न सङ्ख्या	प्रति प्रश्न अङ्कभार	जम्मा अङ्कभार	समय
१	अति छोटो प्रश्न	१०	१	१०	१ घण्टा ३० मिनेट
२	छोटो प्रश्न	१०	२	२०	
३	लामो प्रश्न	५	४	२०	
	जम्मा	२५		५०	

- प्रश्न निर्माण गर्दा निम्न तहका प्रश्न (ज्ञान, बोध र प्रयोग) तथा उच्च तहका प्रश्न (विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना) सबै तहका प्रश्नहरु र सबै एकाईको पाठ्यघण्टालाई ध्यानमा राखेर प्रश्न बनाउनु पर्नेछ ।
- अति छोटो प्रश्न १ अङ्क, छोटो प्रश्न २ अङ्क र लामो प्रश्न ४ अङ्कका दरले सोध्नुपर्नेछ ।

गेरुवा गाँउपालिका
गेरुवा गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय
पशुपतिनगर, बर्दिया